Apare la 1 a fiecărei luni.

CONVORBIRI LITERARE

No. 1. Bucuresti, 1 Aprilie 1887. **Anul XXI.**

DESROBIREA ȚĂRANILOR IN MOLDOVA

Ședința Marelui Sobor al Moldovei, in Monastirea Tresfetitele, la 6 Aprilie 1749.

„Cogitavi dies antiquos...“

Era 6 Aprilie 1749, Joi intru a doua septĕmână după Paşti, şi era in capitala Iaşi. Pe tronul Moldovei domnea pentru a treia oară Constantin Nicolae Mavrocordat, care a stat in această a treia sa domnie dela Fevruarie 1748 până la 20 August 1749, — adecă *un an şi şase luni* [1]. Boeri Sfatului Domnesc erau Andrieş Roset mare logofĕt, Costachi Razul mare vornic de ţara de jos, Radu Racoviţa mare vornic de ţara de sus, Ioan Bogdan mare hatman şi părcalab Sucevei, Toader Paladi mare postelnic, Ştefaniţă Roset mare visternic, Alistarh Chrisoscoleu mare spătar şi Dumitraşco Calmăşul mare ban [2]. Cărja păstorească

[1]) Letop. Mold. tom. III, pag. 180, 225. — *Φωτεινός Ἱστορία τῆς Δακίας*, tom. II, pag. 321. — Enachi Cogălniceanu zice *douĕzeci de luni* (Letop. III, 225), căci numĕră timpul din zioa când Constantin Nicolae Mavrocordat a fost numit la domnie, şi nu de când a sosit in Iaşi şi s'a suit pe tron.

[2]) Letop. Mold. tom. III, pag. 219. — Au fost duoi fraţi *Chrisoscoleu*, oameni vestiţi: unul, acesta, *Alistarh* sau *Aristarh*, şi al doilea *Enachi Chrisoscoleu* care a fost mare postelnic la 1747 in a treia domnie a lui Grigorie Gica domnul Moldovei (Letop. Mold. tom. III, pag. 177, 217).

a Bisericei o ţinea Nichifor Arhiepiscop şi Mitropolit al Moldovei şi Sucevei, — bărbat de mare invăţătură şi cuvioşie. Mitropolitul Nichifor, *singurul* Mitropolit *străin* din căţi Mitropoliţi au avut Moldova [1]), deşi a fost de neam străin, din Peloponez, dar trăia de mult in Moldova. Inainte de a se călugărì, la monăstirea Neamţul, el a fost in lume, şi au avut o fată pe care o luase de soţie marele boer al Moldovei Lupul Aga, fecior lui Anastase vornicul, om cu mare trecere şi cu mare bogăţie [2]), care a fost şi mare stolnic [3]) şi părcălab de Hotin [4]) şi sărdar [5]). Mitropolitul Nichifor avea dar rădăcini adănci in ţară, fiind inrudit cu aproape toţi boerii cei mari. El era prieten mare şi mare sfătuitor de reforme al lui Constantin Nicolae Mavrocordat, şi in această calitate nu prea era iubit de mulţi. Ajuns la bĕtrăneţe foarte inaintate şi in mare slăbiciune, *Mitropolitul Nichifor a murit in Iaşi la 7259 (1751) Fevruarie 14, Joi sara, la 2 ciasuri, şi s'a ingropat in Mitropolie*, cum ştim după o insemnare a contimpuranului sĕu Enachi Cogălniceanu, chronicarul Moldovei, scrisă cu măna acestuia pe o Psaltire Grecească [6]).

Chronicarii Moldovei zic că Constantin Nicolae Mavrocordat *vîrise spaima in preoţi şi in boeri*... El dase *mare poruncă* Mitropolitului şi Episcopilor, să cerceteze cu asprime pre cei ce vroeau să se preoţească sau să se diaconească, şi să dea darul preoţiei şi al diaconiei numai acelora ce ar avea carte şi invăţătură. El avea un preot la

---

[1]) A. Geanoglu Lesviodax, Istoria bisericească, pag. 451, Bucureşti 1845.

[2]) Letop. Moldov. tom. III, pag. 201, 202. — tom. II, pag. 460.

[3]) Letop. Moldov. tom. III, pag. 204, 217, 226, 227, 228.

[4]) Letop. Moldov. tom. III, pag. 178.

[5]) Letop. Moldov. tom. II, pag. 460.

[6]) Aceasta este *Psaltirea* descrisă de A. D. Xenopol şi C. Erbiceanu in serbarea scolară dela Iaşi cu ocasia implinirii a cincizeci de ani dela infiinţarea invăţămĕntului superior in Moldova, Iaşi 1885. Despre Nichifor mitropolitul Moldovei, vezi şi Cartea Bisericei Moldovei din 1 Ianuarie 1752, in Archiva Românească, tom. II, pag. 369—376. Iaşi 1845.

Curtea Domnească, *invăţat la carte Grecească şi Românească*, şi stringea pre toţi preoţii şi diaconii oraşului Iaşi la biserica Curţii, şi punea ciohodari la uşă, şi nu lăsa nici pre unul se easă afară, ear preotul Domnesc se suia pe ambon, şi-i cerceta şi indrepta, după cum se cade a şti fiecare preot, orăndueala bisericei şi a invăţăturei creştineşti. De aceasta *foarte se spăriese preuţii*, şi care nu prea ştiea carte, se apuca de invăţa de al doilea. Boerii se spăriese de Constantin Vodă Mavrocordat, căci se temea de reformele ce *scornise* să facă in Moldova. Enachi Cogălniceanu scrie, cu supărare, despre acest Domn, că *au scornit că nu trebue boerii se aibă vecini prin satele lor*[1]. *Vecini* se ziceau locuitorii de pe moşiile boereşti şi monăstireşti, cari, după un un abus invechit, se vindeau cum se vindeau şi ţiganii, şi trăiau sub robia stăpănilor de moşii; ei se vindeau, se impărţeau şi se strămutau de proprietarii de moşii dela un loc la altul, sau se schimbau pe alţi oameni, sau se dărueau, sau se dau zestre, şi se despărţeau copii dela părinţĭ[2]. In Valahia, locuitorii satelor căzuţi sub această robie, se zicea *romăni* şi *romăni vecinici*, ear in Moldova *vecini*[3]; *a vecinì (vecinesc)* era termenul juridic in Moldova care insemna *a dobăndì vecini*[4]; ear *vecinătate* insemna sau starea de ve-

[1]) Letop. Moldov. tom. III, pag. 219.

[2]) Vezi spre esemplu acte de vënzare şi de dăruire de vecini din 1604, 1620, 1628, 1650, 1662, 1670, 1677, 1679, 1707, 1742 in Archiva istorică a Romăniei tom. I. part. I, pag. 77, 88, 139, 175. tom. I, part. II, pag. 26, tom. II, pag. 244, 248, 251, 253, 275. — Uricar tom. II, pag. 244, şi cărţile Domneşti din 1738, 1741, 1744, 1746, in Archiva Românească, tom. I, pag. 270. Academia Română posede in original o mulţime de aceste acte intre care: din 7125 Mai 21 (1617) zapisul lui Dragomir Alzlate din Bora (Muntenesc), cartea lui Gaspar Voevod Domnul Moldovei din 7128 Genar 5 (1620), zapisul lui Andrei Vladislav visternic din 7136 August 8 (Muntenesc), cartea lui Matei Basarab Voevod, din 20 August 7154, cartea lui Duca Voevod Domnul Moldovei din 7179 Martie 24 (1671) şi alte multe vrednice de consultat pentru studiul acestei materii.

[3]) N. Bălcescu, despre starea socială a muncitorilor plugari in Principatele Române, in deosebite timpuri (Magasin istoric pentru Dacia, tom. II, pag. 226—246. Bucureşti 1846).

[4]) Letop. Moldov. tom. II, pag. 46.

cini[1]) sau vecini in colectiv[2]). Cel dintâi Domn care a introdus acest lucru barbar in ţară, prefăcĕnd printr'un *Aşezămĕnt* al sĕu care se zice prin chrisoave şi *Legătură*, pe săteni din oameni liberi şi neatĕrnaţi in robi, a fost Mihai Viteazul[3]), introducĕnd la Români această instituţie barbară, *iobăgia*, dela Unguri, ca să căştige poate increderea şi simpatiile Ungurilor şi a lui Sigismund Bathori, de alianţa cărora avea nevoe. In mersul istoriei lor, Românii au trebuit de multe ori să facă, cum se zice, *partea dracului, partea focului*, şi multe valuri au fost prin care au trebuit ca *ţara să se strecoare*, cum ziceau bĕtrânii in Moldova. Astfel dela *Aşezămĕntul* sau *Legătura* lui Mihai Viteazul, până la 1746, in Valachia, şi până la 1749, in Moldova, locuitorii satelor boereşti şi monăstireşti, se *stăpânea* intocmai ca şi robii, aproape ca ţiganii. *Vecinul, românul*, devenise o avere pentru proprietarii de moşii, şi, acum părea rĕu fiecărui a se lipsì de ea... Aşa este firea omenească: omul se lipseşte cu greu de orice folos[4]).

Am zis că această instituţiune barbară a fost adusă din Ungaria. Când Ungurii au cucerit Transilvania, ei au făcut pe Români *iobagi*, adecă *robi*, şi iobăgia a venit in Ungaria cu venirea Ungurilor. Notarul lui Bela spune că „a inceput Ducele Arpad a dăruì credincioşilor şi nobililor sĕi locuri şi posesiuni mari, *cu toţi locuitorii*". Deci nu numai locurile străvechilor locuitori Români, ci *locurile cu toţi locuitorii sĕi*, se impărţeau intre Ungurii veniţi. Aristocraţii Unguri se făcurĕ *stăpâni* ai Românilor, şi Românii iobagii lor[5]). Sub Stefan intâiul Rege al Ungurilor (an. 1000) Ma-

[1]) Letop. Moldov. ubi supra.

[2]) Letop. Moldov. tom. III, pag. 220.

[3]) N. Bălcescu, ubi supra.

[4]) Despre *vecini* vezi şi *Τυνυολῆ Ἱστορία τῆς Βλαχίας*, pag. 58. Viena 1806. — Letop. Moldov. tom. II, pag. 46. — Cantemir. Descrierea Moldovei, Cap. XVI, pag. 246—248, şi actele vechi despre care am vorbit mai sus.

[5]) A. Papiu Ilarian, Istoria Românilor din Dacia superioară, tom. I, pag. 13, 15, 19. Viena 1852. — N. Densuşianu, Revoluţiunea lui Horia in Transilvania şi Ungaria, pag. 57 sq. Bucureşti 1884.

ghiarii, Ungurii nebotezaţi, cum şi chiar creştinii cari nu erau de ritul Apusan, d. e. Românii din Transilvania şi cei din celelalte provincii supuse coroanei Ungureşti, cari mărturiseau religiunea creştină resăriteană, erau osindiţi la jalnica stare de sclavi, şi cu chipul acesta, vechii locuitori ai patriei Dacice, se degradarĕ la starea de iobagi [1]). Sigismund Bathori, aliatul lui Mihai Viteazul, impărţea, la 1589, iobagi, cu miile, nobililor cari ţineau cu dĕnsul [2]).

Aşa s'au introdus *vecinătatea*, *rumănia* in Moldova şi in Valachia, prin *Aşezămĕntul* sau *Legătura lui Mihai Viteazul*, aşezămĕnt pe care il aşează anume mai multe chrisoave dela domnii urmaşii sĕi. In Moldova, Pravila lui Vasilie Lupu Voevod recunoscù vecinătatea şi robia ţăranului. Eată ce a legiuit această pravilă la 1646: „Când va fugì „*ţăranul* dela locul şi *dela stăpănu sĕu*, nime nicăiurea să „nu-l priimească, eară de-l va şi priimì deodată desrăg să-l „intoarcă inapoi la satul lui de unde iaste; eară de va fi „avĕnd vre-o treabă ca aceea cu dĕns, acesta ce l'au pri„imit ca să aibă a-şi spune treaba către *domnul acelui sat*, „eară de va meşteşugì intr'alt chip şi va călca pravila, „acesta ca să plătească la domnie litre de argint şi litre „*boiarinului aceluia a cui va fi ţăranul*, şi intr'acesta chip „să aibă indemnare dela domnie ca *să intoarcă ţăranul să-l* „*ducă de unde au fost*, eară ei să remăie cu toată paguba „şi cheltuiala“ [3]).

Neculai Costin, care a fost logofĕt mare in Moldova, ne zice sub an. 1693, că „făcuse ăncă boerii *obiceiu nou* de zicea, *cine au şezut in sat boeresc doisprezece ani, să remăie vecin*“...[4]). Şi această robie se invechise atăta in ţară, şi ţăranii se deprinsese atăta cu această umilire, incăt, la nevoi mari şi la lipsă, ei singuri se duceau de se vindeau cu

---

[1]) I. V. Rusu, Istoria Transilvaniei pag. 67, 72, 75. Sibiu 1864.

[2]) Idem, pag, 271.

[3]) Carte Românească de invăţătură de pravile, cu zisa lui Vasilie Voevodul şi Domnul Ţărei Moldovei, pricina dintăi, edit. Iaşi 1646.

[4]) Letop. Moldov. tom. II, pag. 46.

zapise şi se făceau robi, — *vecini*, *rumăni*, *vecĭnici*... Bine zice un proverb: Să nu dea Dumnezeu omului căt poate răbda!...

Insă mulţi boeri, *cugetănd pentru Dumnezeu*, cum zic zapisele vechi, *erta* pe vecini, pe rumăni, cu condiţie ca să nu se mai vĕnză. Academia Română posede in Archivele sale, in original, multe de asemenea zapise foarte interesante. Reproducem douĕ de aceste acte, Munteneşti, din archivele Academiei Române, şi un act Moldovenesc din 1652 al cărui original se păstrează in Archiva Statului [1]), şi pe care mi l'a comunicat in copie d. V. A. Urechia.

I.

„Adecă eu Ion i Stanciu i Lepadat i Hristodor i Staico „i Stefan brat Dragomir, i Oprea i Ileul scris-am şi mărtu„risim cu acesta al nostru zapis ca să fie de mare credinţă „la măna Dumnealui jupan Stroe logofĕtul, cum să se ştie „că *ne-am vĕndut Dumnealui rumăni de a noastră bună voe „făr de nicio silă*. Insă eu Ion cu feciorii mei dirept Ughi „25, şi eu Stanciul cu feciorii mei dirept Ughi 12, şi eu „Lepadat cu feciorii mei dirept Ughi 15, şi eu Christodor „cu feciorii mei dirept Ughi 15, şi eu Staico dirept Ughi 8, „şi eu Dragomir cu feciorii mei dirept Ughi 15, şi eu Ste„fan brat Dragomir cu feciorii mei dirept Ughi 10, şi eu „Oprea cu feciorii mei dirept Ughi 12, şi eu Ileul cu feciorii „mei dirept Ughi 12. — Şi am luat noi toţi aceşti bani in „mănile noastre *ca să fim Dumnealui rumăni de moşie ohav„nici, — Dumnealui şi coconilor Dumnealui in veci*, şi pentru „mai adevĕrată credinţă pusu-ne-am mai jos degetele in loc „de pecete ca să se creadă. Şi am scris eu Gheorghe gra„maticul. U Caracal fevruarie 16. 7169 [2]).

---

[1]) Pachet No. IV, actele monăstirii Cetăţuia. — Dl. V. A. Urechia a publicat acest act in jurnalul *Voinţa Naţională* No. 665 din 25 Octomvrie 1886.

[2]) 7169 adecă 1661.

II.

„Adecă eu Dumitru al Şumancăi cu frate-meu Oprea „şi eu Voico ear a lui Stan Şmanca şi eu Negre al Mihuii „şi cu frate-meu Stan Băzară şi eu Stan Dediul impreună „cu toţi feciorii noştrii scriem şi mărturisim cu acest zapis „al nostru ca să fie de mare credinţă la cinstit măna Dum„neii Doamnei Elincăi ce au fost jupăneasă reposatului ju„pan Constantin Cantacuzin biv vel postelnic şi la toţi „coconii Dumneii, cum să se ştie că noi aceşti ce suntem „mai sus scrişi *fost-am rumăni a Dumnealui de moşie, noi „cu toţi feciorii noştrii* şi cu toate moşiile noastre, ăncă „mai dinainte vreme şi tot ne-au treit cu bună pace, ear „*Dumnelor au cugetat pentru Dumnezeu de ne-au ertat de „rumănie* cu toate moşiile noastre ca să fie Dumnelor po„meană şi părinţilor Dumnelor; insă lăngă ertăciune şi „aceasta au pus cum să ne vom ispitì carea cumva vre-o „dinioară noi au feciorii noştrii au cine să se tragă din „neamul nostru ca să ne vindem la alţi boiari să fim ru„măni sau moşiile noastre, atunce să fie Dumnelor volnici „să ni ia ear rumăni făr nici un ban se fim cum am fost „şi mai nainte, — pentrucă Dumnelor ne-au ertat ca să „aibă pomeană, ear să [1]) vom umbla cu alte blestemăciune, „atunce se him ear Dumnelor rumăni, precum iaste scris „şi la *zapisul* Dumnelor cel ce ni-au dat *de ertăciune.* Acea„sta am scris, şi pentru credinţă pusu-ne-am toţi degitele.

7173 [2]) Septemvrie 5 pisal az Stoica [3]).

III.

„Adecă eu Annaa femeia lui Iane, scriu şi mărturi„sesc in acest zapis că *mi-am vĕndut eu doi feciori,* un fĕt „şi o fată, anume Pantazi şi Christinaa, preotului Gavriil

---

[1]) *să* adecă: dacă, de.

[2]) *7173* adecă 1665.

[3]) *pisal az,* adecă am scris eu...

„celui Domnesc drept 20 ughi, insă *i-am vĕndut de mare* „*nevoie, că murium dea foamea*, când foametea cea mare, „când au fost mierţa de pâne, câte un galben, in zilele lui „Stefan Voevod sin Vasile Voevod, *să hie preotului Gavriil*, „*şi cuconilor şi nepoţilor sfinţiei sale ţigani dea moşie in veci* „*de veci*.

„Aşijderea eu Anica femeia lui Dumitru, *eu mi-am* „*vĕndut un fecior*, anume Ioanaşco, preotului lui Gavriil „celui Domnesc drept 16 ughi, *să hie ţigan de moşie molit-* „*vei sale, şi cuconilor şi nepoţilor svenţiei sale in veci de veci*. „Şi intr'această tocmeală au fost Ion Şoltuzul cu 12 păr- „gari... şi pentru credinţă s'au pus şi pecetea oraşului, şi „starostea Ciodin, încă s'au prilejit cu toţi martorii."

Anul 7160 [1]) Iunie 29.

(L. P. Oraşului Peatra)

Insuş Mihai Viteazul a cumpĕrat vecini; d. e. in satul Costeşti, pe care i-a dăruit monăstirii Bistriţa, şi anume pe Miclea cu ceata lui, pe Voicul cu ceata lui, pe Barbul cu ceata lui, pe Popa cu ceata lui şi pe Oprea al Moşioaei cu ceata lui, cari *i s'au vĕndut ei insişi de a lor bună voe, şi i s'au inchinat a-i fi ei vecinici in veci*.., cum se esprimă chrisovul urmaşului sĕu Ion Radul Voevod Domn al Ungro-Vlahiei din 12 Aprilie 7112 (1604) *intăritor daniei făcute de Mihai Viteazul* monăstirii Bistriţa [2]). Tot Mihai Viteazul *a cumpĕrat* pe locuitorii satului Micşieneştii din judeţul Ilfovului cari *i s'au vĕndut rumâni*, şi a miluit cu acest sat şi cu aceşti *rumâni* pe Leca vel comis pentru dreapta slujba lui, cum dovedeşte cartea de judecată a lui Constantin Şerban Voevod Cărnul, care a domnit in Valachia la 1654—1658 [3]).

Lumea incepuse in Iaşi, la 1748, să se ingrijască de-

---

[1]) *7160* adecă 1652.

[2]) Vezi acest Chrisov in A. Papiu Ilarian, Tesaur de Monumente istorice pentru România, tom. I, pag. 391—393.

[3]) A. Papiu Ilarian Op. laud. tom. I, pag. 387.

spre apucăturile lui Constantin Nicolae Mavrocordat, şi ceea ce pare că simţea Enachi Cogălniceanu, o simţeau mulţi. Constantin Mavrocordat era privit, ăncă din adoua sa Domnie in Moldova (1741) ca un *scornitor*, ca un revoluţionar, un om cu idei subversive. „*Intr'aceasta adoua sa Domnie, multă supărare au făcut ţării cu obiceiuri noue*“ — zice spătarul Ioan Canta [1]). Dar chronicarul Ioan Neculce, care a fost mare vornic de ţara de jos in Moldova, om cu vederi mai inaintate şi mai liberale, pre cǎt era viţă din familiile cele vechi şi mari ale ţării, vorbind tocmai despre aceste *obiceiuri noue*, făcute de Constantin Nicolae Mavrocordat, in adoua sa Domnie, zice: „sunt şi alte multe *bunătăţi* ale lui Constantin Vodă cu *carele au infrumuseţat patria, pămĕntul Moldovei*, cu judecăţi drepte şi cu obiceiuri bune creştineşti, şi fieşte-căruia ii era cu bună dreptate după cinste şi după vrednicia sa“ [2]).

Constantin Nicolae Mavrocordat era un om aprig, religios, egalitar, indrăzneţ şi foarte invăţat. Inainte de el, Turcii — Laji se lăţise prin toată Moldova, şi „*nu era mult, de rĕul Lajilor, să se prăpădească şi legea cu totul*“. Vodă Mavrocordat, cu silinţa şi cu energia sa, a scos pe Turci din Moldova (1741), şi spătarul Ioan Canta, zice că „cu această faptă, Constantin Mavrocordat au resplătit toate pĕcatele sale“...[3]).

Lui Constantin Nicolae Mavrocordat, *nu-i sufla nimeni in borş*, cum zice proverbul. La 1742 Sultanul, Regele Franciei, Regele Suediei şi Domnul Valachiei Grigorie Gica (vĕr primare cu Constantin Mavrocordat) s'au incercat să amestece Moldova in trebi contra Poloniei, in afacerea emisarilor trimişi de Regele Suediei in Polonia, a impărţirii Ucraniei şi a recrutării de oşti şi cumpĕrături de cai de

[1]) Letop. Moldov. tom. III, pag. 179.
[2]) Idem. idem. tom. II, pag. 463.
[3]) Idem. idem. tom. III, pag. 179. Enachi Cogălniceanu zice: „Constantin Vodă Mavrocordat au lăsat mare pomenire in ţară cu scosul Lajilor“. (Letop. Mold. III, 225).

remontă in Moldova, pentru serviciul Regelui Prusiei; dar Constantin Mavrocordat, prin agerimea şi ghibăcia sa, isbutì să scape din aceste ispite, refuzănd din capul locului serviciile ce i se cereau in folosul Suediei, şi darurile ce i se trimiteau, cum dovedeşte corespondenţa sa cu ambasadorul Suediei Karlson, cu Vodă Grigorie Ghica şi cu ambasadorul Franciei de Castellane, care se păstrează in Archiva Cesaro-Regească din Viena [1]), şi in archivele ministerului afacerilor străine din Paris.

Acum, in a treia sa Domnie, Constantin Mavrocordat *scornise că nu trebue boerii să aibă vecini....* Sfatul sĕu era privit ca nişte slugi gata a se pleca in faţa buzduganului sĕu... Vodă Constantin Mavrocordat era greu mistuit din zioa venirii sale in Iaşi: el venise acum Domn pentru a treia oară in Moldova; mutat dela Domnia Valachiei, unde domnise a patra oară, dela 1744 pănă la 1748 [2]), după ce au făcut, la 1746, in Bucureşti, o mare poznă, o mare pacoste: adecă după ce in zioa de 3 August 1746, el cu obşteasca Adunare a Valachiei, desrobise ţăranii, *rumănii*, din cuprinsul ţării Munteneşti, stricănd cu obrăznicie *Aşezămĕntul sau Legătura lui Mihai Viteazul* [3]). Apoi lui Constantin Nicolae Mavrocordat i se scosese nume de *om fără noroc:* Enachi Cogălniceanu zice despre el, la intăia sa Domnie: *„pe acest Domn nu-l iubea ţara, — căci era Domn fără noroc: tot scumpe erau toate, căci era secete mare de nu s'au făcut panile in două pol ani ce au domnit“...* [4]); ba chiar in

[1]) E. Hurmuzaki, Documente privitoare la Istoria Romănilor, tom. VI, pag. 563, 564, 565, 566.

Colecţiunea de mai sus, suplement I, volum. I, pag. 568, 569, 571, 580.

[2]) *Φωτεινὸς Ἱστορία τῆς Δακίας* tom. II, pag. 321.

[3]) Vezi Cartea Obşteştei Adunări din Bucureşti, din 1746 pentru desrobirea ţăranilor, in Magazin Istoric pentru Dacia, tom. II, pag. 284—287.

Despre *Aşezămĕntul lui Mihai Viteazul* pomeneşte şi un chrisov al lui Radu Mihnea Voevod, din 24 Aprilie 1613 (Magaz. Istor. tom. II, pag. 277—279) şi un chrisov al lui Matei Basarab, din 1654.

[4]) Letop. Moldov. tom. III, pag. 191.

intâia sa Domnie s'a intimplat un foc mare in Iaşi, incepĕnd din Armenime, de lăngă biserica cea mare Armenească mergĕnd focul spre mormĕnturile Turcilor, arzĕnd mai jumĕtate de oraş, case multe neguţătoreşti şi tot tĕrgul de sus şi sărĕria şi căteva biserici, şi au ars şi monăstirea Golia şi toate casele căte au fost in ograda monăstirii" [1]). Aşa este căteodată dreptatea omenească: la 1733 nu se fac pănile, este scumpete; cine este vinovatul? Constantin Nicolae Mavrocordat, — căci era *Domn fără noroc*, şi spătarul Ioan Canta tot in sama nenorocului acestui Domn pare a pune, că la 1748, cănd venì pentru a treia oară Domn in Moldova, „s'au timplat o iarnă mare, incepĕnd a ninge dela 9 Martie pănă la sfirşitul lui Martie, şi *au perit multe vite a locuitorilor*"... [2]). La 1783 un foc se năpusteşte peste Iaşi şi arde oraşul şi Curtea Domnească; era Domn atunci Alexandru Mavrocordat: lumea il porecleşte *Părlea Vodă*... [3]). La 1660 se face secete şi foamete mare in Moldova; lumea usca papură şi o măcina de făcea păne; era Domn Stefăniţă-Vodă, feciorul lui Vasilie Lupu Voevod; şi Miron Costin zice: „pre acea foamete poreclea ţara pe Stefăniţă-Vodă de-i zicea: *Papură-Vodă*"... dar cugetănd cătă nedreptate era in această poreclire, Miron Costin nu se poate oprì de-a zice: „*insă vremile şi voea lui Dumnezeu nu sunt in voea Domnilor*"... [4]). La 1813 ciuma isbucneşte in Bucureşti; era Domn Valachiei Ioan Gheorghie Caragea: lumea botează acea ciumă dăndu-i porecla de *ciuma lui Caragea*... [5]). La 1681 era Domn Moldovei pentru a treia oară Duca Voevod cel bĕtrăn. Multe supĕrări avuse lumea din causa grelelor dări şi altor nenorociri. Mulţi boeri fugirĕ in ţara Leşască, alţii se imbolnăveau de supĕ-

[1]) Letop. Moldov. tom. III, pag. 191.

[2]) Idem. idem. pag. 180.

[3]) Manolachi Drăghici, Istor. Moldovei, tom. II, pag. 49.

[4]) Letop. Moldov. tom. I, pag. 350.

[5]) Ion Ghika, scrisoare către V. Alecsandri din 24 Noemvrie 1879, in „Convorbiri Literare" No. 3 din 1 Iunie 1880, pag. 82, şi *Φωτεινὸς, Ἱστορία τῆς Δακίας*, tom. II, pag. 559.

rare; lumea poreclì supĕrarea: *Duca-Vodă*, şi când murea cineva de damla (apoplexie) sau de vr'o supĕrare, lumea zicea că: *au murit de Duca-Vodă* [1]).

Grija se năpustise deci peste Iaşi, când venì in a treia Domnie Constantin Nicolae Mavrocordat. Au fost in toate timpurile oameni pe care actualitatea i-au numit *rezvrătitori*, ear viitorimea i-au judecat şi le-au dat dreptate şi numele de *reformatori* şi de luptători pentru propăşirea omenirii, a cărei lege fatală, dela obirşia ei, este de a merge *tot inainte*, cu toate şovăirile zilei...

Intrase in mintea sătenilor, că starea lor de *vecini* era o ticăloşie, şi vecinii incepuse a năzuì *la scara murgului*, cerĕnd desrobirea lor. Se vĕzuse chiar un Domn al Moldovei, la 1694, şi anume Constantin Duca Voevod, care indrăsnise să zică in Divanul țării, la o judecată despre vecini: *„pĕcat este să robeşti pe frate-tĕu, căci păgânii işi cumpĕră robi, şi in al şaptelea an ii iartă; eară tu eşti creştin, şi fiind creştin ca şi tine, tu vei in veci să-l vecineşti!..“* [2]).

Dela intâia sa Domnie in Moldova (1733), Constantin Vodă Mavrocordat a fost poreclit *scornitor*. El a scornit intâiaşi dată in a doua sa Domnie (1741) *Ispravnicii*, aducĕnd *această muştră*, zice cu supĕrare Enachi Cogălniceanu, din Valachia. Spătarul Ioan Canta zice despre inceputul *Ispravnicilor* in Moldova: „Constantin Nicolae Mavrocordat au ales câte un boer mazil şi i-au făcut *Ispravnici* pe la toate ținuturile, şi le-au dat ținuturile cu slujbele in mânele lor“... [3]). Constantin Vodă Mavrocordat au scornit zice Enachi Cogălniceanu „şi alte multe de pildă, făcĕnd pe țară ca *să-şi cisluească*... Uşele Divanului sĕu era deschise, şi *avea multă vorbă cu prostimea*, cât atâta le dăduse obraz, cât nu putea nime din boeri ca să zică măcar cât de puțin lucru vreunui țăran, că indată țăranul striga: *la Vodă!..*

[1]) Letop. Moldov. tom. II, pag. 26.
[2]) Idem. idem. idem. pag. 46.
[3]) Idem. idem. tom. III, pag. 177.

şi pentru un lucru de nimica a unui ţăran căt de prost, făcea pe un boer mare, *mascara* şi-l şi inchidea; el mai dăduse poruncă in ţară, ca *să nu fie volnic nime a lua cuiva măcar un ou făr' de bani, nici slujbaş, nici altul nime..;* el se apucase ăncă de capul preoţilor să-i inveţe carte *frămĕntăndu-i in tot chipul;* el au scos pe Ieromonachi, călugării Greci, de prin monăstirile cele mari, orănduind preoţi de mir, zicĕnd că Grecii cănd tămăează in biserică pe muieri, stau căte un minut inaintea fieşte-căreia muere de o tămăează şi o priveşte din talpă pănă in cap, puind gănd rĕu in capul lor asupra acelor mueri; el au gonit limba slavonească din biserica Moldovei, poroncit-au de au adus *cărţi p'inţeles* (adecă romăneşti) din Valachia, căci in Moldova nu se afla de aceste Evanghelii, Apostoli şi Liturghii, dănd poroncă Mitropolitului: *acele cărţi p'inţeles să se cetească pe la biserici, in locul celor slavoneşti;* el poroncì Mitropolitului şi Episcopilor, *să facă tipografie fiecare in Eparchia sa, ca să tipărească cărţi p'inţeles;* el au dat poronci prin toate ţinuturile ca să cerceteze Ispravnicii pe preoţi şi pe diaconi, de ştiu carte şi orăndueala bisericei, şi pre acei ce nu ştiu să-i puie la bir cu ţăranii; şi aşa de mare frică avea bieţii preoţi şi diaconi, incăt *se apuca la bĕtrăneţe să inveţe carte*"... [1]).

Era obiceiu străvechiu, ca in fiecare an, toţi Egumenii de pe la toate monăstirile din ţară, să vie la Iaşi de Bobotează, *se inchine pocloane Domnului;* ear Domnul le da o masă mare a treia zi după Bobotează, la una din monăstirile din Iaşi care avea trapezărie mai mare, cu toată cheltueala Domnului, care cheltueală era scrisă in condica Visteriei. Constantin Nicolae Mavrocordat a desfiinţat şi acest obiceiu [2]).

In a doua sa Domnie (1741), el a făcut *Aşezămĕntul Ţărei Moldaviei,* introducĕnd in administraţia ţării multe

---

[1]) Letop. Moldov. tom. III, pag. 198.
[2]) Idem. idem. idem. pag. 305.

reforme liberale şi drepte. Astăzi chiar acel *Aşăzămĕnt* se poate constata cu folos [1]).

Constantin Nicolae Mavrocordat aşăza cu stăruinţă şcoli in ţară şi indemna lumea la invăţătură. „*El au intărit in ţară* (scrie Ioan Niculcea) *şcoalele Elineşti şi Sloveneşti* (adecă Romăneşti) *şi au făcut şcoale Latineşti şi Arăpeşti, dănd ştire tuturor mazililor in toată ţara, să-şi aducă copii la invăţătură la şcoală, ca să inveţe orice limbă le-ar fi voia, pentru ca să se afle oameni invăţaţi şi in pămĕntul nostru al Moldovei*“ [2]). Pe Constantin Nicolae Mavrocordat il ura mai ales, cu ură vrăjmaşă şi neimpăcată, o clasă de oameni pe care Ioan Neculcea ii numeşte *ciocoi*, adecă ajunşi, fără niciun merit, din slugi boereşti in boeri, oameni cu toate calităţile cele rele ale boerilor, insă fără nici una din calităţile lor cele bune, — oameni primejdioşi prin inriurirea ce căpătase asupra acelora cărora le săruta măna şi poala, linguşind slăbiciunile omeneşti, mai despoţi şi mai tirani decăt toţi despoţii şi decăt toţi tiranii... Şi pentru ce-l ureau *ciocoii* pe Constantin Vodă Mavrocordat? Să vorbească contimpuranul marele vornic, chronicarul Moldovei, Ioan Neculcea: „*Pentrucă Constantin Nicolae Mavrocordat au făcut obiceiu ca zlotaşii pe oameni, pe ţărani, să nu-i supere nimica, pentrucă in zilele lui nu se mai imbogăţea ciocoii, şi pentrucă in zilele lui n'au mai fost nici văcărit, nici pogonărit; nici cuniţe, nici adăoşaguri, nici jacuri de ciocoi se imble prin oameni măncăndu-i, — de aceea unora din boeri nu le plăcea, şi ciocoilor carii jăcuea ţara*“ [3]).

Locuitorii săteni de pe moşiile monăstireşti şi boereşti, *vecinii*, nemulţămiţi de starea lor, umbla la Iaşi, la Constantin Nicolae Mavrocordat, cu jalbe peste jalbe, când mai ales ei ştiea că el făcuse dreptate, la 1746, fraţilor lor din Ţara Muntenească.

La inceputul anului 1749 Constantin Vodă Mavrocor-

---

[1]) Uricar. tom. IV, pag. 396—408.

[2]) Letop. Moldov. tom. II, pag. 162—163.

[3]) Idem. idem. ioem. pag. 458—459.

dat „au dat ştire pe lâ toate ţinuturile Moldovei, unde vor fi vecini, să vie la Iaşi, *ca să se desbată de vecinătate*, poroncind şi boerilor celor ce avea *vecini şi sineturi pentru vecini*, să vie, căci *este ca să se caute această pricină cu Divanuri*" [1]).

Lesne işi poate inchipuì cineva, cătă mişcare a făcut această poruncă Domnească in ţară. Căt era de mare Moldova pe atunci, dela o margine la alta, vuea de *ştirea Domnească*, şi toate drumurile, şi toate văile şi poticele erau cuprinse de proprietarii de vecini şi de vechilii vecinilor care mergeau unii cu supĕrarea, alţii cu nădejdea de mănă, la Scaunul Ţării. Enachi Cogălniceanu care se pare apărător stării de lucruri in fiinţă şi a partitului care ţine la păstrarea vecinătăţii, căinănd ţara despre *scornirile* lui Constantin Mavrocordat, zice: „stringĕndu-se deci vecinătatea de pretutindenea la Divan, *cu o mare obrăsnicie, căci ii făcuse Constantin Vodă de nu băga pe nime in samă*, viind şi boerimea de pe afară, cei ce avea vecini, — carii după ce s'au strins cu toţii, s'au orănduit să se facă *Mare Sobor* in monăstirea Trei-Sfetitele" [1]).

(Va urma)

ALEXANDRU PAPADOPUL CALIMAH.

---

[1]) Letop. Moldov. tom. III, pag. 220.

SATIRA IX

Acum când tinereţa in urma mea o las
Şi iau pentru vecie de dênsa bun remas,
Nu-mi pare rĕu că trupul nu-i sprinten ca 'nainte,
Că sângele in pieptu-mi nu curge-aşa fierbinte,
Nici că prea des, vai! astăzi mĕ plâng cu glas de jale
Că roată se sminteşte mai sus ori mai la vale.
Din toate ce mĕ umple mai tare cu amar
E c'am perdut din suflet copilărescul dar
De-a crede că tot omul aşa e cum apare
Şi vorba ce rosteşte e dreapta-i cugetare. —

Când stai pe banca şcoalei şi vezi că a intrat
Profesorul in clasă cu pasul mĕsurat
Sub braţ c'un vraf de scrieri, in mână c'un băţ gros,
Cu barba cărunţită, cu chipul serios,
Şi grav sus pe catedră urcându-se, incet
Işi şterge ochelarii, deschide-al sĕu caiet
Ş'incepe cu glas tare un cias intreg a spune,
Iţi pare a lui gură isvor d'inţelepciune;
Bastonul, ochelarii şi barba lui surie
Sunt semne osebite de mare cuminţie,
Respectul te pĕtrunde de-un om aşa'nvăţat
Ce-atât de multă carte in cap şi-a indesat,
Ce veacuri după veacuri inşiră ca pe aţă
Spuind ce-a fost la Memfis, par'c'ar fi fost de faţă.
Tu crezi c'aceste toate el insuş le-a găsit,
Lucrând şi zi şi noapte cu zel neobosit

Păn i-a slăbit vederea, păn i-a albit chiar pĕrul,
Impins numai de răvna să afle adevĕrul! —
Dar cănd păşeşti nainte in viaţă, cu măhnire
Vezi că a ta credinţă a fost o nălucire
Şi că ştiinţa toată ce-atăt te spăimăntase
Deadreptul dintr'o carte străină copiase.
Şi dacă ar comite asemenea pĕcate
Bieţi dăscălaşii numai cei mici de pe la sate,
Dar cănd incredinţarea deplin' ai dobăndit
C'acest obiceiu practic e mai ales lăţit
La marii domni profesori ce'n universitate
Işi plimb' a lor trufie şi mediocritate,
Că tocmai acei care mai sus nasul ridică,
Ş'in inimă ş'in minte sunt seci şi de nimică,
Atunci ce deşteptare! —

Sau cănd cu gănd senin
Intrai cu-al tĕu părinte in templul cel creştin,
Şi cănd vedeai din uşa altarului eşind
Pe un bĕtrăn vlădică slab, palid, suferind,
Cu trupul in veştminte bogate 'nfăşurat;
Spre cer nălţănd privirea, poporul adunat
Cu măna sa cea dreaptă il binecuvĕnta
Şi cartea măntuirii cu stinga-i arăta,
Ear vulgul cel fanatic spre dĕnsul da năvală
Cu gura sau cu fruntea s'atingă sfănta-i poală,
Fiori de venerare iţi furnicau prin piept
Şi-l socoteai din oameni cel mai smerit şi drept. —
Tărziu, avĕnd cu dĕnsul mai strinsă-apropiere
Poţi tu să păstrezi ăncă naiva ta părere?
Mai crezi că el petrece viaţa-i creştineşte
Că de orice plăcere profană se fereşte,
De bani şi de petreceri, de-ambiţie lumească
Şi mai ales, — o! groază! — de partea femeească?
Fii mulţămit atunce de nu-l vezi prea supus
La ori şi cine măna pe-a ţării cărmă-a pus,

La toţi zimbind de-a răndul cu dulce şi cu drag
Năimindu-le pe plată şi cruce şi toiag
Şi trecerea sa toată ce are pe mulţime!
Ferice ăncă dacă pe proastă preoţime
N'o stoarce fără milă de ori şi ce para
Ce cu sudori căştigă in biata slujba sa
Ca să ingrămădească avere şi onori
Pe cuconaşi obraznici, copii ai sei din flori! —

Dar dacă pasu-ţi tĕnĕr, condus de intimplare
Se 'ndreaptă vre odată spre-a ţării Adunare
Ş'asculţi dintr'o tribună, cu foc copilăresc
Cuvintele frumoase ce-acolo se rostesc,
Căt de măreţi şi vrednici apar in vorba lor
Ei, suveranii măndri, eşiţii din popor!
E drept că unii pe-alţii se tot impotrivesc
Ba chiar şi de trădare se invinovăţesc,
Dar tu, ascuns de-oparte ii ierţi, fiind convins
Că ei nu sunt pricina, ci zelul lor aprins:
Pe dĕnşii ii desbină principii generale,
Dar că vre unul poate profituri personale
Răvnĕşte pe ascunse, nici a găndì nu-ţi vine:
Nu, toţi dela olaltă voesc al ţării bine!
Ai cu deosebire adăncă admirare
Pentru acei apostoli, pĕtrunşi de abnegare
Ce'n ale lor discursuri ş'in scrierile lor
Tot strig: Daţi libertate sermanului popor!
O! Ce măreţ resună cuvĕntul: libertate!
Cu el ce farmec dulce in inimă străbate!
Cănd numai se rosteşte acest cuvĕnt sonor
Tu vezi cum fericirea se varsă pe popor!
Prea grabnic insă afli c'o vorbă-aşa pompoasă
De muls e minunată ca vaca cea lăptoasă
Şi că uşor căştiguri băneşti dintr'ĕnsa scoţi
Sau pensii pentru sine, fii, fiice şi nepoţi,

Ba chiar la bieţi cinovnici din leafă le opreşti
Resplata nu ştiu căror virtuţi cetăţeneşti! —

Sau când intâia oară tu intri prin saloane
Şi'n jurul tĕu s'alintă gătitele cucoane
Cu horbote, briliante şi rochii de mătasă
Atât de zimbitoare, atât de graţioase,
Incât incântă dulce aprinsa-ţi fantasie —
Tu vezi pe-acele zine care'n mitologie
Le invăţai la şcoală, aşa sunt de măreţe!
Când cineva atunce cu vorbe indrăzneţe
Rĕutăcios de tine rizĕnd, ţi-ar arăta
Că ele nu's cum vede inchipuirea ta,
Şi mai cu samă una, frumoasa vrăjitoare
Ce farmecă-al tĕu suflet, ades resvrătitoare
La proastele precepte ce se numesc morale
Cu unul sau cu altul se'ncurcă 'n mahalale,
Uitând că are a casă un drag de bărbăţel...
Tu-l chemi cu indignare atunce la duel
Pe viaţă şi pe moarte să 'nveţe altă dată
A nu se mai atinge de-o zină-aşa curată! —
Dar mai târziu nu cauţi la vorba ori şi cui
Ş'al tĕu cavalerismu il pui frumos in cuiu,
Căci treaba prea riscată iţi pare şi prea grea
Să aperi pe oricine de-a lumii vorbă rea. —

Dapoi odinioară, când iţi cădea in mână
O carte proaspĕt, proaspĕt eşită la lumină
Şi când vedeai in faţă, cu slove mari şi late
Scris cine e autorul cu-a sale titluri toate:
„Doctor in medicină, drept sau filosofie,
Decan al facultăţii, membru 'n Academie
Părinte-al altor scrieri mai multe, aprobate
De nalta cărmuire, chiar poate premiate,

Şi cavaler de-atăte bogate decoraţii
Din ţară şi din alte deosebite naţii,
Precum şi membru multor societăţi străine..."
Uimit până la suflet, tu te găndeşti in sine
Că nu-i natura dreaptă, că-i lege nefirească
Atăt de multe daruri pe-un om să grămădească!
Din toate mai cu seamă privirile-ţi orbesc
Acele cruci şi stele ce'n gătu-i strălucesc
Şi care par la alţii a zice ingămfat:
Na, proştilor, dovadă că sunt om insemnat!

Dar poate imi va zice vre-un aspru cetitor
Ce te tot legi de oameni şi de cusurul lor?
Acum când vĕrsta coaptă soseşte, tot nu vrei
Odată să te lepezi de vechiul obiceiu
De-a zice rĕu de lume? Ci las'o 'n ale sale,
Căci tot nu vei schimba-o cu versurile tale!
Ei, nu pot! Fàr de voie un nu ştiu ce mĕ 'mbie
S'arăt a lumii rele, a ei făţărnicie.
Nu's vinovat, natura imi dete acest rol
Să rup o coajă măndră cănd miezul este gol;
Cand vĕd deşertăciune, minciună, ingămfare,
Iau pana şi in versuri sburdalnice, uşoare
Inghimp, lovesc ori unde mĕ prinde bănueala
Că alta este faţa şi alta căptuşeala.
Cănd vĕd pe demagogul, pocitul orator
Cum are scopul numai să 'nşele pe popor
Cu frasa lui cea goală, umflată şi pompoasă,
Sau cănd vĕd un călugăr cu masca evlavioasă,
Acoperindu-şi faţa de patime mănjită,
Simţesc că mĕ pĕtrunde o furie cumplită,
Eu mĕ răped la dĕnşii şi strig cu glas amarnic:
Şi tu, şi tu eşti numai un rĕu şi un faţarnic!
Ear celui care strică condee şi hărtie,
Nu 'mpins de o pornire puternică şi vie,

Ci numai ca s'arăte poet sau invăţat
Ii smulg din mănă ghemul, il iau la depănat
Si dacă'n miez dau numai de-o hărtiuţă goală,
Atunci in gura mare şi fără de sfială
I-am zis şi ii voiu zice in ori şi ce moment:
Inlături dela Muse, nu ai nici un talent!
Nu, nu se potriveşte natura-mi necioplită
C'o lume egoistă, deşartă, ipotrită,
Urĕsc pe-acei nemernici care-şi prefac figura
S'arăte că au daruri ce nu le-a dat natura,
Sau pe aceia care in faţă iţi zimbesc
Ş'abie intors, la spate te sapă şi 'negresc.
Deaceea pentru mine sunt desfătări mai vii
Să stau, decăt cu oameni, mai bine cu copii,
A lor nevinovate petreceri să privesc
Şi de-a lor veselie să mĕ impărtăşesc. —
Eu ştiu, — o! tinereţă! — c'ascunzi semĕnţa 'n tine
De ură, rĕutate, invidie; — ştiu bine
Că poţi ades fi crudă, dar, — vĕrstă aurită! —
Tu de ipocrisie in veci ai fost ferită!
Copilul la prieten dă dreaptă mărturie
Că el este mai leneş şi că nimic nu ştie
Şi când are un duşman aprins care-l combate
El nu-i zimbeşte 'n faţă, muşcăndu-l pe la spate
Ci, răpezit spre dĕnsul cu pumnul il loveşte
Şi in bătae dreaptă mănia-şi recoreşte.
Aşa imi place mie, aşa-i lucru firesc,
Deaceea dintre oameni pe-acela-l fericesc
Care-a păstrat in suflet, pe toat'a vieţei cale
Simţirile naive ale juniei sale
Şi până când ajunge bĕtrăn şi gărbovit
De lume, drept ocară, copil e poreclit.

Iulie 1885.

IACOB NEGRUZZI.

CONU ALECU ZĂGĂNESCU

NOVELĂ

Buhăenii era o moşioară de munte, pe malul Râmnei, intre cele două judeţe, a Slam-Râmnicului şi a Putnei. Drumul ce ducea la sat, mergea, parte pe prundul gârlei, parte pe malul ei, intre două coaste groaznic de inalte şi de sĕlbatece, până se'nfunda intr'un părete de stincă seroasă. Pe maluri, umbra era deapururea stĕpâna drumului; nucii şi garneţele stufoase se lăsau alene spre apă, slujind gaiţelor de popas, pe când plopii inalţi şi nervoşi işi tremurau frunzele in vĕzduhul curat al munţilor, stând la linie ca nişte caraule credincioase.

Satului ii ziceau *Buhăeni*, pentrucă in apropiere de dênsul erau isvoarele Râmnei, unde se adăpau cerbii. Seara, pe la sfinţitul soarelui, vara, se auzea din sat o buhăială, o bombănitură surdă, de rĕsuna valea până spre Gura-Caliţi. Şi poate bieţii buhăineni n'ar fi vrut să li se tragă numele tocmai dela nişte boi cornoraţi, dar dacă gura lumei e a dracului..... Cei dela Gura-Caliţi or dela Resvad, cum auzeau seara mugetul buhailor dela isvoare iţi incepeau glumele:

— Ian auzi bre, cum geme Nea Stoica. Mĕ, săracu, parcă i-a făcut muierea trei copii deodată!..

Şi aşa trăgeau bieţii oameni ponosul boilor.

De altfel buhăinenii erau frumoşi nevoie mare! Poşte intregi de primprejur veneau flăcăii să peţească fetele din Buhăeni, şi la măritişul lor nici că se pomenea de zestre, că zestrea şi-o stringe omul, dar chipul e dela Dumnezeu.

Drept e insă că buhăinenii nici nu prea erau avuţi. Ce bruma munceau vara, deabia deabia ajungea de gură până la vremea urzicilor şi a steviei. Dapoi şi ce să munceşti!... că de venea vara o bură mai deasă, spăla ale corhane de parcă nu mai fusese arătură pe ele de când lumea.

Noroc numai că nu le prea trebuiau multe. Două, trei oi şi o vacă, mai nişte doage la pădure, mai nişte ţipari din gârlă şi'ncolo, slava domnului, sarea era in stincă, malaiul la tirg şi banii la negustor. —

Stĕpânul tuturor acestora, sau mai bine *boierul* —cum ii ziceau ţăranii prin ironie — era Cuconul Alecu Zăgănescu.

Natura lasă căteodată, aşa de-o petrecere, suflete fără şart, care se duc pe lume cum se duce o roată, fără osie potrivită, pe drumul bărăganului: ia aşa parc'ar fi beată.

Conu Alecu Zăgănescu era acum om cam de vre-o 45 de ani. La trup se alcătuia precum urmează: nalt, uscăţiv, bărbos, purtând deapururea un surtuc eşit de soare, al cărui buzunar dela piept fiind in dreapta dovedea că era intors; cu o pălărie moale cu fundul impărţit in fălii, care era la modă mai acum 12 ani, şi atunci numai pentru călĕtorii lungi; cu o umbrelă imensă ruptă, soioasă, din care eşeau covergele ţăpuşete, ca nişte dinţi de pieptene găsit in gunoiu. Această umbrelă era cunoscută la 10 poşte departe de Buhăeni, fiindcă Conu Alecu Zăgănescu avea o manie, foarte nevinovată de altminteri, dar foarte nefolositoare: aceea de-a fi avocat. In vecia veacului era pe drumuri, alergând dela o judecătorie de ocol la alta. Cu cine se'ntâlnea se oprea să stea de vorbă.

— Ce mai faci, coane Alecule?

— Ce se fac frăţioare, ia cu procesele astea.

— Ai multe, ai?

— Slavă domnului, tot sunt.

Şi indată te intreba de ce se mai sună in politică, ca nu care cum-va să-l intrebi d-ta de lucruri mai pămĕnteşti şi mai personale, bună-oară: cât porumb ai făcut anul ăsta Coane Alecule? fiindcă atunci iţi rĕspundea cu o vĕdită

silă: tot am făcut frate, — şi ca să te impiedece de a-l mai descoase mai departe, adăoga: ear cât despre preţ, zĕu nu ştiu cu cât l'am vĕndut, să'ntreb pe coana Marghioliţa. Coana Marghioliţa era soră-sa.

Politica era a doua hrană a vieţii sale. Cât apăruse *Binele Public*, avea şi dênsul o programă (fiindcă lesne se poate pricepe că un om ca Conu Alecu nu se ocupa de politică locală), sau mai bine avea ce să'nveţe pe de rost; de când incetase *Binele Public*, nu mai ştiea esact ce să spună. Că liberalii fuseserĕ lăsaţi de Dumnezeu pentru nenorocirea acestei ţări, nu mai incăpea vorba; dar şi asta mai trebuia variată. Dintre jurnalele cestelalte nu prea bătea cu nici unul. Când venea la Râmnic, se uita peste toate cu receală şi se punea să tragă cu urechia la cei ce vorbeau politică in cafenea: că Europa se duce dracului; că Bismark e un şiret şi jumĕtate; că... ăla, cum ii zice, dĕ, Boulanger e un *clachior*, or un *farsior* şi că tot la *naşubrat* este *pol-imperial*. Atunci Conu Alecu se alipea binişor de cel ce i se părea mai pehlivan şi-l intreba in taină:

— Da Vernescu cu cine merge?

— Vernescu?... cu opoziţia.

— Da unde mai scrie el?

— Eşti inapoi, Coane Alecule. Vernescu scrie la *Romănia*, da facem o tablă?

De indată ce se convinse că d. Vernescu scrie la *Romănia* incepù a invăţà revistele acestui ziar pe de rost.

Patima lui pentru acest bărbat se explica printr'o pretinsă legătură de rudenie, pe care avea aerul de-a o ţine ascunsă. Singurul om căruia i-o destăinuia era căpitanul Ciupagea, şeful punctului.

La suflet era nu se poate mai bun creştin.

Când ai fi intâlnit vara vreun nor de praf rostogolindu-se de-a lungul drumului, erai sigur că'n mijlocul lui trebue să fie Conu Alecu. Cu doi cai suri, bĕtrâni şi stătuţi, el se tărăia toată zioa de colo colo, cufundat intr'o brişcă hodorogită, al cărui coş de nuele era spart. Privind pe stăpân, cocărjat şi cu capul pe piept; pe vizitiu, adormit şi

plecat inainte; gloabele dela trăsură dihăinate şi blegi, — iţi păreau cu toţii născuţi spre a trece prin lumea aceasta strins uniţi, ca nişte suflete pribege, care simt nevoia de-a se ajuta reciproc. Caii nu eşeau din *trei trei* pentru nimic in lumea asta.

Conu Alecu Zăgănescu locuia in casele părinteşti dela Buhăeni, pe o corhană de pe malul Rămnei. Casele ca şi trăsura, ca şi stĕpănul se ţineau in picioare printr'un fel de bunăvoinţă a vĕnturilor, cari treceau pe lăngă ele fără a le supĕra. Aci trăia Conu Alecu, şi avea drept tovarăşe a singurătăţii sale pe Coana Marghioliţa, soră-sa mai mare.

Coana Marghioliţa era aidoma Conu Alecu, doar că in locul surtucului purta rochie şi in locul bărbiei nişte dungi nemiloase ale vĕrstei, din care era ici şi colo căte un smoc de pĕr, rĕsucit şi surghiunit de Coana Marghioliţa par'că n'ar fi ţinut de barba dumisale. Acuma..... de ce-or fi fost ei, unul către altul, *Conu* Alecu şi *Coana* Marghioliţa, dumnezeu ştie.

Dar cănd Conu Alecu n'avea proces, Coana Marghioliţa ţinea locul tuturor judecătorilor de ocol ai judeţului Rămnicu-Sărat, care nu trebue uitat că are trei plăşi şi patru plaiuri. Coana Marghioliţa deabia ştiea să cetească, şi cu toate astea inghiţea pe fiecare zi căte cincisprezece coloane din *Binele-Public*, se'nţelege, cănd Conu Alecu n'avea procese. Căci in zilele cănd avea, nu l'ar fi ţinut acasă nici inundaţiile, nici viforul, nici nenorocirile.... Dis de dimineaţă se scula, da o raită pe la grajd, se mai sucea prin curte până se deştepta soră-sa, şi atunci se da pe lăngă dănsa:

— Coană Marghioliţo, ia vezi mata de ciaiu mai răpede că azi am o opoziţie le Cucu.

Se'nţelege că opoziţia era făcută de partea adversă, căci conu Alecu de cănd pribegea pe drumuri intre cele două judeţe: a Slam-Rămnicului şi a Putnei, nu lipsise o singură dată dela ceea ce numea el *datorie*. De aceea nu ingrijea de loc de petecul de moşie ce-l avea la Buhăeni. Adevĕratul proprietar era Coana Marghioliţa.

Cam acesta era Conu Alecu Zăgănescu.

Era intr'o zi, după prănz, pe la inceputul lui Septemvrie. Soarele cădea pieziş in geamlicul străvechiu al caselor dela Buhăeni, incălzind lăuntrul bĕtrăn şi rece al sălei şi dănd un ton de viaţă nouă tuturor vechiturilor din năuntru. In fund, spre rĕsărit, un pat nemişcător acoperit cu o nemărginită saltea şi cu scoarţe, făcea faţă unei mese grele de stejar, peste care sta deapururea intinsă o faţă albă şi groasă de pănză. In capĕtul celalt al cerdacului era o canapea de nuc, incrustată cu fel de fel de bibiluri, ale cărui droturi eşeau ca bulgării in urma plugului. Nimeni decăt pisicile n'avea curagiul să-i infrunte glodurile. De un părete sta atĕrnată o cuşcă cu un mierloiu, ear de altul o cadră eşită de soare, care vrea, dragă doamne, să infăţişeze pe Adam şi pe Eva isgoniţi din raiu. Sub cuşca mierloiului era o măsuţă albă de lemn pe care sta deapururea o cutioară măslinie, de mărimea unei rişniţe, care nu era altceva decăt profesorul mierloiului. Coana Marghioliţa intorcea in toate zilele musica, care cănta de cinsprezece ori pe rănd marseileza, iar mierloiul o rupea şi el dela inceput:

Allons enfants de la patrie

dar la intorsĕtura dela *pa-tri-e-e* işi da totdeauna in teapă, luănd-o peste cămp.

In zioa aceea Conu Alecu şi căpitanul Ciupagea jucau amĕndoi, unul de-o margine a mesei şi celalt de cealaltă, tablele, ear Coana Marghioliţa umplea un coş de pernă cu puf. Conu Alecu mustruluia zarul in mănă căte cinci minute, uităndu-se la pietre printre nişte ochelari strimbi, care-l stringeau de nări făcĕndu-l să vorbească fonfăit:

— Să te ferească dumnezeu, Ciupagio, să dau un *epiec* că eşti *marţ*.

— Ba că să zici Coane Alecule; ăi mai da mata şi un *dubeş*.

Epiec, *dubeş*, Conu Alecu invĕrtea zarul in mănă, cănd, uităndu-se pe geam, zări potcapul popei care urca scările gata să intre.

— Na, imi ese popa inainte! mi-ai scăpat, căpitane.

Şi pe când zicea vorbele astea se uita la popă, care căuta clanţa uşei la ţiţină.

— Ear s'a îmbătat popa Vasile; fii bună, coană Marghioliţo şi deschide-i mata.

Se sculâ coana Marghioliţa, plină de puf ca un haham jidovesc, şi se duse să deschidă popei, dar care nu-i fu mirarea când vĕzù pe popă intrând in năuntru cu o traistă de cal in gât.

— Dar asta! zise bĕtrâna mirată.

Popa, nici una nici douĕ, scoase traista din gât; o puse mătăhăind jos; cotrobăì printr'ênsa cu mâna nesigură a unui beţiv şi scoase din năuntru un fel de mototol de petecă, invĕlit intr'o basma popească galbenă-verde. Indată ce-l scoase il puse jos, desvelindu-l de basma şi zise deabia rĕsuflând.

— Eacătă ispravă!...

In acelaş timp, şi ca o protestaţie a năbuşelei de până aci, un ţipet pĕtrunzĕtor şi rotund eşì de sub petece, ear Coana Marghioliţa făcù un pas inapoi, incremenită, pe când Conu Alecu se intinsese cât era de lung peste masă, ca să se asigure de forma dihăniei care chiuia cu atâta indemânare. Numai căpitanul rĕmase rece.

Popa incepù indată să se bocească:

— Ia te uită Coană Marghioliţo, ce mi-a păstrat dumnezeu pentru bĕtrâneţe!.... Aoleo!.. Coane Alecule!... de ce nu ţi-a fost milă de casa mea să mi-o necinsteşti aşa!... Mi-ai inşelat fata... atâta copilă am avut şi eu şi mi-ai mâncat-o friptă!.. Pedepsi-te-ar dumnezeu, Coane Alecule!.. Aoleo! Aoleo!..

Bietu Conu Alecu schimbase şapte rânduri de feţe, până să se oprească popa, şi vorbele nu-i eşeau din gât cu niciun preţ.

— Părinte.... se'ncercâ el să zică, eu?... Coană Marghioliţo!... Eu, frăţioare?

Popa vroì să'nceapă din nou:

— Dapoi ştiu că eu nu! Nu ţi-a fost milă, Coane Alecule....

Atunci căpitanul, supĕrat, se ridicâ de pe scaun nalt şi poruncitor:

— Destul părinte! isprăveşte odată! Te-ai imbătat făr de ruşine şi umbli pe la uşele oamenilor cu copilul in cărcă... Ia-ţi copilul şi du-te de te culcă!

Popa, ca orice om beat, se supuse fără voie vorbelor poruncitoare ale căpitanului şi, apucănd pruncul in braţe, il ghemuì din nou in desagă şi eşì. Pe scări era căt p'aci s'alunece.

— Vai de mine, iacătă-l cade cu copilu 'n braţe, zise Coana Marghioliţa; şi se răpezì după dĕnsul să-i ajute să se dea jos.

— Nu vĕ temeţi de nimic, zise căpitanul celor doi fraţi, cari stau incremeniţi, privindu-se unul pe altul, — popa e beat mort: a venit şi pe la mine şi am pus soldaţii să-l dea afară. Este adevĕrat că fică-sa a născut, dar ce ne pasă nouĕ!

— Măriuţa? intrebâ Coana Marghioliţa. Părea o fată de ispravă.

— Ei, de ispravă, da ştii mata..... adaogâ căpitanul, subliniind intenţia vorbei cu o mişcare de şiret.

In urma popei se incercâ căpitanul să mai spue glume să ridă de popă şi de fiică-sa, dar nu ştiu de ce parcă nu avea sarea de totdeauna. Ţipetele copilului le rĕmăsese in auz, atăt Coanei Marghioliţei căt şi fratelui sĕu. Vrurĕ ei să mai joace tablele, dar Conu Alecu muta tot anapoda. Căpitanul simţì că amĕndoi fraţii intraserĕ fiecare in afundul firii sale, şi pentru dĕnsul nu mai remăsese decăt acea tremurare aparentă a cuviinţei şi a obiceiului. Atunci işi luâ chipiul şi eşì. Conu Alecu vroì, ca intotdauna, să-l insoţească pănă la poartă. Aci era o mititică baratcă de scănduri, unde sta noaptea caraula. Cu căt se apropiau de poartă cu atăta li se părea că aud sgomot in partea aceea, şi, in adevĕr, trecĕnd pe lăngă baratcă, pricepură că sgomotul venia deacolo. Popa lepădase pruncul. Căpitanul incepù a ride.

— Trimete-i-l acasă, Coane Alecule, nu fii copil.

Conu Alecu însă o luâ la fugă înapoi in curte şi urcâ scările găfăind:

— Marghioliţo, greşì el a zice, Coană Marghioliţo, ia vino, vino: popa ne-a lăsat... ne-a lăsat... ne l'a lăsat la uşă...

Coana Marghioliţa coborì iute scara, plină de fulgi, şi alergâ la poartă, urmată de frate-seu. In adevĕr copilul ţipa in gheretă, acoperit pe ochi cu basmaoa popei. — Ea-i luâ basmaoa de pe obraz şi se uitâ la el de aproape. Copilul era zdravĕn şi frumos, cu nişte ochi verzi, cu o guriţă mititică şi harnică care ţipa căt patru şi trebuia să mănănce căt şapte.

— Ptiu, bată-te norocu de copil! ii zise Coana Marghioliţa, sărutăndu-l pe obraz, pe când Conu Alecu se uita peste umerii ei cu o privire minunată şi aproape, aproape duioasă.

Copilul, de indată ce simţì pe cineva lăngă dĕnsul, tăcù ca prin farmec.

— Vezi dumneata ţincu cum te-a cunoscut, zise Conu Alecu. Ei comedie!..

Şi după aceea se bărziluì el să apere bunele moravuri:

— Să-l trimetem numai decăt acasă Coană Marghioliţo. Ce vrea să zică asta!.. Auzi popa dracului!...

Coana Marghioliţa insă luase copilul in braţe şi se uita la el, vorbindu-i intr'o limbă molcomă şi păsărească, pe care chiar copii de douĕ zile par a o inţelege.

— Ba eu zic, Coane Alecule, să-l ducem deocamdată inăuntru.

După aceea uităndu-se in ochii lui lung şi cu bunătate:

— Leit poleit!...

El incepù a ride cu hohot şi atingĕndu-i braţul cu măna:

— Bată-te, Coană Marghioliţo, că minunată mai eşti căteodată!

Poate că avea şi el oarecare drepturi la ris, dacă nu egale cu ale căpitanului, totuş cu valoarea lor proprie. Apoi urmâ a se ţine după dĕnsa pănă ce urcarĕ scările şi prin casă pănă aşezâ copilul intr'o scufundătură a canapelei.

Se'nvêrtea Conu Alecu prin cerdac fără de niciun scop, întrebănd pe soră-sa lucruri fără şir;

— Poate i-e sete, Coană Marghioliţo.... Ce-o să-i faci... Om şi om....

— Ia mai bine zi lui badea Avram să puie caii la brişcă...

— Să-i puie, Coană Marghioliţo.

— Şi să se ducă la Gura-Caliţi să aducă pe Rada Tunsului; să-i spue c'o chem eu să vie cu copilul până la noi.

Badea Avram era vizitiu lui Conu Alecu. E destul să spunem că semêna cu uneltele carierii sale: era rupt ca trăsura şi domol ca gloabele. Până să inhame caii trecù un cias. In vremea aceasta Conu Alecu se duse de vreo zece ori să mai vadă copilul, şi de câte ori se'ntorcea zicea vizitiului:

— Hai, bade Avram, hai!

— Eaca gata, boerule.

Când fu in adevêr gata, Conu Alecu se strecurâ şi el in trăsură, dar tocmai la grajd, ca să nu-l vadă soră-sa, şi pornirê la Gura-Caliţi. După vreo trei ciasuri se intoarserê cu Rada Tunsului şi cu copilul ei.

Când intrarê inăuntru, Coana Marghioliţa cutreera cerdacu in lung şi'n lat, cu băiatul in braţe, care ţipa cât il lua gura.

— Haide, Rado, că ne-a sosit un mosafir. — Copilul Radei, auzind pe celalt ţipănd se puse şi el pe plâns, aşa că era o larmă in casă de-ţi venea să-ţi iei lumea in cap.

— Aoleo!.. strigâ bietul Conu Alecu, astupându-şi urechile, ce-i asta?

De indată insă ce Rada ii dete sinul să se hrănească, copilul cel găsit tăcù şi se puse pe supt. Conu Alecu se apropie cu frică şi pentru intăia dată putù să-l vadă bine.

— Vezi dumneata, ii era foame săracu. — După aceea işi permise să-l atingă cu degetul pe obraz şi să-i vorbească. Copilul lăsâ sinul femeii şi apucâ cu gura degetul lui Conu Alecu.

— Coană Marghioliţă, zise el rizĕnd şi ţinĕndu-şi degetul cu măna stingă, m'a muşcat diavolul de m'a prăpădit.

— Că doar n'o fi puiu de veveriţă, Coane Alecule, ii zise soră-sa, să se nască cu dinţi.

El ridea cu o nespusă plăcere.

— Ba te-i pomenì! urmâ el, cum e născut diavolul cu noroc.... şi sdravĕn şi sănătos..... Să-l facem militar, Coană Marghioliţo, că prea e chipeş!

— Ba aia-i vorbă!... ca să-mi ducă băiatul din tărg in tărg şi din casarmă in casarmă, pănă mi l'o prinde turcii la Plevna...

Pentru Coana Marghioliţa toată istoria, trecută şi viitoare, se incheia la Plevna.

— Ori advocat să-l facem. Ba zĕu, cum ţipă el de tare, chiar advocat se face, zise Conu Alecu.

— Şi-i leit boierul, se simţì datoare să adaoge şi Rada.

— Aia-i treaba mea. Ce-oiu vrea eu, aia se face băiatul, adaogâ foarte serios Coana Marghioliţa.

— Bine, Coană Marghioliţo, zise frate-su, aşa este: fă mata ce-i vrea dintr'ĕnsul....

Şi'nsfirşit noul mosafir incălecâ, tocmai ca uncheşelul lui Sevah din *O mie şi una de nopţi*, pe gătul părinţilor sĕi adoptivi, incăt aceştia nu se mai ocupau de nimic decăt de el. Ii deterĕ o doică, sănătoasă şi sdravĕnă, dela Gura-Caliţei; il botezarĕ cu pompă şi saltanat; ii aduse Conu Alecu leagăn dela Wărtan din Focşani, care era cel mai nobil negustor din oraşele imprejmuitoare; ii impletì Coana Marghioliţa scufiţe şi botoşei de lănă ţigae; tot făcurĕ pentru el, iar el, in schimb, da nişte ţipete de-ţi lua auzul. Conu Alecu zicea atunci că băiatul pledează, pentrucă el tot păstra speranţa ascunsă că advocat o să se facă. Afară de ţipetele sale, copilul dăduse ăncă ceva caselor dela Buhăeni. De unde pănă aci cerdacul era putred şi bĕtrăn, — de cănd venise copilul, intinerise. Par'că chiar lucrurile se gătiserĕ de sĕrbătoare şi erau mai vesele. Cănd se deştepta

copilul din somn şi incepea să gungunească singur in leagăn, mierloiul se simţea obligat să-i rĕspundă cu marseilleza, pe care o invĕrtea bine până la *pa-tri-e-e*, dar deacolea o lua peste câmp. Neinţelegere mare se ivea intre doică şi mierloiu când acestuia ii venea poftă să-şi studieze partitura tocmai când aceea voia s'adoarmă copilul. Doica se supĕra.

— Arză-te focul lighioană, stai tu, că-ţi dau eu *marsoleză* acuma!..

Şi indată lua un *Binele-Public* şi-i invelea cuşca de jur imprejur, aşa că bietul cântăreţ nu mai vedea nimic, şi de ciudă se punea şi el să spargă hârtia cu ciocul.

Se inţelege că mierloiul işi pierduse din importanţă de când venise copilul, şi causa lui nu mai era apărată de nimeni faţă cu supremul jude: Coana Marghioliţa.

Chestiune mare fusese la botezul *diavolului*, cum ii zicea Conu Alecu. El ar fi vrut să-i dea un nume de om mare, de erou, de musicant.... I se invĕrteau prin cap tot prăpădenii ca *Caesar*, *Licurg*, *Napoleon*, *Washington*.

— *Licurg Zăgănescu*, bună-oară, ar fi foarte minunat, Coană Marghioliţo; ha, ce zici?

— Ia taci omule, respundea bunul simţ al soră-sei; nişte nume mai omeneşti nu găseşti? să-i zicem *Iorgu*, bună-oară.

— Doamne fereşte! striga Conu Alecu. După aceea, intre dinţi, cuvĕnta el: vezi asta-i că nu vrea să-l facă advocat.... aşi şti eu ce nume să-i pun!... nume de om, nu de fleac!

— Ia ascultă, frăţioare, eu zic să-i punem numele lui Alecsandru Machedon; Alecsandru să-i zicem. O să-l cheme şi pe el ca pe tatăl seu.

— Ha? zise Conu Alecu, holbând nişte ochi mari, să-i zicem adică....

— Alecu, Alecu; ori Alecuţă. Alecuţă, dragul mamei, zise Coana Marghioliţa, ducĕndu-se spre leagănul copilului; Conu Alecu repeta şi el cu mulţumire:

— Alecuţă.... ce e drept, nu e urit.

Şi insfirşit il botezarĕ Alecuţă.

Astfel crescù copilul viu şi sănătos, luminând zilele părinţilor sĕi cu o rază de bucurie necunoscută de ei până atunci. Conu Alecu Zăgănescu se mai lăsase de procese şi i se intimpla acuma şi lui să facă oposiţie. Ii era drag să stea acasă, mai cu seamă de când băiatul incepuse să se ţie copăcel şi să articuleze cele douĕ silabe *ta-tă*. Toată zioa umbla cu el prin cerdac, ducĕndu-l de subsuori, ori il purta in braţe pe la cuşca mierloiului iarna, şi vara prin curte, pe la cai; şi alerga cu dĕnsul Conu Alecu par'că ar fi fost el insuş numai de 20 de ani. — Când băiatul putù să lege douĕ vorbe una lângă alta, doica şi cu Coana Marghioliţa il invăţarĕ să spuie cum se numeşte, şi când venì Conu Alecu o dată dela un proces, i-l deterĕ in braţe şi Coana Marghioliţa il intrebâ:

— Ia spune tu mamei cum te chiamă?

Copilul rĕspunse cam peltic dar foarte lămurit:

— Alecuţă Zăgănescu.

Conu Alecu incepù a ride şi a plânge totdeodată, stringĕndu-l in braţe să-l inăbuşe. După aceea se scotocì prin toate buzunarele, căutând să-i dea ceva, dar negăsind nimic, se aşezâ jos, cu copilul pe braţe, şi, descheindu-şi cămaşa la gât, işi scoase din sin o cruce albă de sidef, pe care o atĕrnâ de gâtul copilului.

— Eu o am dela mama; tu, micule, s'o ai dela mine, ca să fii cu noroc. — Apoi sărutâ gâtul moale şi alb al băiatului şi, in locul unde sărutâ, făcu cu mâna dreaptă cruce, cu gând ca să depărteze boalele dela dĕnsul.

Astfel crescù copilul, sănătos şi iubit, până se făcù de vreo trei ani.

Intr'o zi de Septemvrie, cam pe acelaş timp pe când, cu trei tomni inainte, popa Vasile venise la Conu Alecu cu băiatul in desagă, — intr'o Duminecă dimineaţa, trăsura şefului de punct se oprì in faţa scării de piatră, şi căpitanul Ciupagea se coborì, numai fir şi zarpale de sus până jos. Era in mare ţinută de paradă, cu toate suplimentele uniformei sale. —

După ce se suì sus, sărută măna Coani Marghioliţei şi, intinzĕnd măna lui Conu Alecu, zise cu un aer solemn:

— Iubite amice, dă-mi voie să-ţi fac cunoscut un mare eveniment din viaţa mea: mĕ insor........ cu doamna Maria Vasilescu — adaogă cu oarecare sfială, — fiica preotului Vasile..... de aici din sat.

Conu Alecu il sărută, cu adevĕrată dragoste.

— Bravo căpitane, zise el; imi pare foarte bine.

— Vezi, dumneata, Coane Alecule, trebuea s'o fac; sunt trei ani de cănd mĕ tot găndesc.... O viaţă are omul... Tot hirbar, hirbar...

— Da, mai incape vorbă, frate...

— Şi să-ţi spuiu drept, adăogă căpitanul, imi era ruşine şi de dumneavoastră, care aţi fost aşa de buni....

— Da ce se potriveşte, se grăbì să protesteze Conu Alecu, fără să ştie tocmai pentru ce.

— Ba zĕu, urmă căpitanul, aţi primit un copil in casă, care vĕ era cu totul străin.... pe cănd eu l'am isgonit, eu, care.... de, aveam datorii către el... Dar v'asigur că voiu ştì să mĕ plătesc...

Aci, se oprì căpitanul, privind la Conu Alecu, care incremenise cu gura intredeschisă spre a rostì o vorbă ce cu nici un preţ nu se urnea de pe buzele lui.

— Voiam chiar să vĕ rog să-mi faceţi o socoteală.... de ce vĕ sunt dator... urmă căpitanul.

— Dator!... isbutì să articuleze Conu Alecu; nu ne eşti dator nimic. Pentru ce să ne fii dator?

— Bine, coane Alecule, zise căpitanul, om bun ai fost intotdauna, dar nu primesc... copilul e al nostru şi trebuea să-l creştem noi: eu şi nevasta mea.

— Copilul!.. strigă Conu Alecu, care copil?.. de ce copil vorbeşti?.. Ia să nu mai glumim, căpitane.

— Bine, dacă vrei; da eu nu glumesc de loc: băiatul e al meu; in toate casurile e al mă-sei.

— Ascultă, căpitane, zise Conu Alecu făcĕnd un pas prin odae şi căutănd să se liniştească, ai venit să-mi ves-

teşti o bucurie, ori să mĕ măhneşti?.. pentru că-ţi spuiu drept că mĕ măhneşti vorbindu-mi astfel.

— Aşa este, Coane Alecule, dar ia gândeşte şi d-ta la o mamă nenorocită, care nu şi-a vĕzut copilul niciodată...

— Da d-ta, căpitane, de ce nu te-ai gândit? D-neaei n'are decât să vie să vadă băiatul când o poftì.

— Dar eŭ?

— Şi d-ta. Dar dumitale ce-ţi pasă?..

— Vrea să zică copilul nostru să ni-l creşti d-ta, ha?..

— Eu imi cresc copilul meu.

Căpitanul Ciupagea incepuse să se cam infierbĕnte la vorbă şi ca să nu se iuţească mai mult, incepù a ride, dar cu rĕutate:

— Iartă-mĕ, Coane Alecule, dar vĕd că nu prea pricepi lucrurile. Mai intăi, ca fapt, nu este adevĕrat că copilul e al d-tale; despre asta nimeni nu poate să te asigure mai bine decât mama lui. După aceea uiţi că, stăruind a crede că eşti tatăl copilului femeei mele, mĕ insulţi. Eu te las să te gândeşti, adăogâ cu oarecare violenţă. Sărut măna Coană Marghioliţo! — şi eşì.

In urma acestei scene, pe cât de neprevĕzută pe atât de dureroasă pentru ei, cei doi fraţi remaserĕ ca de piatră. Coana Marghioliţa rupse tăcerea cea dintăi:

— Bine frăţioare, aşa să fie?

Conu Alecu se roşì mĕr şi neştiind unde să-şi fixeze privirea, clipea des, des, parcă ar fi suferit de ochi. El era un om cu desăvirşire fără voinţă şi poate tocmai deaceea foarte bun şi foarte milostiv. Ştia bine că copilul nu era al lui, dar la drept nici nu prea pricepea ce vrea să zică a fi un copil al cuiva. Sfios, neştiutor de o mulţime de lucruri lumeşti, cu sufletul cinstit şi fără cioturi, fusese incapabil să inşele pe fata popei, dacă n'ar fi ştiut dinainte ce se intimplase cu dênsa, şi, când soră-sa luase copilul in braţe şi-i zisese că-i seamănă, fusese incapabil de a-i spune verde: nu se poate să-mi semene, fiindcă nu-i al meu. In umbra de indoială ce relaţiile lui cu fata popei de mai acum

şase luni ii permiteau să aibă, işi ascundea siguranţa nepaternităţii, cum işi ascunde un struţ capul in nisip. — Mai departe, când copilul se făcuse mai măricel şi-l luase cu braţele lui albe şi mititele de gât, lui i se păruse că dincolo de această mulţumire nu mai e nimic. Nimeni până atunci nu crescuse lângă el; nimeni nu-i inveselise viaţa, greoaie şi pribeagă după judecăţi; nimeni nu-i zisese tată. Şi când acest copil se lipise de el, ca un vlăstar tĕnĕr de haragul ce-l sprijină, ce-i mai păsa lui dacă un alt individ işi rĕcorise setea vieţii, şi intimplarea inchegase din faptul aceluia zilele fiinţei pe care o infiase el?.. Copilul era al lui şi s'a isprăvit.

Cam asemene gânduri umblau prin mintea lui Conu Alecu, când băiatul intrâ in casă, urcând scara ca un ied, şi venì drept la el spre a-i incăleca pe genunchiu şi a-l face cal. Copilul simţea par'că cât e de drag lui tată-seu şi de aceea şi tată-seu ii era lui mai drag decât toţi celalţi ai casei.

Printr'o inriurire insă pe care o produc totdeauna impresiunile puternice asupra noastră, lui Conu Alecu i se părù pentru prima oară că băiatul seamănă cu căpitanul Ciupagea, şi fără voia lui işi intoarse ochii dela el şi se duse spre cuşca mierloiului. Copilul il apucâ de pulpana surtucului strigându-l:

— Tată, tăticule... calu....

Şi cum el n'auzea, băiatul se incolătăcì de piciorul lui şi-l pupa pe genunchiu, chemându-l mereu. Coana Marghioliţa, simţind ce se petrecea in fratele sĕu, se sculâ şi luâ băiatul in braţe.

După câteva minute, Conu Alecu se intoarse spre ei: ochii ii erau plini de lacrămi. Coanei Marghioliţa i se muiarĕ şi ei genele, şi, pe când el intindea mânile să ia băiatul, ea il săruta, udându-l cu plânsul obosiţilor sĕi ochi.

— Gândeam că nu mai sunt, bată-le pustia lacrămi, zise ea, punĕnd băiatul jos. Apoi, venind lângă frate-seu,

care sta rĕzemat de masă: — Nu mai plănge frăţioare şi spune-mi, adevĕrat e?

Conu Alecu dete trist din cap.

— Atunci trebue să le dăm copilul. Dumneata ce zici?

— Da eu ştiu, frate? rĕspunse Conu Alecu, ridicănd din umeri.

Şi tăcurĕ amĕndoi. Copilul simţind par'că se petreceau lucruri serioase imprejurul lui, se puse liniştit să se joace cu pietrele dela table.

Cei doi fraţi se mai sfătuirĕ, şi hotărirĕ impreună că era o nelegiuire a mai ţinè copilul la dĕnşii.

— N'a vrut dumnezeu cu noi... n'a vrut!

Şi când căpitanul, peste căteva zile, venì impreună cu logodnica sa la dĕnşii, Coana Marghioliţa le spuse că pot să-şi ia copilul. Conu Alecu nu era acasă.

Şi timpul, care mereu curge, curse mai departe....

La Buhăeni casele stau acum singuratice in malul Râmnei, bătute iarna de vergele vĕntului, deşteptate primăvara de căntecul cucului, măngăiate şi incălzite toamna de blăndele raze din soare, şi deapururi cu gărla alături. Zidite cu totul din piatră şi vechi ca pămĕntul, lespedele lor se intrupaserĕ una intr'alta şi se inveliserĕ intr'o pojghiţă mohorită, pănza vremii, care intindea pe ele un fel de umbră a unor timpuri trecute. Lăngă case un şir de odăi de gard, tupilate şi sparte; mai in fund o velniţă de rachiu; la spatele lor, intr'altă curte, nişte leşi căzute, — şi apoi cele douĕ mari grădini, in cari dudaele şi părloagele crescuserĕ mai nalte decăt pomuşoara şi piersicii.

Aici trăiau, cu desăvirşire singuri, urmaşii Zăgăneştilor, afundăndu-se din ce in ce mai mult in adăncul liniştei munţilor. — Slugile se duserĕ toate; numai badea Avram mai remăsese.

Conu Alecu eşea acum foarte rar. De unde era lung si slab, se făcuse şi mai lung şi mai slab. Chipu-i incepuse a lua faţa pămĕntului, măcar că toată zioa sta in soare

cu cosorul in mănă să curăţe piersicii de uscături. O pustie de tuse, pe care o avea de mult, il inteţise şi mai tare.

De vreun an de când plecase copilul la Rămnic cu părinţii sĕi, nu se mai vorbise in casă, la Buhăeni, despre dĕnsul, printr'un fel de inţelegere mută dintre frate şi soră. Lui Conu Alecu insă ii era dor nevoie mare de băiat. Fiindcă din causa tusei avea noaptea friguri, foarte rar dormea şi toată vremea aceea o petrecea visănd sau găndindu-se la el. Adoua zi insă, când da cu ochii de lumină, ii era frică sau par'că ruşine să istorisească soră-sei găndurile de cu noaptea.

Intr'o seară, pe când se sbătea in pat de nesomn, i se păru că aude in odaia soră-sei de alături vorbă. Minunat, se sculâ şi se duse la dĕnsa. Bătù la uşă, dar nu i se respunse; vorba insă continua; bătù ăncă odată, aceeaşi tăcare. Atunci intrâ.

Coana Marghioliţa, răzemată pe un cot, cu pieptu-i uscat desvĕlit mai tot, cu o păreche de ochelari cu drugi, prinşi in viţele rare ale pĕrului, cetea *Romănia* in gura mare. Când auzì uşea deschizĕndu-se işi intrerupse lectura, uităndu-se pe deasupra ochelarilor la frate-seu, care intra incet şi mirat.

— Da ce, soro, n'ai adormit ăncă? o intrebâ Conu Alecu.

— Ia mĕ rog ascultă colea, Coane Alecule, dacă ai mai auzit aşa posnă. — După aceea incepù a cetì, rar şi cu greşeli:

„**Isprăvile unui Măgar.** — Măgarul, carele pe la noi este un dobitoc domestic, in America trăeşte in turme sĕlbatece, fugind de om. Nu mai de mult decăt in luna trecută, d. Footby un cetăţean onorabil din ţinutul Kentuky, patria acestor măgari, a avut să susţie o luptă titanică cu un etalon incrucişat cu zebru, fost al d-lui Footby, şi pe care stăpănul sĕu, voind a-l aduce la grajd nu l'a mai putut prinde decăt impuşcăndu-l, după ce măgarul muşcase pe d. Footby din diferite locuri compromiţĕtoare. — Avis celor ce se slujesc cu asemenea dobitoace.“

— Să zicem lui badea Avram să se păzească de mă-

gar, adaose Coana Marghioliţa, ca morală a celor de mai sus.

— Al nostru e bĕtrăn, zise Conu Alecu, aşezăndu-se pe marginea patului şi oftănd.

Soră-sa, apropiind jurnalul de luminare, se pregătea se urmeze cu cetirea faptelor diverse:

„**Cum se inmulţesc Caracatiţele...**“

— Ia mai lasă politica, soro, şi spune-mi mie ce e cănd visezi răndunele?

— Te doreşte cineva, zise soră-sa, vroind să afle cu orice preţ cum se inmulţesc caracatiţele.

— Ascultă, Coană Marghioliţo, să vezi ce-am visat: se făcea par'că o răndunică venise la noi in cerdac şi-şi făcuse cuibul lăngă grinda cea mare.... Ce să fie oare?...

— Ce să fie!.. ia te doreşte cineva.

— Cine să mĕ dorească?.. zise Conu Alecu dănd din cap; eu n'am pe nimeni să mĕ dorească... Doar poate băiatul...., dacă nu m'o fi uitat. După aceea, uităndu-se in dosul jurnalului ce-l cetea soră-sa, adaose cu vocea inecată de lacrimi : tare mi-e dor de băiat, Coană Marghioliţă.

Soră-sa nu-i rĕspunse nimic. Ea părea că nu mai suferea de loc de lipsa băiatului, ba chiar că nu mai suferea de nimic. Atăta mai îngropase săraca şi atăta i se rupsese unul căte unul toate firele inimei, că acuma remăsese ca un fel de găndac blănd, care-şi mişcă instinctele dela măncare pănă la somn şi deacolo mereu spre nesimţirea apropiată ce se găseşte sub aripa caldă a pămĕntului.

Conu Alecu insă nu putea să-l uite. Nu iubise pe nimeni şi nu trăise pentru nimeni decăt cu forţa iniţiala pe care o primise dela mumă-sa născĕndu-se; dela propriele sale puteri nu-şi luase nici un avĕnt personal: soră-sa era soră-sa; părinţii, căt trăiserĕ, de asemenea; băiatul insă era altceva... Băiatul ii era drag, parcă şi-ar fi sădit o mănă a lui, a lui Conu Alecu Zăgănescu, in pămĕnt, şi ar fi aşteptat-o să crească şi să se facă om....

Şi tocmai băiatul se dusese...

Adoua zi dimineaţa zise lui badea Avram să puie caii la brişcă, şi plecă la Rămnic.

Era o zi duioasă de toamnă, in care lumina intră par'că şi prin porii pămĕntului, incălzind totul.... Conu Alecu trase la han la Lupan şi eşì numai decât pe uliţă, luănd drumul spre casa căpitanului Ciupagea. Oraşul era sărac dar vesel. Fiecare umbla după treaba lui cu tragere de inimă, fiindcă in anul acela se făcuserĕ bucate bune.

Conu Alecu fù şi el inriurit de mulţumirea obştească şi prinse a zimbì la găndul că-şi va vedè indată băiatul. Intr'adevĕr, după vreo cinci minute ajunse la locuinţa căpitanului.

Fiind porţile deschise, curtea se putea vedè toată.

In mijlocul curţii, jos, in nisip, băiatul se juca liniştit cu o cutioară de lemn, intorcĕnd spatele către uliţă. Când il vĕzù Conu Alecu, ii venì să se repèadă la el să-l ia in braţe. Dar, ca să se bucure şi mai mult de această plăcere, păşì binişor pe nisipul moale, până ajunse la spatele lui, şi atunci il auzì mormăind intre dinţi primele note ale mierloiului din *marseilleza* : *allons enfants de la patrie*, până la *pa-tri-e-e*, unde, intocmai ca mierloiul, o lua alături cu drumul. Atăta ii fu de milă şi de drag copilul, că, indoind un genunchiu, se plecâ până la el şi-l luâ in braţe, sărutăndu-l de mii de ori. Băiatul, apucat pe la spate fără veste, se speriè şi căutâ să se smulgă din braţele care-l stringeau cu atăta putere. Când se intoarse şi dete cu ochii de capul selbatec al lui Conu Alecu se speriè şi mai tare, şi o luâ la fugă spre bucătărie, plăngĕnd.

Il uitase.

Când vĕzù Conu Alecu că băiatul l'a uitat şi-i e frică de dĕnsul, simţì aşa ceva par'că ar fi avut o inecătură in piept şi o istoveală a puterilor, şi, in loc să se mai urce sus să intrebe de căpitan, o luâ inapoi spre han. Cum ajunse acì, fù apucat de o tusă straşnică şi se bolnăvi...

După ce se făcù bine, peste vreo trei zile, culese pe badea Avram din cărciumele vecine, şi o luâ inapoi pe drumul Rămnei, singur şi necăjit, precum şi venise...

DUILIU ZAMFIRESCU.

DON QUIJOTE DE LA MANCHA

— Urmare —

CARTEA II

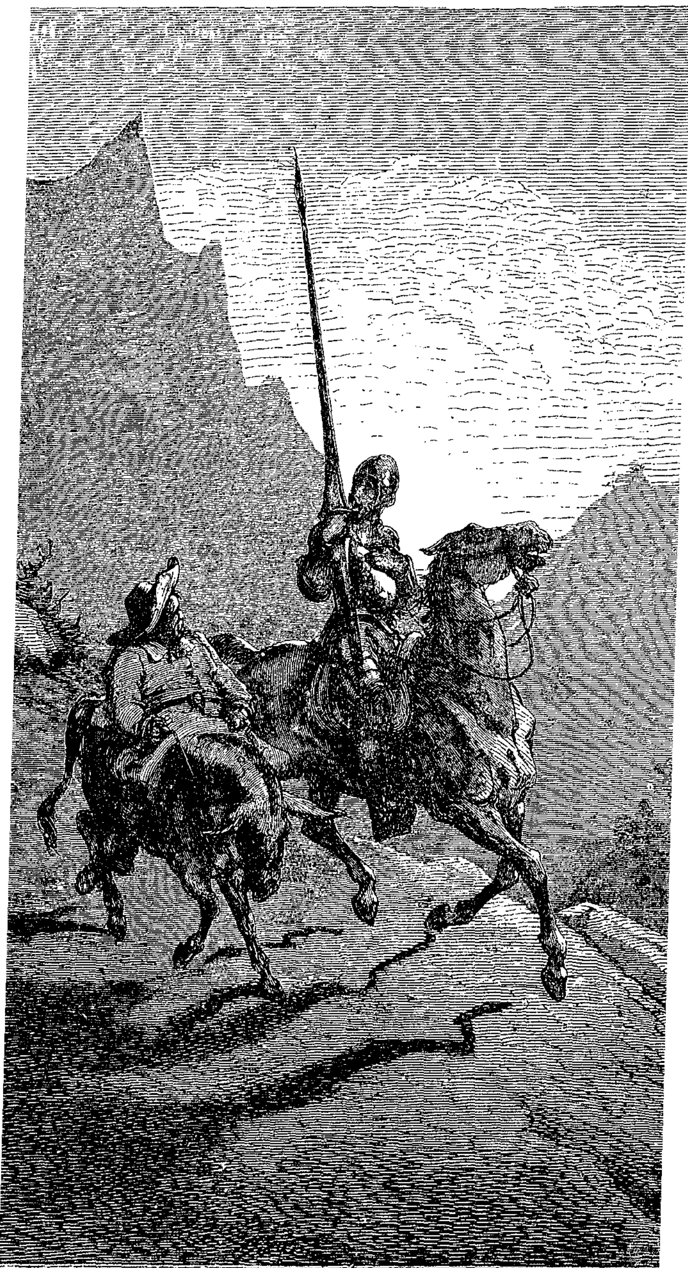
CAP. I.

Eram odată pe piaţa negustorilor din Toledo, când venì un băiat şi aduse unui negustor de matasă nişte hărtii vechi, spre vênzare. Eu care am mare plăcere de a cetì tot ce-mi cade sub ochi, chiar de-aş fi silit pentru aceasta să culeg o hărtiuţă ruptă de pe stradă, eu luai, după indemnul meu firesc, un caiet dintre hărtiile cele vechi ale băiatului, şi zării că conţine o scriere arăbească. Cunoşteam in adevěr scrierea, dar nu eram in stare să o

cetesc. Căutai, deci prin piaţă pe vreun maur cu ştiinţă de carte, ca să mi-o tălmăcească. Norocul mě făcù să aflu pe unul, pe care-l şi rugai, dăndu-i caetul. El il deschise pe la mijloc, cetì puţin şi incepù să ridă. „Ce rizi?“ il intrebai. Rid de o insemnare pe care o věd scrisă pě margine „zise el. Il rugai să mi-o spună, şi el imi cetì, rizěnd intruna: „acea Dulcinee din Tobosa, despre care se menţionează mai des, in această istorie, se zice că ar fi avěnd măna cea mai ghibace din toată Mancha, pentru sărat carne de porc“.

Numele „Dulcinea de Tobosa“ m'a pus in mirare şi indată mi-a venit găndul că s'ar putea foarte uşor, ca acest manuscript să cuprindă istoria lui Don Quijote. Cu acest gănd, il rugai să-mi cetească inceputul; el o făcù şi-mi traduse arăbeasca in spanioleşte şi atunci aflai titlul: „Istoria lui Don Quijote de la Mancha, descrisă de către Cid Hamet ben Engeli[1]) istoriograf arab“. Abia am putut să-mi ascund bucuria ce-mi făcuse această descoperire. Smulsei din mănele neguţătorului de matasă hărtiile toate şi cumpărai intreg pachetul dela băiat pentru o jumětate de real. Ar fi putut el să capete şase reali dela mine dacă ar fi fost cuminte şi ar fi băgat seamă căt ţineam la děnsele. Mě dusei, acum in grabă cu maurul meu in pridvorul bisericei catedrale şi-l rugai cu stăruinţă să-mi traducă tot ce ar afla in acele hărtii despre Don Quijote, fără a scoate sau adăogì ceva, in spanioleşte; făgăduindu-i pentru lucrarea sa, orice va cere el. El cerù o jumětate de căntar de stafide şi douě căuşe de grău. Ne inţeleserěm din preţ şi el imi făgăduì că va traduce bine, cu credinţă şi punctualitate; eu insă pentru a-i uşura treaba şi a nu-mi da din mănă comoara, il luai la mine acasă, şi, in ceva mai mult de una lună şi jumětate, el traduse totul, aşa precum vě impărtăşesc aici.

[1]) Cervantes se ţinea de gustul timpului sěu, prefăcěndu-se că Don Quijote al sěu, este scris de un maur. De altminteri el işi ascundea numele sěu sub denumirea de ben Engeli, căci „Engeli“ este un adjectiv arăbesc, a căruia rădăcină *Iggel* insemneaza „Cerb“ intocmai ca „Cervantes“ care are cuvěntul „ciervo“ cerb, drept răděcină.

A doua plecare a cavalerului cu scutierul seu.

Astfel stăteau, faţă in faţă, amĕndoi vitejii şi furioşii luptători, şi păreau a amenința cu loviturile lor cerul, pămĕntul şi iadul. Acel care dădù intăia lovitură, a fost infuriatul Biscaian şi dacă spada sa nu s'ar fi intors la răpezire, această singură lovitură ar fi fost deajuns ca să pună capĕt atăt acestei lupte arzĕtoare căt şi aventurelor bunului nostru cavaler. Norocul insă care-l păstra pentru mai insemnate isprăvi, intoarse spada adversarului aşa incăt, deşi lovitura căzù pe umĕrul sting, totuş nu făcù mare daună, ci curăţì numai de arme toată această parte şi luâ, in cale o bucată mare din coif şi jumĕtate de ureche care toate impreună căzurĕ la picioarele rĕu tratatului cavaler.

Doamne sfinte! cine poate descrie furia care cuprinse sufletul cavalerului din Mancha, cănd se vĕzù in această stare! Eu pot să spun numai că el se ridicâ din nou in scări, apucâ spada cu amĕndouĕ mănele şi dete Biscainului o aşa cumplită lovitură peste perină şi cap, in căt i se părù acestuia, deşi era bine acoperit, că a căzut un munte peste dĕnsul. Săngele ii sbucnì din nas, gură şi urechi, el se clătinâ ca cum ar vrea să cadă, ceea ce i s'ar fi intimplat de sigur, dacă nu s'ar fi apucat răpede de gătul catîrului; cu toate aceste, el perdù scările, deschise braţele şi catîrul spăriat de grozava lovitură, o rupse de fugă şi căzù, după căteva sărituri dimpreună cu stăpănul sĕu, la pămĕnt. Don Quijote privea cu linişte; dacă vĕzù insă pe duşmanul sĕu căzĕnd, se apropiè, in grabă, de dĕnsul, ii puse virful spadei in obraz şi strigă: „Dă-te sau iţi tai capul!"

Biscainul zăcea fără simţire, astfel incăt nu putea vorbì niciun cuvĕnt şi, de sigur că ar fi fost rĕu de dĕnsul — căci Don Quijote era orbit de mănie — dacă damele din trăsură, care privise pănă acum, cu spaimă, lupta, nu s'ar fi apropiat de cavaler şi nu l'ar fi rugat să aibă indurare şi bunăvoinţă, a dăruì viaţa, scutierului lor. Don Quijote le respunse cu măndră demnitate: „sunt gata a vĕ indeplinì rugămintea, frumoase doamne, cu singura condiţie insă, că acest cavaler să-mi făgăduiască că va merge la localitatea Toboso, şi se va presenta, in numele meu, nea-

semănatei stăpăne Dulcinea, ca ea să facă dintr'ĕnsul ce le va plăcea lor". Ingrozitele şi nemăngăiatele doamne, fără a-şi da samă de ceea ce Don Quijote cerea şi fără a intreba

cine este Dulcinea, ii făgăduirĕ că scutierul va face tot ce i se va poruncì. „Ei bine, pe credinţa acestui cuvĕnt, eu nu-i voiu mai face niciun rĕu, cu toate că a meritat negreşit moartea".

CAP. II.

De graţioasele convorbiri intre Don Quijote şi Sancho Panza scutierul sĕu.

In acest timp deja Sancho Panza se sculase, cam maltratat de băeţii călugărilor, şi privea cu luare aminte lupta domnului sĕu Don Quijote, rugănd in inima sa pe D-zeu să binevoiască a-i asigurà biruinţa, pentru ca printr'ĕnsa să căştige vreo insultă peste care să-l facă guvernator, cum ii făgăduise. Vĕzĕnd deci acum lupta sfirşită, şi că stăpănul sĕu avea să se sue earăş pe Rocinante, alergâ să-i

ţină scara, şi inainte ca el să se sue, se puse in genunchi dinaintea lui, şi apucăndu-i măna o sărută şi-i zise: „Binevoiască graţia voastră, Don Quijote, stăpănul meu, a-mi incredinţa guvernul insulei ce a căştigat in această infiorătoare luptă, căci oricăt de mare ar fi ea, eu mĕ simt in putere de a ştì să o guvernez astfel şi atăt de bine ca oricare altul ce a guvernat insule in lume“. La aceste respunse Don Quijote: „Bagă de samă, frate Sancho, că aceastâ intimplare şi cele asemĕnate aceştia nu sunt intimplări

de insule, ci de respintei, in care nu se căştigă altă ceva decăt capul spart sau o ureche mai puţin. Ai răbdare, căci se vor infăţoşa aventuri, in care să te pot face nu numai guvernator, dar ceva mai mult“. Sancho ii mulţumì mult, şi sărutăndu-i de adoua oară măna şi poala armurei, il ajută să se sue pe Rocinante, ear el se suì pe măgar şi incepù a urmà pe domnul sĕu, care cu pas mare, fără a-şi lua zioa bună nici a vorbì cu damele din trăsură, intrâ intr'o pădure ce se afla aproape deacolo.

Sancho il urma in tot tropotul vitei sale, dar Rocinante mergea aşa de iute incăt el, vĕzĕndu-se remas in urmă a fost nevoit să strige la stăpănul sĕu ca să-l aştepte. Astfel făcù Don Quijote ţinĕnd frĕul lui Rocinante, ca să

ajungă obositul sĕu scutier. Acesta venind ii zise: „Pare-mi-se, domnule, că ar fi nimerit să ne retragem in vreo biserică, căci după cum remase de stropşit acela cu care aţi luptat, nu va fi greu să se incunoştiinţeze de această intimplare *Sfănta Frăţie* [1], şi să pue măna pe noi, şi zĕu, de se face aceasta, avem să sughiţăm mult inainte de a eşì din inchisoare: „Taci, zise Don Quijote, unde ai vĕzut sau cetit vreodată că un cavaler rătăcitor a fost tras inaintea judecăţii, oricăt de multe omoruri ar fi săvirşit? — Eu nu ştiu nimic de omoruri, rĕspunse Sancho, şi in viaţa mea n'am incercat asupra nimĕrui; ştiu numai că *Sfănta Frăţie* are a face cu acei ce se bat pe cămp, şi in astfel de lucruri nu mĕ amestec. — Ei bine, nu te ingrijì, prietene, respunse Don Quijote, că te-aş scoate din mănile Chaldeenilor, cu atăt mai mult din acele ale *Frăţiei.* Dar spune-mi, pe viaţa ta, vĕzut-ai tu mai viteaz cavaler decăt mine, pe toată faţa pămĕntului? Cetit-ai in istorii că altul are sau a avut mai multă putere in atac, mai mult curaj in statornicia sa, mai multă ghibăcie in lovituri, mai multă iscusinţă a doborì pe duşman? — Adevĕrul este că eu n'am cetit niciodată vreo istorie, rĕspunse Sancho, pentrucă nici nu ştiu a cetì nici a scrie. Dar ceea ce voiu indrăznì a prinde rĕmaşag este că in toate zilele vieţii mele stăpăn mai cutezător decăt graţia voastră n'am slujit, şi dee D-zeu ca aceste cutezanţe, să nu se resplătească unde am zis eu. Ceea ce rog pe graţia voastră este să se ingrijască, căci curge mult sănge din această ureche; am aice in desagi scamă şi puţină unsoare albă.

— Toate aceste ar fi de prisos, respunse Don Quijote, dacă mi-aş fi adus aminte să fac un şipuşor de bal-

[1]) *Sfănta frăţie (la Santa Hermandad)* era o juridicţiune insărcinată cu urmărirea şi pedepsirea făcĕtorilor de rĕu. Ea se născuse in Navara, in veacul al XIII, din nişte societăţi voluntare. Mai tărziu ea se intinse in Castilia şi in Aragon şi sub regii catolici căpătă o organizare completă cu tribunalele şi agenţii sĕi speciali.

sam de-a lui Fierabras [1]), căci cu o singură picătură s'ar cruţa şi timp şi doctorii. — Ce şipuşor şi ce balsam este acesta? zise Sancho Panza. — Este un balsam, rĕspunse Don Quijote, a căruia reţetă o ştiu pe de rost, şi cu care n'are cineva să se teamă de moarte, nici să creadă că moare de vreo rană. Astfel când il voiu face şi ţi-l voiu da, n'ai alta de făcut decât când vei vedè că in vreo bătălie mi-au spintecat trupul in două, cum obicĭnuit se intimplă de multe ori, vei lua frumuşel partea care va fi căzut jos, şi inainte ca sângele să se inchege vei pune-o cu multă indemânare peste cealaltă jumĕtate care va fi remas pe şea, luând sama de a o potrivì bine şi intocmai; in urmă imi vei da să beau numai două inghiţituri din balsamul de care ţi-am spus, şi mĕ vei vedè mai sănătos decât un mĕr. — Dacă-i aşa, zise Panza, mĕ lepăd de pe acum de guvernul insulei făgăduite, şi nu vreu altă ceva ca plată pentru multele şi bunele mele slujbe decât ca graţia voastră să-mi dee reţeta acestii minunate bĕuturi, căci cred că ori şi unde va preţuì uncia mai mult de duoi reali, şi eu n'am nevoe de altă ceva pentru a petrece această viaţă in cinste şi odihnă. Dar este de ştiut acum dacă facerea ei costă mult. — Cu mai puţin de trei reali se pot face trei azumbre [2]), rĕspunse Don Quijote. — Pĕcătosul de mine, zise Sancho, apoi ce aşteaptă graţia voastră pentru a o face şi a mĕ invăţa? — Taci, prietene, rĕspunse Don Quijote, că mai mari taine am de gând să te invăţ şi mai mari foloase

---

[1]) *Fierabras* sau *Fier à Bras* (mândru de braţele sale), erou din poemele eroice franceze a evului de mijloc, era un urieş, rege al Alexandriei, cuceritorul Romei şi Ierusalimului, păgân sau Sarazin, duşmanul de moarte al lui Olivier, care-i făcea răni grele, dar el le tămăduea indată bĕnd dintr'un balsam pe care-l purta in două balercuţe căştigate la cucerirea Ierusalimului. Se credea că acest balsam era o parte din acel al lui Iosef din Arimatia care servise a imbalsama pe Mântuitorul. (*Istoria de Carlo Magno*, cap. VIII şi XII).

[2]) Mĕsură de capacitate. O *azumbre* cuprinde ceva mai mult de doi litri.

să-ţi asigurez; dar pentru moment să ne curarisim, căci urechea mĕ doare mai mult decât aş vroì eu.

Sancho scoase din desagi scamă şi unsoare. Dar când Don Quijote vĕzù coiful sĕu rupt, crezù că-şi perde mintea. Punĕnd măna pe spadă şi inălţănd ochii la cer, zise: „Fac jurămĕnt Ziditorului tuturor lucrurilor şi pe cele patru sfinte evanghelii, de a duce o viaţă ce o duse marele marchiz de Mantua, când jurâ de a resbuna moartea nepotului sĕu Baldovin, adecă de a nu mănca păne pe masă, nici a se inveselì cu femeea sa şi cu alte lucruri, de care, cu toate că nu-mi aduc aminte, le consider ca spuse aici, până nu-mi voiu resbuna pe deplin de acela care-mi făcù o astfel de batjocură“. Auzind aceste Sancho, zise: „Bage de samă graţia voastră, domnule Don Quijote, că dacă cavalerul a implinit ceeace i s'a fost poruncit de a merge să se infăţoşeze inaintea stăpânei mele Dulcinea del Toboso, işi va fi indeplinit ceeace datorea, şi nu merită altă pedeapsă, dacă nu săvirşeşte altă greşală“. — Ai vorbit şi ai nimerit foarte bine, respunse Don Quijote, şi astfel desfac jurămĕntul incât priveşte a mĕ resbuna din nou asupra lui; dar il fac şi-l intăresc din nou să duc viaţa ce am zis până ce voiu răpì cu sila dela vreun cavaler alt coif astfel şi atât de bun ca şi acesta. Şi să nu crezi, Sancho, că vorbesc aşa in vĕnt, căci in aceasta am negreşit pe cine imita. Acelaş lucru se petrecù de-a firu-n pĕr cu casca lui Mambrine, care costâ atât de scump pe Sacripante [1]). — Dea graţia voastră la dracul astfel de jurăminte, domnul meu, respunse Sancho, căci sunt foarte in paguba sănătăţii şi in vătămarea cugetului. Ear de nu, spune-mi acum, dacă poate in timp de multe zile nu dăm peste un om inarmat cu coif, ce vom face? Implinì-vom jurămĕntul, cu despreţul atâtor neajunsuri şi neindemânări, precum: a dormì imbrăcat, a nu se culca intr'un loc locuit, şi alte mii de infrĕnări ce cuprindea jurămĕntul acelui bĕtrân nebun, marchizul de Mantua, şi pe care graţia voastră vroeşte să-l

[1]) Vezi *Orlando furioso* de Ariosto, Cant. XVIII, v. 161 etc.

incuviinţeze acum? [1]). Bage bine de samă graţia voastră că pe toate aceste drumuri nu umblă oameni inarmaţi, ci conductori de catîri şi de căruţi, care nu numai nu au coifuri, dar poate nici nu le-au auzit numele in toate zilele vieţii lor. — In aceasta te inşăli, zise Don Quijote, căci nu vom fi stat două ciasuri prin aceste respintii fără ca să vedem mai mulţi oameni inarmaţi de căţi venirĕ asupra castelului Albraca, pentru a cucerì pe Angelica cea frumoasă [2]). — Haide deci! fie aşa, zise Sancho, şi facă cerul ca să ne meargă bine, şi să vie acum timpul de a căştiga acea insulă care mĕ costă atăt de scump, şi apoi să mor indată! — Ţi-am spus deja, Sancho, că de aceasta să nu te ingrijeşti de loc, căci de va lipsì insula, eată regatul Dinamarcii sau acel a Sobradisei [3]), care-ţi vor venì ca un inel pe degit, şi cu atăta mai mult că fiind pe pămĕnt tare, trebue să te bucure mai ales, dar să lăsăm aceasta la vremea sa, şi uită-te dacă nu ai ceva in desagi ca să măncăm, pentrucă indată plecăm ca să căutăm vreun castel unde să găzduim noaptea aceasta, şi să facem balsamul ce ţi-am spus, căci te asigur pe D-zeu că mĕ doare rĕu urechea.

— Am aice o ciapă, puţină brănză şi nu ştiu căţi cărmoji de păne, zise Sancho, dar aceste nu sunt bucate ce se cuvin unui cavaler atăt de viteaz cum este graţia voastră. — Căt de rĕu inţelegi lucrurile, respunse Don

---

[1]) Jurămĕntul marchizului de Mantua, după cum il povestesc romanţele alcătuite asupra aventurii sale, era acesta: „Jur de a nu-mi pieptăna niciodată pĕrul meu alb nici de a-mi tăia barba, de a nu schimba hainele nici a-mi inoì incălţămintea, de a nu intra in locuri locuite, nici a scoate armele mele, fără numai pentru un cias spre a-mi spăla trupul, de a nu mănca pe faţă de masă, pănă ce voiu fi ucis pe Carlot, sau voiu fi murit in luptă..."

[2]) In poema lui Boyardo, regele Tartariei, Agrican, vine să facă asediul castelului Albraca cu o armată de două milioane de soldaţi care acopereau o intindere de patru leghe. In poema lui Ariosto, regele Marsilio impresoară aceeaşi fortereţă cu treizeci şi doi de regi, tributarii sĕi şi cu toţi oamenii lor inarmaţi.

[3]) Regate inchipuite, citate in romanul *Amadis de Gaula.*

Don Quijote propune lui Sancho Panza să-i fie scutier.

Quijote; iţi aduc la cunoştinţă, Sancho, că este onoare pentru cavalerii rătăcitori de a nu mănca o lună, şi când mănăncă, să fie ceea ce ar găsì la indemănă. De aceasta ai fi indredinţat dacă ai fi cetit atătea istorii ca mine, şi ori şi căt de mare a fost numĕrul lor, in toate n'am găsit că se pomeneşte că au măncat cavalerii rătăcitori, afară numai din intimplare şi in niscaiva ospeţe strălucite ce li se ofereau, ear celelalte zile le petreceau cu vĕnt. Şi deşi se dă a inţelege că nu puteau trăì fără a măncà şi fără a-şi indeplinì toate celelalte trebuinţi fireşti, căci in faptă erau oameni ca şi noi, se lasă totuş a se inţelege că, umblănd cea mai mare parte a vieţii lor prin păduri şi prin pustiiuri, fără bucătar, măncarea lor obicinuită trebuea să fie bucate de ţară, ca acele pe care tu mi le oferi acum. Astfel, prietene Sancho, nu te măhnì de ceeace mie imi face plăcere, nici nu vroì să prefaci lumea şi să scoţi cavalerìa rătăcitoare din ţiţinile ei. — Să mĕ erte graţia voastră, zise Sancho, căci eu, ca unul ce nu ştiu nici a cetì nici a scrie, cum am mai spus odată, nu cunosc nici nu sunt deprins cu regulele meseriei de cavaler. De acum inainte voiu umplea desagii de toţ felul de fructe uscate pentru graţia voastră care este cavaler, şi pentru mine, care nu sunt, ii voiu umplea de alte lucruri aburoase şi mai hrănitoare. — Eu nu zic, Sancho, respunse Don Quijote, că este datorie pentru cavalerii rătăcitori de a nu mănca alte lucruri decăt aceste fructe de care vorbeşti, dar că traiul lor cel mai obicĭnuit trebuea să fie cu dĕnsele şi cu oarecare ierburi ce ei găseau pe cămp şi pe care le cunoşteau, şi eu de asemene le cunosc. — Este un dar, respunse Sancho, de a cunoaşte aceste ierburi, şi, după cum eu imi inchipuesc, vom avea intr'o zi nevoe să ne slujim de această cunoştinţă. Şi scoţĕnd totodată ceeace zise că avea, măncarĕ amĕndoi in bună pace şi tovărăşie. Dar dorind a căuta unde să găzduească in acea noapte, sfirşirĕ cu multă grabă păcătoasa şi saca lor masă, se suirĕ indată călări şi se silirĕ să ajungă la vreo locuinţă inainte de a inopta. Dar soarele şi cu dĕnsul şi speranţa de a ajunge la ceeace

doreau, ii părăsì lăngă nişte colibe a unor căprari. Astfel se hotărirĕ a petrece noaptea acolo, şi pe căt fu necazul pentru Sancho că n'a sosit la o locuinţă, pe atăta fu mul-

ţumirea pentru stăpănul sĕu de a dormì sub cerul descoperit, căci i se părea că oricănd i se intimpla aceasta, el făcea act de posesiune, care inlesnea incercarea cavalerìei sale.

CAP. III.

De cele ce se intimplarĕ lui Don Quijote, cu nişte căprari.

El fu primit de căprari cu inimă bună. Sancho, după ce aşezâ pe căt putù de bine pe Rocinante şi măgarul sĕu, se luâ după mirosul ce impră̆ştiau nişte cărnuri de capră care ferbeau la foc intr'o căldare. Şi cu toate că el ar fi vrut chiar in acel minut să vadă de erau destul de ferte pentru a trece din căldare in stomah, dar se oprì de a o face căci căprarii le luarĕ dela foc, şi intinzĕnd la pămĕnt nişte piei de oae, gătirĕ cu multă grabă masa lor

câmpenească, şi poftirĕ pe amĕndoi oaspeţii, cu multe semne de bunăvoinţă, la ceeace aveau ei. Şase dintr'ĕnşii, toţi câţi se găseau atunci in căprărie, se aşezarĕ in jurul pieilor, după ce au rugat mai intâi cu ceremonii grosolane pe Don Quijote să se pue pe o covată pe care o intoarserĕ pe dos. Don Quijote se aşezâ, dar Sancho remase in picioare pentru a-i servì cupa care era de corn. Vĕzĕndu-l in picioare, stăpânul sĕu ii zise: „Pentru ca să vezi, Sancho, bunul ce are in sine cavalerìa rătăcitoare, şi cât de mult cei ce esercitează intr'ĕnsa vreo sarcină ajung la vreme de a fi in scurt timp cinstiţi şi preţuiţi de lume, vroesc ca să te pui aici lângă mine şi'n tovărăşie cu aceşti buni oameni, şi să fii tot una cu mine care sunt stăpânul şi domnul tĕu firesc, să mănânci in talgerul meu şi să bei de unde voiu bea eu; căci de cavalerìa rătăcitoare se poate zice ceeace se zice de amor, că face deopotrivă toate lucrurile. — Foarte mulţumesc, respunse Sancho, dar eu ştiu să spun graţiei voastre că numai să am ce mânca bine, tot astfel şi mai bine voiu mânca in picioare şi cu totul singur decât stând jos deopotrivă cu un impĕrat. Şi ăncă, spre a spune adevĕrul, mult mai bine imi place ceeace mănânc intr'un colţ fără marafeturi nici silă, chiar de-ar fi pâne cu ceapă, decât curcanii dela alte mese unde aş fi silit să mestec incet, să beau puţin, să mĕ şterg des, să nu strănut nici să nu tuşesc, dacă-mi vine, nici să nu fac alte lucruri pe care singurătatea şi libertatea le aduc cu sine. Astfel, domnul meu, aceste onoruri pe care graţia voastră vroeşte să mi le dea pentrucă sunt servitorul şi părtaşul cavalerìei rătăcitoare, fiind scutierul graţiei voastre, prefă-le in alte lucruri care să-mi fie de mai multă indemânare şi folos, căci de aceste, deşi le socot ca bine primite, mĕ lepăd de acum până la sfirşitul lumii. — Cu toate aceste ai să te aşezi, căci pe cel ce se smereşte, D-zeu il inalţă, şi apucându-l de braţ il silì să se pue lângă dĕnsul. Căprarii nu pricepeau acele vorbe de scutieri şi de cavaleri rătăcitori, şi nu făceau altă ceva fără numai mâncau, tăceau şi priveau pe oaspeţii lor, care cu multă graţie şi poftă imbucau bu-

căţi ca pumnul. După ce se sfirşirě bucatele de carne, ei intinserě pe piei o mulţime de ghindă dulce, şi alături o jumětate de brănză mai tare decăt dacă ar fi fost făcută cu var şi nisip. In acest timp cornul nu şedea degeaba, căci umbla imprejur atăt de des, cănd plin, cănd deşert, ca o roată de puţ, incăt golì cu uşurinţă un burduf din două ce se vedeau. După ce Don Quijote mulţumì bine stomahul sěu, luâ un pumn de ghindă in mănă, şi privind-o cu luare aminte, incepù astfel a vorbì:

„Fericită vristă, şi veacuri fericite acele cărora cei

vechi le dădurě numele de veacuri de aur, şi nu pentrucă aurul, care este atăt de preţuit in această a noastră vristă de fer, se căştiga in acea vreme binecuvěntată fără nicio osteneală, ci pentrucă acei care trăeau intr'ěnsa nu cunoşteau aceste două cuvinte *al těu* şi *al meu*. In acea sfăntă vristă toate lucrurile erau comune. Nimene nu avea nevoe, pentru căştigul traiului sěu obicĭnuit, să-şi dea altă muncă, decăt să ridice măna, şi să-l iea de pe sdravenii stejari, care-i pofteau cu dărnicie la dulcele şi gustosul lor fruct. Isvoarele limpezi şi riurile curgětoare le hărăzeau cu mare

belşug apele lor plăcute şi oglinditoare. In crăpăturile stincelor şi in scorburile copacilor formau republica lor harnicele şi inţeleptele albine, hărăzind oricărei mâni, fără niciun interes, imbelşugata roadă a prea dulcii lor munci. Puternicii copaci de plută desfăceau, fără alt meşteşug decât acel al delicateţii lor, largele şi uşoarele lor coaje, cu care incepeau a se acoperì casele, sprijinite pe stilpi rustici, nu pentru altă ceva, fără numai pentru apărarea de nemilostivirea cerului. Totul era atunci pace, totul prietenie, totul unire. Ferul greu a incovoiatului plug nu cutezase încă să deschidă şi să visiteze pântecele indurător al celei intâi mume a noastre, căci ea, fără a fi silită, hărăzea prin toate părţile roditorului şi intinsului sĕu sin ceeace putea să mulţumească, să sature şi să inveselească pe copii ce o stăpâneau atunci. Atunci de sigur umblau simplele şi frumoasele păstoriţe de pe vale pe vale şi de pe deal pe deal, cu capul gol şi cu pĕrul in cozi, fără alte haine decât acele ce erau neapărate pentru a acoperì cu ruşine aceea ce ruşinea vroeşte şi a vroit totdeauna să se acopere; şi găteala lor nu era ca aceea ce acum se obicĭnueşte, şi pe care purpura din Tir şi matasa cea in atâtea feluri schinjuită o impodobesc, ci nişte frunze de brusture verde impletite cu ederă. Cu aceste poate ele umblau tot atât de pompoase şi de gătite cum umblă acum curtencile noastre cu rarele şi dişanţatele născociri pe care curiositatea trândavă le-a descoperit. Atunci pornirile drăgostoase plecau din sinceritatea inimii şi intr'un mod simplu şi in acelaş fel după cum şi ea le simţea, fără a căuta meşteşugitul incunjur de vorbe pentru a căştiga in preţ. Viclenia, amăgirea şi rĕutatea nu erau amestecate cu adevĕrul şi curăţia inimii. Dreptatea işi avea propriile sale hotare, pe care nu indrăzneau să le turbure nici să le calce favoarea nici interesul, ce o injosesc, o turbură şi o prigonesc acum atât de mult. Legea bunului plac nu se aşezase încă in mintea judecătorului, căci atunci nu era ce judeca, nici cine să judece. Fetele şi onestitatea umblau, cum am zis, ori pe unde vroeau, singure singurele, fără teamă că obrăznicia altuia sau

vreun gănd desfrênat le-ar injosì. Perderea lor venea dela propria lor plăcere şi voinţă. Şi acum, in aceste ale nostre blăstemate veacuri, nici una nu e sigură, chiar de-ar fi ascunsă şi inchisă intr'un alt nou labirint ca acel din Creta; pentrucă ciuma dragostii le pêtrunde prin cele mai mici deschizêturi sau prin aer cu zelul urgisitei ingrijiri şi le face, cu tot adăpostul lor, să dea peste ispită. Pentru siguranţa lor, cu trecerea vremilor şi sporirea rĕutăţii, s'a infiinţat ordinul cavalerilor rătăcitori, ca să apere copilele, să ocrotească vĕduvele şi să ajute pe orfani şi pe cei nevoiaşi [1]). Din acest ordin sunt eu, fraţi căprari, şi vĕ mulţumesc pentru primirea şi buna tratare ce-mi faceţi mie şi scutierului meu. Căci cu toate că, după legea firească, toţi cei ce trăesc sunt datori să favoriseze pe cavalerii rătăcitori, totuş ştiind eu că voi, fără să cunoaşteţi această indatorire, m'aţi primit şi ospêtat, este drept ca după putinţă buna mea vrointă să rĕspundă la a voastră".

Tot acest lung cuvênt, de care s'ar fi putut foarte bine scutì, il spuse cavalerul nostru, pentru că ghinda ce i se dăduse il strămutase cu mintea in vrista de aur, şi-i insuflase dorinţa de a face acest nefolositor discurs căprarilor, care, fără a-i respunde o vorbă, il ascultau miraţi şi impetriţi. Sancho de asemenea tăcea şi mănca ghindă, vizitănd foarte des al doilea burduf, care stà spănzurat de un copac de plută, pentru ca vinul să fie rece. Don Quijote intărziè mai mult cu vorba decăt ţinù cina. La sfirşit unul din căprari zise:

„Pentru ca cu mai multă dreptate să poată zice graţia voastră, domnule cavaler rătăcitor, că l'am primit cu toată bună-voinţa, dorim să-i facem plăcere şi mulţămire, punĕnd să cănte unul din tovarăşii noştri, care nu va intărzià mult să vină aici. Este un băiat foarte deştept şi

[1]) Mai toate ordinele cavalereşti aveau un asemenea scop. Astfel ordinul cavalerilor de Malta cerea ca: „fiecare adept să promită că va da ajutor şi protecţiune vĕduvelor, minorilor, orfanilor şi la toate persoanele măhnite sau nenorocite.

foarte amorezat, care pe lăngă toate ştie să cetească şi să scrie, şi căntă din vioară, cum nu se poate dorì mai bine". Abia sfirşise căprarul aceste vorbe, cănd se auzì sunetul vioarei[1]), şi puţin după aceea sosì şi acel ce cănta dintr'ĕnsa, şi care era un băeţan ca de douĕzeci şi doi de ani, şi foarte plăcut. Tovarăşii sĕi il intrebarĕ dacă a cinat, şi el respunse că da. Atunci acel ce-i făcuse intrebarea ii zise: „Dacă e aşa, Antonio, ne vei putea de sigur face plăcerea să ne cănţi ceva, pentru ca să vadă acest domn oaspete ce avem, că şi prin munţi şi păduri sunt oameni care ştiu musica. I-am vorbit de marea ta ghibăcie, şi dorim să ne-o arăţi ca să nu remănem de minciună. Astfel te rog pe viaţa ta, şezi şi căntă căntecul dragostilor tale, ce-ţi alcătuì moşul tĕu Clisiarhul, şi care a părut in sat atăt de frumos. — Bucuros, respunse băetul, şi fără a se lăsa mai mult rugat, se aşăză pe rădăcina unui stejar trunchiat şi acordăndu-şi vioara, incepù după puţin a cănta in modul următor:

ANTONIO

Ştiu, Olalla, că ţi-s drag,
Deşi nu mi-ai spus-o tu,
Nici măcar cu-a ta privire,
Muta dragostilor limbă.

Căci ştiind că mĕ 'nţelegi,
Sigur sunt că mĕ iubeşti:
Cănd dragostea-i cunoscută
In veci nu-i nenorocită.

Olalla, e poate drept,
Că mie dovezi mi-ai dat

[1]) Cuvĕntul spaniol *rabel* este o vioară numai cu trei strune, ce era cunoscută in Spania din cei intai ani ai secolului al XIV, de vreme ce archipreotul de Hita pomeneşte de dĕnsa in poesiile sale.

Că ai sufletul de aramă,
Şi albul tĕu piept de stincă.

Dar printre-a tale mustrări
Ş'oneste despreţuiri,
Arată poate speranţa
Poala măndrei sale haine.

De-al teu dor a mea credinţă
Se măreşte; ea nu poate
Să scadă, de nu-s chemat,
Nici să crească de's ales.

De-i iubirea politeţă,
Pot, după a ta, conchide
C'a mele dorinţi vor fi
La sfirşit cum eu găndesc.

De au slujbele putere
O inimă să'mblănzească,
Cele ce ţi-am făcut ţie,
Aşteptarea-mi intăresc.

Căci sama dac'ai luat
Ai putut poate vedea
Că mĕ'mbrac lunea cu haina
Ce Duminica-mi prieşte.

Dragostea şi cu găteala
Morgĕnd pe aceeaşi cale,
Eu totdeauna gătit
In ochi-ţi m'am arătat.

Pentru tine-am lăsat jocul;
De musică nu-ţi vorbesc,
Ce ai ascultat-o sara,
Noaptea pe la căntători.

Nu mai spun că frumuseţei
Tale laude-am făcut,
Ce mĕ fac, deşi sunt drepte,
De altele reu vĕzut.

Cănd te lăudam, imi zise
Teresa del Berrocal:
Tu crezi că iubeşti un ănger,
Şi iubeşti un momiţoiu,

Gătit cu multe măndreţe,
Cu pĕr mincinos pe cap,
Cu făţarnici frumuseţe
Ce iubirea amăgesc.

Eu zic nu, ea se intartă;
Vĕru-i vine'n ajutor;
Mĕ infruntă: ştii de sigur
Ce-am făcut şi eu şi el.

Nu te iubesc eu atăta,
Nici nu-ţi cer şi nici nu vreu
Ca să-mi fii amorezată:
Mai bun este găndul meu.

Biseria are sfinte
Legături ce-s de matasă;

Pune sub jug gătul tĕu
Şi eu l'oiu pune pe-al meu.

Ear de nu, acum aice,
Jur pe cel mai mare sfănt,
Decăt spre călugărie
Să nu es din aceşti munţi.

Cu aceasta căprarul sfirşì căntecul seu, şi deşi Don Quijote il rugâ să mai cănte ceva, Sancho Panza nu se

invoì, pentru că avea mai multă poftă de somn decăt de căntece. El zise deci stăpănului seu: „Graţia Voastră poate de pe acum să se ingrijască unde are să petreacă noaptea

asta, căci munca ce au aceşti oameni toată zioa, nu-i ingădue să treacă nopţile căntănd. — Te inţeleg, Sancho, respunse Don Quijote, căci věd eu bine că visitele la burduf cer ca plată mai degrabă somn decăt musică. — Nimeni nu duce la urechi, slavă Domnului, respunse Sancho. — Nu zic ba, zise ear Don Qnijote; tu insă indemănează-te cum vrei, căci cei de meseria mea se impacă mai bine veghiănd decăt dormind. Dar cu toate aceste ar fi bine, Sancho, să mě mai legi odată la ureche, căci mě doare mai mult decăt trebue". Sancho făcù ceea ce i se poruncea. Unul din căprari vězěnd rana, ii zise să nu aibă grijă, că el ii va pune o doftorie care il va tămăduì uşor; şi luănd căteva frunze de rosmarin, care se aflau cu imbelşugare pe acolo, le mestecâ, puse puţină sare, şi aşezăndu-le pe ureche, le legâ foarte bine, asigurăndu-l că nu era nevoe de altă doftorie, şi astfel fu adevěrul.

CAP. IV.

De ceea ce povestì un căprar celor ce se aflau cu Don Quijote.

Intre aceste sosì un alt băiat din acei ce le aduceau merinde din sat şi zise: „Ştiţi ce se petrece pe-acolo, tovarăşilor? — Cum putem ştì? respunse unul dintr'ěnşii. — Apoi aflaţi, urmâ băetul, că astăzi dimineaţă acel faimos păstor student, numit Crisostom a murit, şi se şoptepşte că a murit de dragostea acelei drăcoaice de fată din sat, fiica lui Wilhelm bogatul, acea care umblă in haine de păstor prin aceste pustiiuri. — Pentru Marcela, spui, zise unul. — Pentru aceasta zic, respunse căprarul, şi hazul este că lasâ prin testamentul seu ca să-l ingroape in cămp, ca cum ar fi fost maur, şi anume la poalele stincei unde se află isvorul stejarului de plută, pentru că după cum e isvorul (şi se zice că el a spus-o), acel loc este acela unde el o vězù intăia dată. Şi lăsâ şi alte lucruri astfel incăt parohii din sat zic că nu trebue să se implinească, nici nu este bine să

se implinească, pentrucă par a fi de păgăni. La toate aceste respunde acel mare prieten al seu, Ambrosiu studentul, care şi el se imbrăcâ in păstor ca dĕnsul, că trebue să se implinească toate, făra să lipsească nimica, cum a lăsat Crisostom. Pentru aceasta satul s'a tulburat. Dar după cum se spune, la urmă se va face ceea ce Ambrosiu şi toţi păstorii prietenii lui voesc. Măne vin să-l ingroape cu mare alaiu unde am zis. Are să fie, sunt sigur, lucru frumos de vĕzut. Cel puţin eu nu voiu lipsì să mĕ duc să vĕd, chiar de-aş ştì că n'am treabă să mĕ intorc măne in sat. — Toţi

vom face tot aşa, respunserĕ căprarii, şi vom trage la sorţi cine are să remăe să păzească caprele tuturor. — Bine zici, Petre, spuse unul dintr'ĕnşii, cu toate că nu va fi nevoe de această muncă, că eu voiu remănea pentru toţi; şi să nu iai asta ca o bunătate sau puţină curiositate din partea mea, dar pentru că nu mĕ lasă să umblu spinul ce mi-a străpuns in zioa trecută piciorul. — Cu toate aceste noi tot iţi mulţumim, respunse Petru.

Don Quijote rugâ pe Petru să-i spună ce mort era acela şi ce păstoriţă aceea. Petru respunse că ceea ce ştia este că mortul era un hidalgo bogat, megieş

cu un sat de prin aceşti munţi, şi care fusese mulţi ani student in Salamanca. La urmă se intorsese la locul seu, cu nume de foarte invăţat şi foarte cetit. Mai cu samă se zicea că ştie ştiinţa stelelor, şi tot ce face acolo sus soarele şi luna, pentru că ne spunea intocmai intunericurile de soare şi de lună. — Intunecimi se chiamă, prietene, nu intunericuri, intunecarea acestor două lumini mai mari, zise Don Quijote. Dar Petru care nu se uita la asemene nimicuri, urmâ povestea sa, zicĕnd: Ghicea de asemene cĕnd avea să fie an imbelşugat sau *stril*. — Steril, voeşti să zici prietene, zise Don Quijote. — Steril sau stril, respunse Petru, tot la un capet ese. Zic deci că cu aceasta ce le spunea, se făcurĕ tatăl seu şi prietenii sei, care-i dădeau crezare, foarte bogaţi, pentru că făceau ceea ce el ii sfătuea, zicĕndu-le: Semĕnaţi anul acesta orz, nu grău; in acesta puteţi semĕna mazere, şi nu orz; cel ce vine va fi imbelşugat in untdelemn; in cei trei următori nu se va stringe o picătură. — Această ştiinţă se numeşte *astrologie*, zise Don Quijote. — Nu ştiu eu cum se chiamă, respunse Petru, dar ştiu că el cunoştea toate aceste şi ăncă mai multe. In sfirşit nu trecurĕ multe luni, după ce venì dela Salamanca, cĕnd intr'o zi se arătâ imbrăcat in păstor cu caţă şi cojoc, părăsind hainele lungi ce purta ca şcolar. Odată cu dĕnsul se imbrăcâ in păstor şi marele seu prieten numit Ambrosiu, care fusese tovarăşul seu la invăţături. Uitam să spun că Crisostom reposatul, era vestit pentru a alcătuì căntece, astfel el făcea colindele pentru noaptea Crăciunului şi comediile pentru zioa Domnului pe care le jucau băeţii din satul nostru, şi toţi ziceau că erau minunat de frumoase. Cĕnd cei din partea locului vĕzurĕ pe amĕndoi şcolarii imbrăcaţi in păstori, remaserĕ uimiţi şi nu puteau găcì pricina care-i impinsese să se schimbe atăt de poznaş. In acest timp murise acum tatăl lui Crisostom al nostru, şi el remase moştenitor peste multă avere, atăt in mişcătoare căt şi in moşii, precum şi o mulţime de vite mari şi mici şi bani foarte mulţi. Peste toate remase băetul pe deplin stăpăn, şi in adevĕr i se şi cuvenea, căci era foarte bun to-

varăş, milostiv şi prieten celor buni, şi avea o faţă binecuvĕntată. In urmă numai se auzì că schimbarea lui de haine nu fusese pentru altă pricină decăt pentru a umbla prin aceste pustiiuri după acea păsoriţă Marcela pe care a numit-o mai inainte tovarăşul nostru. Reposatul Crisostom se amorezase de dĕnsa. Acum vroesc să vĕ spun, căci e bine s'o ştiţi, cine este această copilă; poate, şi chiar fără poate, nu veţi fi auzit asemene lucru in toate zilele vieţii voastre, chiar de aţi trăì mai mulţi ani decăt rîia. — Zi riul, respunse Don Quijote neputĕnd suferì cum căprarul stropşea vorbele. — Mult trăeşte rîia, zise Petru; şi dacă este, domnule, că ai să mĕ tot indrepţi la fiecare din vorbele mele, n'om sfirşì intr'un an. — Iartă-mĕ, prietine, zise Don Quijote; am spus aceasta pentru că este mare deosebire intre rîie şi riu; dar ai respuns foarte bine, pentru că mai mult trăeşte rîia decăt riul. Urmează istoria, că n'am să te mai indrept in nimica [1]).

„Spun deci, doamne al sufletului meu, zise căparul, că in satul nostru a fost un plugar mai bogat ăncă decăt tatăl lui Crisostom. El se numea Wilhelm, şi Dumnezeu ii dăduse, pe lăngă multe şi mari bogăţii, o fată de a căreia naştere murì mama sa, cea mai cinstită femee din toate aceste prejurimi: imi pare că o vĕd ăncă acum cu acea faţă care intr'o parte avea soarele ear in cealaltă luna, şi mai cu samă harnică şi prietenă celor săraci. Deaceea cred că sufletul ei trebue să se afle in zioa de astăzi pe lumea cealaltă in slava lui Dumnezeu. De scărba morţii unei femei atăt de bune, murì bărbatul ei Wilhelm, lăsănd pe fiica sa Marcela, copilă mică şi bogată, in puterea unui moş al ei, paroh şi epitrop bisericei din satul nostru. Copila crescù şi se făcù atăt de frumoasă, incăt amintea pe muma sa, care fusese şi ea foarte frumoasă, dar totuş se judeca că fata are să o intreacă. Şi astfel se şi intimplâ, căci când dĕnsa ajunse

[1]) Am incercat, fără isbăndă, să traduc acest joc de cuvinte, care in textul original, se face asupra cuvintelor *Sara* (in limba veche *Sarra*), femeea lui Avram, şi *sarna* care insamnă *rîie*.

vrista de patrusprezece la cincisprezece ani, nimeni nu o vedea fără să binecuvinteze pe Dumnezeu care o făcuse aşa de frumoasă, şi cei mai mulţi remăneau amorezaţi şi prăpădiţi pentru dênsa. Moşul ei o priveghea cu multă ingrijire şi o ţinea retrasă. Dar cu toate aceste faima marei sale frumuseţi se imprăştiè astfel incăt, atăt pentru dênsa, căt şi pentru multele sale bogăţii, moşu-seu era rugat, cehăit şi supěrat nu numai de tinerii dela noi, dar şi de acei de multe leghe imprejur, şi de cei mai buni dintr'ĕnşii, ca să le-o dee de femee. Insă el, care ce-i drept, este bun creştin, deşi ar fi voit să o mărite, indată ce o vedea ajunsă la vrista cerută, nu vroì totuş să o facă fără voia ei, fără a se uita la folosul şi căştigul ce avea ţinĕnd averea copilei, dacă ar amănà căsătoria ei. Şi zeu, s'a spuş aceasta la multe şĕzĕtori din sat spre lauda bunului paroh. Căci voesc să ştii, domnule rătăcitor, căci in aceste mici locuri de toate se vorbeşte, de toate se cărteşte; şi fii bine incredinţat, cum sunt şi eu, că trebue să fie peste mĕsură bun preotul care sileşte pe poporănii sei să vorbească bine de dĕnsul, mai cu samă prin sate.

— Aceasta e adevĕrat, zise Don Quijote; urmaţi inainte căci istoria este bună, şi dumneata, domnule Petru, o povesteşti cu multă graţie. — Graţia domnului să nu lipsească, căci asta interesează mai mult. De altmintrelea veţi ştì că, deşi moşul propunea şi spunea nepoatei sale insuşirile fiecăruia in parte din cei mulţi care o cereau de femee, rugănd-o să se mărite şi sá aleagă după placul ei, niciodată ea nu respunse altă ceva fără numai că nu vroia să se mărite atunci, şi că fiind ăncă atăt de tĕnĕră nu se simţea in stare să poată purta sarcina căsătoriei. Cu aceste indreptări ce ea dădea şi care lui i să păreau intemeiate, unchiul inceta de a o mai supĕra, şi aştepta să inainteze ceva mai mult in vristă, şi să ştie a-şi alege o tovărăşie după placul ei. „Pentru că zicea el, şi zicea foarte bine, că părinţii nu trebue să lege pe copii fără voea lor“. Dar eată că, fără să te găndeşti, sĕ scoală intr'o dimineaţă năzuroasa Marcela prefăcută in păstoriţă; şi fără a ţinea samă de

sfaturile unchiului seu şi a tuturor celor din sat, eat-o că se duce cu celelalte fete deacolo la cămp şi paşte ea singură turma sa. Astfel indată ce ea se arătâ la toţi şi se vĕzù pe faţă frumuseţa sa, n'oiu şti de sigur să-ţi spun căţi tineri bogaţi, nobili şi plugari, au luat portul lui Crisostom, şi umblă după dĕnsa prin aceste cămpii. Unul din aceştia, cum s'a spus deja, a fost şi reposatul nostru, despre care se zicea, nu că o iubea, dar că se inchina la dĕnsa. Şi să nu se creadă că, dacă Marcela a ales această libertate şi viaţă fără frĕu, atăt de puţin sau nicidecum păzită, a dat prin aceasta a inţelege, nici chiar prin semne din afară, că a injosit căt de puţin cinstea şi ruşinea sa. Dimpotrivă astfel şi atăt de mare este neadormirea cu care se uită la cinstea sa, incăt din cei ce o slujesc şi o supĕră, nici unul nu s'a lăudat, nici nu se va putea lăuda cu dreptate, că i-ar fi dat vreo mică nădejde că-şi va ajunge dorinţa. Căci, deşi nu fuge şi nu se leapădă de tovărăşia şi de vorba păstorilor, şi-i tratează cu delicateţă şi prietenie, oricare dintr'ĕnşii, cănd ajunge a-i descoperì găndul lui, cu toate că e atăt de drept şi de sfănt, cum e acel de căsătorie, ea ii goneşte dela dĕnsa ca cu o proaşcă. Astfel ea, cu asemenea apucături, face mai mult rĕu in aceste locuri decăt dacă ar fi intrat in ele ciuma, căci blăndeţa şi frumuseţa sa atrage inimele celor ce o vĕd, spre a o slujì şi iubì; dar dispreţul şi asprimea ei ii aduce la desnădăjduire, şi astfel nu ştiu ce să-i spună alta decăt să o numească in gura mare crudă şi nemulţămitoare şi cu alte nume de acest fel, care dau pe faţă soiul caracterului ei. Şi dacă aţi sta aice, domnule, căteva zile, aţi auzì resunănd aceşti munţi şi aceste văi de plăngerile desamăgiţilor care o urmăresc.

„Nu togmai departe de aici se află un loc in care sunt aproape douĕ duzini de fagi inalţi, şi nu-i nici unul care pe coaja sa netedă să nu aibă scris şi săpat numele Marcelei, şi uneori deasupra numelui o coronă este intipărită in acelaş capac, ca şi cum amorezul ei ar spune mai desluşit că Marcela poartă şi merită corona intregii frumuseţi omeneşti. Aici suspină un păstor, colea se plănge altul, din-

coace se aud căntece drăgostoase, dincolo desnădăjduite versuri jalnice. Cutare petrece toate ciasurile nopţii, stănd la poalele unui stejar sau a unei stinci, şi acolo, fără a stringe plăngětorii sěi ochi, soarele il găseşte dimineaţa cufundat şi perdut şi găndurile sale. Cutare, fără a pune sfirşit şi capet suspinelor sale, in dricul focului celei mai nesuferite arşiţi a verei, lungit pe năsipul arzětor, trimite tănguirile sale cerului milos. De acesta, de acela, de aceia şi de aceştia triumfează in libertate şi cu haz frumoasa Marcelă. Şi toţi cei care o cunoaştem suntem in aşteptare ca să vedem unde are să se oprească măndria ei, şi cine are să fie fericitul care va ajunge să imblănzească un caracter atăt de grozav, şi să se bucure de o frumuseţă atăt de desăvirşită. Fiindcă toate căte le-am povestit sunt adevěrul cel mai neindoelnic, imi vine să cred că e adevěrat şi ceeace tovarăşul nostru zise că se spunea despre

pricina morţii lui Crisostom. Astfel vě sfătuesc, domnule, să nu daţi greş de a vě găsì măne la inmormĕntarea lui,

care va fi foarte de vĕzut, căci Crisostom are mulţi prieteni, şi nu este o jumĕtate de legă din acest loc până unde porunceşte să-l ingroape".

— Am să mĕ ingrijesc, zise Don Quijote, şi vĕ mulţămesc de plăcerea ce mi-aţi făcut cu frumoasa voastră istorisire. — Oh! zise earăş căprarul, eu nu ştiu nici jumĕtate din intimplările ce au avut amorezaţii Marcelei; dar se poate ca măne să intilnim pe drum vreun păstor care să ni le spună. Insă pentru acum va fi bine să vĕ duceţi ca să vĕ culcaţi subt un coperiş, căci cerul gol ar putea face rĕu ranei, cu toate că doftoria ce vi s'a pus este astfel incăt nu este de temut ceva dimpotrivă. Sancho Panza care demult dădea la dracul prea marea lehăială a căprarului, stăruì din partea sa ca stăpănul sĕu să intre şi să doarmă in coliba lui Petru. Aşa şi făcù, şi toată partea cea mai mare a nopţii o petrecù cu amintirile da mei sale Dulcinea, spre a imita pe amanţii Marcelei. Sancho Panza se indemănâ intre Rocinante şi catîrul sĕu, şi dormì, nu ca un amorezat respins, ci ca un om măcinat de beţe.

(Va urma).

ST. G. VĂRGOLICI.

ŞCOALELE ROMÂNEŞTI DIN MACEDONIA

Când in anul 1862 Cuza Vodă impărţea steaguri la oştirea românească pe câmpia dela Cotroceni, se afla faţă şi un călugăr român din comuna Avdela din Pind, numit Averchie Archimandritul, trămis din muntele Athos, ca egumen unei monăstiri româneşti, inchinate, şi sosit numai de puţine zile. El aştepta audienţa sa la palatul de vară dela Cotroceni.

Privind defilarea oştirii aclamate de popor, bĕtrânul călugăr fù cuprins şi el de emoţiunea generală. Stringĕnd atunci mâna lui Cesar Boliac, lui Tell şi altora, strigâ cu glas tare şi cu lacrimile in ochi: „şi eu hiu Armân“! Cercetat cu deamănuntul despre Românii din Ţara Turcească, Averchie le descrie starea in care se află ei, ear Boliac, Tell şi Bolintineanu, se hotăresc să formeze in România, impreună cu Averchie, o societate de cultură, a Macedo-Românilor.

Nu trecù mult, şi societatea se infiinţâ, avĕnd scopul ei de căpetenie: a respândì prin şcoli, incepĕnd dela cele primare, in limba română, invăţătura intre locuitorii români de peste Dunăre şi de peste Balcani; a stăruì pentru buna stare a bisericelor comunităţilor româneşti, de a dreapta Dunării şi de peste Balcani; a privighea mersul şcoalelor esistente in aceieaşi parte, şi a lucra la imbunătăţirea lor, dotându-le cu cărţi, biblioteci şi altele.

Membrii acestei societăţi desvoltarĕ o mare activitate in lucrările lor şi in scurt timp se dădù la lumină o gramatică alcătuită de răposatul I. G. Maxim, profesor la liceul sf. Sava: „Răpede idee de gramatică Macedono-româ-

nească". Ea s'a tipărit in Bucureşti, in tipografia statului, numită Nifon, cu spesele d-lor G. Goga şi D. Casacovici, spre a să impărţì gratuit Românilor de a dreapta Dunării.

In anul 1864, luna Iulie, d. V. A. Urechia, fiind chemat in Bucureşti, ca secretar general al ministerului de culte şi instrucţiune publică şi vĕzĕnd activitatea şi zelul ce punea călugărul Averchie pentru prosperarea societăţii macedo-romăne, al cărei suflet era el, se grăbì a-i face cunoştinţa, şi in inţelegere cu dĕnsul, se puse insuş pe lucru, după un plan altul decăt cel urmat de societate. Prin stăruinţele sale continue, d. Urechia obţinù dela Ministrul sĕu, d. N. Creţulescu, inscrierea in budgetul statului, pe anul 1864, a sumei necesare pentru infiinţarea unei şcoli cu un internat in Bucureşti, pentru 12 tineri Macedo-romăni, care să fie aduşi din patria lor, prin Archimandritul Averchie.

In acelaş an, săvirşindu-se secularizarea averilor monăstireşti zise inchinate, călugării greci furĕ siliţi să părăsească Principatul; singur Averchie remase in ţară, iubit de toţi şi considerat ca iniţiatorul unei mişcări salutare, de reinviere a sentimentelor romăneşti, printre Macedo-Romăni. El plecâ deci cu bani dela ministerul cultelor şi instrucţiunii publice, ca să aducă tinerii Macedoneni pentru şcoala Macedo-română din Bucureşti. După trecere de douĕ luni, bĕtrănul călugăr se şi intoarse triumfător, incunjurat de cei doisprezece tineri, destinaţi a devenì intăii apostoli ai Romănismului in ţările de preste Balcani.

D. Urechia puse să se fotografieze acest Averchie, incunjurat de ucenicii sĕi. Şcoala mergea progresănd, şi aceasta indemnâ pe guvern a-i imbunătăţì starea, şi deaceea Averchie merse de a doua oară in Macedonia, şi mai aduse ăncă alţi tineri, aşa că scoala Macedo-romănă, numĕra in anul 1868 peste 30 şcolari [1])

---

[1]) Averchie aduse aceşti tineri din deosebite comune româneşti, cei mai mulţi sunt din Pind; din Perivole a adus pe *Giaca Goma*, *Dimitrie Şumba*, *Apostol Teodor*, din Avdela pe *G. Dantc*, *Tuliu Tacit*, *Ioan Gulioti*, *Dimitrie Abeleanu*, *Tuliu Carajiani*, *Constantin Caeretti*,

Aceşti tineri Macedoneni se puteau interna in vre unul din liceele statului, dar d. Urechia crezù de cuviinţă că nu e bine să dee deprinderile junimii Bucureştene, şi deaceea, el dobândì dela guvern internarea lor separată, in localul Egumeniei dela biserica sf. Apostoli, numind pe părintele Averchie ingrijitor al acestui internat, cu dreptul de a locuì in casele din cuprinsul bisericii.

Pentru invăţătura acestor tineri, li să făcù un anume program, şi li se dădù de căpetenie pe reposatul Maxim, care cunoştea bine dialectul Macedo-român.

Soarta şcoalei Macedo-române din Bucureşti a atĕrnat dela modul cum miniştrii care s'au urmat la ministerul cultelor şi instrucţiunii publice, inţelegeau cestiunea macedo-românilor.

Aşa reposatul general Tell, fiind ministru de culte, a socotit că face bine să desfiinţeze institutul separat, şi să aşeze pe tinerii Macedoneni in liceul sf. Sava ; această dispo-siţiune a făcut că elevii Macedoneni, venind in contact cu studenţii Români, au luat in mare parte altă direcţiune decât aceea pentru care au fost aduşi. Ei aspirarĕ să se facă bacalaureaţi, şi in urmă, câţiva din ei devenirĕ funcţionari publici in ţară, şi nu vroirĕ să se mai intoarcă in patria lor, spre a-şi lua misiunea de invăţător.

După Tell venirĕ alţi miniştri cu mai puţină cunoştinţă de causă, care incetarĕ de a mai aduce şcolari din Macedonia, şi astfel şcoala se desfiinţă cu vremea.

Totuş activitatea ţării noastre pentru trezirea Românilor de peste Balcani, nu a remas fără roade. Prin iniţiativa mai multor Români iubitori de neamul lor, se fundarĕ in Macedonia mai multe şcoli româneşti, care şi astăzi sunt susţinute atât de Românii de dincolo, cât şi de acei de dincoace.

---

din Calive pe *Guşa Papa Costa, Dimitrie Bradalexi, Nicolai Popilian*, din Vlacho-Clisura pe *Simion Simota*, din Blaţa pe *Andrei Bagav*, apoi din alte părţi pe *Filip Apostolescu, Sergiu Dimitrescu, D. Nicolescu, C. Ionescu, G. Perdichi, D. Constantinescu* şi alţii.

In călĕtoria intreprinsă de mine in Macedonia in anul 1882 pe lăngă alte cercetări făcute asupra Românilor din acele părţi [1]), m'am ocupat şi cu starea şcoalelor româneşti asupra cărora cred că nu este fără interes, a impărtăşì cititorilor ştiinţele adunate.

Intăia şcoală română infiinţată in Macedonia, este scoala primară de băeţi, deschisă in anul 1864, in orăşelul pe deplin românesc, Tărnova, in apropiere de Bitolia, capitala Macedoniei, de cătră Dimitrie Atanasescu, primul invăţător care se află şi pănă acuma [2]).

Această şcoală nu a putut funcţiona in mod regulat, decăt dela anul 1867, din causă că adversarii şcoalei şi limbei române in Macedonia, au isbutit prin intrigă să obţină dela autorităţile turceşti, desfiinţarea acelei şcoli pentru a cărei redeschidere a trebuit să intervină in mod oficios la guvernul din Constantinopole, agentul diplomatic al României pe lăngă Sublima Poartă [3]) Această şcoală numĕră peste douezeci elevi.

A doua şcoală s'a infiinţat in Avdele in Pind in Epir, in anul 1867, de Apostol Mărgărint, care după ce a instalat-o

[1]) Vezi lucrările mele privitoare la ei: I. Datinele la munţi ale poporului român din Macedonia, publicate in Revista de archeologie de d. G. Tocilescu, Tom. II. pag. 417.—II. Poesii populare din Macedonia, idem, tom. V. pag. 175. – III. Căntece de Miriologhi „Convorbiri literare", vol. XVI, pag. 487.

[2]) D. Atanasescu, după un an de funcţiune ca invăţător, tipărì primul abecedar, şi apoi prima istorie pentru Românii din dreapta Dunării: „Istoria Românilor pentru Romanili din dreapta Danubiului, lucrată după istoria D. V. A. Urechia şi D. Casacovici, de Dimitrie Atanasescu, stampată cu plata onor. Societăţi pentru invăţătura poporului roman. Bucureşti, 1867." El a mai tipărit şi „Terascriptiune scurtă pentru feciorilii şi fetele de clasa I şi II primară, lucrată de Dimitrie Atanasescu invăţător tra prima oară di acista limbă. Stambatoria lucrătorilor asociaţi. Bucureşti.

[3]) Vezi procesul-verbal No. 3, din 22 Noem. 1866, publicat in foaia societăţii pentru invăţătura poporului român.

in mod durabil şi a organisat-o, a lăsat in locul lui la acea şcoală pe d. Ion Som Tomescu, elev al seminariului din Bucureşti, care actualmente era invăţător la şcoala din Samarina, ear la şcoala din Avdela actualminte este invăţător titular d. G. Dante, avĕnd de ajutor pe părintele Popa Ioan Tofechi. Scoala aceasta are 60 de elevi, şi funcţionează la orăşelul pe deplin romănesc, Avdela, numai vara, ear iarna ţine şcoala d. G. Dante la satul Damas, in Tesalia, unde descind şi petrec iarna toţi locuitorii cu vitele lor.

A treia şcoală s'a deschis in Vlaho-Clisura in mod definitiv de Apostol Mărgărint, in anul 1868, in urma ordinului vizirial obţinut la Constantinopole, şi de atunci a funcţionat regulat, afară de puţine intreruperi in diferite epoce, intreruperi ocasionate de intrigile adversarilor Romănismului, care isbutirĕ a ridica dela şcoală pe profesorul Apostol Mărgărint, pe care il ţineau la inchisoare ori il trimiteau in exil. Impreună cu Apostol Mărgărint ca director, era institutor al şcoalei din Vlaho-Clisura şi D. Tuliu Tacit, elev al scoalei Macedo-Romane dela sfinţii Apostoli in Bucureşti, şi al liceului sf. Sava, incepĕnd dela anul 1868 şi pănă la sfirşitul anului scolar 1882—1883, cănd din causa sănătăţii lui sdruncinate, s'a retras din şcoală, şi a fost inlocuit de d. D. Cuvati, elev al gimnasiului Matei Basarab. Dela anul 1879, elevii acestei şcoli inmulţiundu-se, s'a numit şi doui ajutori, d-nii G. Adam şi N. Nacea, amĕndoi elevi ai şcoalei romăne din Vlahul-Clisura, cel intăi cu douĕ clase gimnasiale şi cel al doilea cu o clasă gimnasială. Această scoală are 97 elevi.

A patra şcoală s'a deschis in Ohrida la anul 1868. Intăiul profesor al acelei şcoli a fost d. G. Tomara, fost profesor de limba greacă la şcoala comercială din Bucureşti, care acum in urmă a tradus şi Evangelia cu Apostolul in dialectul Macedo-Român.

La anul 1870 demisionănd, a fost inlocuit la şcoala din Ohrida de d. Filip Apostolescu, elev al şcoalei Macedo-Romăne dela sfinţii Apostoli din Bucureşti, care este şi

până acum institutor acelei şcoli. Şcoala numĕră 60 elevi; ajutorul d-lui Apostolescu este părintele Ioan Zgala.

A cincea şcoală s'a infiinţat intăia dată la Călivele din Veria, in anul 1870, de d. Badralexi, elev al scoalei Macedo-Române dela sfinţii Apostoli, el a fost subvenţionat de Primăria din Iaşi [1]), după cătva timp insă Primăria suprimând acea subvenţie, şcoala a trebuit să se inchidă, şi a stat inchisă până la anul 1878, când a reinceput a funcţiona tot cu acelaş invăţător, d. Badralexi. Această şcoală funcţionează la Călive numai vara ca şi cea din Avdela, ear iarna d. Badralexi ţine şcoala in Veria, oraş locuit de Greci, Români şi Turci, unde decind şi petrec iarna locuitorii satului Calive. Şcoala aceasta numĕră vr'o 30 elevi.

A şesea şcoală s'a deschis la anul 1873, in Gopeş, orăşel pe deplin românesc, de către d. D. Cosmescu, până la anul 1876, când acest din urmă a fost numit la şcoala din Crişova, ear la anul 1878, s'a numit invăţător la acea şcoală d. N. Cosmescu, care demisionând in luna August 1883, a fost inlocuit in mod provisoriu de d. I. Papa Sterescu; şi fiindcă numĕrul elevilor acelei şcoli este mare, s'a numit ajutor la acea şcoală, d. G. Ghica Popa, elev al şcoalei Române din Vlaho-Clisura.

Această şcoală se intreţine cu fondurile legatului d-lui D. Cazacovici, român-macedonean, născut in oraşul pe deplin românesc Minciu (Meţova), in muntele Pind in Epir, şi mort in Bucureşti. Elevii aceste şcoli sunt 120 la numĕr.

A şeptea şcoală, s'a deschis in Creşova, oraş românesc la anul 1876, de către d. I. Cionescu, elev al liceului din Iaşi, şi fiindcă numĕrul elevilor acelei şcoli, trecea peste

---

[1]) Vezi dosarul No. 187, din anul 1868, in archiva primăriei de Iaşi, şi in care se conţin actele relative la subvenţia de 2600 lei ce Municipalitatea Iaşilor a dat in curs de doi ani pentru intreţinerea acelei şcoli.

110, s'a numit la anul 1879, un al doilea invăţător, d. D. Abeleanu, elev al şcoalei Macedo-Române dela sfinţii Apostoli din Bucureşti, şi absolvent al liceului sf. Sava. La anul 1881, s'a mai numit ajutor d. Ioan Unea, român din Cruşova.

A opta şcoală s'a infiinţat in anul 1875, in Neveasta, orăşel pe deplin românesc, avĕnd de invăţător pe d. C. Ionescu, elev al şcoalei Macedo-Române, dela sfinţii Apostoli şi absolvent al liceului sf. Sava din Bucureşti, plătindu-i-se salariul de d. Vasile Dan, român-macedonean stabilit in România, negustor şi mare proprietar; la anul 1878, s'a numit la acea şcoală un al doilea invăţător, d. Serjiu Dimitrescu, elev al şcoalei Macedo-Romane, dela sfinţii Apostoli şi absolvent al liceului sf. Sava din Bucureşti. La anul 1880, a remas la şcoala dela Neveasta, numai d. S. Dimitrescu, care este şi până acuma, ear d. C. Ionescu s'a permutat la şcoala din Hrupiste. Şcoala dela Neveasta are 40 elevi.

A noua şcoală s'a deschis in anul 1878 in Perivoli, orăşel pe deplin românesc, situat pe muntele Pind in Epir, de către invăţătorul G. Perdichi, elev al şcoalei Macedo-Române dela sfinţii Apostoli din Bucureşti care mai târziu s'a permutat la şcoala primară de băeţi din Bitolia. Inmulţindu-se numĕrul elevilor acelei şcoli, s'a numit ca ajutor părintele D. Constantinescu, elev tot al şcoalei Macedo-Române dela sfinţii Apostoli, ear d. Zisi Papa Tanasă, doctor in medicină, s'a numit şi este director al acelei şcoli, care funcţionează la Perivoli numai vara, ear iarna ţin şcoala d-nii Zisi Papa Tanasă şi preotul D. Constantinescu, la Grebena, orăşel locuit de Greci, de Turci şi de Români, unde descind şi petrec iarna mai multe familii din oraşele româneşti dela Pind, Samarina, Avdele şi Perivoli. In timp de vară această şcoală numĕră 117 elevi. Ajutor al profesorului este d. Panait Perdichi român din Perivoli.

A zecea şcoală s'a deschis in Perleap (oraş locuit in mare parte de Bulgari şi Turci, şi de puţini Români) la anul 1878, de d. D. Nicolescu, elev al şcoalei Macedo-Române dela sfinţii Apostoli şi absolvent al liceului sf. Sava din Bucureşti, care la anul 1881, s'a permutat la şcoala din Magarova. Acum, invăţător al şcoalei din Perlep este d. I. Hondrozom, elev al gimnasiului Matei Basarab. Şcoala aceasta are 26 elevi.

A unsprezecea şcoală s'a deschis printr'un ordin vizirial, obţinut de d. Apostol Mărgărint, la anul 1878, in Bitolia, capitala Macedoniei, oraş locuit de Români, de Bulgari, de Turci şi de puţini Evrei. Cel intăiu invăţător al acestei şcoli primare, a fost d. N. Popilian, elev al şcoalei Macedo-Romane dela sfinţii Apostoli şi absolvent al liceiului sf. Sava din Bucureşti, care la anul 1881, a fost permutat la şcoala de băeţi din Cruşova. Actualmente institutori ai şcoalei primare din Bitolia, sunt d-nii Lazăr Dumi şi G. Perdichi. Şcoala are 45 elevi.

A douĕsprezecea şcoală s'a deschis in anul 1880, in Milovişte, orăşel pe deplin romănesc, de către Guşu Papa Costa, elev al şcoalei Macedo-Române dela sfinţii Apostoli, şi fiindcă numĕrul elevilor s'a inmulţit, s'a numit ajutor la acea şcoală d. Spiru Popescu, român din Moloviste. Această şcoală numĕră 97 elevi.

A treisprezecea şcoală s'a infiinţat la anul 1880, in Hrupiste, orăşel locuit de Români, Bulgari şi Turci, de către d. C. Ionescu, elev al şcoalei Macedo-Române dela sfinţii Apostoli şi absolvent al liceului sf. Sava din Bucureşti. Această şcoală are ca la vr'o 40 elevi.

A patrusprezecea şcoală s'a deschis in anul 1880, in Magarova, de către d. D. Abeleanu, care acum este permutat la şcoala din Cruşova, şi acum institutor la acea şcoală se află d. D. Ionescu, născut in Magarova, a fost mai ina-

inte invăţător la scoala din Perlepe şi la 1891 s'a permutat la scoala din Magarova, care acum ar 24 elevi.

A cincisprezecea şcoală s'a deschis in anul 1880, in Băeasa, sat pe deplin Românesc din muntele Pind in Epir de cătră d. D. Şumbă, elev al scoalei Macedo-Române dela sfinţii Apostoli. Scoala are 20 elevi.

A şesesprezecea şcoală s'a deschis in anul 1880 in Samarina, oraşul pe deplin românesc situat in muntele Pind. Invăţătorul ei este d. Ioan Şom Tomescu, permutat dela şcoala din Avdela, avĕnd de ajutor in anii trecuţi pe d-nii D. Cuvati şi I. Hondrozum, ear acum pe tĕnĕrul Papa Ioan elev din clasa II-a din gimnasiul român din Bitolia. Această şcoală funcţionează numai vara in Samarina, ca şi şcolile din localităţile muntoase, Avdela, Perivoli şi Călive, ear iarna şcoala se ţine in satul Vlahoianii, in Tesalia, de d. Ion Som Tomescu, unde petrec iarna mai multe familii române din Samarina. Şcoala aceasta numĕră 80 elevi.

A şeptesprezecea şcoală s'a deschis in anul 1880 la Furca, sat românesc in muntele Pind. Intăiul invăţător a fost d. C. Furceanu, care a invăţat 5 clase gimnasiale in şcolile greceşti, ear limba română in monăstirea românească Prodrom din sf. munte Athos. Această şcoală are 35 elevi.

A optsprezecea şcoală s'a deschis in anul 1881 in Nejiopole, oraş pe deplin românesc, de cătră Guşu Nejiopoleanu, şi a fost cel intăiu profesor al acestei şcoli. El este absolvent al gimnasiului grecesc din Bitolia şi la şcoala din Gopeş, unde a fost ajutor doi ani de zile, şi fiindcă numĕrul elevilor se inmulţise până la 65, s'a numit ca ajutor la acea şcoală şi d. D. Zograf care este ca şi d. Gusă Nejiopoleanu român din Nejiopole, şi a studiat limba română la şcoala din Bitolia. Numĕrul elevilor acelei şcoli este de treizeci şi cinci.

A nouësprezecea şcoală deschisă a fost gimnasiul din Bitolia, capitala Macedoniei, in luna Martie, anul 1881, cu doi profesori de ştiinţă şi de limba francesă, d-nii V. Glodariu, ca director, şi V. Corvin. La 1 Septembre 1882 vine ca director diaconul Ion Georgescu, care dădea şi lecţii de limba elenă şi religie, cu profesorii A. Bagav, de limba latină şi francesă, C. Cairetti de matematică, Agop Artinian de limba turcă, V. Petrescu de desemn şi caligrafie. Apoi vine director earăş R. Corvin, care dădea lecţii şi de limba latină, română şi istorie, d. N. Maimuca de fisică şi de limba francesă la clasa III-a şi de limba română la clasa I-a, D. I. Ciuli de matematică, de contabilitate şi de religie, d. H. Pavliu de limba greacă şi de geografie, d. V. Petrescu de limba francesă la clasa I-a şi a II-a, de limba turcă, de desemn şi caligrafie. La infiinţarea gimnasiului numĕrul elevilor era de 55, ear la 1 Septembre să urcase la 70 [1]).

In gimnasiul din Bitolia s'a infiinţat şi un internat in anul 1882, cu 46 bursieri, din care 40 sunt internaţi, iar 6 stipendişti şi stau pe la familii.

Şcoale de fete.

A douĕzecea şcoală care s'a deschis mai intăi, a fost acea din Ohrida, pe la Decembre 1878, de invăţătoarea Agatia Apostolescu, absolventă a şcoalei centrale de fete din Bucureşti. Şcoala are 35 eleve.

A douĕzeci şi una şcoală s'a infiinţat in Cruşova, pe la sfirşitul anului 1878, de d-ra Victoria Petrescu, absolventă a Asilului Elena Doamna, din Bucureşti. Mai tărziu demisionănd, ea a fost inlocuită de d-ra Sevastia Coloveloni, absolventă şi profesoară a Asilului din Bucureşti, care acum este directoară acestei şcoli, avĕnd douĕ subinstitutoare, pe d-na Zaha Soţu, născută Groiu şi pe d-ra Constantina Curti. Această şcoală are 90 eleve.

[1]) Suntem informaţi că astăzi gimnasiul are şese clase.

A douĕzeci şi doua şcoală s'a deschis in Gopeş tot pe la sfirşitul anului 1879, de d-na Elisa N. Cosmescu, născută Petrescu, absolventă a şcoalei centrale de fete din Bucureşti, care demisionând in luna Septemvrie 1883, a fost inlocuită cu d-ra Elisabeta Groiu, foastă institutoare la şcoala de fete din Cruşovia. Această scoală are ca la 45 eleve.

A douĕzeci şi treia şcoală a fost deschisă in luna Martie 1881, in Vlaho-Clisura, dar in realitate nu s'a organisat şi nu funcţionează regulat decât din luna Fevruarie 1882, când s'a numit institutoare la această şcoală d-ra Alexandrina Calotescu, absolventă şi pedagoagă a Asilului din Bucureşti, care acuma se află directoară acelei şcoli, avĕnd de ajutoară pe d-na Maria Damianovici, născută Trantafil. Şcoala numĕră 57 eleve.

A douĕzeci şi patra şcoală s'a deschis la Bitolia, in luna Martie, anul 1881. Cea dintâi institutoare a acestei şcoli a fost d-na Alexandrina Bizanti, şi fiindcă numĕrul elevilor se inmulţise ajungĕnd până la 70, s'a numit institutoare şi d-ra Smaranda Diculescu, absolventă a asilului din Bucureşti. Şcoala are acum 45 eleve.

A douĕzeci şi cincea şcoală s'a infiinţat la Molovişte, in anul 1881, de d-ra Venera Chircu, fosta institutoare la scoala de fete din Bitolia, care mai târziu permutându-se la scoala de fete din Magarova, a fost inlocuită la scoala din Molovişte de d-na Fania Guşu Papa Costa, născută Tono, fosta sub-institutoară la şcoala de fete din Cruşova, care este acum şi institutoară la şcoala de fete din Cruşova, care este acum şi institutora titulară a şcoalei din Molovişte. Elevele acestei şcoli sunt in numĕr de 60.

A douĕzeci şi şesea şcoală s'a deschis in Magarova, tot in anul 1882, de d-ra Sevasta Coloveloni, absolventă şi profesoară a Asilului din Bucureşti, care mai târziu permutându-se la acoala de fete din Cruşova, a fost inlocuită de

d-ra Venera Chircu. Acum este institutoarea titulară a şcoalei din Magarova. Numĕrul elevelor acestei şcoli, este de douĕzeci şi douĕ.

A douĕzeci şi şeptea şcoală s'a deschis in Constantinopole la anul 1884. Institutorul acestei şcoli a fost şi este d. Tascu Iliescu, român din Cruşova. Şcoala are 28 elevi cu eleve.

Cea mai mare parte din şcoalele pe care le-am insemnat precum şi gimnasiul cu internatul din Bitolia, au fost infiinţate prin iniţiativa şi silinţele d-lui Apostol Mărgărint, care in luna August 1878, a fost insărcinat de comitetul Macedo-Român cu inspecţiunea şcoalelor româneşti din Macedonia, şi cu direţia in genere a educaţiunii şi instrucţiunii Românilor din Macedonia, Epiro-Tesalia şi Albania, pentru ca poporul român din acele ţinuturi ameninţat de pericolul desnaţionalisării, să se desvolte in propriul lor element naţional.

Este de cel mai mare interes pentru noi, de a sprijinì cultura şi desvoltarea fraţilor noştri de peste Balcani, căci, deşi suntem despărţiţi de ei prin o mare intindere de pămĕnt şi prin o naţionalitate deosebită de a noastră, totuş este evident că nu trebue să lăsăm in părăsire acel element românesc, care a dovedit atâta energie şi atâta destoinicie in multe direcţiuni. Intr'adevĕr cine poate ştì ce ne ascunde viitorul!

THEODOR T. BURADA.

SCAEŢI

Cetitorul unui jurnal sau unei reviste, nu-şi dă seamă obicĭnuit la câtă corespondenţă ori discuţie, intre autorul unui articul şi directorul foaei, a dat loc scrierea pe care o are sub ochi. La jurnalele politice lucrul este mai uşor. Daca articulul ce se infăţişează nu este contrar direcţiunii politice statornicite; dacă d. ex. el laudă guvernul, sau dacă el il combate, ziarele politice guvernamentale in casul dintăi, cele de oposiţie in casul al doile, il vor primì şi publica fără multă greutate. Nici scopul ce-şi propune o foae care apare zilnic, nici timpul ce-l are nu iartă ca fiecare articul să fie studiat in toate amĕnuntele sale, să fie cercetat, cernut, discusut in privinţa stilului, limbei, ideilor.

O revistă literară dincontra va fi obicĭnuit foarte indiferentă pentru tendenţa politică ce are compunerea care i se presentă — presupuind că s'ar intimpla să aibă o asemenea tendenţă. Cel care conduce o astfel de publicaţiune se va uita mai intăi dacă studiul propus cuprinde idei bune; dacă aceste idei se ridică mai presus de banalităţile comune; dacă — obiectul scrierii fiind ştiinţific — autorul ei năzueşte sincer la aflarea adevĕrului, ear când scrierea este de curată imaginaţie, fie in prosă fie in versuri, dacă ea este destul de originală sau de interesantă ca concepţie şi destul de frumoasă ca formă; dacă insfirşit este scrisă intr'o limbă destul de corectă şi intr'un stil destul de bun şi limpede pentru a fi primită şi publicată.

Cele mai multe din scrieri ce se infăţişează fiind insă foarte rele, ele vor fi obicĭnuit respinse. Această refusare, neplăcută pentru directorul unei reviste, este grozav de dureroasă pentru autorul respins, mai ales pentru autorul

tĕnĕr care debutează. Atins in amorul seu propriu, acest june care a aşternut intăiele sale cugetări in prosă sau poate intăiele sale simţiri in versuri, este bine incredinţat că numai un motiv personal a indemnat pe directorul jurnalului să respingă fructele imaginaţiei şi muncii sale, despre care el insuş, şi ades căţi-va prieteni binevoitori, au o părere foarte favorabilă. Această nemulţumire a autorului respins, se manifestează căteodată prin scrisori insultătoare sau ironice adresate directorului, fie iscălite, fie anonime sau pseudonime. Alte ori apare in vre un jurnal politic un articul luător in ris pentru directorul revistei, sau o critică grozav de aspră a scrierilor acestuia; ba s'a intimplat chiar să i se trimită vre un articul cu aparenţă serioasă, dar cu scopul ascuns de a-l păcălì. In tot casul, ori se resbună, ori nu, autorul respins simte obicĭnuit pe lăngă necaz şi o mare descurajare. Căci un sentiment, fie căt de năbuşit şi de vag, tot străbate şi-i şopteşte la ureche că poate scrierea sa nu este tocmai aşa de perfectă cum şi-o inchipuise el.

O lungă experienţă a făcut insă pe scriitorul acestor rănduri să se convingă că toate aceste resentimente nu ţin multă vreme şi că, peste curĕnd, autorul respins şi descurajat reincepe a pĕcătuì in prosă sau in versuri şi se adresează earăş şi earăş şi ăncă cu destulă modestie, ba chiar cu umilire, la acel pe care l'a insultat.

O măngăere mare pentru conducĕtorul unei reviste este de a vedè că acei pe care i-a respins la inceput fără milă, au devenit după trecerea cătorva ani, cănd minţile tinerilor s'au mai copt, colaboratorii sei cei mai statornici şi poate chiar prietenii sei cei mai buni şi mai recunoscĕtori.

Aici este locul să fac o mărturisire gravă. In desele mele corespondenţe cu deosebiţii autori ce s'au adresat la la mine, am respuns de multe ori că manuscriptele refusate şi pe care autorii le cereau inapoi cu multă energie şi puţină urbanitate, au fost aruncate in foc, fiindcă am avè principiul nestrămutat „*de a arde manuscriptele nepublicate*“.

Trebue dar să mărturisesc — căci pentruce aş tăgăduì până la sfirşit un lucru ce tot se va descoperì odată? — că atunci când dădeam acest respuns autorilor refusaţi, eu le afirmam cu bună ştiinţă un neadevĕr. Nu, eu n'am ars manuscriptele respinse, ci le-am păstrat, le am ăncă şi astăzi, legate până acum in trei mari volume care peste curĕnd se vor inmulţì cu un al patrulea mai mare ăncă.

Făcut-am rĕu?

Autorilor respinşi de sigur nu, de vreme ce am implinit una din dorinţele lor cele mai mari, conservarea fructului muncei lor; mie insuş mi-am făcut o mare indatorire, căci adesea când am avut necasuri şi supărări de tot felul, am incercat să găsesc distracţie in deschiderea vre unuia din aceste volume şi totdeauna am isbutit. Aci vĕd pe un autor care-mi trimite poesii sub un nume, apoi, după respingere, mi le trimite a doua oară prea puţin schimbate, sub alt nume, doar nu voiu băga de seamă; colo urmăresc pe altul sub zece pseudonime deosebite. Mai departe recunosc că epistola acea blăndă şi rugătoare este scrisă de aceeaşi mănă care a scris pe astălaltă plină de necaz, de dispreţ şi de insulte. Eată ici o satiră amară in versuri ce mi-a făcut un june autor care mai tărziu mi-a devenit bun prieten şi mi-a mulţumit din inimă că i-am refusat intăiele şi copilăreştele sale incercări literare. Şi aşa mai departe fiecare pagină a acestor trei volume are interesul sĕu.

Un amic pe care il stimez foarte mult, mi-a dat intr'o zi ideea să deschid in revista literară o nouă rubrică intitulată „Poesii respinse“, in care aş publica specimene de versuri refusate.

Aceasta ar avea, imi zicea el, un mare folos şi ar impăca pe toată lumea: pe directorul revistei, fiindcă n'ar fi respunzĕtor de absurdităţile ce s'ar tipărì in această parte, pe autor, fiindcă dorinţa lui de a se vedea publicat, s'ar implinì şi el ar fi in posiţie de a apela la publicul cel mare, judecătorul suprem, in procesul sĕu cu directorul revistei; pe public insfirşit, fiindcă acesta ar avea mulţumirea de a arunca o privire in tainicele culise unde se ţin actorii inainte de a

imbrăca costumele cu care au să apară pe scenă. Eu insă m'am impotrivit cu energie la această inovaţie, cu toate stăruinţele amicului meu. Incercarea mi s'a părut foarte riscată, căci cetitorii sunt ciudaţi. Dacă acolo unde criticul a vězut o curată absurditate, mulţi cetitori, a căror nivel intelectual n'ar fi mai inalt decăt acel al autorului respins, ar găsì scrierea foarte bună? Dacă scrierile respinse ar părè aceluiaş public chiar cu mult mai bune decăt cele primite?... Nu, lucrul mi s'a părut că e prea primejdios, şi am inlăturat propunerea.

Cu toate aceste voiu imita şi eu pe acel călugăr care, de căte ori aluneca la fapte profane, se apăra zicěnd: odată 'i ertat!

Mě voiu depărta şi eu odată dela principiul statornicit!

Fie-mi dar ertat să arăt publicului corespondenţa mea cu unul din scriitorii ce dau năvală la publicare:

Eri primesc prin poştă următoarea scrisoare in versuri:

21 Martie, 1887.

Domnule redactor!

Cănd năpastea e să cadă
Peste vre un biet creştin,
Cade fără să-l vestească
Tronc! Din cer senin.

Deci mě vei erta pe mine,
Că, de sigur scris ţi-a fost,
Ciasul rěu să te surprinză
Intr'o zi de post.

Căci de astăzi chiar intr'una
Cu scaeţi te-oiu bombarda
Doar se va lipì vre una
Şi de haina ta!

Această scrisoare este iscălită cu interesantul nume: *Victor Fuchs.*

Ea mai are şi un *post scriptum:*

Dacă dup' atacul ăsta ai scăpat chiar neatins
Nu uita că-mi este plină tolba şi vei fi invins.

Aici aş fi putut observa d-lui Victor Fuchs că in tolbă se ţin obicĭnuit *săgeţi* ear nu *scaeţi;* că in strofa a treia:

Cu scaeţi te-oiu bombarda
Doar se va lipì vre *una*

ar trebuì să se zică vre *unul,* scaete fiind un substantiv masculin şi că atunci ar lipsì rima, — dar nu fac nici o observaţie, fiind curios să aflu ce sunt „scaeţii“ care urmează.

Sub acest nume cetesc patru epigrame pe care le transcriu intocmai, fără comentar:

Pe când am fost bolnav.

Astăzi când m'au visitat
Medicii, s'au superat:
Căci de-o lună se trudesc
Şi eu încă mai trăesc.

Sandu are dreptate.

Sandu azi pe mine cărpaciu m'a poreclit;
Şi are zĕu dreptate: adesea l'am cărpit.

Lui Neacşu epigramist.

Ia priviţi-l cum se screme
  Incăt tigva-i abureşte,
Ştiţi ce face el acuma?
  Ănc'un epigram cloceşte!

Aceluiaş.

Eşti intocmai ca şi cucul
  Ce, fiind de toţi uitat,
Singur strigă şi-şi respunde
  Cucu, cucu nencetat.

Ce-ar fi făcut cetitorul in locul meu?

Ar fi primit intăia respingĕnd cele trei din urmă?... Respingerea ar fi fost pură şi simplă sau motivată?... Ce ar fi respuns autorului la ameninţarea că-l va bombarda cu alte epigrame de acelaş calibru?... La aceste intrebări aştept respunsuri dela public. Ori cine poate să-mi comunice părerea sa cu scrisoare francată şi nu mĕ indoesc că voiu primì multe scrisori din care una va fi de sigur dela insuş d. Fuchs, ba poate d. Fuchs mi-a scrie mai multe sub deosebite iscălituri.

Pănă atunci insă il rog să creadă:

Că aceste epigrame nu se vor preface 'n scrum
Ci vor merge să-şi ia locul in al patrule volum.

I. N.

POESII

ZILE DE TOAMNĂ

I

Bate vĕntul, frunza cade
Veştezită de pe ram,
Nourii se 'ntind pe ceriuri
Ploaia 'ncet loveşte 'n giam;

Soarele piezis trimite
Dintre nori razele-i reci,
Şi păşeşte-aceeaşi cale
Ce-a păşit-o veci de veci;

Negura din văi se 'nalţă
Către ceriu 'ntunecos;
A pădurilor podoabă
Aşternutu-s'a pe jos;

Buciumul nu mai rĕsună,
Câmpurile sunt pustii,
Nu se mai zăresc pe dâmburi
Cârdurile de copii;

Valurile de pe gârlă
Se isbesc şi se frămĕnt:
Toamna tristă, mohorită,
Se pogoară pe pămĕnt!

II

Bate vĕntul soartei rele,
Vĕnt amar, dogoritor —
Şi cu dĕnsul călĕtoare
Se duc basmele de-amor;

Ochii mei — douĕ isvoare —
Azi au incetat de plâns,
Şi s'a prefăcut in ghiaţă
Focul ce-l credeam nestins;

Zac dorinţele-mi nebune
In al inimei sicriu:
Nici nu-mi pare rĕu că-s moarte,
Nici nu vreau să le mai ştiu;

A 'ncetat al tinereţii
Nesfirşit şi dulce cânt —
Şi s'au stins a mele visuri
In intâiul lor avĕnt;

Traiu-mi pare lung şi rece,
Fără noimă şi pustiu:
Sosesc *zilele de toamnă*...
...Nu mai plânge, e târziu!

MARIEI

I

De-atâtea ori mi-ai spus şi-mi spui
Că-i drept şi se cuvine
Să scriu un vers, măcar un vers,
Marie, pentru tine.

Dar toate unui ideal
Eu le-am fost scris, — deci *ţie*,
Căci idealul cel mai sfânt
Imi erai *tu*, Marie.

II

Dacă viaţa e o mare,
Dacă 'n marea eu m'avĕnt,
Tu mĕ 'ntrebi: de ce de valuri
Nici decum nu mĕ 'nspăimănt?

Dacă viaţa e o luptă,
Dacă 'n luptă sunt soldat,
Tu mĕ 'ntrebi: de ce de moarte
Nu-s de loc inspăimăntat?

Dar cănd inima ta este
Far prevestitor de mal,
Cum să nu străbat prin marea
Neoprit de nici un val?

Şi cănd dragostea-ţi e scutul
Sbuciumatei mele vieţi,
Cum să cad strivit in luptă
Sub o ploae de săgeţi?

III

Cât este vremea primăverii, cât sunt copacii inverziţi,
De pot primì sub bolţi de frunze părechile de 'ndrăgostiţi —
Şi până când ne mai suride dumnezeeasca poesie,
Să ne iubim, Marie!

Să ne iubim, căci vremea trece, şi mâni a ernilor hlămidă
In jur de noi grea, aspră, albă şi friguroasă-o să se 'ntindă;
Dar azi e frunza verde 'n crănguri şi-s flori pe dămb şi pe cămpie,
Să ne iubim, Marie!

Să fim copii şi nebunateci, ca vĕntul blăndei primăveri,
Căci poate măne vom suride de nebuniile de eri!
De măne poate viaţa 'ntreagă ni s'a părea o vecĭnicie,
Ş'om fi cuminţi, Marie!

IOAN N. ROMAN.

ACADEMIA ROMÂNĂ

Sesiunea generală a Academiei Române, care a ocupat aproape intreaga lună Martie a anului 1887, s'a deosebit mai ales prin cetirea unui mare numer de disertaţii interesante din partea membrilor ei activi. Au fost preste tot cinci şedinţe publice, mai mult decât fusese in orice altă sesiune anterioară şi s'au citit următoarele lucrări:

G. Stefănescu. Relaţiune despre lucrările sesiunii a III-a a Congresului Geologic internaţional.

B. P. Hasdeu. Verbul „*am*“ ca activ şi auxiliar din „Magnum Etimologicum“ la care lucrează.

V. A. Urechia. Sfaturile bune, naraţiune scrisă in formă populară.

B. P. Hasdeu. Darea de seamă asupra lucrăriĭ Marelui Etimologic cu arătarea programei după care se face această lucrare.

Episcop Melchisedec. Schiţe biografice din viaţa Mitropolitului Ungro-Vlachiei Filaret II, anul 1892.

G. Bariţ. Relaţiune asupra Secţiunii istorice la Espoziţiunea din Buda-Pesta la 1885.

Gr. Cobălcescu. Ca discurs de recepţiune in Academie, „Originea şi zăcămintele petroleului in general şi in particular in Carpaţi“.

Dr. D. Brandza. Respuns la discursul de recepţiune al D-lui Gr. Cobălcescu.

G. Bariţ. Săpăturile dela cetatea antica *Aquincum* de lângă Buda.

Papadopulo-Calimah. Memoriu despre activitatea Contelui Kisseleff in Romania.

B. P. Hasdeu. Despre substantivul „*an*“ din Magnum Etimologicum.

S. Fl. Marian. Despre biserica din Părhăuţi in Bucovina.

E. Bacaloglu. Despre aparatorul trăsnetului (paratonnerre).

Din aceste disertaţiuni avem să publicăm mai tărziu căteva in revista noastră.

Academia s'a mai ocupat foarte mult cu regulamentarea cătorva premii pe care este chemată a le acorda.

Din acestea cel mai important este premiul „*Cuza*" care era de 4000 lei şi avea să se dee pentru „Cea mai bună scriere istorică dela ocuparea Daciei de Romani până la fundarea Principatelor Române." Pentru această lucrare nepresentăndu-se nime in timp de 15 ani, fondurile au crescut dela 4,000 la 10,000 lei.

Academia, in dorinţa de a incuraja şi mai mult această scriere, a hotărit să dea intreaga sumă de 10,000 lei acelui, care va presenta o lucrare bună despre acest subiect până la termenul de 30 Noembrie 1890. Premiarea s'ar acorda deci in Sesiunea din primăvara anului 1891.

Premiul G. San-Marin de care dispune Academia de puţin timp s'a regulat in modul următor: A se pune la concurs subiectul „Consideraţiuni asupra comerciului României cu ţările străine, atăt in Orient căt şi in Occident, incepĕnd cu seculul XVI-lea până la 1860." Premiul se va da la 1891 şi va fi de 1,500 lei.

Premiul Craiovean asemenea de 1,500 lei care se dă tot la 4 ani, pentru cea mai bună carte didactică apărută in acest timp, s'a acordat D-lui C. C. Codrescu, din Bĕrlad pentru cărţile sale: „Manual de Medicina populară" şi „Compendiu de igienă."

Premiul Lazăr de 5,000 lei care era hotărit să se dea celei mai bune lucrări in limba română asupra următorului subiect: „*Flora descriptivă a unui judeţ din România*" s'a acordat singurului manuscript care s'a presentat cu numirea „*Flora Dobrogei*"; la desigilarea plicului s'a vĕzut că autorul este Domnul Dr. D. Brandza.

Premiul Heliade-Rădulescu de 5,000 lei s'a acordat D-lui

Th. Văcărescu pentru cartea sa „Luptele Românilor in resboiul din 1877—78“. — Un capitol din partea II-a a acestei opere s'a publicat in revista noastră, fasc. din 1 Ian. 1887 (vezi vol. XX pag. 801).

Acest premiu de 5000 lei s'a hotărit să se afecteze pentru acel ce va face cea mai bună lucrare asupra subiectului: „Istoria şcoalei in ţările Române in secolul nostru până la anul 1864.“

Premiul Nasturel-Herescu de 4,000 lei s'a acordat D-lui I. Roşca, pentru dramele sale in versuri.

La concursul traducerii din *Cicero*, *De Officiis*, nici unul din manuscripte n'a intrunit condiţiunile cerute.

Ca membru activ al Academiei, in locul remas vacant prin moartea lui G. M. Fontanin, Secţiunea literara avea să propuna un candidat cu majoritate de voturi. Din această Secţiune au fost presenţi opt membri in Sesiunea aceasta şi voturile s'au impărtit pe jumĕtate: patru pentru D-l N. Gane şi patru pentru D. Gr. G. Tocilescu. Deaceea după regulamentul ei, Academia a trebuit să amâne alegerea pentru Sesiunea anului viitor.

Ca membri corespondenţi s'au ales in secţiunea literară D-nii *André Lecomte de Noüy*, architectul care a condus restaurarea Curţii de Argeş şi a bisericei Trei Erarchi din Iaşi; D-nul *I. Bianu*, bibliotecarul Academiei, şi D-nii *Th. T. Burada*, *A. Naum* şi *St. Vărgolici* toţi autori foarte cunoscuţi cetitorilor revistei noastre. — Secţiunea ştiinţifică a ales pe D. *H. Baillon*, vestit botanist şi profesor la facultatea de medicină din Paris.

President Academiei pe anul viitor s'a ales D. *Mihail Cogălniceanu*, ear ca vice-preşedinţi sau asesori, D-nii *B. P. Hasdeu*, *G. Bariţ* şi generalul *Fălcoianu*.

CORESPONDENŢĂ

D-lui A. D. in L. Nu putem publica critice despre scrieri aşa de puţin cunoscute şi de neinsemnate.

D-lui T. H. P. in B. Cu mare părere de rĕu, e peste putinţă a se publica.

D-lui G. C. R. in B. Cuprinsul articulului nu e potrivit pentru publicare in revista noastră.

D-lui C. H. in B. Forma corectă, cuprinsul banal.

Dir.

ERRATA.

In «Mihai Vodă şi Moşnenii din Sularul,» studiu publicat in fascicula din urmă (An. XX, No. XII) pag. 1079, s'au strecurat mai multe greşeli de tipar, invĕrtiri de litere şi omisiuni de frase pricinuite prin graba cn care manuscriptul a fost transcris şi tipărit.

Din aceste erori una reclamă o neapărată rectificare şi anume următoarea : — Propoziţia : «Din citatele fragmente documente reese, că in vechiul drept român ca peste tot locul unde există tocmeli, buna voe (in inţeles juridic) este un moment esenţial şi indispensabil la incheerea lor» are a fi cetită «Din citatele fragmente *documentale* reese, că in vechiul drept român, ca peste tot locul unde există tocmeli, buna voie (in inţeles juridic) este un moment esenţial şi indispensabil la incheerea lor *dacă este vorba a exclude a priori eventualele efecte de vis ac metus. De aici trebue explicată oarecum tendenţa de a o releva inadins.*

In articulul : Graiul Românilor din Biharea, publicat asemenea in fascicula din urmă (An. XX, Nr. XII) ceteşte :

pag. 995, ţărani veniţi din Bosnia şi munţii Servieni, in loc de : şi numiţi Servieni.
pag. 1002, punct. 18. In formele inscrise pro inverse.
pag. 1003, punct. 1. Se roseşte pro se rostesc.
pag. 1005, broticol pro broticel.
pag. 1007, incenchiĭ pro incenchĭ.
pap. 1008, dăşte pro găşte.
pag. 1009, dănde pro dande.
pag. 1011, huiduca pro hurduca.
pag. 1012, laite pro laiţă.
» » lăţos pro lătos.
pag. 1013, mievăzenie pro mierăzenie.
pag. 1015, pagace pro pogace.
» » pescuri pro prescuri.
pag. 1016. sămăchiş pro sărnăchişe.
» » straviu pro sdraviu
pag. 1019. tozsér pro tözsér.
» » teporişte pro toporişte.
pag. 1020, ozsoni pro ozsona.

Din Stabilimentul grafic Socec & Teclu. — 25,151.

Apare la 1 a fiecărei luni.

CONVORBIRI LITERARE

No. 2. Bucuresti, 1 Mai 1887. **Anul XXI.**

LASCAR VIORESCU

O ICOANĂ A MOLDOVEI DIN 1851

DE

WILHELM DE COTZEBUE.

(Trad. din limba germană de *A.*)

CAPITOLUL I.

Introducere

Am mai istorisit eu căte-ceva de prin Moldova intr'o cărticică căreia nu i-a lipsit bunăvoinţa unui oarecare numĕr de cititori [1]).

Cea mai mare parte din aceste povestiri erau mici descrieri despre intimplări de călĕtorie aşa cum şi le păstrează oricine in minte; viaţa socială abia se atingea in treacĕt. Istorisirea de faţă e menită să pĕtrundă ceva mai adănc in această viaţă, dar va căuta şi dĕnsa să se ferească de orice pedanterie.

Cu greu mi-aş putea inchipuì ca vreun locuitor din Principatele-Dunărene, să-mi fi luat in nume de rĕu daca in acea cărticică căteva lucruri din ţara lui sunt presentate

[1]) Aus der Moldau (Lipsca 1860). Schiţe din Moldova (Haimann Bucureşti 1884). Aceste schiţe au fost publicate intăi in Convorb. Liter. *Not. Dir.*

sub o lumină neplăcută; aceasta insă era lumina adevĕrului care ar trebuì cu desăvirşire stinsă spre a găsì totul bine in Moldova şi in Muntenia. Reaoa-voinţă este străină penei mele, şi nădăjduesc că nu se va intâlnì nici in paginele de faţă. Căt pentru critica ce după natura lucrurilor, trebue indreptată incontra unor părţi slabe, cred că bătăile călduroase ale inimei mele pentru minunatele provincii Dunărene, vor fi de sigur mai puternic simţite decăt cuvintele cele aspre.

Iţi dau dar binecuvĕntarea pentru pornirea ta in lume iubitul meu Lascar Viorescu! Tu-mi infăţişezi o figură ce se intâlneşte adesea in Moldova, şi imi eşti drag, cu toate că prin insuşirile cu care te-a inzestrat Dumnezeu, ai fi putut indeplinì mai mult decăt ceeace ai făcut. Şi apoi nici nu ne-am vĕzut după cele din urmă evenimente politice şi imi pare că deatunci ai adăogat uşurinţei tale o doză in semnată de seriositate.

Ceeace vĕ istorisesc aci datează dela 1851. La 14 Octomvrie al acelui an se oprì pe inălţimile Bosancei, la graniţa Bucovinei o trăsură din care se coborì un tĕnĕr. Inima i se bătea răpede, şi el intinse cu o bucurie melancolică braţele sale spre Moldova aşezată la picioarele lui.

Dar oricăt şi-ar iubì cineva patria totuş nu poate intra intr'ĕnsa fără a-şi adeverì paşportul. Asta o ştia şi tĕnĕrul nostru; cu toată mişcarea sufletească pe care nu o putea stăpănì, schimbâ posiţia braţelor, vîrì una din măni in buzunarul hainei şi o scoase ear la lumină, ţinĕnd paşaportul intr'ĕnsa.

Călĕtorul intrâ in locuinţa ofiţerului de graniţă.

Cetitorul pĕtrunzĕtor va fi ghicit desigur că acest călĕtor era eroul meu Lascar.

Tatăl lui Lascar, marele logofĕt Nicolache Viorescu, infăţişează ochilor noştri tipul unui boer mare dela inceputul acestui veac, pe care abia il mai găseşti astăzi. Străinul işi inchipueşte fără voe că un Moldovean care s'a nă-

scut pe la 1775 sau la 1785 e un om cu totul necioplit; daca astăzi chiar civilisaţia lasă ăncă atăta de dorit, ce trebue să fi fost pe o vreme aşa de indepărtată de noi! Eu insumi am crezut astfel, dar mai tărziu mi-am schimbat părerea. Emigraţii franceji din vremea Revoluţiei işi făcuserĕ drum pănă in Principatele Dunărene al căror nume abia era cunoscut pe atunci; pintre dĕnşii se aflau din fericire unii cu adevĕrată cunoştinţă de carte; boerii le incredinţarĕ băeţii lor şi astfel se lăţì gustul pentru literatura clasică franceză, pe lăngă cunoştinţele căştigate de mai nainte despre Romani şi mai ales despre Greci. Neapărat că cu felul acesta nu se forma niciun specialist pentru deosebitele ramuri ale administrării Statului, dar la mulţi dintre tinerii inteligenţi, citirea de cărţi bune, bine mistuite alcătuia un fel de educaţie ştiinţifică. Şi de ar fi stat in spiritul vremii de pe atunci de a păzì pe copii de necioplita creştere dobăndită prin zilnica atingere cu ţiganii ce-i slujeau, şi de ar fi fost viaţa dintre părinţi şi copii din vechime mai strins legate prin dragoste, de mult ar fi ajuns provinciile Dunării mai departe decăt sunt astăzi.

Tatăl lui Lascar jucase un rol insemnat şi făcea parte, mai ales pe vremea resboiului ruso-turc, din oamenii cei mai influenţi. Dăndu-şi adesea numai aerul de-a nu se impotrivì faţă cu vremelnica administraţie rusească, el cunoştea cu deamĕnuntul insuşirile şi cusururile, virtuţile şi viţiurile compatrioţilor sĕi, şi căuta să uşureze sarcinele ce cădeau in vremea resboiului asupra claselor de jos, poate nu totdeauna in chip desinteresat, dar totuş Viorescu era deopotrivă folositor compatrioţilor sĕi şi Muscalilor, şi el fù aproape fără intrerupere, ministru, cănd la interne cănd la justiţie.

In viaţa casnică ii fuseserĕ foarte numĕrate zilele fericite. Luase in prima căsătorie o femee despărţită care-i adusese pe lăngă o avere mare şi douĕ fetiţe in casă. El inţelese in curĕnd de ce se despărţise peste doi ani bărbatul Smărănditei de dĕnsa. Cu toate că treburile sale il ţinea cea mai mare parte din zi afară din casă, totuş restul vre-

mii dădea soţiei sale prilej indestulat pentru desfăşurarea talentului ei de-a necăjì şi de-a chinuì. La inceput ii făcea scene de gelosie, care rar se sfirşeau fără sfăşiere de cărţi, asvĕrlire de scaune şi spargere de obiecte de porţelan de preţ; mai tărziu incepù nemulţumirea pentru tot ce făcea nenorocitul soţ, şi niciodată nu lipseau expresii de acele ce scormonesc sufletul omului până dau de locul care-l doare. De s'ar fi incuiat nenorocitul in odae spre a scăpa de furtună, i-ar fi adus de sigur un lăcătuş; de aceea mai bine răbda in tăcere. Şi cu toate astea il iubea Smărăndiţa; erau momente in care căuta să-l facă să inţeleagă măngăindu-l că tocmai acele „mici scene“ trebuiau să-i probeze adăncimea simţirilor ei. „Dacă nu te-aş iubì ce mi-ar păsa mie de ceeace faci?“ zicea ea atunci; „dar tu eşti proprietatea mea!“ Apoi urmau de obiceiu lacrimi şi se sfĕrşeau printr'o imbrăţişare, in vremea căreia Nicolache se uita pe fereastră deasupra umerilor jumătăţii sale aruncănd o privire desnădăjduită spre cer.

Pe vremea aceea, şi poate chiar şi acum, era aşa de lesne de-a se despărţì cineva, incăt nu se poate pricepe cum a trăit Viorescu şase ani intr'un asemenea iad. Dar la urma urmelor, tot işi perdù răbdarea şi propuse nevestisi să se despartă.

Un om ăncă tĕnĕr pe atunci, Alecu Dolban, pe care il vom intălnì mai tărziu, slujì, ca bun prieten al casei, de mijlocitor la desbaterile neplăcute ce se născurĕ din această propunere. Spre a scăpa de toate, Viorescu lăsâ de moştenitori ai averii sale intregi pe soţia sa cu copii ei, in cas cănd ar murì fără a avea el insuş moştenitori direcţi, şi pe temeiul acesta se şi făcù despărţirea. Smărăndiţa după douĕ despărţenii se mărită peste căteva luni cu sfătuitorul sĕu Dolban.

Adănc inţeles trebue să aibă cuvĕntul: „Nu e bine ca omul să fie singur.“ Cu toată incercarea la care fusese supus Nicolache, el se insură in curĕnd pentru a doua oară. Prietenii lui ziceau că o făcuse numai spre a avea moştenitori direcţi şi a juca astfel un renghiu neuitatei Smărăndiţe, insă nu vĕ pot spune nimic positiv in astă privinţă.

Casandra, nevasta de-a doua, nu semăna de loc celei dintăi; glasul nu i se auzea in casă decăt trăgănat şi şoptitor; poruncea slugilor mai mult prin semne decăt prin cuvinte şi ele o inţelegeau uşor, fiindcă nu eşea niciodată din cercul indeletnicirilor zilnice, toată firea ei era nespus de linişţită. Numai la ferberea dulceţei se zice că s'ar fi necăjit odată şi că ar fi tras chiar o palmă unei ţigance; dar nu-mi prea vine s'o cred cu toate că facerea dulceţei, ce se intrebuinţează in cătăţimi mari la casele boereşti, este o ramură insemnată in gospodăria casei, şi gradul ei de bunătate slujeşte de normă pentru a judeca despre insuşirile gospodinei. Casandra obicinuită din copilăria sa cu viaţa dela ţară, se simţea străină in Iaşi; datoria de-a face şi de-a primì visite ii era nesuferită. Ea nu-şi putea chinuì mintea ei adormită spre 'a găsì noue materii de vorbă şi deaceea se mulţumea tot cu acelaş lucru. Unul dintre musafiri ii spusese odată căt e de grozav să fie cineva silit să inoate in noroiul din Iaşi sau să se inece de praf; antitesele aceste o incurcarĕ la inceput, mai pe urmă insă inţelesese adevĕrul lor, şi deatunci incoace tema aceasta era singura obicĭnuită in salonul ei, adesea se mai adăugau apreţieri interesante asupra causelor şi efectelor acestor greutăţi şi variaţii despre neindestularea luminei pe uliţă.

Nădejdea Smarandei pentru moştenirea averii lui Viorescu devenì in curĕnd foarte indoioasă; Casandra născù un băiat şi douĕ fete. Scarlatina insă răpì cele douĕ fete peste căţiva ani in vreme de o sĕptĕmănă, şi nu le remase părinţilor decăt singurul fiu Lascar pe care il vĕzurĕm pe inălţimile Bosancei.

Nicolache Viorescu abia simţì perderea aceasta. După cum era croită viaţa familiei pe vremea aceea, tatăl nici nu putea avea multă grijă de copiii cei mici, aceştia se creşteau de obiceiu la ţară sub pază străină, pe cănd el se afla la oraş cu slujba sa. Alintările erau foarte rare. Casandra, cu toate că era şi dĕnsa de părerea bărbatului sĕu, cum că copiii trebuesc ţinuţi cam departe de părinţi şi că lăsarea in voia lor faţă cu părinţii dovedeşte o lipsă de

respect, totuş fu măhnită vreme indelungată de perderea fetiţelor ei, şi-i intrâ in cap că Dumnezeu o pedepsea pentru vreun păcat mare ce-l făcuse. Pentru a imbuna dar pe Dumnezeu şi pe sfinţi, se hotărì să ia un copil de suflet, cum numeşte limba română, cea bogată in imagini, copilul adoptiv. Ea alese pe fiica unei prietene din copilărie, care murise, şi Catinca cea mititică se obicĭnuì curĕnd in familia sa cea nouă cu Lascar, prietenul sĕu de joc, care era mai de aceiaş virstă cu dĕnsa.

După ce Mihai Sturza ales de Cabinetul din Petersburg şi de Poartă, se numì Domn al Moldovei, Viorescu se retrase cu totul din slujba Statului şi trăì de aci inainte mai fără intrerupere la moşia lui Valea-Verde. Copiilor nu le prea venea la socoteală; ei trăiserĕ până aci singuri şi slobozi la ţară, numai cu un profesor francez şi sub ochii slugilor. Tatăl era din tinereţe mai mult serios decăt vesel; incercările vieţei şi mai ales o boală, care din zi ce merge ii slăbea puterile, il făcuserĕ şi mai serios decăt inainte. Daca ne mai găndim şi la firea tăcută a mamei, lesne vom inţelege căt de grea trebue să le fi părut copiilor tăcerea de mormĕnt ce domnea in casă. Apoi mai venea şi stăruinţa pentru studii mai serioase, de vreme ce Monsieur Grosbois pe cănd era singur stăpăn impărtăşea cu mare economie micul sĕu tesaur de ştiinţă. Lascar fu dar foarte vesel, cănd i se spuse intr'o zi că va fi trimes la Berlin la şcoală, lucru ce venea la vreme daca era să mai easă ceva din băiatul de treisprezece ani.

Lascar fu expeduit cu o persoană de incredere; Catinca remase singură de tot. Ea nu avù copilărie fericită. Fără a se putea plinge că se purtau rĕu cu dĕnsa in casă, totuş era adănc măhnită de receala cea de ghiaţă ce o inconjura. Cănd sta cucoana Casandra mai toată zioa in colţul divanului, cu obrazul cam sulemenit (ea nu perdea obiceiul nici in viaţa sa retrasă de-a aduce astă ingrijire persoanei sale) şi lăsa să alunece mărgelele mătăniilor pintre degete, fără a zice un cuvĕnt; cănd cuconul Nicolache şedea dinaintea mesei de lăngă divan şi făcea pasienţe ase-

menea fără a zice o vorbă, şi Catinca nu se putea mişca dela gherghef, atunci i se părea adesea că are să intre in groapă ca părinţii ei, şi suspina aşa de greu incât cei doi bătrâni erau pe-aci pe-aci s'o intrebe ce are. Dar n'o intrebau niciodată.

Astfel se făcù fata de patrusprezece ani. Şi eată că i se infăţişâ un mijloc de-a schimba felul traiului ei. Un proprietar vecin, Ienache Puricescu, care venea de câtă-va vreme cel puţin de două ori pe săptămână la Valea-Verde, spre a fi al treile in grupul celor tăcuţi, o cerù de nevastă. Cererea era neaşteptată de tot, nimenui nu-i trecuse prin cap să tragă o asemenea conclusie din cutiuţile cu cofeturi rele pe care le aducea din vreme in vreme. Viorescu surise pentru intâia dată, şi sigur că ar fi ris chiar daca durerea lui de ficat n'ar fi fost tocmai aşa de tare in acel moment. — Ienache cel de patruzeci de ani şi Catinca de patrusprezece — el gros şi greoiu, ea in floarea tinereţei, desvoltată trupeşte, cum rareori se intimplă chiar la fetele din Moldova la aşa virstă! — Si totuş căsătoria se făcù: Fata dorea să intrerupă monotonia vecĭnică a vieţei sale; romane nu cetise, şi realitatea nu putuse păn aci să-i dea cea mai mică idee despre iubire; Catinca devenì soţia lui Puricescu şi plecâ cu dănsul la Puriceşti, uude vom merge şi noi mai tărziu spre a face mai bine cunoştinţă cu dănsa şi cu bărbatul ei.

Plecarea noilor soţi aduse cea dintăi schimbare mare in Valea-Verde. Abia remăseseră bătrănii de trei luni singuri şi cucoana Casandra murì. Viorescu nu iubise niciodată cu pasiune pe reposata, dar puterea obiceiului care nu suferise nicio abatere prin scene supărătoare din partea ei legase strins bătrâna părechc in decursul anilor. Un loc gol in casă aduce totdeauna intristare; dar daca din două locuri numai unul remăne gol, apoi iţi sfâşie inima groaznica singurătate. Nicolache văzù indată, că turburat de durerea ce nu o putea invinge, boala lui inainta foarte răpede. Dar moartea ce se apropia nu-l spăriè, el nu se mai aştepta la nimic in viaţă. Numai găndul fiului său ii mai sporea pu-

terile. Averea lui era destul de mare pentru singurul sĕu fiu, dar avea datorii ăncă din vremea cănd ţinea casă deschisă fiind in slujba Statului, şi abia se micşoraserĕ ceva decănd erau aşezaţi la Valea-Verde.

Găndul lui era aşa dar să se ingrijească de epitropi pentru fiul sĕu ce remănea singur.

Din prietenii ministrului remăseserĕ puţini prieteni ai omului retras in viaţa privată. Viorescu nu avea dar decăt un numĕr restrins de oameni dintre cari putea alege epitropi. Tocmai venì, fie din intimplare fie cu intenţie, Costache Vrenceanu la Valea-Verde. Acesta, al cărui caracter il voiu descrie mai tărziu, făcea parte din cei ce mai veneau la Viorescu din vreme in vreme decănd trăia singuratic la ţară; daca o făcea de stimă şi de prieteşug, sau numai findcă Valea-Verde se afla la un loc unde-i venea mai uşor să dea grăunţe cailor in desele lui călĕtorii, asta nu o pot deslega. Trăsura lui Costache Vrenceanu se oprì intr'o bună dimineaţă inaintea scărei şi Viorescu ocupat mereu de acelaş lucru aduse vorba despre epitropie.

Vrenceanu slujise căteva luni sub Viorescu şi lăsase in mintea superiorului sĕu o idee indoioasă despre moralitatea sa; cu atăt mai recunoscute erau insă cunoştinţele sale temeinice in afaceri cu toate clenciurile şi incurcăturile lor, şi deaceea nu trebue să ne mirăm prea mult dacă bolnavul pe moarte ii propuse să fie unul din cei trei epitropi, avĕnd neapărat găndul să-i alăture alţi doi cu mai puţină deprindere in afaceri dar cu mai multă onestitate. Vrenceanu se impotrivì multă vreme, şi primì insfirşit, incepĕnd indată a vorbi despre alegerea celorlalţi epitropi.

Ienache Puricescu era să primească de sigur; Viorescu il ştia om cinstit pănă in fundul inimei şi se incredea şi in mintea lui practică. Nu prea se inţelege cum işi formase această judecată, căci după cum am spus-o, vecinul Puricescu jucase un rol de mut de căte ori venise la Valea-Verde; poate că Viorescu care trăia in anii din urmă numai cu amintirile din trecut şi nu vorbea mai de loc, punea pe socoteala convorbirilor pe jumĕtate uitate care le

avusese cu vecinul sĕu, ideile ce-i străbăteau prin minte; oricum ar fi, din felul cum işi ingrijea Puricescu de mica sa avere, puteai trage conclusii măgulitoare pentru cunoştinţele sale in gospodăritul moşiei.

Alegerea celui de al treilea epitrop era cea mai grea. Vrenceanu propuse pe Alecu Dolban, bărbatul care după cum ştim luase de soţie pe cucoana Smărăndiţa, nevasta cea dintăi a lui Viorescu. Găndul acesta cuprinse pe bĕtrăn de mirare. De mulţi ani incetase orice raport cu casa lui Dolban; pe de altă parte nu avea nimeni mai mare interes decăt Dolban ca să sporească averea lui Viorescu; Lascar remănea singur şi nefiind nemuritor, fraţii sĕi vitregi, copii lui Dolban puteau ajunge la moştenire.

Desbaterile asupra acestui punct ţinurĕ douĕ zile şi se sfirşirĕ prin aceea că amĕndoi candidaţii la epitropie furĕ poftiţi fără intărziere la Valea-Verde. Ei primirĕ sarcina şi in curĕnd se facù lucrul conform legii.

Regularea epitropiei părea să-i fi dat lui Viorescu o nouĕ viaţă; el se simţì o lună intreagă mult mai bine. Apoi deodată fù copleşit de boală, o mai duse vreo căteva sĕptĕmăni pe jeţ, infăşurat in şaluri şi in blăni, şi când incepurĕ a cădea cei dintăi fulgi de zăpadă, sunetele clopotelor din Valea-Verde il insoţirĕ la groapă. Catinca ii inchise ochii.

DESROBIREA ȚĂRANILOR IN MOLDOVA

Ședința Marelui Sobor al Moldovei, in Monastirea Tresfetitele, la 6 Aprilie 1749.

—urmare [1])—

La Iași, in zilele bĕtrăne, *Obșteștile Adunări* și *Marile Soboare* ale țării, se ținea sau in *Spătărie* [2]) la Curtea Domnească, sau la *Mitropolie*, sau la *Monăstirea Tresfetitele.* Monăstirea Tresfetietele este hramul celor trei mari dascăli ai bisericei Ortodoxe: Vasile Cel Mare, Ioan Gură de Aur și Grigorie teologul, și Moldovenii căuta așa, ca legile țării să fie precumpănite de blăndeța și de morala lui Christos; deaceea Mitropolitul Moldovei, investmĕntat in mantia și cu cărja archiepiscopală in mănă, presida Adunările Țării; de aceea aceste Adunări iși țineau ședințele mai cu seamă la Mitropolie, și de aceea Mitropolitul Moldovei încă din zilele lui Alexandru Cel Bun, se zicea *Epitrop legii* [3]). Monăstirea Tresfetitele păstrează Sfintele Moaște ale Prebodoabnei Parascheva, și Moldovenii au năzuit in toate timpurile la *Sfănta*, cum năzuesc și astăzi, ca la o *Ajutătoare intru nevoi* și ca la o *Apărătoare.* In ziua de 14 Octomvrie, care Iașan, care Moldovan, nu-și inchină rugăciunea, și nu-și duce luminarea inaintea *Raclei cu Moaștele Sfintei*? cum era in vremile străvechi, la Suceava, Sfăntul Ioan Cel Nou — **Свєтъі Іоан Новїй** — a cărui Moaște s'au adus aice, in vechia capitală

[1]) Vezi Convorbiri Literare numĕrul 1, din Aprile.
[2]) *Spătărie* se zicea sala Tronului.
[3]) Letop. Moldov. tom. I, pag. 103.

a Moldovei dela Cetatea Albă (Akkerman), in al doilea an al domniei lui Alexandru Cel Bun, adecă la 1402 [1]), aşa era in Iaşi, noua capitală a Moldovei, *Sfănta Parascheva*, a cărei Moaşte s'a adus aice la 1641 de Vasilie Lupul Voevod şi s'au aşezat in Monăstirea Tresfetite zidită de el, unde stau şi astăzi [2]). In rugăciunile din *Slujba Cuvioasei Parascheva*, care s'a alcătuit elineşte şi romăneşte la 1641 şi care se căntă la fiecare aniversară de 14 Octomvrie, Sfănta Parascheva este numită *„lauda şi ajutătoare puternică a Moldovei."* La vecernia cea mare, la Litie, se căntă: *„Bucură-te in Domnul Cetate a Moldovei Iaşi, căci ţii in sinul tĕu Moaştele Cuvioasei, măngăere intru nevoi, ajutor la resboaie şi la vremi grele povăţuire"* [3]). Monăstirea Tresfetitele amintea şi aminteşte Moldovenilor pe unul din Domnii lor cei Mari, pe Vasilie Lupul Voevod, ale cărui oase odihnesc aice in biserică in partea dreaptă lăngă zid [4]). In biserica Tresfetitele s'a ţinut, la 1642, Marele Sobor bisericesc la care au venit, subt umbra lui Vasilie Lupul Voevod, şi au luat parte toţi Arhiereii de pe la toate scaunele şi patriarchiile bisericei Ortodoxe Resăritene din lume, şi aice, in biserica Tresfetitele, Mitropolitul Kievului Petru Moghila, Moldovan şi fiu de Domn Moldovan, al lui Simeon Moghila Voevod, a redactat, a proclamat lumei şi a ti-

---

[1]) Letop. Moldov. tom. I, pag. 103. — Şi Mitropolitul Grigorie Tamblac: Viaţa şi Muconia sfăntului Ioan Cel Nou, tradusă din slavoneşte de Episcopul Melchisedek, in Analele Academiei Romane seria II, tom. VI, secţ. II, pag. 1—107. Bucureşti 1883-1884.

[2]) Минеюл lunei lui Octomvrie, in 14 zile, la Sinaxar, pag. 88, ediţ. tipogr. Monastirii Neamţul, 1845.

[3]) Slujba Sfintei Parascheva s'a tipărit şi in Tirgovişte de Mitropolitul Ungro-Vlahiei Antim Ivireanul, din porunca lui Matei Basarab Voevod, in cartea sa Βίβλος Ἐννάνοιος sau *Pendecti*, pag. 765—860. Tirgovişte 1709.

[4]) D. Gusti: O ochire in biserica Sfinţilor Trei Ierarchi, in jurnalul *Zimbrul*, in foileton, No. 26 din 27 Septemvrie, pag. 101-102. Iaşi 1851.

părit *Mărturisirea credinţei bisericei Ortodoxe*[1]. Aceste amintiri, aceste intipăriri vii ale Istoriei Moldovei, fac, că Monastirea Tresfetitele este, dela inceputul ei, una din bisericile cele mai venerate de Moldoveni.

In biserica dar a Tresfetitelor, pentru a da mai multă solemnitate actului sĕu, Constantin Nicolae Mavrocordat, poruncì, prin *ţidulă domnească*, să se adune *Soborul Cel Mare* al Moldovei, in zioa de 6 Aprilie 1749, Joi intru a doua septĕmână după Paşti, *ca să se desbată despre vecinătate*. Vodă a ales, se vede, zioa de *Joi*, pentrucă toate Joile şi Duminicile, dela Paşti până la Inălţare, nu sunt zile de lucru: lumea mergea in aceste zile la biserică, ear după biserică petrecea la scrâncioabe şi la hore.

Soborul Cel Mare al Moldovei, cum am zice astăzi *Constituanta*, era mai numeros decât *Obştească Adunare* care se zicea şi *Sfat de Obşte*. Sfat de Obşte se zicea, in vorbă, chiar *Marele Sobor* al Ţării[2]. La 1831, Regulamentul Organic a păstrat o inchipuire numai despre această instituţie seculară a ţării, reducĕnd-o in proporţiunile ei, şi slăbind-o in alcătuirea ei, — legiuind o *Obştească Obicinuită Adunare* şi o *Adunare obştească extraordinară*[3]. *Soborul Cel Mare*, era o Constituantă, un Congres, o Adunare Obştească extraordinară, şi hotăririle sale numite *Hotărire Obştească* şi *lucru sobornicesc*, după ce se *intărea de Domn* şi se promulga printr'un *chrisov*, se zicea *Chrisov soborni-*

---

[1] Vezi Alexandru Papadopul Calimah: Scrisoare către V. Alecsandri, in „Convorbiri Literare" No. 7 din 1 Octomvrie 1880 pag. 252 — 263, scrisă din Geneva la 20 Iulie 1880, şi Cartea Patriarchului şi a Sinodului Ecumenic din 11 Marte 1645 şi introducerea lui Nectarie Patriarchul Ierusalimului la Catechismul Mitropolitului Petru Movila, din 20 Noemvrie 1662, tradusă in „Foaea pentru minte, inima şi literatură", No. 16 din 19 Aprilie 1843, pag. 124—127.

[2] Vezi Marele Logofĕt Andronachi Donici: Adunare cuprinzĕtoare in scurt din Cărţile Impărăteştilor Pravile, in notele dela pag. 46, 80, 82. Iaşi 1814.

[3] Vezi Regulament. Organ. al Moldovei, cap. I şi II, şi cel al Valachiei, cap. I, art. 2—8, şi cap. II, art. 45—47.

cesc, d. e. Sobornicescul hrisov din 1785 [1]) *Marele Sobor* se alcătuia *din toată boerimea ţării, din toţi boerii mari şi mici şi din toţi mazilii, din toţi căpitanii ţării şi din toată biserica, adecă din Mitropolit, din toţi Episcopii şi din toţi Egumenii monăstirilor pămënteşti şi a celor inchinate, cu Domnul impreună.* Aşa au fost representaţiunea naţională a Moldovei din zilele cele mai bětrâne şi până la 1831. Adunările ţării *se aduna* după *ţidulă domnească* [2]), care se zicea şi *Obştească chiămare* [3]), şi care cuprindea: chemarea, lucrul pentru care se chema şi locul de intrunire al Adunărei. Uneori, când vrea Domnul, Adunările deliberau *de faţă inaintea Domnului* [4]), şi, la asemene imprejurare, anaforaoa către Domn cuprindea, la inceput, că s'au chibzuit *de faţă inaintea Domniei Tale* [5]); ele insă deliberau totdeauna de faţă şi sub preşedinţa Mitropolitului ţării sau a Episcopului de Roman, căci Episcopul de Roman avea titlul de *Mitropolit* şi Episcopia de Roman rang de *Mitropolie*, din zilele lui Alexandru Cel Bun, şi in toate timpurile Romanul venea al doile după Mitropolia Moldovei [6]). Adunările incheia *hotăririle* sau *cărţile* lor, care se *intăreau de Domn.* De multeori Adunările obicinuiau de incheia hotărirele lor cu cuvintele: *„şi ca să fie păzit acest aşezămĕnt să se intărească şi de Măria Sa Vodă“* [7]).

In zori de zi, Joi la 6 Aprilie 1749, clopotul cel mare

---

[1]) Uricar. tom. IV, pag. 31—40: Adunare de aşezăminte tom. II, pag. 25, edit. Iaşi 1856.

[2]) Vezi Cartea Obşteştei Adunări a Moldovei din 14 Aprilie 1775 (Magazin Istor. pentru Dacia tom. II. pag. 295), şi Cartea soborniceaşcă, din 14 August 1785 (ubi supra).

[3]) Vezi d. e. Anaforaoa Obşteştei Adunări a Moldovei din Ianuarie 1817 (Uricar. tom. IV, pag. 325—343).

[4]) Letop. Moldov. tom. III, pag. 220.

[5]) Vezi Cartea Obşteştei Adunări din Ianuarie 1817 (Uricar IV, 326).

[6]) Letop. Moldov. tom. I, pag. 103, şi Melchisedek, Chronica Romanului şi a Episcopiei de Roman, tom. II, pag. 106-107.

[7]) Archiva românească din 1749, tom. I, pag. 97.

al bisericei de pe poarta curţii domneşti şi toate clopotele dela Tresfetitele, şi toate clopotele Mitropoliei şi ale tuturor bisericelor de mir şi ale monăstirilor din Iaşi, inştiinţau Capitalei Moldovei, mare intimplare. Lumea de prin tot oraşul şi de prin toate mahalalele Iaşilor, intre care se deosebeau, prin pasul şi prin portul lor voinicesc şi măndru, *Tătărăşenii*, se indreptau valuri spre Curtea Domnească şi spre Monăstirea Tresfetitele, ca să privească *alaiul Domnesc*, căci Vodă mergea *la Sfănta se desbată despre vecinătate*, la Soborul Cel Mare al ţării. Boerii cei cu vecini cuprinsese de cu noapte biserica, alţii stau afară, ear *obraznica vecinătate*, prin vechili dintre ei, apucase şi ea, parte biserica, parte ograda şi uliţa pănă la poarta curţii domneşti, păzită de patru vornici de poartă, de seimeni şi de Arnăuţi. Marele Sobor chemat după ţidulă domnească, sta strins in dreapta şi in stinga bisericei, aşteptănd să vie *Domnia*. Deodată se auzì o salvă de tunuri şi de puşti, şi o mişcare se făcù in biserică: alaiul domnesc se desfăşura, după rănduealǎ, despre Curte, şi se indreptâ cu măndrie şi straşnic spre monăstirea lui Vasilie Lupu.

De dimineaţă, Constantin Nicolae Mavrocordat, chipos, cum se vede in portretul sĕu scos după natură de renumitul artist al Curţii lui Frederic Cel Mare, G. F. Schmidt, şi reprodus nu de mult de D. Emile Legrand[1]), şi imbrăcat

---

[1]) Emile Legrand: Généalogie des Maurocordato de Constantinople, pag. X, introduction şi pag. 10, Paris 1886.

Georges-Frédéric *Schmidt:* Graveur au burin, né à Berlin en 1712 mort en 1775, vint à Paris pour se perfectionner dans son art. et, par une exception honorable, fut reçu à l'Académie en 1742. Rappelé à Berlin par le Grand Frédéric, en 1744, il reçut le titre de *Graveur de la Cour*. En 1756, mandé à St. Pétérsbourg, il y passa six années. Il a formé une école de gravure, d'où sortirent des élèves distingués. Son œuvre s'élève à plus de deux cents pieces. On cite les portraits de Mignard, de l'abbé Prévost, de la Tzarine Elisabeth, et quelques eaux fortes d'après Rembrandt. (Dezobry et Th. Bachelet, Dictionnaire général de biographie et d'histoire, tom. II, pag. 2425. Paris 1866).

cu toată eleganţa orientală: cu *haina impĕrătească* ce se chema *cabaniţa*, cu *gugiumanul de Sobol* in cap, şi cu un hanger de mare preţ impodobit cu pietre scumpe, in brău cu şal scump turcesc, eşì din apartamentele sale particulare ce se chema *Mavei*, in Spătărie (sala tronului), unde in dreapta tronului domnesc era o masă imbrăcată cu postav roşu, pe care sta semnele străvechi ale Domniei Moldovei: *sabia*, *busduganul* şi *tolba cu săgeţi*. Lipsea din măna lui Vodă, *Toiagul de argint al ţărei*, care-l purtase in curs de seculi toţi Domnii Moldovei, căci Dimitrie Cantemir Voevod il luase cu sine in Rusia, la 16 Iulie 1711, după nenorocirile de la Prut [1]). Vodă Mavrocordat se suì pe tron, ear boerii Sfatului, mănecaţi la Curte, stau inşiraţi in dreapta şi in stinga, după starea fiecărui. La un semn al Domnului, Marele Spătar incinse *sabia Domnească* peste umĕr, şi luâ buzduganul in măna dreaptă, ţiindu-l rezemat pe umĕrul sĕu; ear marele vistier ţiind in măna sa *Cuca* o puse in capul marelui spătar, şi-i puse şi *Cekmeaoa* pe măna stingă. *Cekmea* se zicea o năframă albă de mătasă, cusută cu fir şi cu mărgăritare, cu care marele spătar ţinea in mănă gugiumanul Domnului, de căte ori Vodă il scotea din cap. Domnul coborindu-se din tron, inaintâ cu toată răndueala boerimii sale. Mergea inaintea Domnului, marele postelnic, apoi al doile postelnic, apoi al treile postelnic, cu alţi postelnici inainte. Inaintea acestora mergea marele aga, marele armaş, cu satirul in mănă, marele uşer, al treile logofĕt şi vătavul de aprozi. Inaintea acestora mergea vătavul de paharnicei, căpitanul de darabani, polcovnicul, al doile armaş, al treile uşer, iuzbaşa de Divan precedat de toţi iuzbaşii; apoi ceauşii, armaşii, aprozii şi copiii din casă cei mari. Apoi urma Domnul cu veliţii boeri ai Sfatului Domnesc. Coborindu-se pe scara cea mare, Vodă Mavrocordat incălecâ pe un cal *murg* arăpesc, şi toţi boerii, stănd cu capetele goale până ce incălecâ Domnia, incălecarĕ şi ei, in urma Domnului, care de care pe cal mai fru-

[1]) Letop. Moldov. tom. II, pag. 122.

mos şi mai impodobit. Când Domnul incălecâ, se slobozirĕ toate tunurile din Curte. Atunci călărimea Curţii, inaintea căreia mergea steagul, se puse in mişcare inainte. Deamĕndouĕ părţile steagului mergea căpitanii, apoi urmau cei 50 de călăraşi de Galaţi cu vătaful lor, 50 de umblători de Hotin, 50 de umblători de Soroca şi 50 de călăraşi de Ţarigrad cu vătafii lor, apoi cele trei *tuiuri* trimise Domnului de Sultan la suirea sa pe tron. Apoi venea Domnul călare, drept in mijlocul liniei, incunjurat de pe amĕndouĕ părţile de *vătaful de paici* şi de cei opt *paici Domneşti*, incinşi cu brăe de argint, cu sabie şi cu lănci cu mănunchele şi cu virfurile legate cu argint poleite cu aur [1]). Mai depărtişor, la dreapta urmau comisii şi vătafii slugilor de curte, ear de-a stinga postelnicul cel mare cu postelnicii. In linia de-a treia după Domn mergeau bulucbaşii, patru de de amĕndouĕ părţile; după ceata aceasta mergeau *Seimenii*, adecă ostaşii cei cu leafă, priveghiaţi de ceauşii lor. Mai aproape, in urma Domnului, mergea spătarul cel mare ducĕnd *armele domneşti*. După aceştia urmau *boerii cei din lăuntru ai curţii domneşti*, adecă visterniceii, paharnicei, *ciohodarul*, medelnicerii şi vătaful de copii. Urma *singeacul cel mare*, adecă *steagul de Domnie*, ce se da fiecărui Domn din partea Sultanului, apoi garda personală a Domnului, corpul arnăuţilor, care se zicea *steagul Arnăuţilor*, infiinţat de Consantin Nicolae Mavrocordat in a doua Domnie a sa, la 1741 [2]).

Ajungĕnd Domnul cu alaiul domnesc la Tresfetitele, toată călărimea au stat la poartă şi i se inchina când trecea, ear pedestrimea, cât a putut incăpea in ograda monăstirii, se tocmì in rănd. La scara bisericei, descălecâ de pe cal, şi ceauşii strigarĕ: *Să trăeşti mulţi ani!*

Mitropolitul Moldovei, Nichifor, cu toţi Arhiereii, cu Gavriil egumenul Monăstirii Tresfetitele, şi cu diaconii, eşì la uşa bisericei spre intimpinarea Domnului, cu Crucea

---

[1]) Cantemir: Descrierea Moldovei, pag. 173.
[2]) Letop. Moldov. tom. III, pag. 316.

şi cu Evanghelia. Vodă sărută evanghelia şi intră in biserică, cântând Archiereii şi diaconii: „Cadese să te fericim pre tine Născĕtoare de Dumnezeŭ“. . Domnul păşind in biserică, indată cel intăi cântăreţ incepù se cânte *Slavoslovia*: „Slava ţie ce ne-ai arătat nouĕ lumina, ... “. Domnul se inchină la sfintele icoane şi dinaintea Sfântului prestol, unde numai preoţii şi Domnul ţării pot să treacă, apoi stătù in mijlocul bisericei pe peatra cea din mijloc işi făcù cruce de trei ori, se inchină cu plecarea capului intăi către Mitropolit, apoi către boeri şi apoi către popor, şi se suì in strana domnească. In tot timpul dela intrarea sa in biserică şi până ce s'a suit in strana sa, Domnul era cu capul gol, marele spătar ii ţinea gugiumanul.

Mitropolitul, Episcopii, Egumenii şi toată boerimea, făcurĕ plecăciune către Domn.

Strana domnească era cu trei scări, săpată şi poleită; păreţii ei erau impodobiţi cu stema domnească, adecă cu armele ţării, şi deasupra o coroană poleită sub care atĕrna icoana Sfântului Constantin. La fiecare domnie nouă, icoana se schimba pe la stranele domneşti de prin biserici, puindu-se icoana Sfântului pe care-l avea Domnul păzitor.

Deadreapta, lângă strana domnească, sta spătarul cel mare cu sabia domnească incinsă pe umĕr, şi cu buzduganul in mână; deastinga, sta postelnicul cel mare şi un rând de postelnici cu toege in mână. Dinapoia acestora sta slugile casei domneşti, fiecare după rangul sĕu.

Domnul, Mitropolitul şi Boerii Sfatului Domnesc, hotărise să dea o mai mare solemnitate acelei zile neuitate. Se hotărì ca după sfirşitul *Slavosloviei*, să se indeplinească rândueala ce se face la fiecare an, la 14 Octomvrie, cu *scosul Sfintelor Moaşte*. Aşadar, patru din preoţii bisericei, imbrăcaţi cu epitrafile şi feloane, cu capetele goale, ridicarĕ racla cu Sfintele Moaşte ale prepodoabnei Parascheva pe umerele lor, mergĕnd inainte Domnul, Mitropolitul şi toată boerimea, şi incunjurând biserica o dată, le-au adus şi le-au aşezat in mijlocul bisericei, spre inchinare şi mântuire. Era acest obiceiu vechiu in Moldova; la imprejurări mari şi

grele ale ţării Adunările deliberau şi hotăreau sau *la scosul Sfintelor Moaşte,* cum era acum, sau *la eşitul cu Sfintele Daruri şi cu Sfăntul Potir*, cum a fost, de pildă, la 1757, când in biserica mitropoliei de Iaşi Obştească Adunare a Moldovei a hotărit *desfiinţarea văcăritului*. După hotărire, liturghisitorii intrau cu Sfintele Daruri in Altar [1]).

Domnul stănd in picioare cu capul gol, rostì un cuvěnt de infrăţire, şi incepù a face *mare cercetare* de când a fost vecini in Moldova şi dela cine i-au cumpěrat boerii, şi incăt i-au cumpěrat. Boerii au respuns: „Noi nu i-am cumpěrat, ci i-am găsit *vecini* dela moşii şi strămoşii noştri, *şi-i stăpănim şi noi;* ear a-i vinde nu putem ca să-i vindem, ci ii punem căte la o slujbă a casei de ne face ajutor". Domnul respunse: „Chibzuirea Domniei mele şi a Divanurilor este, să nu mai fie locuitorii ţării vecini de aci inainte; numai pentrucă şed prin satele boereşti şi monăstireşti şi se hrănesc pe moşiile lor, să lucreze căte douězeci şi patru zile intr'un an boerilor şi monăstirilor, vara şi iarna, sau să dea căte doi lei de fieştecare casă şi să lucreze căte douěsprezece zile pe an iarna şi vara". Marele Sobor a respuns: *„Aşa mărturisim şi ne priimim"*. Atunci Domnul poruncì marelui logofět, ca după incheerea hotăririi Soborului şi după intărirea ei, să se dea vecinilor căte-o ţidulă domnească *cu pecetea Gospod*, adecă cu pecetea domnească, arătănd că de aice inainte să nu se mai numească *vecini*, pentru care ţidulă, vecinii se plătească căte un leu lui treti-logofět şi căteva parale scriitorului" [2]).

Marele Sobor era alcătuit din 170 de membrii. Era:

1. Nichifor, mitropolitul Moldovei.
2. Iacob, episcop al Romanului.
3. Ieroteu, episcop al Huşului.

---

[1]) Letop. Moldov. tom. III, pag. 238. — Vezi mai jos *Obşteasca hotărire a Marelui Sobor* din 1749, şi Letop. Moldov. tom. III, pag. 317-318.

[2]) Letop. Moldov. tom. III, pag. 220.

4. Atanasie, arhimandrit al scaunului din Alexandria și egumen al monăstirii Hangu [1]).
5. Rafail, egumen al Sfântului Sava [2]).
6. Gavriil, egumen al monăstirii Trei-Sfetitele [3]).
7. Partenie, egumen al monăstirii Badu [4]).
8. Ieromonach Lazăr, egumen al Neamțului.
9. Gheorghie, egumen.
10. Ghedeon, egumen al Slatinei.
11. Teofan, egumen ot Agapia.
12. Ieromonach Meletie, egumen de Bisericani.
13. Ieromonach Varlam, egumen ot Berzonțu.
14. Natanail, egumen al Solcăi.
15. Stefan, egumen al Dobrovățului.
16. Sava Ieromonach, egumen ot Căscueții.
17. Grigorie Persiceanu [5]).
18. Egumenul monăstirii Bogdana.
19. Atanasie Greceanu [6]).
20. Calistru, egumen ot Runcul.
21. Antim Ieromonach, egumen Mavromolul.
22. Natanail proin egumen.
23. Teofil, egumen de Vizantia.
24. Ioniță Canta vel logofĕt.
25. Sturza logofĕt.
26. Costaki vel vornic.
27. Iordachi Balș, vornic.
28. Iordachi Cantacuzino, vel clucer.
29. Iordachi, biv vel sărdar.
30. Ion, vel armaș.
31. Gheorghie, medelnicer.
32. Ioniță Cuza, vel pitar.

---

[1]) Subscris Grecește.
[2]) Idem. idem.
[3]) Idem. idem.
[4]) Idem. idem.
[5]) Idem. idem.
[6]) Idem. idem.

33. Constantin, vel armaș.
34. Constantin Găndul, vel visternic.
35. Miron Gafencu, biv vel stolnic.
36. Ion, vel armaș.
37. Gheorghie, medelnicer.
38. Constantin Cogălniceanu, vel clucer [1].
39. Gavril Frățuța.
40. Costașco Bran.
41. Toader Koșescu, medelnicer.
42. Iftimie biv vel căpitan.
43. Lupul Tăutul.
44. Stefan Kaș.
45. Iordachi Șoimariul.
46. Sandul Pili.
47. Pascal Hoșe.
48. Dimitrie Căpitan.
49. Ioniță Moreanu, biv păhărnicel.
50. Simeon Panin.
51. Manoli Pisar.
52. Toader Botez.
53. Ion Bantaș.
54. Enaki Negruz [2].
55. Vasile Căpitan.
56. Ursaki Căpitan.
57. Gavril Rusu.
58. Ioniță Căpitan.
59. Tanasie, socru lui Dobre.
60. Constantin Nogățu.
61. Sandul Bontici.
62. Neculai Indigru.
63. Ioniță Palinoțki.
64. Lupașc, păhărnicel.
65. Stratulat Onescu.
66. Negoiță.

---

[1]) Străbunul lui Mihail Cogălniceanu.
[2]) Străbunul fraților Negruzzi, fiii lui Costachi Negruzzi.

67. Antohi Căpitan.
68. Timofti Kotik.
69. Gheorghi Ghiţă.
70. Neculai Brat Pilnici.
71. Ion Giomă.
72. Ion Dobre.
73. Manole Căpitan.
74. Radu Borcilă.
75. Stefan Căpitan.
76. Toader Carp[1]).
77. Constantin Timuş.
78. Grigoraş Ursachi.
79. Constantin, vel pitar.
80. Şerban Flondor.
81. Mihalachi Catargiu.
82. Iordachi Rusu, treti jignicer.
83. Ion Strijcă.
84. Toader sin Ilie, armaş.
85. Gavril Pilat.
86. Nicolai Tiron, vornic de poartă.
87. Neagoe Ciocărlie, vornic de poartă.
88. Stefan Popescu, biv treti armaş.
89. Vasile Isăcescul, postelnic.

Ceilalţi până la 170 nu-i ştim încă, pentrucă iscăliturile lor nu s'au putut cetì.

Hotărind intr'acest chip, s'au mulţămit şi boerii, — zice Enachi Cogălniceanu —. Se vede insă că multămirea n'a fost in inimile tuturora celor ce aveau vecini, de oarece chiar Enachi Cogălniceanu scriind mai tărziu Letopiseţul sĕu la Ţarigrad, la 1774, zice că: *Vodă Constantin Nicolae Mavrocordat a scornit că nu trebue boerii să aibe vecini* şi că *făcuse pe vecini cu o mare obrăznicie, de nu băga pe nime in samă...* Enachi Cogălniceanu era, prin convicţiunile sale, contrar reformelor, ear frate-sĕu Constantin Cogălniceanu care a subscris, ca membru al Marelui Sobor, actul de

[1]) Străbunul D-lui P. P. Carp.

desrobirea vecinilor, era om cu idei inaintate. Era menit ca un strănepot in linie directă al lui Constantin Cogălniceanu să subscrie ca intăiu ministru al lui Vodă Cuza, in zilele noastre, la 1864, *legea rurală* votată de Consiliul de Stat din iniţiativa şi sub preşedinţa lui Vodă Cuza.

După hotărirea Marelui Sobor, de faţă inaintea Domnului, incepù Sfănta Liturgie. Toate stranele avea scaune dar nimene nu şedea şi nimene n'avea voe să fie cu capul acoperit, fără numai singur Domnul care sta cu gugiumanul in cap, insă la părţile cele mai mari ale sfintei Liturgii işi lua gugiumanul de pe cap şi-l da să-l ţie marele spătar, care-l lua cu măna stingă şi-l ţinea cu naframa ce se zicea *cekmea*, cum am zis mai sus. La *priceasna*, merse intăi Mitropolitul şi sărutâ icoanele şi intorcěndu-se la strana sa binecuvěntâ pe Domn, pe boeri şi pe popor. După Mitropolit merse Domnul şi se inchinâ ca Mitropolitul. Cănd se pogorì Domnul din strana sa, Episcopii, Egumenii şi boerii se depărtarě puţin dela locurile lor, şi se inchinarě Domnului.

După sfirşitul liturghiei, Domnul eşì din biserică, incalecâ şi se intoarse cu alaiul sěu la curtea domnească printre strigătele *vecinătăţii obraznice:* se trăeşti Măria Ta!.. Boerii Sfatului eşise din biserică inaintea Domnului, şi incălecănd pe caii lor dinaintea bisericei, se intocmirě in rănd şi stau cu capetele goale, pănă ce trecù Domnul, şi apoi urmarě şi ei după děnsul, la Curtea Domnească, tot cu aceiaşi orănduealâ a alaiului. Ajungěnd la Curte, boerii descălecarě pe scara cea din afară, pentrucă nimene n'avea voe se meargă călare pănă la scara cea din lăuntru, şi intocmindu-se rănd pedestru, priimirě pe Domn cu cinste la descălecarea sa. Vodă, după ce suì scările, se intoarse către boeri, şi le mulţămì cu capul gol, — şi după aceasta, fiecare incălecănd, se duse la casa sa [1]).

[1]) Vezi despre tot ceremonialul: Obiceiurile Curţii Moldovei, scrise la 1762 in Iaşi din porunca lui Grigorie Calimach Voevod, de Gheoghaki al doilea logofět, suplement la Letop. Moldov. tom, III, pag. 297, 299, 300—302, 317 sq. şi Cantemir : Descrierea Moldovei, pag. 182, 173 sq.

La 1 Iunie 1749 *la vreme de chindie*, boerii Sfatului Domnesc, fiecare cu semnele boeriei lor in mănă, aduserĕ Domnului Constantin Nicolae Mavrocordat, in spătărie unde se ţinea Divanul [1]), *hotărirea Obştească* a Marelui Sobor, scrisă pe o hărtie groasă, de şepte palme in lungime şi de cinci palme in lăţime, căptuşită cu *meltec* adecă cu mătăsărie, verde, şi iscălită, de cei 170 de membri ai Soborului [2]). Boerii purtau semnele boeriei lor: logofĕtul cel mare, purta la grumazi gherdan cu lanţ de aur, şi in măna sa toeag aurit; vornicii cei mari de ţara de sus şi de ţara de jos şi hatmanul avea in mănă toeag de argint; spătarul cel mare era incins peste umĕr cu sabie [3]).

Marele logofĕt era incunjurat de toţi *diecii divanului*, intre cari erau şase *uricari*, oameni bĕtrăni, tălmăcitori, şi făcĕtori uricelor celor slavoneşti, aleşi de marele logofĕt, şi cari *avea dela Domn toeag şi nume de uricar* [4]). „Aceşti uricari, zice Gheorghaki care a fost al doile logofĕt in Moldova, la 1762, ştiea *slovenia*, adecă limba slavonească, şi a cetì uricele vechi, fiindcă *dinceputul şi dela descălecatul ţării*, era obicĭnuit a se scrie chrisoavele moşiilor, intăriturile şi judecăţile domneşti, *pe slovenie*. Dela o vreme, se ridicase *acest obiceiu a sloveniei*, scriinduse ispisoacele moşiilor şi judecăţile pe limba ţării, măcar că şi pe la 1762 la unele chrisoave se urma a se pune titlul Domnului şi credinţa Domnului şi a boerilor Divanului tot pe slovenie“ [5]). Uricarii ştiutori de *slovenie*, tot era de trebuinţă la Divan, spre a cetì la judecăţi şi la alte lucrări, uricele şi actele vechi.

Marele logofĕt, inaintănd şi inchinăndu-se dinaintea Domnului, ii cetì cu glas tare şi lămurit hotărirea Obştea-

[1]) Letop. Moldov. tom. III, pag. 221—322.

[2]) Archiva romănească, tom. I, pag. 97 in notă.

[3]) Cantemir, Descrierea Moldovei, cap. VI. — Miron Costin descrie semnele boeriei veliţilor boeri cum era mai nainte, adecă pe la 1684. (Arhiva Istorică a Romăniei, tom. I, part. I, pag. 161-162).

[4]) Letop. Moldov. tom. III, pag. 305.

[5]) Idem. idem. idem. pag. 322.

scă a Soborului ţării scrisă in limba românească, care este intocmai aşa:

Hotărire Obştească.

„Pîrile de pricine vecinilor şi la alţi Luminaţi Domni, „cum şi la trecute Domniile Măriei Sale Prea Inălţatului, „Luminatului Domnului Nostru Constantin Nicolae Voevod „n'au lipsit; ear la aceasta a treia Domnie şi mai mult „jalube făcĕnd oamenii săteni ce şed pe moşiile monăsti-„reşti şi boereşti, făcĕnd pîră asupra stăpănilor satelor, „că-i supun cu vecinătate, adecă părĕndu-le oamenilor că „acest nume de vecinie n'are osebire de robie, şi se silea „ca să găsească indreptare şi măntuire de numele de ve-„cini, arătănd şi pricini că unii din stăpănii satelor s'au „obicĭnuit a vinde pe vecini ca pre robi, şi a-i impărţì cu „impărţală ca pre ţigani, şi a da numele lor in foi de ze-„stre, şi a-i despărţì pre copii dela părinţi, luăndu-i in casă „la slujba lor, şi a-i muta dela un loc la altul, — nefiind acea „volnicie a se vinde şi a se supune pănă intr'atăta ca pre „robi. Pentru care cercetănd Măria Sa Vodă cu amăruntul „ca să afle adevĕrul din ce pricinuesc aceste gălcevi şi ne-„odihnă oamenilor, ce strimbătate ar fi avĕnd de fac atăta „necontenită jalubă, şi ce va să zică *vecini*, ca volnicie, ce „supunere au stăpănii moşiilor asupra lor, cu căt sunt mai „supuşi decăt lăturaşii ce şed pe moşii boereşti şi fac „slujba lor, şi ca pre robi se stăpănesc, au ca pre ţigani, „cum au fost obiceiul, — au cerut Măria Sa Vodă respuns „la fieştecare din noi.

„La şase zile a lui April, Joi intru adoua sĕptĕmănă „după Paşti, fiind noi cu toţii adunaţi, *atăta parte biseri-„cească, căt şi boerească şi altă obştie*, in monăstirea Tre-„sfetitelor, *la scosul Sfintelor Moaşte*, s'au făcut *Sobor* de „intrebăciune acestor pricini mai sus arătate. La care cu „toţii cu un glas am respuns mărturisind adevĕrul că *ve-„cinii robi nu sunt*, nici se stăpănesc cu nume de robie; „findcă numai ţiganii au acea robie, cari cu femeile şi cu

„copii lor slujesc pe toate zilele stăpânilor sĕi. Eară vecinii „numai partea bărbătească slujesc, scoţĕnd la lucru numai „un om dintr'o casă, măcar căţi ficiori va avea omul, ase- „mine slujesc ca şi lăturalnicii; eară partea femeească nu „slujeşte; nici au acea supunere ca robii, că vecin vra să „zică sătean megieaş fără de moşie, atăta numai că din „sat nu este volnic ca să easă; care poruncă este şi dela „Domnie şi a Visteriei şi a Pravelii, poroncind: săteanul „să nu fie volnic a eşì din sat, şi de unde va eşì să se dea „la urmă. Care rănduealā s'au păzit şi de rĕposaţii Domni „cei vechi, cum s'au vĕzut la chrisoavele lor, că, cănd s'au „pîrit douĕ sate pentru un sătean, de unde s'au dovedit „c'au fost de baştină, acolo s'aŭ dat. Numai *indrăzneala „unora din stăpânii moşiilor i-au supĕrat fără de cale: cu „vĕnzările şi impărţirile şi mutările ce s'aŭ purtat dela un „loc la altul,* le-au dat pricină de jalubă, părĕndu-le lor o „*supunere ca de robie.* Care lucru a se vinde vecinii, sau a „se despărţì cu impărţală, sau a se da in foi de zestre pe „fraţi, sau a se muta dintr'un sat intr'altul, sau a se schimba „numai pe oameni fără de moşie, sau pe copii a-i despărţì „dela părinţi, n'au fost volnici stăpănii satelor, şi nici de „acum inainte această volnicie asupra lor nime să nu aibă, „că nu este cu cale. Şi cănd s'a vinde moşie, oameni să nu „se vinză, ci ca nişte săteni a satelor in sat să remăe, „făcĕnd slujba obicinuită: insă şi slujba să o facă cu nart, „douĕzeci şi patru de zile de om intr'un an, ori la ce lucru „se va pune, şi dijma să dea de ..... pe moşie. *Aşa măr- „turisim şi ne priimim;* şi ca să fie păzit acest aşăzămĕnt, „să se intărească şi de Măria Sa Vodă".

După cetirea acestei *Hotărîri Obşteşti,* Domnul Constantin Nicolae Mavrocordat o luâ in mănă, şi făcĕnd semn marelui logofĕt, să-i dea condeiul, a scris şi iscălit in fruntea ei, sub titlul Domnesc scris de mai nainte de uricarul slavonesc, următoarea *intăritură:*

„**Iω** Constantin Nicolae Voevod, Bojieiu Milostiю Gos- „podar Zemli Moldavskoĭ.

„Această hotărire ce s'au făcut printr'această Carte, „atăta de către toată obştia bisericească, căt şi de către „toţi boiarii ţării, am intărit şi Domnia mea cu pecetea şi „iscălitura Domniei mele, ca să se păzească nestrămutat. „Intr'alt chip să nu fie. Iunie 1. 7257 [1]).

(Subscr.) Ιω Constantin Nicolae Voevod."

(L. P. D.)

Sub această intăritură cu iscălitura şi pecetea Domnului, marele logofĕt al Moldovei a scris tradiţionalul *Vel logofĕt procitoh,* adecă : „Marele logofĕt a cetit", — dovedind printr'aceasta ţării, că el, sub respunderea sa, a adus şi a cetit şi supus intăririi Domnului hotărirea Adunării, şi că este intocmai.

Acest memorabil *lucru Sobornicesc* sau *Chrisov Sobornicesc*, se păstrează in original in Muzeul Imperial din Odesa [2]). Mihail Cogălniceanu l'a publicat, la 1841, după două copii trimise lui dela Odesa, de spătarul Antohi Sion şi de Costachi Hurmuzaki, scoase intocmai după originalul care este foarte bine conservat [3]). Dar din cele o sută şeptezeci de iscălituri ale Marelui Sobor numai optzeci şi nouĕ, pe care le-am scris mai sus, s'au putut cetì. Celelalte nu s'au putut descifra, nici de Costachi Hurmuzaki nici de Antohi Sion. Este de dorit ca acest act să se vază acum din nou de arheologii şi paleografii noştrii, şi să se scoată un facsimile de pe el.

Când se sfirşea cetirea şi intărirea *Obşteştei hotăriri*, era vreme de *chindie.* Musica domnească *(mehterhaneaoa)* de pe *poarta curţii domneşti*, cu toţi *mehterii*, adecă musicanţii, sub povăţuirea lui *mehterbaşa* (capel-maistru) *bă-*

[1]) *7257*, adecă 1749.

[2]) Записки Императорскаго Одесскаго Одщества Исторiи и древностей, tom. X, pag. 499-500.

[3]) Archiva românească, tom. I, pag. 126—132. Iaşi 1841.

tea nubet, adecă *chindie*[1]). Veliţii boeri, sărutănd pe rănd măna lui Vodă, eşirĕ şi pornirĕ călări pe la casele lor; ear *obraznica vecinătate*, scăpată de invechita pacoste, părăsea capitala Moldovei şi se intorcea veseli pe la vetrele lor, zicĕnd satelor: „Oameni buni! Vodă ne-au făcut dreptate“ ! . .

ALEXANDRU PAPADOPUL CALIMAH.

---

[1]) Letop. Moldov. tom. III, pag. 327.

MARIA STUART

TRAGEDIE IN CINCI ACTE DE SCHILLER

Traducere metrica de Iacob Negruzzi.

PERSOANELE:

Elisabeta, Regina Angliei.
Maria Stuart, Regina Scoţiei, prisonieră in Anglia.
Robert Dudley, Conte de Leicester.
George Talbot, Conte de Shrewsbury.
William Cecil, Baron de Burleigh, mare tresorier.
Contele de Kent.
William Davison, secretar de Stat.
Amias Paulet, cavaler, păzitorul Mariei.
Mortimer, nepotul sĕu.
Contele Aubespine, Ambasador al Franţei.
Contele Bellièvre, trimis extraordinar al Franţei.
Okelly, prietenul lui Mortimer.
Drugeon Drury, al doilea păzitor al Mariei.
Melvil, intendantul ei.
Hanna Kennedy, doica ei.
Margareta Kurl, cameriera ei.
Sheriful Comitatului.
Un ofiţer din Gardă.

Nobili Franţeji şi Ingleji. — Garzi. — Servitori ai Curţii şi ai Reginei. — Servitori ai Reginei Scoţiei.

ACTUL I.

Teatrul representă o sală din Castelul Fotheringhay.

SCENA I.

Hanna Kennedy, *doica Reginei Scoţiei;* **Paulet,** *care deschide cu sila un dulap;* **Drugeon Drury,** *ajutorul sěu, ţine in mănă instrumente de stricat broasca.*

Kennedy

Ce faceţi Sir Paulet?... Ce nouă indrăsneală!
Lăsaţi acest dulap!

Paulet

De unde au venit
Aceste juvaeruri?... Ele-au fost aruncate
Din catul ist de sus. Aţi vrut pe grădinar
Să-l mituiţi cu ele?... Blăstem pe viclenia
Muerilor!... Cu toată băgarea mea de seamă
Şi neadormită pază, tot ăncă bogăţii,
Tot ăncă juvaeruri ascunse? (deschide dulapul)
Unde-au fost
Aceste, se ascund şi altele!

Kennedy

'Napoi
Cutezătorule!... Aice se găsesc
Secretele Reginei.

Paulet

Pe-acele eu le caut. (scoate nişte hărtii).

Kennedy

Hărtii care nu au nicio insemnătate...

Sunt jocuri de condeiu ca să scurteze timpul
Cel lung al inchisorii.

Paulet

In vremea trindăviei,
Domneşte spiritul cel rĕu asupra noastră.

Kennedy

In limba franţuzească le-a scris.

Paulet

Cu-atăt mai rĕu.
Vrăjmaşii Ingliterei vorbesc această limbă.

Kennedy

Sunt ciorne de scrisori către Regina Angliei.

Paulet

Le voi depune toate... dar ce vĕd strălucind?...
(a deschis un resort secret şi scoate dintr'un saltar ascuns juvaeruri).
Un diadem regal lucrat cu pietre scumpe
Şi cu ai Franţei crini pe intr'insul impletiţi?
(le dă tovarăşului sĕu).
Ia astă sculă, Drury, stringe-o cu celelalte!

Drury (ese)

Kennedy

O! Crudă violenţă ce suferim aice!

Paulet

Căt nu va fi săracă ne poate face rĕu,
Căci toate'n măna ei in arme se prefac.

Kennedy

Fiţi bun, nu ne răpiţi podoaba cea din urmă

Din existenţa noastră... Aspectul strălucirii
Ce am avut odată inveseleşte ochiul
Celui nenorocit, căci celelalte bunuri
Ne le-aţi luat pe toate.

Paulet

Se află'n pază bună
Ş'or fi inapoiate la vreme, fără greş.

Kennedy

Cine-ar găndì, vĕzĕnd păreţii aceşti goi
Că o Regină şede aici?.. Unde-i e tronul?
Ea trebue să calce cu gingaşu-i picior
Pe scăndură vĕrtoasă. La masă-i daţi tacămuri
De cositor cu care chiar şi femei de rănd
N'ar vrea să se slujească.

Paulet

Tot astfel la Sterlyn
Ea işi slujea bărbatul, pe când cu-al ei amant
Bea din cupe de aur.

Kennedy

Nici nu ne daţi măcar
O mică oglinjoară.

Paulet

Căt timp ea va putea
Vedea deşertu-i chip, nu va 'nceta să aibă
Speranţă şi 'ndrăsneală.

Kennedy

Nu are nicio carte
Ca să-şi hrănească mintea...

Paulet

Ea are biblia
Pe care i-am lăsat-o ca să se indrepteze.

Kennedy

Chiar alăuta ei acuma i-aţi răpit-o...

Paulet

Dar, căci căntări de lume cănta pe-a sale coarde.

Kennedy

Aceasta e menirea la care s'aştepta
Ea, care e născută regină şi a fost
Crescută in resfăţare, in pompă şi plăceri
La Curtea cea bogată a Mediceilor?
Destul că i-aţi luat puterea, trebuia
Să-i mai răpiţi ş'aceste nimicuri fără preţ?
Un suflet nobil poate să sufere o mare
Nenorocire, insă o doare să se vadă
Lipsită de oricare podoabe ale vieţei.

Paulet

Podoabele indeamnă către deşertăciune
Pe-un suflet care trebue să simtă pocăinţă!
O viaţă desfrěnată, se poate spăşì numai
In umiliri şi lipse.

Kennedy

Daca'n gingaşa ei
Juneţă a greşit, ea n'are să dea seamă
Decăt lui Dumnezeu şi sufletului sěu.
Nu are nimeni dreptul in Anglia să fie
Judecătorul ei.

Paulet

Unde-a greşit, acolo
Va fi şi judecată.

Kennedy

Nu poate să greşească
Aici, legată 'n lanţuri.

Paulet

Deşi legată 'n lanţuri
Ea a ştiut să'ntindă spre lume braţul ei
Şi să arunce focul rësboiului civil
In ţară, să 'narmeze bande de ucigaşi
Contra Reginei noastre, pe care-o aibă Cerul
In sfănta pază-a sa! Din fundul astor ziduri
N'a 'mpins pe ticăloşii Parry şi Babington
Spre fapta blăstemată a regicidiului?
Zăbrelele aceste de fer, impedicat-au
Să'nşele inima cea nobilă-a lui Norfolk?
Capul cel mai slăvit din ţară, sub toporul
Călăului căzù, ca jertfă pentru dënsa.
Ş'această crudă pildă, oprit-au alţi nebuni
Să se intreacă 'n dorul de-a se svirlì in fundul
Prăpastei pentru dënsa... şafodul nu'ncetează
Din nou să se tot scalde in sănge pentru ea..
Şi asta n'o să aibă sfirşit, pănă ea insaşi,
Ea, cea mai vinovată n'a fi sacrificată.
Blăstem acelei zile in care ţara noastră
Primì cu ospeţie pe-Elena asta nouă!

Kennedy

Cu ospeţie zici c'aici a fost primită?
Nenorocita, care din zioa cănd a pus
Piciorul'n astă ţară, viind cu umilinţă,
Sërmana exilată, să ceară ajutor
Dela o rudă-a ei, — incontra dreptului

Popoarelor, incontra regalei demnităţi
In temniţă-a fost dusă; şi trebui sub zăvoare
Să sufere in anii frumoşi ai tinereţei!
Ş'acuma când cunoaşte amarul inchisorii,
Ca şi o criminală de rând este chemată
Sub invinovăţire de crimă capitală
'Naintea judecăţei!.... Ea, o regină!....

Paulet

Aice
In ţară a venit cu gânduri ucigaşe
Gonită de popor, căzută de pe tronul
Pe care il mânjise c'o faptă 'ngrozitoare.
Venì ca să conspire incontra Ingliterei,
Ca să aducă earăş acele timpuri crude
De sânge, a Mariei Tudor din Spania,
Ca să infiinţeze din nou catolicismul
Şi ca să ne trădeze către Franţeji... Dece
N'a vrut să iscălească tractatul incheiat
La Edimburg?... Dece ea nu s'a lepădat
De-a sale pretenţiuni asupra Ingliterei?...
Atunci, cu un cuvênt, ea şi-ar fi deschis uşa
Acestei inchisori!... Ea a voit mai bine
Să fie 'ntemniţată, să fie maltratată
Decât a renunţa la goala strălucire
A unui titlu! Spune, de ce făcù aceasta?
Fiindcă se increde comploturilor ei
Şi uneltirilor celor mai uricioase.
Fiindcă, tot sperează să poată cucerì
Deaice din inchisoare, intreaga Ingliteră!...

Kennedy

Vĕ bateţi joc sir Paulet, adăogiţi asprimii
Amara ironie. — Cum ar putea avea
Asemenea speranţe, ea care-i ingropată
De vie 'n aste ziduri? Aici unde nu-i vine

Din patria iubită, niciun cuvěnt duios
Şi nicio măngăere. De mult n'a mai văzut
Figura altui om, decăt fruntea cea aspră
A păzitorului, ş'acuma de curěnd
I s'a mai dat un nou păndar o rudă-a voastră
Mai crud chiar decăt voi, şi care-o incunjoară
Cu şi mai tari zăbrele.

Paulet

Nu sunt zăbrele 'n lume
Care te pot păzì de viclenia ei.
Ştiu eu dacă in vremea cănd dorm, aceste beţe
De fer n'au fost pilite; daca aceste scănduri,
Aceşti păreţi aşa de tari in aparenţă,
Nu's goi şi nu fac loc trădării printre ele?
O! slujbă blăstemată ce mi s'a 'ncredinţat,
Ca să păzesc muerea cea mai şireată, care
In veci cloceşte numai viclene uneltiri!
Cu grijă mě deştept din somn, alerg prin noapte
Ca un strigoiu, incerc zăvoarele la uşe
Intreb pe sentinele: cu tremur dimineaţa
Cănd mě deştept, mě uit de nu s'a 'ntimplat lucrul
De care mě temeam. Dar slavă Domnului! —
Sperez că incurěnd toate-or avea sfirşit,
Căci mi-ar plăcea mai bine ca să păzesc in Iaduri
Ceata de osindiţi, decăt pe o vicleană
Regină ca aceasta!

Kennedy

Eată, ea vine insăşi.

Paulet

In mănă ţine crucea, da 'n inimă trufie
Şi dorul cel lumesc.

SCENA II.

Cei dinainte. Maria *cu un brobod pe faţă şi cu o cruce in mână*

Kennedy, (mergĕnd răpede s'o intimpine).

Regină, ne strivesc cu totul sub picioare;
Cruzimea, tirania numai cunosc hotar,
Pe fiecare zi s'adună chinuri noue
Şi nouă umilire pe fruntea-ţi coronată!

Maria

Te linişteşte, spune-mi ce s'a 'ntimplat din nou!

Kennedy

Priveşte, scrinul tĕu a fost deschis cu sila.
Hărtiile ce-aveai şi scula cea din urmă
Ce-ţi rĕmăsese ăncă din darurile nunţei,
Din Franţa, le-a luat, acuma numai ai
Nimic, te-a despoiat de-orice obiect regal.

Maria

Te linişteşte Hanna, nu prin găteli de-acestea
S'arată o Regină, ei pot cu noi să aibă,
Purtări injositoare dar nu să ne'njosească.
Am invăţat in Anglia să mĕ deprind cu multe,
Voi suferì ş'aceasta... Sir Paulet aţi luat
Cu sila, ceeace chiar vream azi să vĕ dau
De bunăvoia mea. Printre hărtiile
Acestea se găseşte şi un răvaş ce-am scris
Reginei Ingliterei surorei mele; daţi-mi
Cuvĕntul, că scrisoarea veţi duce-o chiar Reginei,
Ear nu perfidului Burleigh.

Paulet

Mĕ voiu găndì
Ce este de făcut.

Maria

Voiu ca să-i ştiţi cuprinsul,
Sir Paulet. In scrisoare eu cer ca o favoare
Să mě'ntilnesc cu dênsa, căci ăncă păn'acum
Eu n'am vězut-o 'n ochi. Sunt dată 'n judecata
Unor oameni, pe care eu nu-i pot recunoaşte,
A fi egali cu mine, şi 'n cari nu mě 'ncred.
Elisabeta este din neamul meu, ea este
De-acelaş sex şi rang; numai in faţa ei
Eu pot ca la o soră, regină şi femee
Să mě mărturisesc.

Paulet

Adeseaori Milady,
Voi v'aţi incredinţat onoarea la bărbaţi
Cari de stima voastră erau mai puţin vrednici.

Maria

Mai cer ănc'o favoare, ar fi neomenie
Ca să mi se refuse. De mult in inchisoare
Eu nu am măngăerea religiunii mele
Nici binefacerea sfintelor taine. — Acea
Ce mi-a răpit şi tronul şi libertatea, care
Mi-ameninţă şi viaţa, n'a vrea ca să-mi inchidă
A cerurilor poartă.

Paulet

După dorinţa voastră,
Decanul de aice......

Maria (intrerupěndu-l cu vioiciune)

Nu voiu să věd decanul.
Eu cer să vie-un preot al religiunii mele,
Cer ăncă scriitori, notari ca să aştearnă
Voinţa-mi de pe urmă. Necasurile, asprimea
Indelungatei mele captivităţi, viaţa

Mi-o rod ş'a mele zile, mĕ tem, sunt numĕrate.
Eu mĕ simţesc a fi aproape de sfirşit.

Paulet

Prea bine. Cugetări de-acestea 's priincioase.

Maria

Ştiu eu de n'a venì o mănă neaşteptată
Ca să grăbească mersul prea lung al suferinţei?
Voiu să-mi fac testamentul, doresc ca să dispun
De ceeace-i al meu.

Paulet

Nu vĕ opreşte nimeni.
Regina Ingliterei, nu vrea cu-averea voastră
Să se imbogăţească.

Maria

M'au despărţit de toate
Femeile ce-aveam, de scriitorii mei.
Unde sunt ei şi care e soarta lor? Eu pot
Să mĕ lipsesc de-a lor serviciuri, insă voiu
Să fiu incredinţată, că servitorii mei
Nu sufer in nevoe.

Paulet (vrĕnd să easă)

De dĕnşii avem grijă.

Maria

Vĕ duceţi, Sir Paulet? Mĕ părăsiţi din nou
Şi inima-mi cea plină de grijă şi de spaimă
N'o uşuraţi de chinul amar al indoelii?..
Vegherea neadormită cu care mĕ păzesc
Spionii, mĕ desparte de ceealaltă lume.
Nu poate să străbată la mine nicio ştire
Prin zidurile-acestea. Mi-e soarta 'ncredinţată

In măne duşmăneşti. O lună 'ndelungată
Amară, a trecut de când au năvălit
Asupră-mi in castelul acesta patruzeci
De comisari, formănd aici un tribunal,
Şi răpede, c'o pripă puţin cuviincioasă,
Fiind nepregătită, făr' de apărători
M'au dat in judecata acestui tribunal
Nepomenit păn astăzi şi au cerut pe dată
Şi din memorie să le respund aşa
Surprinsă, ameţită precum eram; ca nişte
Fantome au venit, ş'au dispărut tot astfel.
Deatunce orice gură e mută pentru mine
Zadarnic mě incerc să věd in ochii voştri
Dac'a mea inocenţă a biruit şi zelul
Prietenilor mei, sau dacă m'au invins
A duşmanilor sfaturi. Curmaţi odată astă
Tăcere! Spuneţi-mi de ce am să mě tem
Sau ce pot să sperez.

Paulet (după o pausă)

Găndiţi că este vremea,
Să vě 'mpăcaţi cu cerul.

Maria

Nădăjduesc, Sir Paulet,
In indurarea sa şi mě aştept să-mi facă
Judecătorii mei dreptatea care-o merit.

Paulet

Dreptatea se va face, nu vě indoiţi de-aceasta.

Maria

S'a hotărit, Sir Paulet, procesul meu?

Paulet

Nu ştiu.

Maria

Sunt osindită?

Paulet

Nu ştiu nimica, Milady.

Maria

Vĕ place să lucraţi aici cu răpejune.
Mĕ va surprinde oare tot astfel ucigaşul
Ca şi judecătorul?

Paulet

Puneţi-vĕ in gând
C'aşa e hotărit şi el vĕ va găsì
Mai bine pregătită decât sunteţi acuma.

Maria

Deloc n'aş fi surprinsă de orice hotărire
Ar indrăsnì să dea un tribunal condus
De ura unui Burleigh şi zelul unui Hatton,
Dar ştiu până la ce punct Regina Ingliterei
Va cuteza să meargă.

Paulet

Monarchii Ingliterei, au să se teamă numai
De conştiinţa lor şi parlamentul ţării.
Aceeace dreptatea au pronunţat, puterea
O va 'mplinì energic in faţa 'ntregei lumi.

SCENA III.

Cei din nainte. Mortimer *nepotul lui Paulet, intră fără a lua in seamă pe Regină şi se adresează la Paulet.*

Mortimer

Vĕ 'ntreabă cineva (se depărtează tot astfel. Regina vede aceasta cu neplăcere şi se adresează lui Paulet care vrea să urmeze pe Mortimer)

Maria

O rugăminte ăncă,
Sir Paulet; dela voi eu pot să sufer multe
De-aveţi ceva a-mi spune, căci virsta v'o respect,
Dar vreau să fiu cruţată de-obrasnica purtare
Ce are acest tĕnĕr.

Paulet

Purtarea pentru care
Vĕ este neplăcut, mĕ face să-l iubesc;
El nu e dintr'acei smintiţi pe care-l moae
O lacrimă vicleană ce varsă o muere.
El a călĕtorit, se'ntoarce din Paris
Şi Rheims, dar a păstrat puternică credinţa
Către bĕtrăna Anglie: faţă cu el, Milady
Zadarnice vor fi a voastre meşteşuguri. (ese)

SCENA IV.

Maria şi Kennedy.

Kennedy

Cu-aşa grosolănie să vĕ vorbească 'n faţă...
O! asta e prea crud!

Maria (perdută in cugetări)

In zilele frumoase
A strălucirii noastre noi ne-am plecat urechia
Prea mult la linguşiri. E drept acuma, Hanna
Să ascultăm şi glasul cel aspru al mustrării.

Kennedy

Cum, astfel de plecată şi fără de curaj
Sunteţi, iubită Lady? Altminterea eraţi
Atâta de voioasă, mě măngăiaţi pe mine
Şi eu găseam c'aveţi prea multă uşurinţă
Şi nu deajuns măhnire.

Maria

O recunosc prea bine
E umbra săngerată a regelui Darnley
Care-ameninţătoare se 'nalţă din morměnt
Şi n'are să se 'mpace cu mine, păn měsura
Nenorocirii mele se va umplea.

Kennedy

Ce gănduri!...

Maria

Tu uiţi, dar eu am bună aducere aminte.
Azi e aniversara fatalei mele fapte
E zioa cănd petrec in post şi rugăciuni.

Kennedy

Goniţi odată duhul acest rěutăcios;
Voi aţi spăsit pěcatul cu ani de pocăinţă,
Cu-amare, grele chinuri. Biserica ce are
Putere să deslege şi cerul v'au ertat.

Maria

Vina-mi de mult ertată
Se naltă din mormĕntu-i ușor acoperit,
Pătată cu nou sănge. Nici clopoțelul unui
Diacon ce sluješte, nici darurile sfinte
Din măna unui preot, nu pot să poruncească
Să se intoarne 'n groapă fantoma unui soț
Ce cere resbunare.

Kennedy

Nu l'ați ucis voi, alții au desăvirșit fapta.

Maria

Eram inștiințată, dar am ingăduit
Ca ea să se 'mplinească. Eu l'am atras cu vorbe
Măgulitoare 'n mreaja ce moartea-i intindea.

Kennedy

Juneța micșorează vinovăția voastră
Erați in anii fragezi...

Maria

Eram in anii fragezi,
Ș'am incărcat c'o crimă așa infricoșată
O viață-abia inceputa.

Kennedy

V'a intăritat sfruntarea
Cea crudă, aroganța unui bărbat pe care,
Cu o cerească mănă, il scoas' amorul vostru
Din noapte și 'ntuneric, pe care l'ați condus
Prin camera nupțială spre-a tronului mărire.
L'ați fericit cu darul prea dulce-al mănei voastre
Ș'a falnicului sceptru. Putut-a el să uite
Că soarta-i strălucită fusese creațiunea

Iubirii generoase? Şi totuş o uită
Nevrednicul, lovind prin josnice prepusuri
Şi prin năravuri rele a voastră gingăşie!
Nesuferit atuncea vi se făcù, se stinse
Tot farmecul ce ochiul odată vĕ nşălase;
Fugirĕţi cu mănie de-a sa imbrăţişare,
Lăsănd ca să-l lovească dispreţul tuturora.
Şi el măcar cercat-a din nou să dobăndească
Favoarea ce perduse? Cerut-a el ertare?
Căzut-a in genunchi, căit naintea voastră,
Făgăduindu-vĕ că vrea să se 'ndrepteze?
Nu, ci desfidere v'a aruncat, infamul!
El, creatura voastră, voì să se arate
Ca Rege şi stăpăn. El puse să străpungă
In faţa voastră chiar, pe căntăreţul Rizio,
Al vostru favorit. Prin sănge-aţi resbunat
O crimă săngeroasă.

Maria

Şi tot astfel prin sănge
Am s'o plătesc şi eu. Tu imi veşteşti osinda
Voind ca să mĕ măngăi.

Kennedy

Când aţi lăsat ca fapta să fie săvirşită,
Numai eraţi voi insăşi, n'aveaţi respundere.
Delirul unei dragosti nebune v'ameţise,
Vĕ supusese unui seducĕtor grozav,
Nenorocitului Bothwel, ce-asupra voastră
Domnea cu o voinţă de fer şi aroganţă;
Prin bĕuturi vrăjite şi farmece drăceşti,
Simţirea v'aprinsese.

Maria

Tot farmecu-i era
Puterea bărbătească şi slăbiciunea mea.

Kennedy

Nu, nu, a trebuit să cheme 'n ajutor
Pe-a iadurilor duhuri, ca să vĕ 'ntunece
A ochilor lumină. Numai aveaţi urechi
Pentru inştiinţarea celui mai bun prieten,
Nici ochi spre a vedea ce nu-i cuviincios.
Pudoarea delicată atunci vĕ părăsise
Şi faţa voastră care se'nsenina odată
De blănda modestie, ardea de focul aprig
Al patimei aprinse. Atunci svirliseţi vĕlul
Ce'mbrobode misterul.
Timiditatea voastră fusese biruită
De viţiul sĕu obrasnic şi cu'ndrăsneaţă frunte
Vĕ arătaţi ruşinea in public. Aţi lăsat
Să poarte in triumf regala spad'a Scoţiei
Prin Edimburg, alături cu voi un ucigaş
Pe care-l blăstema poporu 'n gura mare.
Voi aţi incunjurat cu oaste parlamentul,
Şi pe judecători acolo, chiar in templul
Dreptăţii, i-aţi silit să joace comedia
Şi să desvinuească de crima de omor
Pe omul vinovat. Aţi mers şi mai departe...
O! Doamne!...

Maria

Spune! Măna i-am dat-o la altar!

Kennedy

O vecĭnică tăcere s'acopere-astă faptă!
Ea e revoltătoare, cumplită, demnă numai
De-un suflet prăpădit. Voi nu sunteţi perdută,
Vĕ ştiu, eu v'am crescut din frageda pruncie.
Aveţi o inimă pĕtrunsă de simţire
Şi plină de pudoare. Şi numai uşurinţa
Este greşala voastră. Vĕ spun, sunt duhuri
Rele ce intră făr de veste in pieptul omenesc

Atăt de rĕu păzit, ne 'ndeamnă să comitem
Infricoşata crimă, ş'apoi, plecănd spre iaduri,
Ne lasă inima cuprinsă de 'ngrozire.
Decănd această faptă ce viaţa vĕ pătează,
Alt rĕu n'aţi mai făcut. Eu pot da mărturie
De indreptarea voastră. Luaţi dar inimă
Şi faceţi earăş pace cu voi. Orice greşală
Aţi mai avea pe suflet, aici in Englitera
Nu sunteţi vinovată, nu e Elisabeta,
Nici parlamentul Angliei judecătorul vostru.
Aci vĕ asupreşte puterea, inaintea
Acestui tribunal necompetent, puteţi
Cu-al nevinovăţiei curaj să v'arătaţi.

Maria

Cine-i? (Mortimer s'arată la uşe)

Kennedy

Este nepotul. Intraţi!

SCENA V.

Cei din nainte. Mortimer *(intrănd cu sfială)*

Mortimer (către doică)

Te depărtează
Şi fă pază la uşa, am de vorbit Reginei.

Maria (cu autoritate)

Hanno, remăi!

Mortimer

Milady, nu vĕ 'ngrijiţi, aflaţi
Cine sunt eu (ii dă o hărtie.)

Maria (se uită la hărtie și i-o dă inapoi uimită)

Ce-i asta?

Mortimer

Mergi Kennedy, păzeşte
Ca să nu fim surprinşi de unchiul meu.

Maria (către doică care se stinjineşte şi se uită la Regină cu indoială)

Mergi, mergi,
Fă precum zice el...
(Doica se depărtează arătănd semne de mirare).

SCENA VI.

Mortimer şi Maria.

Maria

Din Franţa! Unchiul meu imi scrie, Cardinalul
Lotringhiei: „Te'ncrede in Mortimer, bărbatul
Care-ţi aduce astă scrisoare, căci nu ai
Mai credincios prieten in toată Inglitera“. —
Cum? este cu putinţă! Nu e o nălucire
Ce 'nşală ochii mei? Când mě credeam de lumea
Intreagă părăsită, eu aflu un prieten
Atăta de aproape, şi cine? Chiar nepotul
Bărbatului prea aspru ce mě păzeşte, acel
Pe care il aveam de cel mai mare duşman!

Mortimer (aruncăndu-se la picioarele ei)

Ertare, o, Regină, că am luat o mască
Atăt de uricioasă şi care m'a costat
Destul, dar numai ei ii mulţumesc că pot
De voi să mě apropii, să viu cu ajutor
Şi măntuire!

Maria

Sir, sculaţivĕ! Eu sunt
Uimită, nu-s in stare aşa de răpede
Să trec din adăncimea nefericirii mele
Cătră speranţă. Spuneţi, mĕ faceţi să 'nţeleg
Acest noroc, să pot avea credinţă 'ntr'insul.

Mortimer (sculăndu-se)

E grabă... unchiul meu curĕnd va fi aici
Ş'un om prea uricios il intovărăşeşte.
Păn' a nu vĕ surprinde grozava lor solie
Aflaţi cum dela ceruri vĕ vine ajutor.

Maria

Atot puternicia cerească vĕ trimite!

Mortimer

Ertaţi ca să incep a vĕ vorbì de mine.

Maria

Vorbiţi!

Mortimer

Eu, ajunsesem la douĕzeci de ani
Crescusem in principii severe şi supsesem
O ură fără margini contra papalităţii,
Cănd o nebiruită dorinţă mĕ impinse
Spre continent. Lăsai a puritanilor
Intunecoase sale de predici indărătu-mi
In patrie, şi grabnic trecui prin Franţia
Cătănd cu nerăbdare fierbinte să ajung
In ţara italiană, atăt de lăudată.
Tocmai eram in timpul celei mai mari serbări
Bisericeşti, pe drumuri se imbulzeau mulţime
De 'nchinători. Icoane şi ruguri cu ghirlande
Erau impodobite. Părea că omenirea

Era 'n peregrinare, mergĕnd spre 'mpĕrăţia
Cerească şi eu insumi, răpit ca d'un şuvoiu,
Mĕ dusei cu grămada inchinătorilor
La Roma. O! atunci, Regină, ce-am simţit,
Când am vĕzut nainte-mi coloanele măreţe
Şi arcuri de triumf şi mândra strălucire
A coloseului; când m'am găsit deodată
In lumea fărmecată a artelor senine!
Eu nu simţisem ăncă puterea artelor;
Biserica in care am fost crescut ureşte
Orice poate să placă la simţurile noastre.
Ea nu rabdă icoane şi se inchină numai
La imaterialul cuvĕnt. Ce desfătare
Avui când am intrat pe urmă in biserici
Unde se auzea o musică divină,
Unde figurile cereşti sunt zugrăvite
Pe ziduri şi pe bolţi cu mare bogăţie,
Unde tot ce-i mai nalt, mai mare, părea viu
Uimiţilor mei ochi; când am vĕzut chiar Sfinţii
Mântuitorului, pe Maica Domnului, —
Apoi Sfânta Treime viind din cer, Schimbarea
La faţă..., când pe urmă eu am vĕzut slujind
Pe papa la Altar in strălucirea sa
Şi binecuvĕntând popoarele in juru-i!
Ah! Ce-s pietrele scumpe
Şi aurul cu care Regii cei pămĕnteşti
Se 'mpodobesc... El singur pe lume are numai
Divina Majestate! Ca şi impĕrăţia
Cerească-i casa lui... Căci ce se vede-acolo
Nu-i din această lume!

Maria

Oh! cruţă-mĕ... destul!
Numai desfăşura naintea mea covorul
Cel vesel al vieţei. Sunt o nenorocită
Captivă!

Mortimer

O! şi eu... Şi eu am fost un rob,
Dar inchisoarea mea deodată s'a deschis
Şi spiritul meu liber acuma, salută
Lumina strălucită-a zilei. Eu jurai
Nemărginită ură inţelepciunii strimte
Ce dobăndeşti din carte şi fruntea-mi cu ghirlande
De flori impodobindu-mi, m'amestecai voios
Cu lumea cea voioasă. Mulţi nobili scoţiani
Şi mulţi tovarăşi veseli, din Franţa, mĕ 'nsoţirĕ
Şi Cardinalului de Guise, unchiul vostru
M'au presentat. Ce om! Ce plin e de nobleţă,
Mărire, energie! Cum pare chiar născut
Spre-a stăpănì pe oameni. El este tipul viu
De-un prinţ bisericesc cum nu mai este altul!

Maria

Vĕzurĕţi scumpa faţă
A mult iubitului şi 'naltului bărbat,
Ce călăuz mi-a fost in frageda-mi pruncie?
O! spuneţi-mi de dĕnsul! Găndeşte-se la mine?
Norocul il protege? Viaţa ii zimbeşte?
Mai este ăncă unul din stălpii nemişcaţi
Ce sprijine puternic biserica creştină?

Mortimer

Chiar el, măndrul bărbat, se coborì spre mine
Şi dogmele sublime a legi 'mi tălmăcì,
Spre-a stinge indoiala ascunsă 'n al meu suflet.
El mĕ incredinţă cum raţiunea noastră
In veci conduce numai pe oameni la greşeli;
Că-i bine, ochii lor să vadă-acea ce trebui
Să creadă a lor inimi, că-i necesar să aibă
Biserica un cap visibil, că părinţii
Bisericei au fost conduşi de adevĕr.
O! cum se 'mprăştiarĕ erorile juneţei

In faţa eloquenţei atotbiruitoare.
Ş'a 'nţelepciunii sale. Eu m'am intors in sĕnul
Bisericei napoi şi-mi abjurai eroarea
In chiar mănile sale.

Maria

Deci faceţi şi voi parte
Din miile de oameni ce a dus la măntuire
Cu nalta-i eloquenţă, precum odinioară
Măntuitorul nostru când s'a suit pe munte?

Mortimer

Curĕnd după aceea, când datoria lui
Il rechemâ in Franţa, la Rheims el mĕ trimise
Unde societatea lui Isus pregăteşte
Cu o activitate pioasă, preoţi pentru
Biserica ingleză. Acolo am găsit
Pe Morgan nobilul Scoţian, pe credinciosul
Lessley, pe invăţatul episcop dela Ross.
Ce toţi petrec in Franţa ale exilului
Prea amărite zile. Deaproape mĕ legai
Cu-aceşti vrednici bărbaţi şi-mi intăream credinţa.
Găsindu-mĕ 'ntr'o zi din intimplare 'n casa
Episcopului, dau cu ochii de portretul
Unei femei frumoase şi blăndă ca un ănger.
Acest chip, al meu suflet puternic il cuprinse
Şi neputĕnd simţirea să-mi stăpănesc, eu stam
Uimit naintea lui.
Episcopul imi zise atunci: Cu drept cuvĕnt
Uimirea te cuprinde când vezi acest portret...
Cea mai frumoasă dintre femeile din lume
Tot de odată este şi cea mai neferice:
Ea sufere din causa credinţei noastre sfinte
In chiar patria ta.

Maria

Inalt şi nobil suflet!
O! Eu n'am perdut totul când in nenorocire
Mai am aşa prieten.

Mortimer

Atunci el incepù
Cu-adâncă eloquenţă, martiriul a-mi descrie
La care v'au supus vrăjmaşii voştri aprigi.
El şi de neamul vostru imi spuse, arătându-mi
Cum se coboară drept din Tudori, mĕ convinse
Că singură sunteţi in drept de a domnì
Asupra Ingliterei, ear nu astă Regină
Bastardă, făr de lege, născută 'n adulter
Pe care a respins'o chiar tatăl ei Enric.
N'am vrut să mĕ incred numa 'n cuvĕntul lui,
Am consultat pe mulţi cunoscĕtori ai legii
Şi am deschis cărţi multe ce scriu despre blasoane
Şi invăţaţii toţi pe cari am intrebat
Mi-au confirmat dreptatea pretenţiei ce-aveţi.
Acuma sunt convins, că numai bunul drept
Ce-aveţi asupra Angliei e toată vina voastră.
Şi că această ţară in care staţi inchisă
Fără vinovăţie, a voastră-i după drept.

Maria

O! drept nenorocit! El singur e isvorul
Nenorocirii mele!

Mortimer

Tot pe aceeaşi vreme
Aflai că din castelul lui Talbot aţi fost scoasă
Şi că v'au dat in paza unchiului meu; crezui
In astă intimplare să vĕd a cerului
Mântuitoare mână. Mi se părù că glasul

Destinului mĕ chiamă, ca să vĕ scap cu braţu-mi.
Amicii mĕ ntărirĕ şi mĕ incurajarĕ,
Imi dete Cardinalul a sale bune sfaturi
Şi binecuvĕntarea, şi mĕ deprinse 'n arta
Grea a făţărniciei. Indată-mi făcui planul
Şi mĕ 'ntorsei in ţară, unde, precum cunoaşteţi
Sosii de zece zile. (se opreşte) Eu v'am vĕzut, Regină,
Eu v'am vĕzut *pe voi*, ear nu portretul vostru...
O! ce comoară-ascunde acest castel intr'insul
Nu e o *inchisoare* aceasta, e un *templu*
Dumnezeesc, mai măndru decăt curtea Regală
A Angliei!.. Ferice acel căruia soarta
I-a dat ca să respire cu voi acelaş aer!
Are cuvĕnt femeea ce vĕ ascunde-aice..
A Angliei junime s'ar ridica intreagă,
Ar scoate toţi din teacă sabia lor, revolta
S'ar preumbla prin ţară cu fruntea uriaşă
Dac'ar vedè Inglejii pe dreapta lor regină!

Maria

Căt aş fi de ferice dacă cu ochii voştri
Inglejii ar privì-o.

Mortimer

Dar, de-ar fi ei ca mine
Marturi durerii voastre, a măndrei energii
Şi gingăşiei blănde cu care suferiţi
Nedemna voastră soartă, căci din aceste toate
Ispite şi torturi, eşiţi ca o Regină:
A inchisorii chinuri răpesc ele ceva
Din frumuseţa voastră?...
Nimic n'aveţi din cele ce 'mpodobesc viaţa
Şi totuş strălucirea şi viaţa cu dulci raze
Vĕ luminează fruntea. In veci peste-acest prag
Nu trec făr' a simţì că inima-mi se rupe
De chin, şi făr a fi ferice totdeodată

Că pot să vĕ privesc. Dar ciasul hotăririi
S'apropie grozav, primejdia grăbeşte
Pe fiece moment. Eu nu 'ndrăsnesc mai mult
Să vĕ ascund cumplita.......

Maria

Sentenţa-mi e rostită?
Spune-ţi-mi-o, eu sunt in stare s'o ascult.

Mortimer

Rostită e sentenţa. — Cei patruzeci şi doi
Judecători au zis că sunteţi vinovată.
Lorzii, Comunele ca şi Cetatea Londrei
Cer să se esecute sentenţa cât mai iute
Regina singură stă in nehotărire
Nu doară din clemenţă sau din umanitate,
Ci vrĕnd cu viclenie să par' a fi silită.

Maria

Sir Mortimer, cuvĕntul ce-aţi zis nu mĕ surprinde
Şi nu mĕ inspăimăntă. De mult sunt pregătită
Să aflu astă veste...
Cunosc pe cei ce-au fost judecătorii mei.
După purtările ce au avut cu mine
Pricep că libertatea ei n'au putut să-mi dea
Vĕd unde vor s'ajungă... Ei vor să mĕ inchidă
In temniţă eternă, cu gândul să ingroape
Cu mine impreună, in noaptea inchisorii
Şi dreptul care-l am şi rĕsbunarea mea.

Mortimer

O! nu Regină, nu! nu s'or oprì acolo.
N'ajunge tiraniei să-şi implinească scopul
Pe jumĕtate numai; cât timp veţi trăì voi.
Trăeşte şi 'ngrijirea Reginei Ingliterei!

Nu-i temniţă destul de-adâncă pentru voi,
Numai prin moartea voastră i se 'ntăreşte tronul!

Maria

Cum?.. Ea ar cuteza, un cap incoronat
Să-l pue sub securea călăului?

Mortimer

De sigur
Că ea va cuteza. Nu vĕ 'ndoiţi de-aceasta.

Maria

Ea ar putea astfel să calce in picioare
Şi Majestatea ei ş'acea a tuturor
Monarchilor din lume! Şi nu se teme ea
De rĕsbunarea Franţei?

Mortimer

Cu Franţia inchee
O pace vecĭnică şi Ducelui De-Anjou
Ea dă şi tron şi mână.

Maria

Şi Regele Ispaniei,
Nu va pornì cu oaste?

Mortimer

Ea n'are nicio frică
Chiar dacă lumea intreagă s'armează contra ei
Cât timp cu-al ei popor in pace se găseşte.

Maria

Ş'ar vrea Inglejilor să dee insăşi ea
Priveliştea aceasta?

Mortimer

Milady, acest popor
Văzù adeseori in vremile din urmă
Regine, coborite din scaunul regal
Suind pe eşafod. Muma Elisabetei
Păşì pe-această cale şi Caterina Howard.
Chiar Lady Grey a fost o frunte 'ncoronată.

Maria (după o pausă)

Nu Mortimer, vě 'nşală o temere deşartă
Şi ingrijirea numai a bunei voastre inimi
Această ingrozire zadarnică vě'nsuflă.
Nu de şafod mi-e teamă, mai sunt şi alte chipuri
Mai tainice, prin care Regina Ingliterei
Se poate apăra de drepturile mele.
Păn' a nu se găsì un găde pentru mine
Mai lesne s'ar putea plătì un ucigaş.
De-aceasta-mi este frică, şi-n veci eu nu apropiiu
Paharul de-a mea buză, făr a găndì cu groază
Că poate dragostea surorei mi-l trimite.

Mortimer

Nici tainic nici pe faţă nu va putea omorul
S'ating' a voastră viaţă; fiţi fără grijă, totul
E gata, doisprezece juni nobili din Britania
S'au inţeles cu mine, şi sfănta 'mpărtăşire
Primind azi dimineaţă, jurat'au din castel
Deaici să vě ridice. Contele Aubespine
Ambasadorul Franţei, fiind inştiinţat
D'a noastră impărechere, ne vine 'n ajutor
Şi chiar palatul lui e locul de 'ntălnire.

Maria

Mě faceţi ca să tremur, dar nu de bucurie
O neagră presimţire prin inimă-mi străbate.

Ştiţi voi ce vreţi să faceţi? Cum? Capetele pline
De sânge a lui Tishburn şi a lui Babington
Ce-au fost infipte 'n ţeapă pe podul dela Londra
Spre 'nştiinţarea lumii, nu vě inspăimântează?
Nici alţi nenorociţi ce şi-au găsit peirea
In fapte-asemănate, ingreunându-mi numai
A ferelor povară. O! amăgitule şi neferice těněr,
Fugiţi de mai e vreme, dacă prepuitorul
Burleigh nu are ştire de planurile voastre
Şi dacă printre voi n'a fost vr'un trădător!
Fugiţi din astă ţară! Ah! pe Maria Stuart
N'a ocrotit-o încă un muritor ferice!

Mortimer

Pe mine capetele lui Babington şi Tishburn
Ce s'au infipt in ţeapă pe podul dela Londra
Spre ingrozirea lumii, nici alţi nenorociţi
Ce şi-au găsit peirea in fapte aseměnate
Nu mě inspăimântează, căci ei au căştigat
O glorie eternă şi e o fericire
Chiar moartea să o aflu pentru scăparea voastră!

Maria

Zadarnic, nici prin silă şi nici prin viclenie
Nu pot fi mântuită; vrăjmaşul meu veghiază
Ş'a lui este puterea... Nu sunt păzită numai
De Paulet ş'a sa ceată; intreaga Ingliteră
Păzeşte şi veghiază l'a temniţei eşire.
Elisabeta numai din libera-i voinţă
Imi va putea deschide a inchisorii uşă.

Mortimer

O! nu speraţi aceasta!

Maria

Un om trăeşte numai
In stare să mĕ scape!

Mortimer

Numiţi-mi pe-acest om!

Maria

Contele Lester.

Mortimer (dănd inapoi surprins)

Lester!... prigonitorul vostru
Cel mai inverşunat! El care-i favoritul
Elisabetei!.. Lester!

Maria

De pot fi măntuită,
Pot fi printr'insul singur; mergeţi la el, vorbiţi
Cu dĕnsul fără teamă şi pentru siguranţă
Că insămi vĕ trimet, daţi-i scrisoarea asta;
Cuprinde-al meu portret. (Scoate o hărtie din sin... Mortimer se indoeşte daca trebue să o primească) Luaţi-l... de mult timp
Il port in sinul meu... prea aspra priveghere
A lui Paulet imi tae spre dĕnsul orice cale.
Ah! ăngeru-mi de pază, la mine v'a trimis!

Mortimer

Regină, ce enigmă? spuneţi-mi...

Maria

Lester insuş.
V'a deslega enigma, aveţi incredere
Intr'insul ş'atunci el in voi se va increde
Cine vine?

Kennedy (intrănd răpede)

Sir Paulet c'un nobil dela Curte.

Mortimer

Regină, e Lord Burleigh, fiţi calmă, ascultaţi
In linişte aceea ce vine să vĕ spue. (Ese prin o uşă laterală urmat de Kennedy).

SCENA VII.

Maria, Lord Burleigh *mare tresorier*, **Paulet**

Paulet

Mi-aţi zis azi că doriţi să vĕ cunoaşteţi soarta.
Lord Burleigh a venit să vĕ inştiinţeze,
Primiţi cu resignare....

Maria

Ascult cu-acea tărie
De suflet ce o are un om nevinovat.

Burleigh

Regină, vin aice trimes de curtea inaltă...

Maria

Lordul Burleigh primeşte se vede cu plăcere
A fi organul curţii pe care-a inspirat-o.

Paulet

Vorbiţi parc'aţi cunoaşte sentenţa!...

Maria

O cunosc
De vreme ce Lord Burleigh de ea-mi aduce ştire.
Dar să lăsăm... vorbiţi!

Burleigh

Milady, v'aţi supus
La competenţa curţii de patruzeci şi doi....

Maria

Ertaţi-mĕ Milord dacă vĕ intrerup,
Chiar dela inceput; zici c'am recunoscut
Căderea unei curţi de patruzeci şi doi...
Nu.. n'am recunoscut nimic şi nici puteam.
Aş fi călcat cu-aşa dispreţ in demnitatea
Ce are-al meu popor şi fiul meu şi toţi
Ai lumii domnitori! In legea inglezească
Stă scris că ori şi cine se judecă de-un juriu
Compus dintre egali. Cine-i egalul meu
Din tribunalul vostru? Egalii mei sunt Regii.

Burleigh

Actul de acuzare l-aţi ascultat şi 'n urmă
La intrebările făcute aţi respuns.

Maria

Dar, am fost amăgită de vicleniile
Lui Hatton şi, impinsă de un sentiment de-onoare,
M'am increzut puterii argumentării mele
Ş'am ascultat a lor nedrepte 'nvinuiri,
Ca să le-arăt cât sunt de neintemeiate.
Aceasta am făcut-o din stima ce aveam
Pentru persoana numai a celor nobili lorzi,
Nu pentru-a lor cădere pe care o recus.

Burleigh

De-o recusaţi sau nu, Milady, e o simplă
Formalitate numai, care-al dreptăţii curs
Nu-l poate-oprì in loc... Aice respiraţi
Al Ingliterei aer, vĕ bucuraţi de-a legii
Protecţie şi pază şi deci trebue să fiţi
Supusă totdeodată l'a legilor domnie.

Maria

In temniţă respir al Ingliterei aer
Şi voi numiţi aceasta in Anglia a trăì
Şi a se bucura de-a legilor domnie?
Eu mai nu le cunosc şi lor a mĕ pleca
Eu nu am consimţit; eu nu sunt o supusă
Acestei ţări, ci sunt o liberă Regină
A unui alt imperiu.

Burleigh

Şi vĕ inchipuiţi
Că titlul de Regină acordă privilegiul
De-a intărta revolta intr'o ţară străină?
Unde-ar mai fi atunci in state siguranţa
Dac'a Temidei armă direaptă n'ar putea
Atinge-aşa de lesne şi fruntea vinovată
A oaspelui regal ca şi pe-un cerşitor?

Maria

Nu voiu să mĕ sustrag dela respundere,
Dar pe judecătorii mei nu-i recunosc!

Burleigh

Cum, pe judecători? Dar sunt ei nişte rĕi,
Culeşi de prin gunoiul norodului de jos,
Sunt nişte cărciogari, lipsiţi de-orice ruşine
Ce vend pe bani dreptatea şi se 'nvoesc a fi

Unelte-a asupririi? Nu-s oare cei intăi
Bărbaţi din astă ţară? independenţi destul
Spre-a cuteza să fie şi drepţi, mult mai presus
De frica Regilor şi joasa corupţiune?
Nu-s ei aceia care guvernă drept şi liber
Acest nobil popor; a căror nume este
Destul să-l pronunţăm, ca orice indoială
Şi oricare prepus indată să dispară?
In fruntea lor se află păstorul cel pios
Primatul venerabil dela Canterbury
Şi inţeleptul Talbot cui e incredinţată
A statului pecete şi Howart ce conduce
A Ingliterei flote. Mărturisiţi, putea
Regina să aleagă pentru această causă
Regală, alţi bărbaţi mai nobili decăt dĕnşii,
Mai drepţi judecători? Şi daca putea fi
Orbit unul dintr'inşii din ură de partid,
Pot oare patruzeci bărbaţi aşa de-aleşi
Să se unească toţi spre-a da o hotărire
De patimă 'nsuflată?

Maria (după o tăcere)

Uimită eu ascult
Puterea gurei voastre, ce pururea mi-a fost
Atăta de fatală. Cum pot să mĕ mĕsor
Eu o femee slabă şi făr invăţătură
Cu voi, un orator atăta de dibaciu?
Dar, dacă aceşti Lorzi ar fi cum ii descrieţi
Şi ei m'ar osindì, ar trebui să tac
Şi fără de speranţă mi-ar fi perdută causa.
Aceste nume insă ce lăudaţi şi care
Prin greutatea lor trebui să mĕ sdrobească,
Eu vĕd că au jucat cu totul alte roluri
In intimplările acestei ţări... eu vĕd
Nobleţa asta 'naltă a Angliei, Senatul
Majestuos al ţării, plecăndu-se ca sclavii

Unui seraiu naintea capriciurilor mici
Ce-avea ca un sultan, Enric al optulea,
Strămoşul meu. Eu văd Camera cea de sus
Tot astfel de venală ca şi Comunele,
Sancţionănd o lege şi măne abrogănd-o;
Legănd şi desfăcĕnd căsătorii, precum
Stăpănul poruncea; astăzi desmoştenind
Pe fiica Regilor ingleji, hulindu-le
Cu nume de bastarde şi măne ca Regine
Incoronăndu-le. Pe pairii aceşti vrednici
Ii văd cu o credinţă prea grabnic dispărută,
Sub patru stăpăniri schimbănd de patru ori
Religiunea lor.

Burleigh

Ziceţi că nu cunoaşteţi
A Ingliterei legi, dar văd că ştiţi prea bine
A ei nenorociri!

Maria

Ş'aceştia sunt Milord, judecătorii mei!
Vreau să vĕ dau dreptate... fiţi drept şi voi cu mine.
Se zice că aveţi intenţii foarte bune
Cu ţara, cu regina; sunteţi incoruptibil,
Sunteţi neobosit şi devotat.... Vĕ cred.
Nu interesul propriu pe voi vĕ stăpăneşte,
Ci interesul ţării ş'al Suveranului.
Deaceea nu vĕ 'ncredeţi, Milord; folosul ţării
Uşor poate la voi inlocuì dreptatea.
Eă nu mĕ indoesc că sunt pe lăngă voi
Printre arbitrii mei şi alţi nobili bărbaţi,
Dar ei sunt protestanţi, zeloşi pentru 'nflorirea
Patriei lor ingleze şi au să se rostească
Asupra mea, *papistă*, ş'a Scoţiei Regină.
O zicĕtoare spune că nu poate fi drept
Inglezul c'un Scoţian. Deaceea se păstrează
Un obiceiu străvechiu din timpuri bĕtrăneşti

Să nu poată fi martor naintea judecăţii
Inglezul impotriva vre unui Scoţian
Şi nici un fiu al Scoţiei contra celui dintăi.
Nevoia a produs o lege-aşa ciudată.
Un sens adănc s'ascunde in vechile obiceiuri!
Să le cinstim, Milord. Au aruncat natura
Două 'nfocate neamuri pe aceeaşi scăndură
A Oceanului şi, nedănd fiecărui
O parte deopotrivă, spre luptă le-a impins.
A Tweedei albie ăngustă e hotarul
Ambelor ţări, ş'adesa in valurile ei
A curs şi săngele oştirilor duşmane.
De-o mie de ani stau pe maluri faţă 'n faţă
Şi, amenintători, cu măna p'a lor spadă,
Privesc unul la altul. Duşmanii Ingliterei
In Scoţia deapururi găsiră ajutor
Şi 'n Scoţia nicicănd n'a fost răsboiu civil
Al cărui foc Inglezul nu l'ar fi aţiţat.
Nu se va stinge ura aceasta pănă cănd
Un singur parlament frăţeşte-i va unì
Şi pănă va domnì pe insula intreagă
Un singur sceptru numai.

Burleigh

Şi credeţi că o Stuart
Ar da regatului această fericire?

Maria

De ce-aş tăgăduì? dar, eu mărturisesc
Că am hrănit speranţa sub creanga de maslin
Să pot unì odată pe ambele popoare.
Nu mă credeam menită să fiu o victimă
A urei naţionale de care sunt aprinse.
Eu pentru totdeauna speram c'oiu stinge focul
Bătrănei invrăjbiri şi cum strămoşul meu
Richmond, ambele rose legat-a impreună

După rĕsboae crunte, aşa voiam şi eu
Coroanele-amĕndouĕ a Angliei şi Scoţiei
Să le 'mpreun in pace.

Burleigh

V'aţi urmărit dorinţa
Pe-o cale rătăcită, vrĕnd să aprindeţi ţara,
Să vĕ urcaţi pe tronul regatului prin focul
Rĕsboiului civil.

Maria

Pe unul Dumnezeu!
Eu n'am voit aceasta! Când am avut vreodată
Asemenea proecte? Unde sunt probele?

Burleigh

Eu n'am venit aice ca să mĕ cert. Nu este
Mai mult această causă supusă la desbateri.
Prin patruzeci de voturi incontra numai douĕ
S'a zis c'aţi călcat bilul votat anul trecut
Şi că sunteţi supusă pedepselor prescrise.
Se zice 'n acea lege: „De s'ar isca in ţară
Impărecheri şi vrajbă in interesul unei
Persoane ce pretinde că are drept la tron
S'o dea in judecată pe ea şi păn' la moarte
Să fie prigonită." şi deci, avĕnd dovezi.....

Maria

Nu mĕ 'ndoesc, c'o lege incontra mea făcută
Cu scopul de-a mĕ pierde anume, contra mea
Va fi şi aplicată. Vai de sĕrmana jertfă
Când tot aceeaşi gură ce legea a făcut
Pronunţă şi sentenţa! Puteţi tăgădui
C'acest bil s'a făcut cu scopul de a mĕ pierde?

Burleigh

El drept inştiinţare avea să vĕ slujească
Şi insăşi voi dintr'insul o cursă aţi făcut.
Voi aţi vĕzut abisul deschis naintea voastră
Ş'in el v'aţi răpezit, deşi inştiinţată.
Eraţi cu-otrăvitorul Babington inţeleasă
Şi cu complicii sĕi, de toate aveaţi ştire
Şi conduceaţi complotul din fundul inchisorii.

Maria

Cănd am făcut aceasta? Să mi s'arăte probe!

Burleigh

S'au arătat deunăzi naintea judecăţei.

Maria

Cum? Copii de-o mănă străină aşternute?
Să mi se dea dovadă că eu le-aş fi dictat,
Că le-am dictat aşa precum au fost citite.

Burleigh

S'a zis de Babington nainte de-a murì
Că sunt acele 'ntocmai pe care le-a primit.

Maria

De ce nu l'aţi adus nainte-mi cănd trăia?
De ce cu-atăta pripă la moarte l'aţi trimes
Şi nu l'aţi intrebat cu mine faţă 'n faţă?

Burleigh

Şi ambii secretari ai voştri Kurl şi Nau
Au zis cu jurămĕnt că ei aste scrisori
Le-au aşternut intocmai după dictarea voastră.

Maria

Şi eu sunt osindită pe mărturia care
O dau a mele slugi? Se pune 'ncredinţare
Pe cei care trădează pe-a lor Regină? cei
Ce mi-au călcat credinţa atunci când contra mea
Veneau ca să depue?

Burleigh

Recunoşteaţi odată
Că Scoţianul Kurl e virtuos şi prob.

Maria

Aşa l'am cunoscut; dar numai in pericul
Deplin s'adevereşte virtutea unui om.
El poate c'a depus ceeace nu ştia
Din groazele torturei. Poate credea să scape
Cu mărturie falsă făr a-mi face rĕu mie.

Burleigh

El a jurat ca martur liber şi nesilit.

Maria

Dar nu in faţa mea. Cum, sir? Eată doi marturi
Ce ăncă sunt in viaţă... Să fie confruntaţi
Cu mine, să repete mărturisirea lor
Naintea mea! De ce imi refuzaţi un drept
Ce se'ncuviinţează chiar unui ucigaş?
Din gura lui Talbot, vechiul meu păzitor
Eu ştiu că sub această domnie s'a votat
Un bil care ordonă să fie puşi in faţă
Pîrişul cu pîritul. Cum? N'am inţeles bine?
Sir Paulet, te cunosc că eşti om de onoare,
Acum mi-o dovedeşte. Pe conştiinţă, spune!
E drept? In Inglitera există-aşa o lege?

Paulet

Aşa e, Doamna mea, avem această lege
Eu trebue adevĕrul să-l spun aşa cum este.

Maria

Ei bine, cănd cu-atăta asprime mi s'aplică
A Ingliterei legi ce nu-mi sunt priitoare,
De ce lăsaţi deoparte aceleaşi legi, atunci
Cănd pot să-mi folosească? Rĕspundeţi, Babington
Dece n'a fost adus naintea mea, aşa
Precum e scris in lege, nici scriitorii mei
Cari-amĕndoi trăesc?

Burleigh

Nu vĕ iuţiţi, Milady.
Nu numai pentrucă aţi fost cu Babington
In taină inţeleasă....

Maria

Ba numai pentru-aceasta
Eu pot să fiu supusă l'a legilor pedeapsă.
Numai de-aceasta trebui să mĕ desvinuesc
Milord, nu schimbaţi vorba şi n'o incunjuraţi.

Burleigh

Voi aţi negociat, se ştie, cu Mendoza
Ambasadorul Spaniei, s'au arătat dovezi...

Maria

Nu schimbaţi vorba, Sir.

Burleigh

Aţi uneltit comploturi
Aţi vrut să resturnaţi a ţării religiune

Aţi indemnat la lupte pe toţi regii Europei
Asupra Ingliterei.

Maria

Chiar dac'aş fi făcut aceasta? — N'am făcut-o! —
Dar voiu ca s'o admit, Milord, eu sunt inchisă
Incontra dreptului ce leagă pe popoare.
Eu n'am venit aicea cu sabia in mână,
Eu am venit plecată, făcĕnd apel la dreptul
Cel sfânt al ospeţiei; m'am aruncat la pieptul
Reginei care-mi este prin sânge inrudită.
Şi unde eu speram să capăt ocrotire,
Cu sila am fost smulsă şi'n lanţuri ferecată.
Spuneţi, poate să-mi fie legată conştiinţa
In faţă cu-acest stat? Am către Inglitera
Vre o indatorire? Fac us numai de dreptul
Ce-l are-un asuprit când caut mântuirea
Din lanţurile mele, când caut să inlătur
Puterea prin putere şi să ridic, să mişc
In ajutorul meu pe toate statele
Acestui Continent. Pot face orice lucru
Este considerat ca drept şi ca leal
Intr'un rĕsboiu legitim.
Numai dela omor, dela un atentat
Viclean şi sângeros, m'opreşte-a mea mândrie
Şi conştiinţa mea. Omorul m'ar păta
Şi m'ar desonora. Eu zic: desonora,
Dar nu m'ar osindì, dar n'ar da loc asupră-mi
La vre o hotărire, căci intre Inglitera
Şi mine nu mai poate fi vorba de dreptate,
Ci numai de putere.

Burleigh (cu ton semnificativ)

Nu apelaţi la dreptul
Cel groaznic al puterii, el nu e favorabil
Unei prisoniere.

Maria

Eu sunt cea slabă, ea
E cea puternică... prea bine, să useze
Atunci de-a ei putere. Trimeată-mĕ la moarte
Şi siguranţei sale aducă-mĕ ca jertfă!..
Dar să mărturisească că de putere numai
A făcut us, dar nu c'a mers după dreptate.
Nu imprumute spada justiţiei, să scape
De-o duşmană temută, nu intr'o haină sacră
Imbrace indrăzneala sĕlbatică-a puterii,
Cu-această comedie să nu inşăle lumea!
Poate fi ucigaşă, dar nu judecătoare!
Nu cerce aparenţa virtuţii să'mpreune,
Cu-a crimei negre fructe, ci astfel precum este
Cuteze să s'arate!.. (ese).

SCENA VIII.

Burleigh şi Paulet

Burleigh

Ea ne desfide, Paulet, are să ne desfidă
Până pe eşafod; nu vom putea sdrobì
O inim'aşa măndră. Sentenţa a uimit-o?
O lacrimă, vĕzut-ai din ochiul ei curgĕnd?
Schimbatu-s'a la faţă? Ea nu face apel
La indurarea noastră; cunoaşte slăbiciunea
Reginei foarte bine şi frica noastră-i causa
Curajului ce are.

Paulet

Lord mare tresorier,
Această aroganţă uşor va dispărea
Când nu i s'or mai da pretexte; s'au făcut

Neregularităţi in astă judecată
Dac' indrăsnesc a spune. Şi Babington şi Tishborn
Şi secretarii ei, trebuiau toţi in persoană
Aduşi naintea ei.

Burleigh (răpede)

Nu, cavalere Paulet
Nu se putea risca aşa ceva, ea are
Prea multă inriurire pe sufletele lor.
A lacrimelor sale putere e prea mare.
Kurl scriitorul ei, de-ar fi adus nainte-i
Şi dac'ar fi să spună cuvĕntul dela care
Atĕrnă a ei viaţă, cu frică ar retrage
Mărturisirea lui.

Paulet

Astfel, ai Ingliterei
Vrăjmaşi au să arunce in lume defăimări,
Incăt solemnitatea acestei judecăţi
A se apăra numai o crimă indrăsneaţă.

Burleigh

Aceasta-i causa care măhneşte pe Regină.
Mai bine-astă femee de rele-uneltitoare
Ar fi murit nainte de-a pune-al ei picior
Pe-al Angliei pămĕnt!

Paulet

Amin zic la aceasta.

Burleigh

Sau dac'ar fi murit in temniţă de-o boală.

Paulet

De multe neajunsuri ar fi scăpat regatul.

Burleigh

Şi totuş chiar in casul când vre o intimplare
Din viaţă-ar fi cules-o, tot noi am fi trecut
Drept ucigaşii sĕi.

Paulet

Aşa e, cine poate
Pe oameni să oprească să creadă tot ce vor?

Burleigh

Dar nu ar fi dovezi... şi mai puţină svoană
Ar face.....

Paulet

Facă svoană! Nu vorbele jignesc
Ci acusarea'n casul când e intemeiată.

Burleigh

O! chiar dreptatea sfântă, nici ea nu e scutită
De invinovăţiri! Părerea lumii ţine
Cu cei nenorociţi, ear pe triumfători
Invidia-i urmează. Bărbatului ii şade
Să ţie 'n mână arma dreptăţii, dar in mâna
Femeei astă armă s'arată odioasă.
Femeea nu se crede că a putut fi dreaptă
Când o altă femee ca jertfă a căzut.
Zadarnic noi aceia ce-am fost judecători
Am dat sentenţa noastră in plină conştiinţă,
Regina are dreptul de graţiare, trebue
Să facă us de dênsul; intolerabil pare
Când lasă un curs liber asprimii legilor.

Paulet

Aşa dar?

Burleigh (răpede)

Ar trăì?.. Nu, asta nu se poate!
Aceasta tocmai pune in grijă pe Regină.
Deaceea sunt lipsite de somn a sale nopţi;
Eu văd in ochii ei a sufletului lupte.
Cu gura nu 'ndrăzneşte s'arăte o dorinţă
Dar muta sa privire tot pare-a intreba:
Nu se găseşte unul din servitorii mei
Ce-ar vrea de-alternativă urită se mě scape:
Sau pe-al meu tron să tremur, sau să trimet la moartea
Calăului pe-o rudă deaproape, pe-o Regină?...

Paulet

Aşa-i necesitatea ce nu putem schimba.

Burleigh

Ba s'ar putea schimba... aşa zice Regina...
De-ar fi un servitor mai băgător de seamă...

Paulet

Mai băgător de seamă...

Burleigh

Ce-ar şti să inţeleagă
Un ordin... nerostit.

Paulet

Un ordin nerostit!...

Burleigh

Un om, care când are un şerpe veninos
Ce i s'a incredinţat, nu-l tot păzeşte intruna
Pe duşmanul acesta ca pe un sfânt odor...

Paulet (cu ton semnificativ)

Un nume nepătat e cel mai sfănt odor.
Socot că nu se poate păzì indeajuns,
Sir, gloria Reginei.

Burleigh

Când s'a incredinţat
In paza lui Sir Paulet Regina Scoţiei,
Luăndu-se din măna lui Shrewsbury, credeam...

Paulet

Voiu să sperez Milord c'atunci aţi avut scopul
Să daţi o 'nsărcinare atăt de grea in măna
Cea mai neprihănită. Jur că n'aş fi primit
Să fiu un păzitor de temniţi, daca eu
N'aş fi avut credinţa că treaba asta cere
Pe cel mai onorabil bărbat din Inglitera.
Nu mě lăsa să cred că datoresc aceasta
La altceva decăt la numele-mi cinstit.

Burleigh

Se respăndeşte vorba că-i bolnavă, că-i slabă,
Că tot mai mult slăbeşte, la urmă... c'a murit.
Aşa se stinge, piere din găndul oamenilor
Şi reputaţia voastră rěmăne nepătată.

Paulet

Dar nu şi conştiinţa!

Burleigh

De nu vreţi braţul vostru să-l intrebuinţaţi
Nu veţi putea oprì pe-un altul... un străin.

Paulet

Nu se va-apropia
Un ucigaş de pragu-i cât timp o vor păzì
Ai vetrei mele zei. Viaţa ei mi-e sfântă!
Nu mi-e mai sacru capul Reginei Ingliterei!
Sunteţi judecători!... ei bine, judecaţi-o!
Asupră-i rupeţi băţul, şi când va sosì timpul
Aduceţi un teslar cu bardă şi ciocan
S'ardice eşafodul. — Pentru Sherif şi pentru
Calău, imi va fi poarta castelului deschisă.
Dar azi, in paza mea ea e incredinţată
Şi fiţi asigurat c'aşa o voiu păzì,
Incât vreun neajuns, ea nu va putea face
Dar nici va suferì! (ese)

Cortina cade.

Intoarcerea lui Don Quijote a casă.

DON QUIJOTE DE LA MANCHA

— Urmare —

CAP. V.

In care se dă sfirşit poveştii păstoriţei Marcela, cu alte intimplări.

Insă deabia zioa incepù a se arătà pe balcoanele resăritului, cănd cinci din cei şase căprari se sculare şi se duserĕ să trezească pe Don Quijote şi să-i spună că, dacă avea ăncă de gănd să meargă să vadă faimoasa inmormĕntare a lui Crisostom, ei il vor insoţì. Don Quijote, care nu dorea altă ceva, se sculâ, şi poruncì lui Sancho să pue indată şeaoa şi samarul, ceeace el făcù cu multă grabă, şi tot cu aceeaşi grabă toţi se puserĕ curĕnd pe drum.

Nu merserĕ un sfert de legă, când la respintia unei poteci vĕzurĕ venind spre dênşii vreo şase păstori imbrăcaţi cu cojoace negre, avĕnd capul incununat cu ghirlande de chiparos şi de oleandru. Fiecare purta câte un băţ gros de mirt in mână. Cu dênşii veneau de asemene trei gentilomi călări, foarte bine pregătiţi de drum, cu alţi trei băeţi pe jos care-i insoţeau.

Când se apropiarĕ unii de alţii, ei se salutarĕ cu politeţă, se intrebarĕ unde merg şi aflând că toţi se indreptează spre locul inmormĕntării, se puserĕ pe drum impreună. Unul din cei călări, vorbind cu tovarăşul sĕu ii zise: „Mi se pare, domnule Vivaldo, că avem să considerăm ca bine intrebuinţată intărzierea ce am făcut ca să vedem această faimoasă inmormĕntare, care nu poate fi decât faimoasă, după lucrurile ciudate ce ne-au povestit aceşti păstori. — Tot aşa mi se pare şi mie, respunse Vivaldo, şi zic că aş fi intărziat, nu o zi, ci patru, numai să o vĕd. Don Quijote ii intrebâ ce auziserĕ de Marcela şi de Crisostom. Călĕtorul spuse că in acea dimineaţă ei se intâlnise cu aceşti păstori, şi fiindcă-i vĕzuse intr'o imbrăcăminte atât de jalnică, ii intrebase de motivul pentru care umblau astfel, şi unul dintr'inşii le povestì, spunĕndu-le caracterul ciudat şi frumuseţa unei păstoriţe numite Marcela şi mulţimea amanţilor ce o urmăreau, cu moartea acelui Crisostom la a căruia ingropare se duceau. Intr'un cuvĕnt istorisì tot ceeace Petru spusese lui Don Quijote.

Această convorbire incetâ şi incepù alta. Cel ce se numea Vivaldo intrebâ pe Don Quijote, care erà pricina care-l făcea să umble astfel inarmat printr'o ţară atât de pacĭnică. La aceasta Don Quijote respunse: „Profesiunea ce esercitez nu ingădue nici nu dă voe ca să umblu altfel. Traiul bun, ospeţele şi odihna au afost născocite pentru molatecii curteni, dar munca, neliniştea şi armele s'au născocit şi s'au făcut numai pentru aceia pe care lumea ii numeşte cavaleri rătăcitori, din care fac şi eu parte, deşi sunt nevrednic şi cel mai mic din toţi.“ Abea auzirĕ aceasta, când toţi il luarĕ drept nebun; şi spre a se incredinţa mai mult

şi a vedè ce soiu de nebunie era, Vivaldo il intrebâ din nou ce vrea să zică cavaleri rătăcitori. „N'au cetit graţiile voastre, respunse Don Quijote, analele şi istoria Ingliterii, unde se vorbeşte de faimoasele vitejii ale regelui Artur, pe care totdeauna in limba noastră castilană il numim regele Artus? Despre dĕnsul este tradiţiune veche şi admisă in tot regatul Marei Britanii că nu murì, ci se prefăcù, prin arta vrăjitoriei, in corb, şi că după trecerea vremilor are să se intoarne să domnească şi să dobăndească ear domnia şi sceptrul sĕu. Din această causă nu se va putea dovedì că din acel timp pănă astăzi vreun Inglez a ucis un corb[1]). Deci in vremea acestui bun rege fu intemeiat acel faimos ordin de cavalerie al cavalerilor *mesei rotunde*[2]), şi se petrecurĕ, fără să lipsească o iotă, amorurile ce se povestesc a lui Lancelot du Lac cu regina Genievra, prin mijlocirea şi cu ştiinţa acelei atăt de onorate dadace Chitanona, ceea ce dădù naştere căntecului aşa de cunoscut şi de repetat in Spania noastră:

---

[1]) După cum se spune in Romanul lui Esplandian, cap. XCIX, vrăjitoarea Margaina, sora regelui Artus, il ţinea fărmecat; totuş el trebuia numai decăt intr'o zi să se intoarcă pentru a lua earăş tronul Marei Britanii. Se zice că pe mormĕntul lui era săpat, ca epitaf, următorul vers: *Hic jacet Arturus, rex quondam, rexque futurus.* (Aice zace Artur, care a fost odinioară rege, şi care va fi rege in viitor). Intr'o istorie serioasă a lui Iulian del' Castillo se vorbeşte de o tradiţiune populară care pretindea că Filip II, luănd de soţie re regina Maria, moştenitoarea regatului Angliei, jurase că *dacă regele Artus va venì earăş in vremea lui, ea ii va inapoì tronul.*

Intr'o lege ingleză din 998 se opreşte de a ucide corbii pe ogorul altuia. Pe de altă parte credinţa populară că regele Artus fusese schimbat in corb, a dat negreşit naştere şi credinţii că Inglejii se abţin de-a ucide corbi, spre a nu omorì pe fostul lor rege.

[2]) Ordinul *Mesei rotunde,* infiinţat de Artus, se alcătuia din 24 de cavaleri şi din rege ca preşedinte. Această masă rotundă se afla ăncă, după cum se credea, la Hunscrit, in timpul căsătoriei lui Filip II, cu regina Maria. Ea avea 24 de despărţituri, zugrăvite in alb şi verde, ascuţite spre centru şi late spre circumferenţă. In fiecare era scris numele cavalerului şi acel al regelui. O despărţitură, totdeauna goală, se numea *locul lui Iuda*, sau *scaunul primejdios.*

N'a fost cavaler pe care
Mai bine să-l fi slujit
Damele ca Lanzarote
Din Britania sosit,

cu acea descriere atăt de dulce şi de plăcută a faptelor sale amoroase şi vitejeşti. Ei bine, de atunci, din mănă in mănă, acel ordin de cavalerie merse crescĕnd şi intinzĕndu-se in multe şi deosebite părţi ale lumii. In sinul lui devenirĕ faimoşi şi cunoscuţi prin faptele lor viteazul Amadis de Gaula cu toţi fiii sĕi şi nepoţi până la a cincea spiţă, şi voinicul Felix-Marte din Hircania, cel niciodată lăudat cum trebue Tirante-cel-Alb, şi in zilele noastre aprope am vĕzut, auzit şi cunoscut pe neinvinsul şi viteazul cavaler don Belianis de Grecia. Eată deci, domnilor, ce este a fi cavaler rătăcitor, şi ordinul de cavalerie de care am vorbit este acela in care, după cum am mai spus odată, eu, deşi pĕcătos, am făcut profesiune, şi ceeace profesarĕ cavalerii pomeniţi profesez şi eu. Astfel umblu prin aceste singurătăţi şi pustiuri, căutănd aventurile, cu nestrămutata hotărire de a oferì braţul meu şi persoana mea in cea mai primejdioasă pe care mi-ar trimite-o soarta, pentru ajutorul celor slabi şi nevoieşi“.

După aceste vorbe călĕlorii se incredinţarĕ pe deplin că Don Quijote era lipsit de judecată, şi de ce fel era nebunia care-l stăpănea. Ei furĕ cuprinşi de aceeaşi uimire ca şi toţi acei ce pentru intăia oară se intimpla să-l cunoască. Vivaldo, care era un om foarte deştept şi de caracter hazliu, spre a petrece fără urit puţinul drum ce ziceau că le lipseşte ca să ajungă la dealul inmormĕntării, vroì să-i dea prilej ca să meargă inainte cu aiurările lui. Astfel ii zise: „Mi se pare domnule cavaler rătăcitor, că graţia voastră s'a inrolat in unul din ordinele cele mai aspre ce se află pe pămĕnt, şi eu cred că nici chiar ordinul călugărilor sfăntului Bruno nu este atăt de aspru“. — Tot atăt de aspru poate să fie, respunse Don Quijote, dar nu stau la indoeală nici căt e negru sub unghie de a susţinè că e mai

puţin folositor. Căci, dacă e să spunem adevĕrat, nu face mai puţin soldatul care pune in lucrare ceeace-i porunceşte căpitanul sĕu, decât insuş căpitanul care dă porunca. Vreau să zic că monahii, in toată pacea şi liniştea, cer dela Dumnezeu binele pămĕntului; ear noi soldaţii şi cavalerii realizăm in faptă lucrurile pentru care ei se roagă, apărându-l cu puterea braţelor şi cu ascuţitul săbiilor noastre; nu la adăpost, ci sub cerul deschis, supuşi la nesuferitele raze ale soarelui vara, şi gerurilor pişcătoare iarna. Astfel noi suntem miniştrii lui Dumnezeu pe pămĕnt, şi braţele prin care se esecută aice dreptatea sa. Şi fiindcă lucrurile resboiului şi tot ce le priveşte şi stă in legătură cu dĕnsele, nu se pot esecuta decât cu sudoare, osteneală şi muncă peste mĕsură, urmează că acei ce le profesează, au fără indoială mai mare necas decât acei ce, in pace şi odihnă liniştită, se roagă lui Dumnezeu să favorizeze pe cei care au puţină putere. Nu vreau eu să zic, şi nici nu-mi trece prin gând, că starea de cavaler rătăcitor este tot atât de bună ca şi acea de călugăr inchis in monăstire, vreau numai să deduc, după ceeace sufer eu, că fără indoială este mai obositoare, mai supărăcioasă, mai supusă la foame şi la sete, mai nenorocită, mai sărăcăcioasă şi mai murdară, căci nu remâne indoială că in cursul vieţii lor cavalerii rătăcitori din vremile trecute avurĕ de suferit multe nenorociri. Şi dacă unii se inălţarĕ până a se face impĕraţi prin vitejia braţului lor, i-a costat, zĕu! mult sânge şi sudoare şi chiar acelor, ce se ridicarĕ la această treaptă, de le-ar fi lipsit vrăjitorii şi inţelepţii care să-i ajute, ei ar fi remas foarte amăgiţi in dorinţele lor şi foarte căzuţi in speranţele lor“.

— De această părere sunt şi eu, respunse călĕtorul; dar un lucru, intre multe altele, il găsesc rĕu din partea cavalerilor rătăcitori, şi anume: când ei află prilejul de a infrunta o aventură mare şi primejdioasă, in care se vede pericul vĕdit de a-şi perde viaţa, niciodată in momentul de a incepe nu-şi aduc aminte de a se recomenda lui Dumnezeu, cum fiecare creştin este indatorit să facă in asemene

pericule. Dimpotrivă ei se rĕcomĕndă damelor lor cu atâta aprindere şi zel, ca şi cum ele ar fi Dumnezeul lor. Aceasta mi se pare că miroasă ceva a păgânătate. — Domnule, respunde Don Quijote, nici intr'un chip nu se poate să fie altfel, şi s'ar pune intr'o rea posiţiune cavalerul care nu ar face aşa; căci este datină şi obiceiu in cavaleria rătăcitoare ca un cavaler rătăcitor, ce ar avea pe dama sa dinainte, in momentul de-a săvirşì vreo faptă mare de arme, să-şi intoarcă ochii spre dĕnsa cu dulceaţă şi iubire, ca şi cum i-ar cere printr'inşii să-l favorizeze şi să-l apere in imprejurarea critică in care se află. Şi chiar dacă nimeni nu-l aude, este dator să murmure intre dinţi câteva cuvinte, prin care să i se recomĕnde din toată inima; şi de aceasta avem nenumĕrate exemple in istorie. Dar nu trebue să se inţeleagă prin aceasta, că ei au să lipsească a se recomĕnda lui Dumnezeu, căci le remâne in timpul luptei destul timp şi loc spre a o face. — Cu toate aceste, zise ear călĕtorul, mai am o indoială: de multe ori am cetit că se naşte gâlceavă intre doi cavaleri rătăcitori, şi din una in alta, li se aprinde mânia, işi intorc caii, ocupă loc pe câmp, şi deodată fără mai multă vorbă, in fuga lor cea mare, earăş se intilnesc, şi in puterea fugii se recomĕndă damelor lor. Ceeace ese obicĭnuit din asemenea ciocniri, este că unul pică de pe spetele calului străpuns până de cealaltă parte de lancea protivnicului, şi celuilalt i se intimplă că de nu s'ar ţinea de coamă, nu s'ar putea oprì să nu cadă la pămĕnt. Eu nu ştiu cum a avut mortul mijloc să se recomĕnde lui Dumnezeu, in timpul acestei acţiuni atât de grabnice. Ar fi fost mai bine ca vorbele ce perdù in fugă recomendându-se damei sale, să le fi perdut in ceeace trebuia şi era dator ca creştin, cu atât mai mult cu cât imi inchipuesc că nu toţi cavalerii rătăcitori au dame la care să se recomĕnde, pentrucă nu toţi sunt inamoraţi. — Aceasta nu se poate, respunde Don Quijote; zic că nu se poate să fie un cavaler rătăcitor fără damă, pentrucă le este atât de propriu şi de firesc la asemene oameni de-a fi inamoraţi, ca cerului de-a avea stele, şi de sigur că nu s'a vĕzut is-

torie in care să se găsească cavaler rătăcitor fără amoruri, căci pentru motivul chiar că ar fi fără ele, n'ar fi socotit drept cavaler legiuit, ci ca bastard, şi că a intrat in cetatea numită a cavaleriei, nu pe poartă, ci pe deasupra zidului ca un hoţ şi tâlhar.

— Cu toate aceste, zise călĕtorul, mi se pare, dacă-mi aduc bine aminte, că am cetit că Galaor, fratele viteazului Amadis de Gaula, niciodată nu a avut o damă anumită de care să se poată inamora, şi totuş nu s'a bucurat de mai puţină stimă, şi a fost un cavaler foarte viteaz şi vestit. La aceasta respunse Don Quijote: Domnule, o singură rănduniсă nu face primăvara, cu atâta mai mult cu cât eu ştiu că in ascuns acest cavaler era foarte tare inamorat şi afară deaceea că a iubì mult pe toate câte le găsea bine, era o pornire firească la dĕnsul, pe care nu o putea stăpânì. Dar in cele din urmă este foarte dovedit că el avea una singură pe care o făcuse stăpână pe vrointa sa, şi căreia se recomĕnda foarte adese şi foarte in ascuns, pentrucă trecea drept cavaler tainic".

— Aşa dar, dacă este esenţial ca orice cavaler rătăcitor să fie inamorat, zise călătorul, se poate crede negreşit că şi graţia voastră este, de vreme ce intră in această tagmă; şi dacă este că graţia voastră nu se făleşte a fi tot atât de tainic ca don Galaor, o rog cu toată seriositatea ce pot, in numele acestei intregi societăţi, şi in numele meu, să ne spună numele, patria, calitatea şi frumuseţa damei sale, căci ea se va crede fericită ca lumea intreagă să ştie că este iubită şi slujită de un astfel de cavaler cum pare a fi graţia voastră". Aice Don Quijote scoase un adânc suspin, şi zise: „Nu voiu putea afirma dacă dulcii mele duşmane ii place sau nu ca lumea să ştie că eu o slujesc; pot numai să spun, respunzĕnd la ceeace mi se cere cu atâta modestie, că numele ei este Dulcinea, patria Toboso, sat din La Mancha; după calitatea ei trebue să fie cel puţin prinţesă, de vreme ce este regina şi doamna mea, ear frumuseţa ei e supraomenească, căci intr'insa vin să se intrupească toate insuşirile imposibile şi chimerice ale frumuseţei pe

care poeţii le dau damelor lor. Pĕrul ei e de aur, fruntea câmpii Eliseii, sprincenile ei curcubee, ochii ei sori, obrajii trandafiri, buzele mărgean, perle dinţii ei, alabastru gâtul, marmură pieptul, fildeş mânile, albă ca zăpada, şi părţile pe care ruşinea le ascunse vederii omeneşti sunt astfel, după cum cred şi inţeleg, incât numai o cercetare iscusită le-ar putea găcì preţul, dar nu le-ar putea compara cu ceva. — Neamul, familia, spiţa am vroì s'o ştim, zise earăş Vivaldo. — Ea nu este, respunse Don Quijote, din vechii Curtius, Caius şi Scipionii romani, nici din Romanii moderni Colona şi Orsini, nici din Mocada şi Requesen din Catalonia, şi mai puţin ăncă din Rebella şi Villanova din Valenţia, Palafox, Nuza, Rocaberti, Corella, Luna, Aladon, Urrea, Foz şi Gurrea din Aragon; Cerda, Manrique, Mendoza, şi Guzman din Castilia; Alencastro, Palla şi Meneses din Portugalia; dar este din familia Toboso din La Mancha, spiţă nouă dar astfel, incât poate face un nobil inceput celor mai strălucite familii ale veacurilor viitoare. Şi să nu se respundă la aceasta decât numai cu condiţiunile pe care le puse Cervino la piciorul trofeelor armelor lui Roland:

Nime'n lături să le dea,
Dacă nu va fi in stare cu Roland in pept să stea [1]).

— Deşi familia mea este Calchopin [2]) din Laredo, respunse călĕtorul, nu voiu indrăznì eu s'o pun alăture cu acea a lui Toboso din La Mancha, cu toate că pentru a spune adevĕrul, un asemene nume n'a ajuns ăncă până acum la urechile mele. — Mĕ mir că n'a ajuns, zise ear Don Quijote.

Cu mare băgare de seamă ascultau toţi ceilalţi con-

---

[1]) Nessun la muova
Que star non possa con Orlando à prova
(Ariosto, cant. XXIV, Oct. 57)

[2]) *Calchopin* (ceteşte: *calciopin*) sau *Galchupin* se numea atunci in Spania cel ce emigra in India, pentrucă era sărac sau fără căpĕtâiu.

vorbirea celor doi, şi până şi căprarii insuş şi păstorii se incredinţarĕ despre desăvirşita lipsă de judecată a lui Don Quijote. Numai Sancho Panza credea că tot ce zicea stăpânu-sĕu era adevĕrat, ştiind el cine este şi cunoscĕndu-l dela naştere. De un lucru singur se cam indoia puţin şi nu-l putea crede, anume de-acea frumoasă Dulcinea del Toboso, căci niciodată un astfel de nume şi astfel de prinţesă nu ajunsese cândva la cunoştinţa sa, cu toate că trăia atât de aproape de Toboso.

Astfel mergeau vorbind, când vĕzurĕ că prin văgăuna ce făceau doi munţi inalţi se scoborau ca la douĕzeci de păstori, toţi imbrăcaţi cu cojoace de lână neagră şi incununaţi cu ghirlande care, după cum se vĕzù in urmă, erau unele de tisă, altele de chiparos. Şese dintr'inşii duceau nişte năsălii acoperite cu flori şi crengi multe şi felurite. Ceeace vĕzĕnd unul dintre căprari zise: „Eată că vin cei ce aduc corpul lui Crisostom, şi poalele acelui munte este locul in care el a poruncit să-l ingroape". Pentru aceasta ei se grăbirĕ să ajungă, şi aceasta se potrivì tocmai in timpul când cei ce veneau puseserĕ năsăliile jos, şi patru dintr'inşii săpau groapa cu cazmale ascuţite lângă o stincă tare. Ei se adresarĕ cu politeţă unii la alţii, şi indată Don Quijote şi cei ce veneau cu dĕnsul incepurĕ a se uita la năsălii şi in ele vĕzurĕ acoperit de flori corpul mort şi imbrăcat ca păstor, in virstă cam de treizeci de ani. Deşi mort, se arăta că viu fusese frumos la faţă şi bine făcut. Inprejurul lui, şi pe aceleaşi năsălii se aflau câteva cărţi şi multe hărtii deschise şi inchise.

Cei ce priviau, ca şi cei ce săpau groapa, şi toţi ceilalţi ce erau acolo, păstrau o uimitoare tăcere, până când unul din cei ce adusese pe mort zise altuia: „Uită-te bine Ambrosio, dacă este acesta locul insemnat de Crisostom, de vreme ce vroiţi să se implinească cu atâta punctualitate ceeace el a lăsat in testamentul sĕu. Acesta este, respunse Ambrosio, căci de multe ori aice nenorocitul meu prieten mi-a povestit istoria nefericirii sale. Aice imi spuse el că pentru intâia oară a vĕzut pe acea duşmană de moarte a neamului

omenesc, şi tot aice intăia oară ii deschise găndul sĕu tot atăt de onest pe căt de inamorat; aice insfirşit, pentru cea de pe urmă dată, Marcela il gătì prin nepăsarea şi despreţul ei, şi-l silì să pună capĕt tragediei nenorocitei sale vieţi. Aice, in amintirea atător nefericiri, a vrut el să-l depunem in sinul vecĭnicei uitări".

Apoi intorcĕndu-se spre Don Quijote şi spre călĕtori, urmâ zicĕnd: „Acest corp, domnilor, pe care staţi privindu-l cu ochi induioşaţi, a fost depositarul unui suflet in care cerul pusese o nesfirşită parte din bogăţiile sale. Acesta este corpul lui Crisostom, care fu unic in talent, fără păreche in politeţă, neasemĕnat in nobleţă, estraordinar in prietenie, măreţ fără calcul, grav fără ingămfare, voios fără injosire, şi int'un cuvĕnt cel intăiu in tot ce se chiamă a fi bun şi fără seamen in tot ce este a fi nenorocit. A iubit mult, a fost despreţuit; au adorat, a fost urgisit; s'a rugat la o fiară, a voit să induioşeze o marmură, a umblat după vĕnt, a ridicat glasul in pustiu, a fost slujitorul nerecunoştinţii, dela care a dobăndit ca resplată să fie prada morţii, in mijlocul căei vieţii sale, căreia ii puse sfirşit o păstoriţă ce el se silea să facă nemuritoare, pentru ca ea să trăească in amintirea oamenilor, ceeace ar putea să dovedească negreşit aceste hărtii pe care le priviţi, dacă el nu mi-ar fi poruncit să le incredinţez focului, indată ce voiu incredinţa corpul sĕu pămĕntului".

— Mai mare asprime şi cruzime veţi intrebuinţa voi cu dĕnsele, zise Vivaldo, decăt chiar stăpănul lor, căci nu este drept nici cu judecată să se implinească vrointa cuiva care porunceşte lucruri in afară de orice minte sănătoasă. Cine ar fi găsit cu minte pe Cesar August dacă s'ar fi invoit să pună in lucrare aceeace lăsase prin testamentul sĕu divinul căntăreţ din Mantua? Astfel, domnule Ambrosio, dacă daţi pămĕntului corpul prietenului vostru, nu daţi uitării scrierile sale. Ceeace el a ordonat ca jignit, nu e bine ca voi să impliniţi ca nesocotit. Dimpotrivă, dănd acestor hărtii viaţă, faceţi ca să trăească pentru totdeauna şi cruzimea Marcelei, pentru a slujì de pildă oamenilor in vremile vi-

itoare, spre a se ferì şi a evita să cadă in asemene prăpastii. Căci deja ştiu eu, şi toţi cei ce am venit aice, istoria inamoratului şi desnădejduitului vostru prietin; cunoaştem dragostea voastră pentru dĕnsul, prilejul morţii sale şi ce a lăsat cu limbă de moarte, sfirşindu-şi viaţa. Din această jalnică istorie se poate inţelege căt de mare a fost cruzimea Marcelii, iubirea lui Crisostom, credinţa prieteniei voastre, şi sfirşitul ce au acei ce fără socotinţă aleargă pe calea ce le aşterne inaintea ochilor un amor nebunesc. Asară aflarĕm moartea lui Crisostom, şi că avea să fie ingropat in acest loc, şi astfel de curiositate şi de milă lăsarĕm drumul nostru drept, şi ne hotărirĕm să venim spre a vedè cu ochii ceeace auzind numai ne induioşase atăt de mult. Ca plată pentru această milă şi pentru dorinţa ce s'a născut in noi de-a repara această perdere, dacă am putea,

vĕ rugăm, o inţeleptule Ambrosio, cel puţin eu te conjur din partea mea, ca, renunţănd de-a arde aceste hărtii, să mĕ laşi să iau căteva dintr'insele". Şi fără a aştepta ca păstorul să respundă, intinse măna şi luâ căteva din cele ce se aflau mai aproape. Ambrosio, vĕzĕnd aceasta zise: „De politeţă, mĕ voiu invoì ca să remăneţi, domnule, cu acele pe care le-aţi luat acum; dar a crede că voiu renunţa de-a arde pe cele ce remăn, este o zadarnică credinţă". Vivaldo care dorea să vadă ce spuneau hărtiile, deschise indată una din ele, şi vĕzù că avea titlul: *Căntec desnădejduit.*

Ambrosio il auzì şi zise: „Aceasta este cea de pe urmă hărtie ce a scris nenorocitul; şi pentru ca să vedeţi, domnule, la ce capĕt il adusese suferinţele sale, cetiţi-o astfel ca să fiţi auzit, căci veţi avea timp până se va sfirşì de săpat groapa". Voiu face aceasta cu foarte mare plăcere, zise Vivaldo. Şi fiindcă toţi cei de faţă aveau aceeaşi dorinţă, ei se puserĕ imprejur, şi el cetind cu glas limpede, vĕzù că sună astfel:

(Va urma).

ST. G. VĂRGOLICI.

POESII

ROMANŢĂ

Când albă şi cu braţe goale
Tu lângă mine vii la bal,
Cu ochii sufletului dornic
Pe Venus văd eşind din val.

Şi caldă, vie, poftitoare
M'atingi cu braţele ferbinţi,
A ochilor vorbire dulce
E plină de făgăduinţi.

Dar nu 'n păduri de portocale
Pe ţĕrmul mărilor albastre
Şi nici la Ganges, unde sfinte
De lotos flori ne-ar face castre

Nu vom fugi, ca'n veci să piară
Şi al meu nume ş'a ta veste!...
Tăcut şi tainic e alcovul
Şi plin de farmec de poveste!

NUFĔRUL

Legănându-se pe-adâncuri
Albul nufĕr infloreşte,
A mrejarului copilă
Visătoare il priveşte.

Şi ea-i albă ca un nufĕr...
Gândul de mi-ar fi de vrajă
Şi 'mprejurul ei aş pune
A prăpastiilor strajă.

DRĂGUŢĂ PIERDUTĂ...

Drăguţă pierdută tu nu-mi eşi din gând!
Zadarnic dispar pe albastre aripe
De fum, vestitorii tăcuţi a dulci clipe:
Foiţele albe cu'n singur mic rând,
Drăguţă pierdută tu nu-mi eşi din gând!

Cu ochii tĕi umezi şi plini de minuni
Un ânger de pază imi eşti, şi alungi
A dragostei visuri in nopţile lungi,
Şi zioa rĕvnirea l'a lumii cununi,
Cu ochii tĕi umezi şi plini de minuni.

Ş'in nopţile albe, sub sclipit de stele
Bărbatul ce-ţi spune căt el te iubeşte
Nu ştie că-n sufletul tĕu se trezeşte
A mea amintire cu glasuri de jele,...
In nopţile albe sub sclipit de stele.

DE CĂND TE-AI DUS...

De cănd te-ai dus, copilă dragă,
S'a stins pe cer o lume'ntreagă.
Stejaru'n codri s'a uscat
Mii de morminte s'au săpat.

Cu pĕrul ca argint de lună
Aş vrea să-ţi zic o noapte bună,
Dar dela mine păn la tine
Sunt mări adănci şi ţări străine.

Şi numai găndul meu pribeag
V'ajunge 'n taină al tĕu prag
Şi nevĕzut va săruta
Şi ochii tĕi şi inima.

Cernăuţi. *T. ROBEANU.*

LUI EMIL

Prin ferestrele deschise, intră vĕntul cel de seară
Şi la trista-i adiere pălpăie făclii de ceară;
Căntă fiorosu-i căntec cucuvaia'n depărtare
Ş'in odaie, prin unghere, chipul negrei morţi apare;
Ear pe masa mohorită, sub albi nouri de tămăie,
Intre nalbe, flori de jale, tu dormi somn de vecĭnicie.

Şi te-ai stins blăndă fiinţă, ţi-ai făcut pe lume răndul;
De smintiţi şi de nemernici nenţeles fostu-ţi-a găndul;
Milă-ţi era şi ruşine de-astă lume. A vieţei tale
Călăuz, făr de prihană, fost-a necurmata jale;
Şi sătul de-aşa miserii şi de traiu-ţi făr de rost,
Vre un dor, de mai avut-ai, doară moartea, de-a fi fost!

Ş'apoi, cănd pustiul lumii pătimaşă, 'nveninată,
Ţi-a lăsat scărba in suflet, biata minte sbuciumată;
Cănd de ură şi durere s'a sdrobit inima'n tine
Şi prin negrul glod al vieţii să te tărăi nu-ţi mai vine,
Taina şi odihna groapei, somnul cel de vecĭnicie,
In săcriu, sub lutul rece, dulce trebue să fie!

Dormi in tihnă, dormi iubite; după lume să nu-ţi pară
Rĕu; nici jalea, nici iubirea nu ţi-ar mai rĕscolì eară
Stolul junelor ilusii; intr'a mormĕntului noapte
Nu-i mai auzì mişeii cu-a lor bărfitoare şoapte;
Nici prietinii cu sfaturi, nesfirşita ta odihnă
Nu ţi-or turbura deacuma; dormi iubite, dormi in tihnă!

Iaşi in 20 Martie, 1887.

GEORGE VASILIU.

BIBLIOGRAFIE

CĂRŢI APĂRUTE DE CURÉND ŞI TRIMISE DIRECŢIUNII „CONVORBIRILOR LITERARE"

Iuliu I. Roşca — Fata dela Cozia, dramă in patru acte in versurl, 1 vol. Bucureşti 1886.

Id. Lăpuşneanu, Domnul Moldovei, tragedie in cinci acte in versuri, 1 vol. Bucureşti, 1886.

Dr. Emil Max. — Dietetica cea mai raţională şi cea mai eficace, 1 broş. Bucureşti 1886.

Psaltirea in versuri, intocmită de Dosofteiu, publicată de pe manuscrisul original şi de pe ediţiunea dela 1673 de *I. Bianu.* Ediţiunea Academiei Române, 1 vol. Bucureşti 1887.

Ioan Popu Reteganul. — Trandafiri şi viorele, poesii populare, Tom. I. Gherla 1886.

Id. Ţiganii, schiţă istorică lucrată după mai mulţi autori, 1 mic vol. de 96 pag. Blasiu 1886.

Canvorbiri Pedagogice, revistă pentru educaţiune şi instrucţiune. Proprietar P. Stoica. Redactor *I. Popu Reteganul.* Această revistă apare in fascicule lunare de 1 $^1/_2$ coale cu un portret şi un facsimile. Preţul abonamentului pe an 3 flor. (p. România 10 lei). Revista se imprimă la Panciova.

Documente privitoare la istoria Românilor. Volumul I 1199-1345 culese şi insoţite de note şi variante de *Nic. Densuşeanu* urmare la colecţiunea Hurmuzaki, publicate sub auspiciile Academiei Române şi ale Ministerului Cultelor şi Instrucţiunii Publice, Bucureşti 1887.

M. N. Seulescu. — La Question d'Orient et La France. Lettre à Mr. Georges Clémenceau, 1 broş, Paris 1887.

Ion Kalenderu. — Consiliul Impĕraţilor la Roma şi la Constantinopol, 1 vol. Bucureşti 1887.

Id. Etude sur le régime municipal romain, 1 vol. Bucureşti 1887.

Constantin Calmuschi. — Gheorghe Asachi. Viaţa şi activitatea lui, 1 broş. de 40 pag. Bĕrlad 1887.

Emanoil Cretzulescu. — Origina presei. — Presa in străinătate şi in România, 1 broş. Bucureşti 1887.

Ministerul Cultelor şi Instrucţiunii Publice. — Proectul de lege asupra instrucţiunii insoţit de espunerea de motive şi de consideraţiuni suplementare, 1 mare vol. in IV-o, Bucureşti 1887.

Id. Estracte din legislaţiunile scolare ale ţărilor străine. Francia, Belgia.

Titu Maiorescu. — Logica ed. II, 1 vol. Bucureşti 1887.

Georges Bengesco. — Oeuvres choisies de Voltaire, publiées avec préface etc. — Théâtre. 1 vol. Paris 1887.

Id. Voltaire. Lettres et Billets inédits, avec introduction et des notés. 1 vol. Paris 1887.

George G. Tocilescu. — Curs de procedura civilă. 1. vol. 192 pag. Iaşi 1887.

	Lei	B.
1052. — Fabulele lui Esop, Bucur. 1875, in 8⁰. (Din mica Bibliotecă pentru copii), ediţia *Socec et Comp.*	2	50
1053. — Iancu Jianu căpitan de haiduci, nuvelă originală, ediţiune adăogită, revĕḑută şi corectată, Buc. 1875, in 12⁰, p. 128. *Tip. Naţională*	1	50
1054. — Dorul ănimei, colecţiune de căntice nuoi şi vechi, doine, hore, căntece naţionale, căntece populare, căntece de dor, căntece eroice, balade şi cupletele cele mai alese şi mai noui de teatru, 2 părţi, Bucur. 1878 şi 1879, in 16⁰, p. 384 şi 371, ediţia *Gr. Luis*	à 1	50
1055. **POPILIANU D. S.** — Operile lui C. Corneliu Tacit, tesă de licenţă, Craiova, 1875, in 8⁰, p. 116. *Tip. naţională Th. Macinca şi R. Samitca.*		
1056. — Principii pentru scrierea şi pronunciarea limbei romăne, Craiova, 1876, in 12, p. 64. *Tip. naţională Th. Macinca si R. Samitca.*		
1057. **POPIŞTEANU D. R.** — Condiţiunea juridică a copiilor naturali, tesă pentru licenţă, Bucur. 1877, in 8⁰, p. 72. *Tip. Th. Michăescu.*		
1058. **POPOVICI N. ATH.** — Despre organisarea succesiunei in dreptul roman şi in dreptul romăn, Bucur. 1874, in 8⁰, p. 64.		
1059. **POPP A.** — Caligrafie pentru scoalele primare, in 8 oblong, p. 15. *Fraţii Ioaniţiu et Comp.*	—	20
1060. **POPP G.** Prescurtare de aritmetică practică, indreptată şi adăogită spre intrebuinţarea scoalelor incepătoare, Bucur. 1877, in 18⁰, p. 72. *Fraţii Ioaniţiu et Comp.*	—	35
1061. **POPP IOAN.** — Abecedar sau manual de silabism cu litere române, redactat intr'un mod foarte simplu şi lnlesnitor; ediţia XXI, Bucur. 1878, in 18⁰, p. 79. *Fraţii Ioaniţiu et Comp.*	30	—
1062. **POPP IOSIF.** — Manual asupra procedurei, in causele mai menunte procesuale civile, (art. de lege XXII, 1877) scris pe seama poporului romăn, in specie pentru judecătoriile comunale; Braşov, 1878, in 8⁰, *Tip. Römer et Kamner*	2	40
1063. **POPP MACEDON.** — Activitatea Vicarilor franci, episcopesci gr. cat. din districtul Năsĕudului, de la infiinţarea vicariatului pănă la vicarul Anchidim Pop, inclusiv, extrasă, coreasă, şi adausă după Albina din 1875, Buda-Pesta, 1875, in 8⁰, *Tip. Em. Bartalits.*		
1064. **POPP NICOLAU Dr.** — Elemente de Istoriă şi Geografiă, pentru clasele gimnasiale şi reale inferioare. Evul vechiu, Braşov, 1870, in 12⁰, 58 p.	—	40
1065. — Geografia Ungariei şi elemente din Geografia generală pentru scoalele populare. Ediţ. 2-a, Braşov, 1877, in 18⁰, 72 p. *Gött*	—	75
1066. **POPPU ST.** — Mĕsurile metrice, Blaşiu, 1875, in 12⁰.		
1067. — Economul, organ periodic pentru economiă, industriă şi comerciu, in colaborare cu *I. M. Moldo-*		

Lei B.

veanu, 5 cursuri, Sibiu, 1874—1879, in 4⁰, *Tip. S. Filtsch* (W. Kraft).

1068. — Legendariu pentru scoalele populare romăne, aprobat de comisiunea scolastică archidiecesană, ed. 2-a, indreptată și inavuțită cu 15 ilustrațiuni, Blașiu, 1878, in 8⁰, pag. 136. *Tip. Sem.* 1 35

1069. POPU V. GR. — Suveniri, poesii, Buc. 1874.

1070. — Eufrosina sau virtutea unei femei, nuvelă istorică, Bucur. 1875, in 12⁰, *Tip. Al. Grecescu.*

1071. — Conspect asupra literaturei române și scriitorilor ei, de la inceput și până astăzi in ordine chronologică. Partea I, Bucur. 1875, in 12⁰ p. 230. *Tip. Al. A. Grecescu* . . . 2 —

Partea II, Bucur. 1876, in 8⁰, p. 328. *Tip. Națională* . . . . 3 —

1072. PREDA N. D. — Cartea neagră a României. Bucur. 1877, in 4⁰, p. 35. *Tip. Michăilescu & Louis.* . . . . — 50

1073. — Dicționar latino-român, ed. a 2-a, Bucur. 1870, in 8⁰, p. 498, *Frații Ioanițiu & Comp.* . . . . . 7 —

1074. — Elemente de cosmografie, elaborate pentru usul claselor gimnasiale cu 10 gravuri, in 18⁰, XII & 243 p. Bucur. 1867, *frații Ioanițiu & Comp.* . . . . 1 —

1075. Première Société du crédit foncier roumain de Bucarest, Lois et Status, promulgué par le décret princier No. 827 du $^5/_{17}$ Avril 1873, publié au «Moniteur Officiel» No. 78 du $^6/_{18}$ Avril, Bucarest, 1874, in 16⁰, p. 203, *Litho-Tip. Socec, Sander & Teclu* . 1 40

1076. PRETORIU I. — Despre cumulul condamnațiunilor. Bucur. 1878.

1077. Prima Bancă națională Română, Statute, Bucur. 1878, in 4⁰, p. 42. *Stab. litotip. Socec, Sander & Teclu.*

Lei B.

2078. Prohodul Domnului Dumnezeu și Mântuitorului nostru Isus Cristos, care se căntă in sănta și marea Vineri seara la priveghiere, Bucur. 1878, in 8⁰, p. 28. *Tip. Thoma Theodorescu.* . . . . — 60

2079. Psaltirea prorocului și impěratului David, scurtată de S. Augustin, Bucur. 1874, in 32⁰, p. 33. *Tip. Al. Grecescu.*

2080. PUBLICOLA CAIUS MANLIUS. — Ministerul Lascar Catargiu sau cinci ani de dictatură vizirială, dedicată Senatului Romăniei, 1876, Düsseldorf, 1878, in 16⁰, p. 32. *Buchdruckerei des Ludwig Jepherin Eidbrecher.*

2081. PUIU A. — Prescurtare de istoria Romănilor, după Hasdeu, Focșani, 1876, in 12⁰, p. 131. *Tip. Samolada.*

2082. PUSCARIU ILARIU Dr. — Limba maternă, in institutele pedagogice și in clasele populare, Sibiu, 1878, in 8⁰, *Tip. Arlhid.* 1 20

2083. — Isagogia, adică introducere in cunoscința cărților săntei scripturi Sibiu, 1878. in 8⁰, p. 230. *Tipogr. Archid.* 4 50

2084. PUSCARIU IOAN de — Das Stereometer, Messinstrumens. Budapesta, 1877, in 8⁰, p. 33. *Tip. Al. Rocsi* 4 50

2085. — Considerațiuni asupra timpului și spațiului, Budapest, cu literele lui *Al. Cocsi*, 1778, in 12⁰, p. LX și 81. . . . . 1 80

2086. QUINEZU EM. — Question Bessarabienne. Lettre d'un paysan du Danube à un Russe, réponse à la lettre de M. Alesandri, publiée dans le journal de Bruxelles «*Le Nord*», Paris, *E. Dentu*, 1870 in 8⁰, p. 156.

2087. R. G. I. — Turcia, societatea civilă turcă, condițiunea femeilor musulmane, moravuri și obiceiuri, viața

	Lei	B.
femeilor musulmane, sclavii, culegere din mai mulţi autori francesi şi germani, Bucur. 1877, in 8⁰, p. *Tip. Curţii.*		
2088. **RACINE.** — Athalia, tragedie in 5 acte (1691), traducţiune in versuri de *G. Sion.* Bucur. 1875, in 8⁰, p. XIII & 111. *Tip. Lab. Români* . .	2	—
2089. — Phedra, tragedie in 5 acte (1677), traducţiune in versuri de *G. Sion*, cu o epistolă a D-lui V. Alecsandri, Bucur. 1885, in 12⁰, p. 90. *Noua tip. a Lab. Rom.*	2	—
2090. **RĂDULESCU I.** Atribuţiunile judecătorului de instrucţiune, Bucur. 1877, in 12⁰, p. 71. *Tip. Al. Grecescu.*		
2091. **RAMBASSON I.** — Educaţiunea maternă după indicaţiunile naturei, traducţiune liberă de d-na *Const. Argetoianu*, Craiova, 1877, in 8⁰, p. 111. *Tip. Naţională Th. Macinca & R. Samitca*	2	50
2092. **RANGABÉ A. R.** — Notarul Tapas, traducere de *G. Demetropulo*, Bucur. 1878, in 12⁰, p. 114. *Tip. St. Mihăilescu*	2	—
2093. **RASCAN GABR.** — Liturgia sau serviciul divin al bisericei orthodoxe, prelucrat, Bucur. in 12⁰, p. 221. *Tip. Curţii*	2	—
2094. — Liturgia sau serviciul divin al bisericei orthodoxe, Buc. 1876, in 12⁰, 220 p. *fraţii Ioaniţiu et comp.* (in deposit)	2	—
2095. **RASIANU ST.** — Abecedar complect franceso-român, intocmit pe un plan cu totul nuou şi foarte metodic penrru invăţătura tutor regulilor pronunţiei limbei francese, ed. a treia, Bucur. 1869, in 12⁰, 122 p. *fraţii Ioaniţiu et comp.*	1	25
2096. — Manual metodic de a citi şi a scrie cu inlesuire, ed. a III, Buc. 1874, in 18⁰, 48 p. *fraţii Ioaniţiu et comp.* (in deposit)	—	25
2097. **RATIU I.** — Etica creştină pentru seminariele clericale, Blasiu, 1875, in 8⁰. *Tip Sem.*		
2098. — Prelecţiuni teologice despre matrimoniu, impedimente, procedura cu respect la teoria ei, proxa vigenta in provincia metropolitana gr.-cat. de Alba Iulia, pentru alumnii de teologie şi usul clerului, Blasiu, 1875, in 8⁰, p. 472. *Tip. Archid.*		
2099. **RECEANU V.** — Geografia judeţului Iaşi, cu planul oraşului Iaşi, etc. pentru clasa a II-a primară urbană şi a III-a rurală, in colaborare cu institutorii G. Ienăchescu şi I. Creangă, Iaii, 1879, in 8⁰, p. 55.		
2100. Regulamentul de administraţiune publică asupra organisaţiunei judecătoresci in Dobrogia, in limba română, turcă, greacă şi bulgară, Bucur. 1878, in 8⁰, p. 70.		
2101. Regulamentul asupra eserciţiului şi manevrelor de infanterie, Şcoala de batalion şi de brigadă. Bucur. 1874, in 16⁰, p. 95. *Imprim. Statului.*		
2102. Regulament asupra exerciţiului şi manevrelor de pompieri. Bucur. 1874, in 16⁰, p. 219. *Imprim Statului* . .	1	—
2103. Regulament asupra exerciţiului de cavalerie, Bucur. 1875, in 16⁰, p. 274. *Tip. Lab. Rom.*	1	50
2104. Regulament asupra manevrelor şi evoluţiilor baterielor inhămate, Bucur. 1876, in 32⁰, p. 278, *Lito-tip. Socec, Sander & Teclu.*	1	50
2105. Regulamentul şi apendicele servicielor interne a spitalului Brăncovenesc, Bucur. 1877, in 8⁰, p. 68, *Tip. C. P. Conduratu.*		
2106. **RENDU AMBROSIU.** — Rocinson in insula sa, tradus de *I. Baumann.* Craiova, 1875, in 12⁰, p. 127, ed. *Ph. Lazar*	—	80

Din stabilimentul grafic Socec et Teclu, Bucureşti. — 25,317.

Apare la 1 a fiecărei luni.

CONVORBIRI LITERARE

No. 3. Bucuresti, 1 Iunie 1887. **Anul XXI.**

CORESPONDENŢA CU V. ALECSANDRI

(SCRISOAREA XXVII).

Londra, 25 Octombrie 1886.

Scumpe amice,

Eată câteva aduceri aminte din tinereţe, in care vei afla multe despre viaţa unora din oamenii generaţiunii noastre cu care te-ai găsit odinioară in contact şi pe aceeaşi cale, oameni ageri, a căror viaţă deşi scurtă de ani, a fost bogată in fapte; căci, au ştiut a suplinì timpului printr'o activitate şi un devotament fără preget, aşa că au putut lăsa, nu numai regrete in sufletele acelor care au avut norocirea de a-i cunoaşte deaproape şi a le aprecia calităţile inimei şi ale inteligenţei, dar au lăsat urme neşterse in literatura şi in istoria ţării noastre.

Armează-ţi dar răbdarea şi aşteaptă-te la o serie lungă de epistole.

I.

O dată eşind dela şcoală, apucasem drumul spre casă, luând prin scurta ulicioară care incepea in poarta Colegiului Sfântul Sava, intre curtea Petrescului şi casa cu pridvor a Egumenului grec al monăstirii şi se sfârşea, unde Bulevardul dă astăzi in strada Academiei; deoparte la dreapta era casa Dobroţineanului şi la stinga casa Spahiului. Poarta şcoalei era la căţi-va paşi de uşa bisericei, cam in locul unde s'a ridicat statua lui Lazăr. Acolo, se aşezau pe vine

in şir, unul lăngă altul merari, simigii şi bragagii cu tablalele şi panerele lor.

Un găligan de şcolar, căt un bivol de mare, tăbărise pe un băiat slab şi pirpiliu, il trăntise la pămĕnt şi-i căra la pumni, căutănd să-i ia din mănă o bucată de halviţă.

Goliatul, căruia toţi ii ziceam Sotea, pentrucă era de-o putere căreia numai vĕrul meu Mavru[1]) ii venea de hac, işi petrecea timpul, mai mult la poarta şcoalei intre plăcintari şi salepcii, decăt in clasă. Indată ce cumpăra cineva un covrig sau un mĕr, el se răpezea ca un erete, şi i-l smulgea din mănă, cu puternicii sĕi pumni; el respăndise o aşa groază printre băeţi, incăt mulţi ii plăteau tribut in natură sau in parale, ca să nu-i bată sau ca să-i protege incontra altor camarazi.

De astă dată insă găsise impotrivire; baiatul deşi trăntit la pămĕnt, nu lăsâ să-i scape halviţa; o apăra din măni şi din picioare, cu dinţii şi cu unghiile.

Fie indignaţiune, fie că puteam conta pe camarazi care veneau in urmă, mi-am luat inima in dinţi şi m'am aruncat in ajutorul celui slab şi asuprit.

Cea dintăi grijă a băiatului cănd s'a ridicat dela pămĕnt, a fost să caute să-şi adune de pe jos foile caetului sĕu, sdrenţuite şi risipite in luptă, operaţie lungă şi migăloasă, la care i-am dat şi eu mănă de ajutor.

A doua zi, cănd m'am dus la şcoală, l'am găsit in uşa clasei a IV-a de umanioare; cum m'a vĕzut şi-a scos şapca, arătăndu-mi cu mulţumire caetul şi zicĕndu-mi:

— Uite cum l'am dres de bine; noroc, zĕu, cu dumneata, că mi se perdea, pĕcat, o grămadă de muncă!

Foile rupte erau lipite şi cărpite fiecare la locul lor cu o minuţioasă ingrijire. Dar ce m'a mirat mai mult a fost să vĕz pe unele pagine scrise cu litere majuscule, frase ca acestea:

---

[1]) Contele Dimitrie Mavru, general de divisie in armata Rusească, fiu al generalului Nicolae Mavru şi al Profirei Moret de Blaramberg, născută Ghica.

„Petro Maior spune...
„Fotino zice...
„Din Constantin Capitanul...
„După Logofĕt: Radu Greceanu“.

Aceasta m'a mirat cu atăt mai mult, că peatunci, nu se pomenea in şcoalele noastre de Istorie Naţională. Deabia de căteva luni Florian Aaron incepuse un curs elementar de istorie generală, in care vorbea despre Asirieni şi Egipteni; nu ajunsese nici la Greci nici la Romani.

La intoarcerea mea din Paris, in anul 1841, ducĕndu-mĕ să vĕd pe poetul Alexandrescu la Dejurstfă in Gorgani, unde se afla inchis intr'o camerĕ in fundul curţii, lăngă gărlă, după ce am stat acolo pănă inoptase, când am eşit, ofiţerul de pază inchide uşa bine şi bagă cheea in buzunar, zicĕndu-mi:

— Vrei să te duc şi la Nicu Bălcescu? nu ne vede nimeni, au plecat toţi dela cancelarie; numai să nu mĕ spui cuiva, că dau de belea.

In camera in care am intrat, un tĕnĕr căruì deabia ii mija mustaţa pe buze, şedea pe marginea unui pătucean de scănduri fără alt aşternut decăt o manta soldăţească, ghemuită căpĕtĕiu şi o luminare de seu intr'un sfeşnic de pămĕnt, care lumina un ciaslov, singura carte ce-i fusese permisă. Acel arestant era băiatul pe care cu căţiva ani indărăt il scosesem din mănele fiorosului Sotea [1]).

La liberarea lui din inchisoare şi din armată, el a devenit unul din tinerii cu care mĕ vedeam mai des, el a devenit un bun şi preţios amic, cu care m'am inţeles totdeauna la vorbă şi la gănduri. Eram impreună zioa şi noaptea.

Fiu mijlociu al Serdăresei Linca Petreasca Bălcescu, cucoană vĕduvă foarte stimată şi cunoscută in toată ţara,

[1]) Pe acel Sotea, un Petresc, nu ştiu din Bucureşti sau aiurea, l'am găsit, căţiva ani mai in urmă, ofiţer la graniţa dintre Muntenia şi Moldova, la puntul Vădeni, la Seret. Deatunci nu i-am mai auzit de ştire.

pentru minunata doftorie cu care tămăduea de albeaţă la ochi, Nicu Bălcescu, tĕnĕr, de o complesiune delicată, cu o fisionomie blăndă şi simpatică, intrat foarte de timpuriu in serviciul militar ca Iuncăr, era arestat şi dat in judecata unui consiliu de rĕsboiu, ca culpabil de inaltă trădare.

Se dovedise că mersese de mai multe ori in casă la Mitică Filipescu, că făcuse cunoştinţă cu dascălul francez Vaillant, şi că era amic cu căpitanul Deïvos; ceva ăncă şi mai mult, se ştiea că la casarmă aduna pe lăngă dĕnsul, in orele de recreaţie, mai mulţi sergenţi şi soldaţi cărora le povestea despre vitejiile Romănilor in luptele lor cu Turci, cu Tătari, cu Unguri şi cu Leşi; din vremile lui Mircea, lui Mihaiu şi Ştefan; ba chiar ii invăţa să scrie şi să cetească.

Nicu Bălcescu avea o mare dorinţă de a invăţa; dotat cu inlesnire şi aplicaţiune la studii; inteligent, ardent şi entusiast, predilecţiunea lui era cu deosebire pentru studiile istorice şi mai ales pentru partea militară a istoriei. Din copilărie, cetise cu atenţiune vieţile bărbaţilor lui Plutarc, Anabasea lui Xenofon şi rĕsboiul Peloponesian al lui Tucidid; cetise şi recitase pe Tacit, Comentariele lui Cesar, Campaniile lui Napoleon şi lui Frederic şi studia cu dinadinsul pe Gibbon şi scrierile Generalului Jomigny asupra strategiei. Bălcescu avea credinţa că Romănia nu se va putea ridica decăt prin arme, şi că Romănii trebuea cu orice preţ să se arate pe un cămp de bătae, să dea dovezi de vitejie să se afirme ca naţiune, idee pe care o vedem dominănd dealungul in admirabila sa operă: *Căntarea Romăniei.*

La etatea de douĕzeci de ani, Bălcescu cetise tot ce putuse găsì, pe ici pe colea, despre istoria noastră naţională; petrecea zile intregi, cufundat in studiul documentelor adunate de reposatul Căpitan Cornescu Olteniceanu, colecţiune preţioasă care mai tărziu a trecut in posesiunea părintelui Episcop de Buzĕu, Dionisie.

Nicu Bălcescu era de o modestie rară; anevoe il făceai să-ţi cetească căte ceva din cele ce scriea. Intr'o seară, ne aflam mai mulţi amici adunaţi la Maiorul Voinescu II

a casă; acolo, după ce ne am luptat şi ne-am trăntit, după cum ne era obiceiul căci Bălcescu, deşi cel mai slab dintre noi toţi, dar căuta trănteala cu luminarea, când ne-am potolit, l'am pus cu deasila de ne-a cetit opera sa: *Puterea armată la Români.* Manuscriptul acela l'am luat eu de l'am dus lui Cogălniceanu la Iaşi unde s'a tipărit in Foaia Ştiinţifică şi Literară ce publicam impreună cu Alecsandri, C. Negruzzi şi Cogălniceanu, revistă hebdomadară, fără nume, căci marele censor al Moldovei, găsise că titlul *Propăşirea* cu care o botezasem era un cuvênt revoluţionar şi il ştersese din capul foaei.

Acea scriere a lui Bălcescu a fost foarte apreciată de cetitorii depe atunci şi a avut chiar onorurile unei ediţiuni separate, tipărită tot in tipografia lui Cogălniceanu.

Mai tărziu pe la anii 1844, 1845 şi 1846, el a publicat mai multe lucrări istorice in revista intitulată: *Magasinul Istoric* ce redacta in colaboraţiune cu eruditul Profesor Triboniu Laurian. Intr'acea colecţiune se găseşte scrierea asupra familiei Cantacuzineştilor, după documentele ce-i incredinţase Generalul Rudolf Cantacuzino din Rusia.

Nicu Bălcescu scriea lesne, stilul sĕu era limpede, strins, nervos şi elegant, precum il vedem in *Istoria lui Mihai Viteazul* şi in *Istoria muncitorilor plugari şi a proprietăţii teriane* din România (question économique), adesea inflorit şi poetic precum in *Căntarea României.* Deşi acea cap d'operă in literatura noastră, se poate să nu fi fost concepţiunea sa proprie, dar fără indoeală, oricare o fi fost autorul iniţial, ea fost prelucrată şi adusă la acea perfecţie, de Bălcescu.

D-l Vasile Alecsandri o atribue lui Alecu Rusu, un alt tĕnĕr plin de talent răpit şi el, ca şi Bălcescu, foarte de timpuriu familiei şi patriei sale.

Eată ce ştiu eu despre acea scriere epică din care ăncă pe la anul 1847 Bălcescu imi cetise mai multe fragmente şi pe care mai tărziu ne-a cetit-o intreagă in cabinetul generalului Mavru, unde se afla cu Laurian şi Boliac, sus-

ţinĕnd că găsise acel manuscript la un călugăr. Eată cu ce ocasiune ne-a făcut el acea cetire:

Generalul Mavru, filolog şi numismat de frunte, era de mai mulţi ani in relaţiune cu Laurian şi cu Boliac, cu unul pentru studiul de medalii antice şi schimburi de dublete, şi cu celălalt pentru cetirea şi transcrierea de inscripţiuni lapidare. Mavru poseda o colecţiune de antichităţi importantă, adunate, cele mai multe de pe malurile sting şi drept al Dunării, colecţiune pe care ăncă in viaţă fiind, a făcut-o donaţiune Museului nostru Naţional.

Pentru studiul archeologic, generalul Mavru, avea consacrată o zi pe sĕptĕmănă, zi in care se inchidea in cabinetul sĕu cu Laurian şi cu Boliac şi nu primea pe nimeni. Acei doi colaboratori rĕmăneau la masă, (se prănzea pe atunci pe la trei ore după ameazi) şi lucrau şi după prănz pănă seara.

Cu ocasia căsătoriei mele, generalul Mavru a făcut cunoştinţă cu Nicu Bălcescu, care dela 1847, a inceput a lua şi el parte la acele şedinţe de studii istorice.

Intr'una dintr'acele zile, la care asistam şi eu căteodată, făcĕnd eu elogiul manuscriptului aflat de Bălcescu la călugăr, după o mare stăruinţă a noastră a tutulor, Bălcescu a trebuit să se ducă acasă să-şi aducă caetul să ni-l cetească. Era scris de măna lui, cu multe ştersĕturi şi indreptări. Cetirea a fost ascultată cu admiraţiune, ear după ce am terminat cu laudele şi cu critica, generalul Mavru se uită la Bălcescu rizĕnd şi bătĕndu-l pe umĕr, ii zise:

— Mon cher! se non e vero e ben trovato; c'est une œuvre du plus haut mérite et fait beaucoup d'honneur à l'auteur ici présent.

Mavru a urmat cu studiele sale archeologice până in ultimele zile ale vieţei sale; numai că colaboratorii sĕi nu mai erau aceeaşi. In anii din urmă lucra cu Dumitru Berendeiul, cu Dumitru Sturza, cu Mişu Suţu şi cu Alexandru Odobescu.

Noi toţi căţi am auzit atunci cetirea *Căntării Romăniei*, deşi admiteam că Bălcescu poate că găsise la vr'eun

călugăr ceva scris in felul biblic, dar credeam că scrierea aşa cum ne-o cetise, fusese prelucrată de pana şi de imaginaţiunea sa.

El in anul 1845 sau 1846, a făcut o călĕtorie de cercetări istorice pe marginea Dunării dela Celeiu până la Turnu Severin şi pe la monăstirile de peste Olt, in tovărăşie că Laurian şi cu Boliac, călĕtorie in care s'au descoperit mai multe inscripţiuni care au fost transcrise, complectate şi publicate de Laurian in Magasinul Istoric, lucrare pe care Boliac voise să şi-o aproprieze şi pentru care a fost mai multe contestaţii intre Boliac şi Laurian. Intr'acea călĕtorie Bălcescu pretindea că ar fi găsit la un călugăr, manuscriptul: *Căntarea Romăniei*, dar limba in care este scris acel poem şi aspiraţiunile autorului poartă intr'insul dovadă netăgăduită că trebue să fi fost scris cam pintre anii 1838 şi 1846. Tot pe la anul 1845 sau 1846, Nicu Bălcescu a mai făcut şi o altă călĕtorie in Moldova cu Costăchiţă N. Filipescu, unde s'a găsit in strinsă legătură, cu Alecu Rusu, şi nu este de mirat că aceşti doi tineri să-şi fi esercitat in comun pana şi imaginaţiunea lor, unul in limba Română, celălalt in limba Franceză.

Oricum ar fi, şi oricine ar fi fost autorul, călugăr sau mirean, din veacuri trecute sau din timpul nostru, uşoară să-i fie ţărina căci cu frumoasă şi măndră floare a inzestrat literatura Română!

In tinereţea mea, eu obicĭnueam a mĕ culca tărziu, de multe ori după ce se făcea zioă; adesea imi făceam somnul pe scaun, răzemat de masă, fără a mĕ atinge cu sĕptĕmănile de pat. Când eram şcolar la Paris, vara, după ce imi pregăteam lecţiile pantru a doua zi, apoi pe la miezul nopţii porneam pe jos de-acasă de lăngă Poarta Luxemburgului, din aproprierea scoalei de mine, şi mĕ duceam până la Tortoni pe Boulevard des Italiens, unde luam o ingheţată şi mĕ intorceam pe când se ingăna zioa cu noaptea.

Intr'o vreme găsisem un tovarăş cu care mĕ potriveam la felul acesta de traiu, pe Grigore Romalo, tĕnĕr de spirit şi de inimă, devenit victima devotamentului sĕu pen-

tru ţară. Grigore Romalo esilat la Brusa la 1848, a murit la Constantinopol, la Pera, in primăvara anului 1849, in spitalul surorilor de caritate Lazariste, in urma hemoptisiei ce i se pricinuise de loviturile de paturi de puşcă in pept la afacerea din Iaşi, dela Martie 1848. L'am dus de l'am inmormĕntat la cimitirul dela Balucli.

Cu Grigore Romalo, când eram la Paris, duceam uneori pe lună, plimbările noastre nocturne până la Neuilly şi la Boulogne lângă Saint Cloud.

In Bucureşti, obicĭnuisem şi pe Nicu Bălcescu la acel fel de viaţă; aşa că după ce petreceam serile cu mai mulţi amici, apoi pe la orele unsprezece sau douĕsprezece, noi doi, Bălcescu şi eu, porneam pe jos deacasă dela mine, de peste drum de hanu lui Filaret, (astăzi Piaţa Teatrului) şi ne duceam dincolo de Malmaison, la Grădină la Câmpineanu (fosta grădina lui Scufa) unde găseam companie bună şi treceam ore plăcute până pe la patru şi la cinci după mezul nopţii, deacolo ne intorceam acasă in zioa mare. Pe drum, aveam, mai totdeauna câte-o sfadă, douĕ cu cânii mahalalelor. Erau mai ales douĕ staţiuni anevoe de trecut cu pace: una la cotu gârlei de lângă grădina lui Mimi, şi alta pe maidanul de dinaintea bisericei Popa Tatu, unde stau nişte dulăi cât viţeii de mari, culcaţi covrig, risipiţi pe drum deacurmezişul, şi cum ne simţeau se sculau cu toţii intr'o lătrătură şi săreau la noi.

Intr'o noapte prin culesul viilor pe la 1843, pe când lumina lunei incepea a se contopì cu razele dimineţei şi ajunsesem in dreptul caselor lui Simeon Marcovici, după un mic sfat intre noi doi, in respântii, in loc s'o luăm la deal, pe la Oteteleşanu să eşim la mine acasă, ne-am hotărit să urmăm inainte pe strada Brezoianu, să eşim la Mihai Vodă, şi deacolo să apucăm spre Filaret, să ne ducem să dejunăm cu câte-o pàreche de cârnaţi trandafiri şi un păhar de must. Ne apropiasem de biserica Sfinţii Apostoli, când intilnim in cale pe căpitanul Tell, mergĕnd spre casarma dela Mihai Vodă, şi ne luăm câteşi trei pe drum inainte, pe sub Mitropolie, la viile din deal. Cu cât ne suiam pe

coastă, cu atăt vorbirea noastră devenea mai aprinsă. Subiectul discuţiunii era acel de toate zilele şi de toate serile. Ne imputam unul altuea lipsă de patriotism şi de energie; ne făceam rĕspunzĕtori de starea nenorocită şi umilită a ţării aşa că la intoarcerea noastră in vale la fŏntănă, jurasem să ne consacrăm patriei cu trupul şi cu sufletul, ne legasem fraţi de cruce, şi ca fiecare din noi trei să se supue cu pericolul vieţei şi al averii la hotăririle celorlalţi doi; chiar in zioa aceea ne-am adunat de am alcătuit statutele şi regulamentele *Frăţiei.*

Iniţiaţii erau formaţi in grupuri de căte zece; fiecare frate cunoscĕnd numai pe şeful sĕu imediat Diacon, Preot sau Archiereu, acel care il catichisise, il iniţiase şi dela care şi prin care primise ordine şi instrucţiuni. Acestuia ii datorea ascultare şi supunere cu pericolul vieţei şi ai averii, păstrănd secretul cel mai absolut. Devisa era: *Dreptate, Frăţie.*

Statutele scrise in cifre cu chee, erau păstrate la mine in bibliotecă, in scoarţele Algebrei lui Bourdon. La Mai 1848, cănd m'am hotărit să mĕ duc la Constantinopol, am dat acel volum in păstrarea Bălcescului, dar el, peste douĕ zile mi l'a adus inapoi, zicĕnd că se teme de vre-o perchisiţiune sau de-o arestare, şi că-l crede mai in siguranţă la mine. La plecarea mea din Bucureşti, am pus acea carte cu alte cărţi şi cu notele şi caetele mele din şcoală, intr'o ladă pe care am lăsat-o in beciul de sub scară, in casa generalului Mavru, unde locueam la Jicniţa, astăzi Legaţiunea Italiei, casă care a ars la 1856, cănd devenise spital militar in timpul ocupaţiunii Austriace. Acolo, impreună cu casa, s'a mistuit in cenuşă cărţile, hărtiile, tablourile mobilele şi toate obiectele ce posedam.

Nicu Bălcescu, unul din cei trei şefi ai societăţi *Frăţia*, a fost apostolul şi iniţiatorul cel mai ager şi mai zelos. Maiorul Voinescu II, Boliac, Bolintineanu, Deïvos, Golescu (Alecu Negru) Marin Serghiescu Naţionalu, Filipescu şi mulţi civili şi militari, făceau parte dintr'acea asociaţiune.

Nu ştiu dacă dintre ofiţeri mai este astăzi in viaţă altul decăt Căpitanul Cristofi.

Mai tot intr'acelaş timp s'a format în Bucureşti societatea literară al cărui scop nu avea nimic ascuns, ci era pur şi simplu desvoltarea şi incurajarea literaturei naţionale. Preşedintele ei, a fost in tot timpul poetul Iancu Văcărescu, avĕnd de secretari de Maiorul Voinescu II şi pe Nicu Bălcescu. Mai mulţi Romăni din Moldova, Vasile Alecsandri, Cogălniceauu, C. Negruzzi şi alţii făceau parte din ea, şi când unul dintr'aceşti bărbaţi venea la Bucureşti, era pentru noi toţi o adevĕrată serbătoare. Ne adunam odată pe sĕptĕmănă, luni seara, imi pare, de cele mai multe ori, la Văcărescu in strada Poetului, sub Mitropolie, sau la Avocatul Stefan Ferechidi, in strada Dionisie. Nicu Bălcescu prin activitatea sa a făcut multe servicii societăţii literare. Din contribuţiunile membrilor ei, s'au publicat multe opere literare, precum: scrierile celor trei Văcăreşti, Enake, Alecu şi Iancu, poesiile lui Grigore Alexandrescu, călĕtoria lui Guliver ilustrată de Granville, tradusă de I. Niculici şi multe alte cărţi.

Pe la anul 1846, Bălcescu, procurăndu-şi mijloace băneşti din familie a pornit in străinătate, unde a petrecut aproape doi ani cetind şi notănd tot ce a putut găsì in biblioteci şi in archive despre viaţa şi vitejiile lui Mihai Vodă, eroul a căruia istorie plănuise să scrie. Intr'acea călĕtorie a găsit in colecţiunea de portrete din biblioteca naţională din Paris, portretul Eroului Romăn, şi săpăt de vestitul pictor Salder, contimpuranul lui Mihai, care l'a cunoscut la Viena; tot intr'acea colecţiune a găsit şi portretele Domnitorilor Gheorghe şi Grigore Ghica.

La 1846, pe când mĕ găseam şi eu la Paris, s'a mai infiinţat şi o altă societate: Societatea Studenţilor Romăni, cu scop de-a ajuta şi incuraja la studii pe tineri fără mijloace băneşti. Erau membri acelei societăţi mai toţi Romănii aflători atunci in Paris: C. A. Rosetti, Cogălniceanu, Nicu Bălcescu, fraţii Brătieni (Dumitru şi Iancu), Iancu Bălăceanu, Al. Catargiu şi frate-seu Calimah, Grigore Romalo,

Scarlat Vărnav (mai in urmă devenit Popa Vărnav), Nicu Roset Bălănescu, Ion Ghica şi mai mulţi alţii. Societatea aceasta era pusă sub patronajul poetului Alphonse de Lamartine şi avea un comitet compus de Ion Ghica preşedinte, C. A. Rosetti secretar şi Scarlat Vărnav casier.

Pe la sfirşitul anului 1846, un vĕnt de libertate sufla peste toată Europa. In Berlin se vorbea de Constituţie, la Viena de Libertate şi la Pesta de Sancţiune Pragmatică. Genova devenise focarul de unde se respăndea ideea de Unitate in toată Peninsula Apenină. Toscana, Sicilia, Lombardia, Veneţia şi toate micele state deoparte şi de alta a Apeninilor, aveau speranţele ţintite asupra cavalerescului Rege Carol Albert, şi contau pe concursul armatei piemontese. Strigătul de libertate şi de naţionalitate se ridica din toate unghiurile lumii civilisate. Deodată cu apariţiunea scrierilor lui Gioberti, Filip al Franţei, trimisese la Roma, ca ambasador al sĕu, pe refugitul Napolitan, pe invăţatul Rossi, naturalizat francez, şi devenit Pair de France. Cardinalul Mastai Ferreti, Episcopul de Imola, urmase bĕtrănului Grigorie XVI pe tronul Pontifical, şi biserica catolică, de sus, de pe sfăntul scaun, propoveduea toleranţa; intr'aceeaşi vreme, in Franţa agitaţiunea creştea; ideile democratice şi chiar republicane căştigau din zi in zi aderenţi şi partisani; la cursurile lui Michelet, lui Quinet şi lui Miskiewitz se imbulzeau studenţii cu miile, unul peste altul; fiecare lecţie se termina cu un tunet de aplause şi cu strigătul de *Vive la Republique!* Oameni politici din cei mai ispitiţi şi oratori elocinţi ai Camerei luau parte la banchetele naţionale şi cereau impreună cu radicalii şi cu republicanii, reforma legii electorale.

Romănii deoparte şi de alta a Carpaţilor nu puteau să rĕmăe simpli spectatori, la cele ce se petreceau in Ungaria, in Austria şi in tot Occidentul; căutau să se afirme şi ei prin adunarea dela Blaj, prin revendicarea drepturilor autonome ale Transilvaniei. In Iaşi şi in Bucureşti, actele lui Sturza şi Bibescu, incepuse a fi aspru judecate, fără sfială. Chiar in adunările societăţii literare la care luau

parte mai mulţi oameni de-ai guvernului şi rude de-ale Palatului, se alunecau discuţiuni politice, se critica şi se condemna indoitul divors al părechii care era pe tronul Valachiei; se blama vĕnzarea averii lui Hagi Moscu, in detrimentul creditorilor, şi in folosul familiei falitului, precum şi trecerea mai tuturora din moşiile acelei case in posesiunea Domnitorului; de pretutindeni se ridica un glas incontra venalităţii ce domnea in justiţie şi in administraţie, căci ajunsese a fi fără teamă şi fără ruşine. Cuvĕntul care se auzea mai des in Iaşi şi in Bucureşti era că: „Peştele dela cap se impute“.

Indată după revoluţiunea franceză dela Fevruarie 1848, cei mai mulţi din tinerii Români care se aflau in Paris, s'au intors in ţară ca mişcaţi printr'o găndire electrică; spiritul de naţionalitate şi de libertate se deşteptase in toate straturile societăţii noastre.

Librăria lui C. A. Rosetti şi Winterhalder, de peste drum de Oteteleşanu, devenise un punt de intilnire al tinerimii, de unde se imprăştieau in oraş şi in toată ţara ştirile politice ce soseau din Europa; şi nu era zi dela Dumnezau, fără de-a inregistra evenimente de acelea care emoţiona şi imbărbăţea, mai ales noutăţile venite din Franţa, unde oamenii chiar cei mai devotaţi monarchiei din Iulie 1830, ca Thiers, Odillon Barrot, de Lamartine, sfătueau din resputeri pe Rege şi pe ministrul sĕu Guizot să cedeze curentului popular şi să consimţă la o intindere mai largă a dreptului de a vota. Spiritele ajunsese atăt de iritate că un pistol tras pe Bulevardul Capucinelor in dreptul Ministerului Afacerilor Străine, nu se ştie de ce, nici de cine, nemerind intr'un om din mulţime, rănitul purtat de popor cu strigăte pe strade, devenì semnalul unei lupte săngeroase care resturnâ tronul şi proclamâ republica. Atunci revoluţia alergâ din capitală in capitală, din popor in popor.

In Bucureşti, deşi ferberea era mare, dar era aşa de ascunsă, incăt Vodă Bibescu, respunzĕnd felicitărilor ce-i aduceau boerii in zioa de Paşte, le zicea cu măndrie, că

toată Europa era turburată şi in foc, numai Ţara Românească graţie inţelepciunii guvernului sĕu, se bucură de cea mai mare linişte şi securitate. Nu ştia că chiar in zioa aceea, revoluţiunea era gata să isbucnească şi că se amănase numai dintr'o imprejurare despre care voiu vorbì mai la vale.

In Iaşi unde lumea, fiind şi mai iritată şi mai nerăbdătoare, agitaţiunea era mai aparentă, se lucra mai pe faţă, dar fără o inţelegere prealabilă cu Bucureştii, şi Vodă Sturza, profitănd de o adunare de tineri la Alecu Mavrocordat (Ursu), trimite toată armata sa, incunjoară casa şi arestează pe căţi poate pune măna. Fraţii Roseteşti, (Răducanu şi Mitică), Sandu Miclescu, Ion Cuza, Grigore Romalo, Nicu Catargiu şi căţiva alţii sunt trimişi peste Dunăre, daţi pe măna Turcilor la Tulcea şi internaţi la Brusa. Căţi-va alţii din cei arestaţi precum Alecu Cuza, Alexandru Muruzi, ajungĕnd la Gălaţi, scapă din măna soldaţilor, se ascund la amicul lor Cunningham consulul Ingliterii care ii imbarcă mai in urmă pe un vapor Austriac.

Acei pe care nu i-a putut prinde şi au scăpat, sărind garduri şi ziduri precum Vasile şi Iancu Alecsandri, Leon şi Alexandru Cantacuzino, Alecu Rusu, au alergat la Hangu, la munţi, cu speranţa să ridice plăeşii şi să pornească cu satele, asupra Iaşului. Dar nereuşind in speranţele lor, au trecut in Transilvania, in Bucovina, care incotro a apucat. Alecu Rusu şi cu Iancu Alecsandri, luănd prin Vrancea şi pe la Focşani, au venit schimbaţi in haine la Bucureşti, unde i-am ţinut ascunşi acasă la mama, mai multe zile pănă au putut lua drumul spre Braşov.

Tinerimea venită din Franţa luase parte la luptele de pe stradele Parisului, in zilele de Fevruar, vĕzuse pe Regele Filip căutănd el şi familia lui refugiu in ţară străină, asistase la revoluţia din Viena, şi intilnise pe Principele Meternich căutănd să se ascundă de furia populară; ei veneau gata pe luptă.

In faţa unei asemenea stări de lucruri, Comitetul Frăţiei, s'a hotărit la o mişcare revoluţionară. Societatea conta

deja ca fraţi, mulţi din oamenii cu influenţă in ţară şi in oraşe; se putea răzema pe concursul batalionului maiorului Tell şi pe desafecţiunea ce esista in toate clasele incontra guvernului lui Bibescu.

Principiile in numele cărora era să se ridice poporul Român erau discutate şi hotărite cu mulţi ani dinainte;

1⁰ Libertatea individuală, libertatea cugetării şi a tiparului.

2⁰ Desfiinţarea castelor şi privilegielor.

3⁰ Improprietărirea clăcaşilor cu despăgubirea proprietarilor.

4⁰ Respectarea suzeranităţii Sultanului şi a autonomiei conform vechilor tractate ale Domnilor noştri cu Poarta.

5⁰ Desfiinţarea Regulamentului.

6⁰ Incetarea protectoratului Rusiei. Ridicarea se făcù in numele:

Dreptăţii şi a Frăţiei.

Inainte chiar de luna lui Martie 1848. Nicu Bălcescu a fost insărcinat de comitet a redacta proclamaţia revoluţionară şi s'a provocat indată o adunare de mai mulţi amici, acasă la Nicolache Golescu; şi in camera ocupată de căpitanul Teologu, s'a cetit acea proclamaţie, aşa cum a apărut in Bucureşti şi la Islaz, in zioa isbucnirii revoluţiunii, resumată in 22 de articole.

Asistau la acee adunare dela N. Golescu: patru fraţi Goleşti: (Stefan, Niculache, Radu şi Alecu). Alecu Golescu (Arăpilă), doi fraţi Bălcescu (Constantin şi Nicu), doi fraţi Brătianu (Take şi Iancu), Boliac, C. A. Rosetti, maioru Voinescu, căpitan Teologu, Costache A. Creţulescu şi Ion Ghica.

După ce s'a cetit proclamaţiunea şi s'a adoptat in unanimitate, aşa cum fusese redactată de Nicu Bălcescu, s'a ales indată un comitet esecutiv compus de trei membri, anume: Nicu Bălcescu, Alecu Golescu (Negru) şi Ion Ghica, cu deplină putere de-a organiza ş'a conduce acţiunea, toţi luănd indatorirea de-a ne supune disposiţiunilor şi ordinelor emanate dela acel comitet.

Tell in care se concentra tăria noastră, era informat de N. Bălcescu şi de Ion Ghica de tot ce se petrecea atăt in acele adunări, precum şi de toate dispoziţiunile şi hotăririle comitetului esecutiv; dar ca să nu dea bănueli, el nu asista nici la adunările nici la desbaterile noastre. El era şezĕtor in Giurgiu din causa serviciului sĕu militar. Batalionul ce comanda avea paza cordonului Dunării pănă la Gura Oltului.

Pe aproape de Paşte, am fost trimis de comitet să mĕ inţeleg cu Tell, ca să fixăm zioa ridicării. M'am dus intăi la o moşie, Cucuruzu, ce aveam in Vlaşca, şi deacolo, ca in plimbare, am fost la Giurgiu, unde am tras in gazdă la prefectul judeţului, căpitan Costache Vilara, fiul puternicului ministru şi ginerele lui Ştirbei. Acolo, a venit seara la petrecere maiorul Tell, cu care ne-am inţeles despre ora şi locul unde să ne intilnim. Am luat rendez-vous, pentru a doua zi in rĕsăritul soarelui, pe zăgazul care se lucra afară, in susul oraşului, destinat a apăra portul de viitura apelor Dunării. Acolo ne-am invoit că revoluţiunea să isbucnească in Bucureşti şi in Ploeşti, in zioa de Paşte, şi totodată batalionul lui Tell să fie concentrat la Islaz unde se afla compania Căpitanului Pleşoianu, de unde să pornească spre Craiova resculănd Oltenia.

In starea Europei deatunci nu ne temeam nici de intervenire, nici de ocupaţie străină.

Mijloacele băneşti de care dispuneam erau foarte mărginite. Cu banii ce putusem aduna, cumpărasem pe sub mănă toate puştile şi pistoalele care se găseau in prăvăliile din Bucureşti şi din Ploeşti, puşti proaste de vĕnătoare cu o ţeavă şi le impărţisem tinerilor şi oamenilor din popor, care cereau a se arma.

Eată cum se făcea operaţia cumpărăturei de arme. Roset depunea din banii ce erau strinşi la dĕnsul, o sumă oarecare, la un neguţător afiliat, către care dam aceluia care voia să se armeze, o ţidulă in termenii următori:

„Daţi aducĕtorului un ghiuden şi doi cărnaţi“ ceeace

insemna: *„daţi aducĕtorului banii trebuincioşi pentru cumpărarea unei puşti şi unei părechi de pistoale“*.

Banii de care dispuneam erau in total ca la 2500 de galbeni, (aproape 29,000 franci) aduşi anume:

1000 de galbeni de C. A. Rosetti.

1000 de galbeni de Ion Ghica.

480 de galbeni (15,000 lei vechi sau 5600 franci) aduşi pe neaşteptate de Niculae Alexandru Nicolescu, care vine intr'o zi la mine, şi fără niciun preambul imi zice:

— Nu ştiu nimica, şi nici nu am venit să aflu, dar am convingerea că se pregăteşte o mişcare in ţară şi că trebue să fii in curent de cele ce se petrec, şi am venit să-ţi aduc 15,000 pe lei, (aproape 5600 franci) de care dispune cum crezi, să ştii insă că voiu fi şi cel dintăi la luptă.

Acei bani ii avea cu dĕnsul in trăsură in douĕ trăişti cu sfanţihi, pe care i-am luat şi i-am dus la librăria lui Rosetti, unde i-am depus in lada de fer in care se aflau şi ceilalţi 2,000 de galbeni.

Deşi mulţi din boerii cei mai insemnaţi simţise că se pregătea ceva şi veneau pe la unii din noi, incurajăndu-ne şi chiar indemnăndu-ne, făgăduind, că erau gata a da tot concursul lor moral şi bănesc, dar nici unul n'a venit să aducă un gologan măcar. Ei in agitaţiunea ce simţeau nu vedeau alta decăt resturnarea lui Bibescu din Domnie, şi putinţa fiecăruia din ei de-al inlocuì.

La inceputul lui Aprilie, rolurile noastre a fiecăruia erau impărţite.

Nicu Bălcescu cu Teologu erau destinaţi a merge la Telega, unde Marin Serghiescu (Naţionalu), Telegescu şi Duca erau inţeleşi cu Ciocanaşii ca deacolo să pornească să rescoale Ploeştii unde aveam inţelegere cu mai mulţi dintre negustori.

Stefan Golescu cu frate-seu Radu şi cu vĕru-seu Alecu Golescu şi Dumitru Brătianu să meargă să găsească pe Tell in tabăra dela Islaz.

Ear ceilalţi Niculae Golescu şi frate-seu Alecu, cu C. A.

Rosetti, Boliac, Costache Bălcescu, Ion Brătianu şi Ion Ghica să ridice tabacii, mărginaşii şi tinerimea din Bucureşti să meargă gloată la palat, să ceară lui Vodă Bibescu sancţionarea Constituţiunii.

Stam toţi gata şi aşteptam ordinele Comitetului, ca să pornim fiecare la destinaţia noastră, când d-l de Nion, Consulul General al Franţei, chiamă pe C. A. Rosetti, şi ii arată o depeşă prin care Lamartine atunci ministrul trebilor din afară, ii scriea să-l prevestească că trimitea intr'adins la Bucureşti pe un amic al sĕu credincios, pe doctorul Mandel, care avea să ne facă comunicaţiuni importante din partea sa, şi că inainte de sosirea acelui trimis al sĕu, să nu facem nicio mişcare. Lamartine, fusese prevestit de noi de tot ce proiectam. In urma acelei depeşe, a trebuit să contramândăm toate dispoziţiunile luate şi să aşteptăm sosirea doctorului Mandel.

Până in luna lui Mai 1848 nu esistase nicio relaţiune, nicio inţelegere intre noi şi Eliad, ear in timpul pe când aşteptam pe doctorul Mandel cu comunicaţiunile ce avea să ne facă din partea lui Lamartine, vine la mine Alecu Dedu, unul din cei mai activi şi mai zeloşi membrii ai Frăţiei, şi imi propune o intilnire din partea lui Eliad, zicĕndu-mi, că avea să-mi facă destăinuiri de-o mare importanţă.

După ce am luat incuviinţarea colegilor mei, am convenit cu Dedu că intilnirea cu Eliad să fie la Colentina, in aleea de tei. Acolo, in chioşcul de deasupra lacului, Eliad in presenţa lui Dedu, imi zice, că el, deşi se află in cele mai bune relaţiuni cu Palatul, şi chiar cu Aga Iancu Manu, dar că inainte de toate era Român şi credinţa lui era, că sosise timpul ca Românii să dea semne de viaţă şi că el, pune la disposiţiunea noastră toată influenţa de care se bucură in tinerime şi in burghezie, adăogând că era sigur, că chiar lui Vodă Bibescu, nu i-ar desplace poate să vază o manifestare a ţării in contra influenţei ruseşti.

Raportând acea convorbire colegilor mei s'a luat hotărirea de-a se admite Eliad in adunările noastre.

Tot cam peatunci, trecĕnd intr'o seară cu Nicu Bălcescu, pe podul Beilicului, (strada Şerban Vodă) intilnim o droşcă cu felinare aprinse, cu opt cai de postă, mergĕnd spre barieră, şi adoua zi, aflăm că intr'acea trăsură fusese colonelul Bibescu, adiotantul Domnesc trimis la Giurgiu să aresteze pe maiorul Tell.

Tell, adus in Bucureşti, după esplicaţiile ce a putut da lui Vodă Bibescu, s'a intors inapoi la comanda sa, la Giurgiu. Inainte de a pleca, ne-am intilnit la otel la Caracaş şi eată ce se petrecuse:

Intre damele din familiile Tell şi Magheru esistau relaţiuni de amicie şi de corespondenţă, şi intr'una din epistolele ce-şi scrieau una alteia, se făcea menţiune de o intilnire intre Tell şi Magheru, care de mulţi ani, nu se aveau bine intre ei. Acea scrisoare interceptată de Radu Ruset, prefectul de Gorj şi trimisă ministrului de interne Vilara, dăduse bănueli şi fusese causa mĕsurei ce se luase in contra lui Tell.

Nu a trecut mult şi a fost chemat şi Magheru la Bucureşti, care după mai multe convorbiri cu Vodă Bibescu, a fost numit comandant şef al tutulor dorobanţilor şi plăeşilor de peste Olt.

Magheru la plecarea lui, la postul ce i se crease, intilnind pe Nicu Bălcescu i-a zis, stringĕndu-i măna! „Să ştii că m'am impăcat cu Tell".

Guvernul incepuse a fi neliniştit şi cugeta a face arestări; dar viind Aga Iancu Manu, in sfatul Domnesc, cu propunere să aresteze trei inşi şi anume pe C. A. Rosetti, pe Grigore Scarlat Grădişteanu şi pe Ion Ghica, se scoală Costache Cornescu, logofĕtul bisericesc, (Ministru Cultelor) şi zice că este de prisos să se aresteze nepotul-seu Roset, căci numai putea fi primejdios, fiind gata să plece la Paris. Atunci un alt membru al Sfatului, Grigore Grădişteanu, zice că el nu admite escepţiuni, şi că ori să se aresteze căte trei, sau nici unul, căci dacă era să se facă favoruri, atunci va cere şi el escepţiune pentru nepotul-seu Grigore

Sc. Grădişteanu căruia i-ar fi de sigur mai plăcut a se plimba pe ulițile Parisului, decăt a sta inchis la gros.

In urma acestor cuvinte, Preşedintele Vilara a inchis discuţiunea, zicĕnd că să se mai amăne arestările, pănă se va vedè cum se sfetesc lucrurile.

Intr'una din adunările noastre la Stefan Golescu, Eliad ne-a cetit o invocaţiune adresată lui Dumnezeu, Poporului Român şi Puterilor Străine, operă, mai mult literară decăt politică, plină de poesie şi de misticism, dar care anevoe ar fi fost inţeleasă chiar de clasele cele culte. Acea scriere o propunea ca proclamaţie şi manifest al şefilor revoluţiunii. Atunci i s'a spus că proclamaţia către popor era deja redactată, discutată şi adoptată de toţi inainte de venirea sa intre noi; că nu mai puteam revenì, şi i s'a cetit redacţiunea lui N. Bălcescu, asupra căreia Eliad nu a făcut decăt o singură obiecţiune, anume la art. 13 privitor la improprietărirea ţăranilor, zicĕnd, că aceasta va face pe boeri să nu fie cu noi; obiecţiune, la care, după ce i s'a respuns, că oricum s'ar face, cei mai mulţi din boeri o să fie incontra, şi că ei vor căuta in acţiunea Rusiei un sprijin pentru privilegiile lor, ear că singurul mijloc de a le paraliza acţiunea in intru ţării, cel puţin, era de a interesa gloata la susţinerea revoluţiunii, ceeace nu se putea face, decăt satisfăcĕnd dorinţei drepte a clăcaşilor de-a fi proprietari pe pamĕntul ce muncesc, mĕsura care va pune capĕt urei ţăranilor către haina albastră, şi că la din contra, inimicii ţării se vor servì ei de această chestiune, ridicănd vreun Tzela ca la Sarnov in anul trecut [1]).

După discuţiunea ce a urmat asupra acestui punct, Eliad a convenit de necesitatea acestui articul, a aderat la redacţiunea lui Nicu Bălcescu, şi adoua zi a venit acasă la mine, unde a scris cu măna lui, acea proclamaţie, sub dictarea Bălcescului şi a luat-o s'o tipărească in tipografia sa

[1]) Ca să inţeleagă cineva bine necesitatea acelui articul nu are decăt să cetească in question-économique descrierea ce face Bălcescu despre starea plugarului Român la 1848.

dela obor; exemplarele tipărite s'au păstrat ascunse intr'o clae de fĕn, in curtea sa dela vie, pănă la pornirea la Islaz.

Puţine zile după inţelegerea noastră cu Eliad şi intoarcerea lui Tell la Giurgiu a sosit in Bucureşti, doctorul Mandel, trimisul lui Lamartine; instrucţiunile ce aducea erau consemnate in portofoliul sĕu, scrise chiar de măna lui Lamartine, adresate lui C. A. Rosetti şi lui Ion Ghica. Ele prescrieau ca să nu facem nicio mişcare pănă nu ne vom inţelege mai intăi cu Guvernul Otoman, şi că Generalul Aupick, noul Ambasador al Republicei, la Constantinopol avea instrucţiuni speciale de a inlesnì trimisului nostru, relaţiunile cu Poarta.

Ca să urmăm poveţelor lui Lamartine, am hotărit să trimitem pe unul din noi la Ţarigrad, şi alegerea Comitetului a fost unanimă pentru Eliad, dar făcĕndu-se cunoscută dispoziţiunea ce se luase, Eliad a declinat, obiectănd că era singurul susţiiror al numeroasei sale familii, care, de i s'ar intimpla lui vreo nenorocire la Ţarigrad, ar rĕmănea peritoare de foame. A trebuit să ne găndim la altul, şi am ales pe Stefan Golescu, care, deşi s'a dat gata a se duce, dar ne-a observat că fiind in mare intimitate cu Vodă Bibescu, se va afla in strimtorare când se va duce să-i ceară congediu, ca membru al Curţii Inalte, şi că la intrebarea lui Vodă, despre scopul mergerii sale, nu-i va putea rĕspunde nimic: aceasta va deştepta bănueli. Atunci comitetul a găsit cu cale să mĕ trimită pe mine.

Hotărindu-mĕ eu să plec, am trebuit să cer paşport dela Postelnic, pretestănd o călĕtorie de agrement in Italia şi in Franţa, prin Constantinopol. Indată după acea cerere am fost chemat la palat; acolo am aşteptat vreo douĕ ore intr'o cameră singur, apoi s'a deschis deodată o uşă cu mare sgomot, şi a apărut Vodă Bibescu, viind cătră mine, cu ochi mari deschişi şi tărind picioarele. El imi zise in limba franceză:

— Vous voulez aller à Constantinople. Qu'est ce que vous all z chercher là? şi fără să aştepte vreun respuns adăogă:

— Je dirai à votre beau père de vous en empêcher. Apoi imi intoarse spatele şi eşì precum intrase.

Eu in previsiunea, că nu mi se va acorda cererea, imi procurasem un paşaport inglez, dela Consulul General al M. Sale Britanice Colqhoun, de carĕ mĕ puteam servì după ce voiu fi trecut fruntaria, căci eram hotărit a mĕ strecura noaptea printre pichete, şi a trece Dunărea la Rusciuc, cu o barcă, lăsănd ca nevasta să vie să mĕ găsească la Constantinopol.

Imi luasem toate disposiţiunile şi eram gata de plecare, când primesc visita bunului Romăn, Colonelul Năsturel Herescu. El ocupa atunci postul de postelnic (ministru trebilor din afară) cătră care adresasem cererea mea de paşaport; el ţinea in mănă un plic pe care mi-l dădù, zicĕnd:

„Uite m'am certat furcă cu Vodă pentru Dumneata. „I-am zis: Eu cunosc pe Ghica de un bun Romăn, şi sunt „sigur, că chiar de s'ar duce la Ţarigrad, el nu va lucra in „contra intereselor ţării[1]). Iancu Manu ţine mult să facă „arestări; chiar adineaori venise in sfat cu o listă de vreo „cincizeci de persoane. Tot Vilara mai cu minte i-a rĕspuns, „că şi de-ar fi fost poate o bună mĕsură, acum vreo douĕ „luni, dar acum era prea tărziu, că nicio sută, nicio mie „de arestări, de s'ar face, nu va oprì buba de-a sparge; că „toată lumea era amestecată şi că el nu ştia, pe cine să „nu bănuească".

Pornind eu la Constantinopol, am fost inlocuit in comitetul esecutiv prin C. A. Rosetti.

Peste puţine zile, după plecarea mea din Bucureşti, făcĕndu-se arestări s'a precipitat isbucnirea revoluţiunii.

Atentatul incontra lui Vodă Bibescu, care nu avea nicio conexitate cu partitul revoluţionar, proclamarea re-

[1]) Am crezut totdeauna că Vodă Bibescu dorea o mişcare sperănd că ea se va mărginì intr'o manifestare incontra acţiunii ruseşti, ca să-şi sporească puterea.

voluţiei la Isalz, rescularea din Bucureşti, abdicarea lui Bibescu şi toate peripeţiile câte au avut loc, din zioa arestărilor până la intrarea lui Omer Paşa şi lui Lüders cu Fuad Efendi şi cu Generalul Duhamel in ţară, sunt consemnate zi cu zi, oră cu oră in ziarele publicate in tot timpul Guvernului provisoriu şi a Căimăcămiei de trei, dela Iunie până la Septemvrie. Faptele sunt descrise pe larg in colecţiunea Pruncului Român. Eu am voit aci numai să-ţi narez episodele care au precedat revoluţia dela Iunie 1848, pe cât le-am putut cunoaşte.

La cetirea celor dintâi rânduri ale acestei epistole, ai crezut sunt sigur, că imi propuneam a face biografia mult regretatului şi preţiosului nostru amic Nicu Bălcescu, şi ai avut dreptate. Acesta imi era scopul când am luat pana in mână. Dar, cu cât inaintam, scormonind şi desgropând in memoria mea cele petrecute de este acum mai mult de o jumětate de secul, şi treceam dela copil la těněr şi la bărbat, dela scriitor şi istoric la omul politic, cu atât viaţa lui Nicu Bălcescu se infăşura şi se impletea cu viaţa mai tutulor care au jucat un rol in ţara noastră dela anul 1841 până la 1853, anul in care el a părăsit lumea, lăsând un gol mare intre noi.

Voiu urma in epistola următoare vorbindu-ţi despre rolul şi activitatea lui Nicu Bălcescu in timpul cât a trăit proscris dela anul 1848, până la 1853.

Am auzit şi am vězut pe mai mulţi atribuindu-şi lor, numai lor, tot meritul revoluţiunii dela 1848 şi mi-am zis adesea: căci nu trăeşte Nicu Bălcescu, ca să le spună cu pana lui cea ageră, in stilul sěu cel pětrunzětor că deşteptarea dela 1848 nu a fost opera unui singur om, nici a unui grup sau a unui partid, ci a fost opera simţului naţional al României intregi, a fost resultatul lucrării a trei generaţiuni; le-ar spune că acea mare revoluţiune nu putea fi oprită de nimeni, şi că ea s'ar fi făcut chiar in lipsa fiecăruia dintr'acei care au, ori au avut cutezanţa a-i revendica paternitatea. Cugetătorul şi organisatorul a fost naţiu-

nea, ear Tell şi Magheru au fost braţul care a esecutat voinţa ei.

In tot timpul căt a trăit Nicu Bălcescu, am fost in cea mai strinsă legătură de amicie şi de comunitate de cugetări. Am trăit mult in acelaş loc, la Bucureşti, la Paris şi la Constantinopol, şi cănd am fost despărţiţi unul de altul, am fost in corespondenţă continuă, ne-am comunicat totdeauna tot ce cugetam, tot ce lucram.

Eu am păstrat un mare numĕr de epistole dela dĕnsul şi cuget a publica pe toate acele ce ar putea avea un interes public; in ele va putea vedè fiecare, că in tot timpul căt a fost proscris şi pribeag, nu a lipsit un singur moment, pănă la moarte, de-a lucra pentru ţara lui, cu periculul sănătăţii şi al vieţei.

Scrisorile mele cătră dĕnsul s'au perdut, deşi el prin testamentul sĕu olograf, aflat de d-l Niculae Ionescu, la Consulatul Otoman din Palermo, testamant care mi s'a transmis in original de Ministrul Cultelor, Bolintineanu, imi lega mie toate hărtiile sale; dar ele au căzut in mănile altora, şi nu le-am putut avea. Dintre scrierile mele cătră dĕnsul, am găsit numai opt, rĕmase din intimplare la fratele tĕu Iancu, cu care conlocuea la Paris la 1850. Iancu Alecsandri mi le-a trimis acum trei ani, insoţite cu următoarea epistolă:

„Paris 8/20 Noemvrie 1883.

„Iubite prietene,

„Voind a pune in ordine nişte hărtii invechite la noi, „am descoperit o serie de epistole adresate la anul 1850 de „Ion Ghica din Constantinopol lui Nicu Bălcescu care locuea „cu mine la Paris.

„Căte suvenire in căteva cuvinte!

„Pe căt imi aduc aminte, acele epistole, au fost lăsate „la mine de mult regretatul nostru amic, cănd a plecat la „Palermo, de unde a plecat la sferile inalte.

„Nu ştiu, daca ele, cu toate că private, nu aparţin

„istoriei, care sub acţiunea unora din voi, incepuse deja a „pomenì de ţara noastră; in orice cas, eu le restituesc „autorului. Facă el cum va crede mai bine, şi primească „această restituire, ca o reamintire de nişte timpi fără „preţ, şi de o amiciţie statornică şi devotată“.

Iscălit, *I. Alecsandri.*

Voi urma in curĕnd cu epistola II.

ION GHICA.

MARIA STUART

TRAGEDIE IN CINCI ACTE DE SCHILLER

ACTUL II.

Palatul dela Westminster.

SCENA I.

Contele de Kent *şi* **Sir William Davison** *se intilnesc.*

Davison

Voi sunteţi, Milord Kent? Veniţi dela turnir,
Serbarea e sfirşită?

Kent

Dar voi n'aţi fost acolo?

Davison

Pe mine m'a oprit dregătoria mea.

Kent

Perdut-aţi un spectacol din cele mai frumoase.
Cu mult gust intocmit, a fost esecutat
Cu multă demnitate. Era representată
Cetatea frumuseţei, pe care-o 'mpresura

Dorul; Lord Mareşalul, judecătorul mare
Şi Seneşalul cu alţi zece cavaleri
Erau apărătorii acestei cetăţui
Şi căţiva cavaleri franţeji o atacau.
Intăi venì un crainic, care intr'un madrigal
Cerù să se predea cetatea; Cancelarul
Respunse de pe ziduri. Apoi tunuri de cămp
Cu artă imitate au improşcat buchete,
Esenţe minunate, frumos mirositoare.
Asalturile toate au fost apoi respinse
Şi Dorul fu silit la urmă-a se retrage.

Davison

Aceasta nu e, conte, o bună prevestire
Pentru peţirea Franţei.

Kent

A fost o glumă numai, dar serios vorbind,
Socot că păn la urmă cetatea s'a preda.

Davison

Aşa găndiţi? Eu unul de loc nu pot s'o cred.

Kent

Articulele cele mai grele's intocmite
Şi Franţa le-a primit. *Monsieur* se mulţumeşte
Ca să urmeze slujba religiunii sale
Intr'o capelă 'nchisă. In public va păzì
Religiunea ţării şi o va onora.
De-aţi fi vĕzut poporul ce vesel s'arăta
Cănd se imprăştiè această veste, căci
Intotdeauna ţara a fost, in mare grijă
Regina să nu moară făr de moştenitori.
Atunci Maria Stuart pe tron ar fi urmat-o
Şi ar cădea Regatul din nou sub jugul Papei.

Davison

Scăpăm de-această grijă.... Regina Ingliterei
Va merge la altar, pe când Maria Stuart
La moarte va păsì.

Kent

Regina vine.

SCENA II.

Cei din 'nainte, Elisabeta *condusă de* **Leicester, Contele Aubespine, Bellievre, Shrewsbury, Lord Burleigh,** *şi alţi* **nobili Franţeji** *şi* **Ingleji.**

Elisabeta (către Aubespine)

Plăng conte, pe-aceşti domni care cu o grăbire
Galantă, au trecut marea şi au venit aice.
La mine strălucirea curţii din Saint Germain
N'o vor putea găsì. Eu nu pot inventa
Aşa serbări frumoase ş'atăt de minunate,
Precum le intocmeşte Regina mumă-a Franţei.
Un vesel şi onest popor care 'mprejuru-mi
Se grămădeşte şi mĕ binecuvĕntează
De căte ori mĕ vede 'n public, asta este
Priveliştea prea aspră ce pot, cu oarecare
Măndrie, s'o arăt străinilor ce vin.
Podoaba strălucită a nobilelor doamne
Care'n a Catarinei grădină infloresc,
M'ar eclipsa pe mine şi nensemnatu-mi merit.

Aubespine

In Westminster, străinul surprins nu intilneşte
Decăt *o* doamnnă numai, dar asta singură

Intr'însa intruneşte tot farmecul ce-l are
Incăntătoru-i sex.

Bellievre

Inaltă Majestate,
Dă voe să luăm congediu şi să ducem
Către regalul nostru stăpăn voioasa ştire
Care-i va implinì dorinţa cea mai scumpă.
Ferbintea nerăbdare a inimei aprinse
Nu l'a ingăduit să stee la Paris.
In Amiens aşteaptă pe-ai fericirii soli
Şi până la Calais postat-au curieri
Ce'n goană 'naripată vor duce la urechea-i,
Pětrunsă de blănd farmec, consimţimĕntul tĕu.

Elisabeta

Conte, nu stăruiţi mai mult, acum nu-i timpul
S'aprindem faclele voioase-a cununiei.
Eu vĕ repet, nori negri s'au strins pe-această ţară.
Mai bine mi-ar şedea un brobod de cernire
Decăt veştmintele bogate ale nunţei.
O lovitură crudă şi jalnică-ameninţă
Şi inimă-mi şi casa-mi.

Bellievre

Regină, astăzi numai ne dă făgăduinţa
Şi tu vei implinì-o in zile mai voioase.

Elisabeta

Regii sunt numai sclavii inaltei lor chemări.
Ei nu pot să urmeze a inimei plecare.
Dorinţa mea a fost să mor nemăritată
Şi gloria-mi, să fie această inscripţiune
Săpată pe mormĕntu-mi:
„In acest loc Regina-Fecioară s'odihneşte“.
Insă supuşii mei nu vor. Prevĕzĕtori

Ei se găndesc la timpul când eu nu voiu mai fi.
Ei nu se mulţumesc vĕzĕnd prosperitatea
Domnind acum in ţară, ei vor să mĕ jertfesc
Şi pentru fericirea cea viitoare-a lor;
Sămi dau chiar libertatea, cea virginală, bunul
Cel mai inalt al meu şi un stăpăn pe mine
S'aleg, fără de voe. Prin asta imi arată
Poporul că in ochii-i sunt numai o femee
Deşi-mi inchipuiam că pot să guvernez
Ca un bărbat şi rege. Eu ştiu că nu slujeşti
Pe Domnul, părăsind ale naturei legi
Şi vrednici sunt de laudă acei predecesori
Ai mei, care-au deschis a monăstirii porţi
Şi au inapoiat naturei multe mii
De victime-ale unei credinţi rĕu inţelese.
Dar o regină care petrece timpul ei
Nu 'n goală contemplare, ci cu neoboseală
Lucrănd, işi implineşte acea mai grea, mai naltă
Din datorii, ea trebue scutită de această
Poruncă a naturei, care pe-o jumĕtate
Din neamul omenirii supune celeilalte.

Aubespine

Tu ai făcut pe tronu-ţi să strălucească toate
Virtuţile, Regină, atăt iţi mai remăne
Să dai sexului tĕu, a cărui slavă eşti,
Modelul a tot ce-i adevĕratul merit
Pe lume, a femeei. In adevĕr nu este
Niciun bărbat atăt de vrednic, libertatea
Să i-o sacrifici lui. Dar dacă naştere,
Inaltă cugetare, eroică virtute,
Chip bărbătesc şi măndru pe-un muritor pot face
Demn de-o aşa onoare.....

Elisabeta

Făr indoială, conte,

C'aş fi prea onorată de o căsătorie
C'un fiu regal al Franţei. Dar, eu mărturisesc
Că dacă sunt silită.,.. de nu pot face altfel
Decăt a mě supune la cererea obştească,
[Şi ea va fi, mi-e frică, mai tare decăt mine]
Atunci eu nu cunosc alt principe 'n Europa
Căruia libertatea-mi eu aş sacrifica-o
Cu mai puţin regret. Mărturisirea asta
V'ajungă !

Bellievre

Ea ne dă speranţa cea mai dulce
Dar numai o speranţă. Stăpănu-mi ar dorì
Ceva mai mult.

Elisabeta

Ce vrea? Ce mai doreşte încă?
(Ea scoate un inel din deget şi il priveşte gănditoare.)
Reginele nu au nicio prerogativă
In faţă c'o femee oricare din popor.
Acelaş semn arată aceeaşi datorie
Ş'aceeaşi servitute. Se face-o insoţire
Prin o verigă mică şi earăş din verigă
Se face şi un lanţ. Din parte-mi acest dar
Purtaţi Alteţei sale. El nu mě leagă încă
Dar poate să devie un lanţ ce m'a lega.

Bellievre (ingenunche şi primeşte inelul.)

Primesc in al sěu nume, Regină, acest dar
Şi imi depun omajul cu-această sărutare
Pe măna Suveranei.

Elisabeta
(cătră Contele Leicester pe care l'a fixat rostind ultimele cuvinte)

Permiteţi-mi, Milord.
[ii ia cordonul albastru şi il pune in gătul lui Bellievre]
Purtaţi Alteţei sale insigniile-aceste
Aşa precum pe voi cu ele vě'nvestesc

Şi printre cavalerii acestui ordin astăzi
Eu vĕ primesc. Honni soit qui mal y pense!
Orice prepus dispară la ambele popoare
Ş'increderea unească deacum coroanele
Britaniei ş'a Franţei.

Aubespine

Regină, astăzi este
O zi de bucurie! Să fie pentru toţi
Şi'n toată insula să nu jălească astăzi
Nici un nefericit. Iţi străluceşte'n faţă
Clemenţa. Fie ca o rază din a ei
Lumină prea senină să cadă pe-o prinţesă
Nenorocită, care atinge deopotrivă
Pe Anglia şi Franţa.

Elisabeta

Opriţi-vĕ, nu voiu
S'amestecăm afaceri cu totul deosebite.
Dacă doreşte Franţa intr'adevĕr să'nchee
Cu mine alianţă, trebui ş'a mele griji
Cu mine să le 'mpartă şi duşmanilor mei
Să nu fie amică.

Aubespine

Nedemnă ar fi Franţa
Dacă atuncea când inchee-astă unire,
Ea ar putea uita pe o nefericită,
Şi coreligionară a ei şi vĕduvă
A Regelui de Franţa. Umanitatea cere,
Onoarea......

Elisabeta

In acest sens, eu ştiu să preţuesc
Această mijlocire la dreapta ei valoare.

Franţa işi implineşte o datorie scumpă
De-amic. Imi veţi da voe să judec ca Regină
(Ea se inchină către ambasadorii Franţeji cari se retrag respectuos impreună cu lorzii.)

SCENA III.

Elisabeta, Leicester, Burleigh, Talbot. *(Regina se aşează).*

Burleigh

Regină glorioasă, tu azi incoronezi
Cele mai mari dorinţe ale poporului,
Acum ne bucurăm abia desăvirşit
De zilele senine ce ţie-ţi datorim;
Căci inaintea noastră numai vedem cu frică
Un viitor nesigur şi furtunos. Dar ţara
Mai are-o grijă încă. Un sacrificiu este
Pe care toţi il cer. Pe-acela implineşte-l
Şi pentru totdeauna această măndră zi
Va fi asigurat mărirea Ingliterei.

Elisabeta

Milord, ce cere încă poporul meu? Vorbiţi!

Burleigh

Poporul cere capul Mariei Stuart. Dacă
Voeşti ca să asiguri al libertăţii dar
Şi greu agonisita lumină a credinţei,
Ea trebue să moară. Dar, trebue să peară
Vrăjmaşa, de nu vrem să tremurăm tot timpul
Pentru viaţa ta, atăt de scumpă nouĕ.
Ştii că nu toţi Inglejii se'nchină deopotrivă.
Idolatria Romei mai are încă mulţi
Adoratori secreţi. Aceştia clocesc
Intenţiuni duşmane şi spre Maria Stuart

Se'ndreaptă a lor simţire. Au tainice raporturi
Cu Lotaringhii, cei mai neinduplecaţi
Duşmani ai Casei Tale. Această furioasă
Partidă a jurat să-ţi facă un rĕsboiu
De moarte, şi se luptă cu arme infernale.
La Rheims in casa chiar a cardinalului,
Acolo-i arsenalul in care făuresc
A lor săgeţi; acolo se'nvaţă regicidiul;
Deacolo'n Inglitera trimet neincetat
Misionari fanatici şi hotăriţi, ascunşi
Sub tot felul de haine; deacolo au sosit
Acum trei ucigaşi şi fără de sfirşit
Tot alţi vrăjmaşi secreţi resar din acel iad.
Trăeşte in castelul dela Fotheringhay
O furie ce-aprinde cu facla-i de amor
Acest rĕsboiu etern ce prăpădeşte ţara.
Ea dă măgulitoare speranţe fiecărui
Şi tinerii s'aruncă in moarte pentru dĕnsa.
Parola lor cea sacră e măntuirea ei,
Ear scopul lor, s'o pue in locul tĕu pe tron.
Căci neamul Lotaringhiei nu vrea să recunoască
A tale sacre drepturi. Ei zic că ai avut
Noroc şi c'acest tron tu numai l'ai răpit.
Tot ei au indemnat pe-această rătăcită
Să iee titlul de Regină-a Ingliterei.
Cu dĕnsa nu e pace şi nici cu neamul ei:
Tu trebui să primeşti lovirea, ori s'o dai.
Viaţa ei e moartea-ţi, şi moartea-i viaţa ta!

Elisabeta

Milord, voi impliniţi o tristă datorie.
Ştiu găndul cel curat ce vĕ insufleţeşte,
Vorbiţi cu o adăncă inţelepciune, insă
Această 'nţelepciune ce vrea să verse sănge
Eu o uresc din suflet. Găndiţi la un consiliu
Mai blănd. Lord Shrewsbury, spuneţi părerea voastră.

Talbot

Ai lăudat cu dreptul aprinsul zel ce arde
In sufletul lui Burleigh. Deşi din gura mea
Nu curg cuvintele aşa de eloquente,
Dar inima-mi se bate cu tot aşa credinţă.
Urez ca să trăeşti mulţi ani şi bucuria
Poporului să fii, Regină, prelungind
A păcii fericire! Această insulă
Ăncă n'a mai avut aşa frumoase zile
De când e cârmuită de proprii sĕi regi.
Să nu plătească insă această fericire
Cu preţul slavei sale. Să fie cel puţin
Inchişi ochii lui Talbot când s'a 'ntimpla aceasta!

Elisabeta

Să ne ferească Domnul, cât de puţin s'atingem
A Ingliterei slavă!

Talbot

Ei bine, atunci trebui găsite alte chipuri
Ca să scăpăm imperiul, căci execuţiunea
Mariei Stuart este un mijloc nelegal.
Tu nu poţi pronunţa asupra ei sentenţa;
Ea nu-i supusa ta.

Elisabeta

Atunci consiliul meu
De stat şi parlamentul ş'a ţării tribunale
Comit o grea eroare, căci toate acest drept
Mi l'au recunoscut.

Talbot

Nu e majoritatea dovadă de dreptate
Şi Anglia nu-i lumea, ear parlamentul sĕu
Nu representă toate popoarele omeneşti.
Britania de astăzi nu e cea viitoare,

Precum nu-i cea trecută. Când pasiunea noastră
Ia un alt curs, atunci se schimb a opiniunii
Etern mişcate valuri. Nu zice că ai fi
Silită să urmezi necesitatea aspră
Sau voacea populară. Oricând voeşti, tu ştii,
Că liberă deplin iţi e voinţa ta.
Incearcă, zi că vezi cu groază curgĕnd sânge,
Că vrei să ştii viaţa surorei mântuită,
Arată celor care iţi dau un alt consiliu
Regala ta mânie, s'atunci necesitatea
Va dispărè in grabă şi vei vedè dreptatea
Schimbată'n nedreptate. Tu nu poţi să te razimi
Pe-această trestie uşoară, mişcătoare.
Urmează fără grijă clemenţa ta firească.
Cruzime n'a pus Domnul in inima femeei,
Şi intemeetorii Regatului Inglez
Atunci când au dat voe ca frĕnele puterii
Să poată fi conduse de mâne femeeşti,
Au vrut ca să arate că'n ţară-aici asprimea,
Nu trebue să fie virtutea Regilor.

Elisabeta

Cu foc e apărată de lordul Shrewsbury
Duşmana mea ş'a ţării. Prefer pe acei sfetnici
Ce cu devotament susţin binele *meu*.

Talbot

Ei nu i se dă voe să aib'apărători.
Nu indrăsneşte nimeni, vorbindu-ţi pentru dĕnsa,
S'atrag' a ta mânie. Dă-mi voe mie insă,
Unui bĕtrân pe pragul mormĕntului ajuns
Şi care nu mai pot avea vr'un dor lumesc,
Să apăr o femee de lume părăsită.
Nu trebui să se spuie că in consiliul tĕu,
Al egoismului ş'al pasiunii glas
S'au ascultat, dar mută fù numai indurarea.

S'au aliat cu toţi in contra ei, Tu insăţi
La faţă n'ai vĕzut-o, nimic pentru-o străină
In peptu-ţi nu se mişcă. Nu vreau să o justific.
Se zice c'ar fi pus s'omoare p'al ei soţ. —
E drept, cu ucigaşul ea s'a căsătorit.
O crimă mare! Insă aceasta s'a făcut
In timpuri grele, triste, in mijlocul furtunei
Resboiului civil. Vĕzĕndu-se — ea slabă
Femee — cunjurată d'imperioşi vasali,
S'au aruncat in braţul celui mai inimos,
Invinsă... cine ştie de care artificiuri?
Căci o fiinţă slabă pe lume e femeea...

Elisabeta

Femeea nu e slabă; se află inimi tari
Şi 'n sexul nostru. Voiu ca in presenţa mea
Să nu aud vorbind de-a noastră slăbiciune!

Talbot

Ţie nenorocirea ţi-a fost o şcoală aspră.
La inceput viaţa nu-ţi apărù senină.
Tu n'ai vĕzut un tron regal 'naintea ta,
Ci numai un mormĕnt. In turnul dela Woodstock
Acufundat in noapte, ai fost prin incercări
Amare pregătită la datoria ta
De-atotputernicul ocrotitor al ţării.
Niciun linguşitor nu te-a cătat acolo;
De-al lumii deşert sgomot departe, singură
Ai invăţat să cugeţi, să te retragi in tine
Şi să cunoşti a vieţii adevĕrate bunuri.
Pe dĕnsa niciun zeu n'a vrut s'o lumineze.
Copilă ăncă, fù in Franţa transportată:
Acolo la o curte, unde domnea plăcerea
Frivolă, uşurinţă, in a serbărilor
Continuă beţie, ea n'a putut s'audă
Al adevĕrului glas serios şi aspru.
Privirea-i fu orbită de viţiul strălucit,

Şi o luâ 'nainte şuvoiul desfrĕnării:
Al frumuseţei dar deşert ea il primise
Şi intrecea pe toate femeile din juru-i
Prin naştere inaltă şi chip fărmecător.....

Elisabeta

Veniţi-vĕ in fire, milord de Shrewsbury!
Gândiţi-vĕ c'aici suntem in sfatul ţării.
Trebui să aibă-un farmec cum altul nu mai este
Ca să invăpăeze aşa pe un bĕtrân!
Lord Lester, singur voi tăceţi? Aceea ce
Il face eloquent, vĕ leagă vouĕ gura?

Leicester

Pĕtruns sunt de uimire, Regină, când aud
Cu câte grozăvenii iţi sparie urechea
Şi că poveşti de-acestea ce turbură poporul
Pe uliţele Londrei, străbat până in sĕnul
Consiliului de stat, altfel atât de calm,
Ş'ocupă cu'nadinsul bărbaţi prea inţelepţi.
Mărturisesc că sunt uimit, vĕzĕnd această
Regină fără ţara ce n'a ştiut păstra
Chiar neinsemnatu-i tron, făcĕndu-se de risul
Vasalilor ei proprii, gunoiul ţării sale,
Deodată devenind o groază pentru tine
Din fundul inchisorii. Cum—pentru Dumnezeu!—
Ar fi primejdioasă? Fiindc'a ridicat
Pretenţiuni asupra coroanei Tale, sau
Că Guizii de regină nu vor să te cunoască,
A lor impotrivire iţi poate lua dreptul
Ce naşterea ţi-a dat, drept ce-a fost confirmat
De parlamentul ţării? Voinţa cea din urmă
A lui Enric, de dĕnsa tăcĕnd, n'a depărtat-o?
Şi Anglia, ferice de-a se vedè trăind
Sub o lumină nouă, s'ar arunca in braţul
Acestei papistaşe? Te-ar părăsì pe tine,
Regină adorată, pentru omoritoarea

Lui Darnley? Ce voesc aceşti bărbaţi grăbiţi
Cari te inspăimăntă cu moştenirea ei
Când ăncă eşti in viaţă?...
S'ar crede că nu pot destul de răpede
Să-ţi dee un bărbat, să scape de pericul
Biserica şi Statul! Nu eşti tu in puterea
Şi floarea tinereţei, pe când ea vestejită,
Pe fie ce zi grabnic alearga spre mormĕnt?
Pe Dumnezeŭ! socot că mulţi ani groapa ei
Tu vei călca-o, fără să ai nevoe *insăţi*
In intru s'o arunci...

Burleigh

Lord Lester n'a vorbit aşa intotdeauna.

Leicester

E drept, la tribunal şi eu i-am votat moartea.
Aici insă 'n consiliul de stat vorbesc altminteri.
Aici nu discutăm ce este cu dreptate,
Dar ce-i folositor. —
Acuma e momentul de dĕnsa să ne temem
Când este părăsită de Franţa, singura
A ei ocrotitoare; când vrai să fericeşti
Cu darul mănei tale pe fiul Regilor
Franţeji, şi Inglitera sperează a vedè
Infiinţăndu-se o tĕnĕră şi nouă
Familie regală? De ce dar s'o omori? —
Ea a murit! Dispreţul e moarte-adevĕrată.
Păzeşte-te ca mila să n'o recheme in viaţă! —
Eu sunt dar de părere ca să lăsăm sentenţa
Ce-o osindeşte morţii, să stee in putere. —
Trăiască prin urmare! Dar fie sub securea
Călăului şi 'ndată ce se va inarma
O mănă pentru dĕnsa, să cadă capul ei!

Elisabeta (sculăndu-se)

Milorzi, am ascultat acum părerea voastră

Şi pentru zelul vostru vě sunt mulţumitoare.
Eu voiu, cu ajutorul lui Dumnezeu, el care
Pe regi ii luminează, să cercetez a voastre
Motive şi s'aleg ce mi-a părea mai bun.

SCENA IV.

Cei de sus, Paulet *şi* **Mortimer** *intră*

Elisabeta

Eat' Amias Paulet. Nobile sir, ce causă
La curte vě aduce?

Paulet

Slăvită Maiestate!
Nepotul meu, intors acuma de curěnd
Din lungi călětorii, s'aruncă la picioare-ţi
Şi tinerele sale omajuri iţi presentă.
Primeşte-le cu blănd şi lasă ca să cadă
Asupra lui o rază din 'nalta ta favoare.

Mortimer (plecănd un genunchiu)

Ani indelungi trăiască Regala-mi Suverană
Şi fie fruntea sa in veci incoronată
De slavă şi noroc!

Elisabeta

Sculaţi-vě, fiţi bine-
Venit in Inglitera! Voi aţi făcut o mare
Călětorie, aţi fost in Franţa şi la Roma
Şi v'aţi oprit la Rheims. Spuneţi, duşmanii mei
Ce pregătesc asupră-mi?

Mortimer

Să-i ameţească Cerul

Ş'asupra lor intoarcă săgeţile pe care
Ei vor să le indrepte spre suverana mea.

Elisabeta

Vĕzut-aţi pe Morgan şi pe Episcopul
De Ross, uneltitorul de intrigi?

Mortimer

Am vĕzut
Toţi Scoţii exilaţi ce făuresc la Rheims
Intrigi incontra ţării. Am căştigat a lor
Incredere cu scop să pot descoperì
Proiectele ce au.

Paulet

I s'au incredinţat
Scrisori cu cifre către Regina Scoţiei,
Dar el plin de credinţă in măna mea le-au dat.

Elisabeta

Spuneţi care sunt cele mai nouĕ-a lor iscoade?

Mortimer

Au fost ca de un trăsnet loviţi cănd au vĕzut
Că Franţa-i părăseşte şi intră 'n alianţă
Cu Anglia. Acum spre Spania indreaptă
Speranţa lor.

Elisabeta

Aşa, imi scrie Walfingham.

Mortimer

Asupră-mi Sixtu Quint a indreptat o bulă
Din Vatican. La Rheims ea a sosit in zioa
Cănd eu plecam, intăia corabie va aduce-o
In astă insulă.

Leicester

De arme ca aceasta
Nu se mai teme Anglia.

Burleigh

Devin periculoase
In mâne de fanatic.

Elisabeta (examinând pe Mortimer cu ochiu scrutător)

Aţi fost invinuit
Că aţi urmat la Rheims invăţătura lor
Ş'aţi abjurat credinţa.

Mortimer

Eu nu tăgăduesc
C'aşa m'am prefăcut; cu dorul, păn'acolo
Mergeam, să ţe slujesc.

Elisabeta (lui Paulet care scoate o hârtie)

Ce carte imi aduceţi?

Paulet

Scrisoarea ce-ţi trimete
Regina Scoţiei.

Burleigh (voind să puie răpede măna pe hârtie)

Dă-mi mie astă carte!

Paulet

Lord mare tresorier, ertaţi-mĕ, mi-a zis
Să dau scrisoarea asta in chiar măna Reginei.
Ea spune totdeauna că sunt duşmanul ei,
Dar eu sunt numai duşman al viţiilor sale.
Ii fac cu mulţumire tot ce nu e impotriva
Indatoririi mele.
(Regina a luat scrisoarea, in vreme ce ea citeşte Mortimer şi Leicester schimbă câteva vorbe impreună, in secret)

Burleigh (cătră Paulet)

Ce scrie 'n carte?.. Sigur
Deşarte tăgăduiri... Mai bine al Reginei
Blănd suflet trebuia cu-aceste să-l cruţăm.

Paulet

Nu mi-a ascuns cuprinsul scrisorii sale. Ea
Se roagă de favoarea să vadă pe Regina.

Burleigh (răpede)

In veci!

Talbot

Pentru ce nu? Nu cere o nedreptate.

Burleigh

Ea care-a uneltit omoruri, care a vrut
Să verse săngele Reginei, a perdut
Favoarea de-a vedè augusta faţă-a ei.
Oricine suveranei păstrează-a sa credinţă
Nu poate da un sfat aşa perfid şi rĕu.

Talbot

Regina vrĕnd să-i facă această bucurie,
Aţi vrea voi să opriţi aşa o generoasă
Mişcare a clemenţei?

Burleigh

Ea este condemnată.
Securea-i indreptată spre capul ei. Nevrednic
E pentru Maiestatea Regală de-a admite
Naintea sa pe unul la moarte osindit.
De i-ar vorbì Regina, sentenţa n'ar putea
Să fie-executată. Presenţa ei atrage
Ertarea după sine.

Elisabeta (ştergěndu-şi lacrimile după ce a cetit)

Ce-i omul pe pămĕnt şi ce e fericirea!
La ce este redusă Regina asta care
Cu-aşa speranţe măndre şi-a inceput viaţa!
Ea care-a fost chemată pe al creştinătăţii
Cel mai vechiu tron şi care, in inchipuirea ei,
Credea că trei coroane va aşeza pe fruntea-i!
Căt este de schimbată vorbirea ei de astăzi
De ceeace avù atunci cănd işi luase
A Ingliterei stemă şi pe linguşitori
Punea să o numească Regină pe-amĕndouĕ
Insulele Britaniei. Ertaţi-mĕ, milorzi,
Mĕ doare inima, tristeţa mĕ cuprinde
Şi săngeră-al meu suflet cănd nestatornicia
Vieţii mi s'arată şi vĕd umana soartă
Trecĕnd aşa grozavă pe lăngă capul meu!

Talbot

Regină, Dumnezeu atinge al tĕu suflet!
Ascultă o mişcare trimeasă dela ceruri.
Ea a spăşit amar greşala ei cea grea.
E timp să se sfirşească cumplita-i incercare.
Intinde măna unei aşa de jos căzute
Şi ca un ănger blănd şi luminos, coboară
In noaptea 'ntunecoasă a inchisorii sale!

Burleigh

Fii tare, o Regină! Nu te lăsa 'nşălată
De-un sentiment uman de generositate.
Din bună voia ta, nu perde libertatea
De-a face precum poate să ceară trebuinţa.
Nu poţi s'o erţi, nu poţi s'o scapi, nu te expune
Mustrării odioase, că tu c'o bucurie
Triumfătoare, crudă ţi-ai săturat privirea
Cu-aspectul jertfei tale!

Leicester

Milorzi, să rămânem
In marginile noastre. Regina-i înţeleaptă,
Ea n'are trebuinţă de sfaturile noastre
Ca să aleagă calea ce e mai nimerită.
O intilnire intre regine n'are-aface
Cu mersul direptăţii. A Ingliterei legi
Condemnă, nu voinţa Reginei pe Maria
Stuart, şi este vrednic de al Elisabetei
Suflet măreţ, ca ea indemnul să-l urmeze
Al inimei, in vreme ce legea va urma
Pe calea ei cea aspră.

Elisabeta

Lăsaţi-mě, milorzi, vom căuta mijloace
De-a impăca aceea ce indurarea cere
Cu ceeace ne este impus de trebuinţă.
Acum vă depărtaţi! (ei es, ea chiamă pe Mortimer inapoi)
Sir Mortimer, o vorbă!

SCENA V.

Elisabeta *şi* **Mortimer.**

Elisabeta (după ce l'a privit căteva minute cu ochi pětrunzětori)

Pentru juneţa voastră aţi arătat o mare
Putere pe voi inşivě ş'o inimă isteaţă.
Acel ce-aşa de vreme ştiu ca să deprindă
Arta făţărniciei, ajunge a fi virstnic
Mai iute, şi scurtează ai incercării ani.
Eu vě proorocesc că soarta vě destină
Spre-un mare viitor ş'acest al meu oracul
Spre fericirea voastră pot insumi să-l plinesc.

Mortimer

Stăpână naltă, tot ce sunt şi tot ce pot
Consacru slujbei Tale!

Elisabeta

Pe-ai Ingliterei duşmani
I-aţi cunoscut, ei au o ură nempăcată
Asupra mea, ş'a lor proecte săngeroase
Sunt fără de sfirşit. Păn astăzi providenţa,
E drept, m'a ocrotit, dar se va clătina
Coroana pe-a mea frunte, căt timp va fi in viaţă
Acea femee care hrăneşte-a lor speranţă
Şi e pretextul pentru fanaticul lor zel.

Mortimer

Ea nu va mai trăì când tu vei da poruncă.

Elisabeta

Credeam, sir Mortimer că am ajuns la capĕt
Şi nu-s mai naintată decăt la inceput.
Voiam ca legile să meargă calea lor
Şi măna mea să fie de sănge nepătata.
Acum sentenţa-i dată, dar eu ce-am căştigat?
Ea trebue adusă intru indeplinire
Şi pentru 'ndeplinire *eu* trebui să dau ordin.
Pe *mine* cade partea urită-a 'cestei fapte.
Trebui s'o iau asupră-mi şi nu pot aparenţa
S'o scap. — Aceasta-i rĕul!

Mortimer

Ce-ţi pasă dacă este urită aparenţa
Când causa este dreaptă?

Elisabeta

Voi nu cunoaşteţi lumea.
Ori cine-i judecat după cum *pare*-a fi

Ear nu după cum *este*. De dreptul meu nu pot
Pe nimeni să conving, deci trebue să am grijă
Că partea ce voiu lua la moartea ei, să fie
In vecĭnică 'ndoeală. La fapte de acestea
Ce sunt cu două feţe, nu e altă scăpare
Decăt obscuritatea. Mărturisirea este
Din căi cea mai greşită... Ear ceeace nu dai
Din mănă, nu poţi perde.

Mortimer (cu aer cercetător)

Atunci ar fi mai bine....

Elisabeta

De sigur că mai bine!...
O! ăngeru-mi de pază din voi vorbeşte, spuneţi,
Urmaţi, scumpul meu domn!.. Eu văd că vorba voastră
E serioasă, mergeţi la fundul lucrurilor...
Sunteţi cu totul altfel decăt e unchiul vostru.

Mortimer (uimit)

Cum?... Cavalerului i-ai spus dorinţa Ta?

Elisabeta

Imi pare rĕu c'am spus-o.

Mortimer

Scuzează pe-un bĕtrăn!
Povara anilor il face scrupulos.
Pentru aşa o faptă se cere inima
Sumeaţă-a tinereţii.

Elisabeta

Pot eu să......

Mortimer

Braţul meu

Ţi-l voiu imprumuta! Tu scapă-ţi numele
Cum vei putea mai bine.

Elisabeta

Dac' intr'o dimineaţă
M'aţi deştepta din somn cu ştirea: astă noapte
Murì Maria Stuart, duşmana ta de moarte.....

Mortimer

Increde-Te in mine.

Elisabeta

Când va putea dormì
In pace capul meu?

Mortimer

Cu luna care vine
Perì-va grija ta.

Elisabeta

Mergeţi cu bine, sir
Şi nu fiţi supărat c'a mea recunoştinţă
Cu vĕlul nopţii trebui să fie-acoperită.
Tăcerea este zina acelor fericiţi
Şi lanţurile cele mai strinse şi mai dulci
In taină sunt lucrate. (ese)

SCENA VI.

Mortimer *(singur)*

Te du, Regină falsă, perfidă! Tot aşa
Precum inşăli tu lumea, te'nşăl şi eu pe tine!
A te trăda-i o faptă şi dreaptă şi onestă!

Am aerul de-a fi un ucigaş? Cetit-ai
Pe fruntea mea chemarea de a comite crime?
Increde-te tu numai in braţul meu, ş'opreşte
Pe-al tĕu de a lovì. Dă-ţi numai aparenţa
Făţarnică-a clemenţei naintea lumii. Până
Ce tu sperezi in taină in ajutorul meu
De ucigaş, găsi-vom timp pentru măntuire.
Tu vrei să mĕ inalţi şi imi arăţi o scumpă
Resplată de departe. Chiar tu ş'a ta favoare
De-aţi fi acea rĕsplată, cine eşti tu, sĕrmano,
Şi ce poţi tu să dai? Pe mine nu m'atrage
A gloriei deşartă dorinţă. Numai *Ea*,
Al vieţei măndru farmec il are. Imprejuru-i
Se 'ngăn a tinereţei ş'a graţiei dulci zine;
La sinul ei zimbeşte cereasca voluptate,
Ear tu favori de ghiaţă poţi numai acorda.
In veci nu ai avut coroana femeească,
Acel mai nalt din bunuri ce bucură viaţa:
O inimă duioasă ce farmecă şi insăşi
De fărmec e cuprinsă ş'intr'o uitare dulce
Altuia se jertfeşte. In veci al tĕu amor
Pe-un om n'a fericit! —
Eu trebue să aştept aici pe acest lord
Să-i dau scrisoarea ei. Odioasă 'nsărcinare!
Nu am nicio plecare pentru acest curtean.
Eu singur voiu s'o scap, eu singur. Fie-a mele
Primejdia şi slava şi dulcea resplătire!

SCENA VII.

Mortimer *şi* **Paulet**

Paulet

Regina ce ţi-a zis?...

Mortimer

Nimica sir, nimica
De vre-o insemnătate.

Paulet (ţintind ochii asupră-i cu seriositate)

Ascultă Mortimer,
Ai apucat pe-un drum piezis şi lunecos.
Atrăgětoare este favoarea Regilor
Şi lacomă-i juneţa de slava; ambiţiunea
Uşor o amăgeşte.

Mortimer

Nu m'aţi adus la curte
Voi singur?

Paulet

Ar fi fost mai bine să n'o fac.
Onoarea noastră n'a fost la curte căştigată!
Fii tare, Mortimer. Nu cumpăra prea scump
Şi nu-ţi păta onoarea.

Mortimer

De unde-aceste gănduri,
Aceste ingrijiri?

Paulet

Oricăt făgădueşte
Regina să te 'nalţe, nu te increde in vorba-i
Acea măgulitoare. Cănd vei fi ascultat-o,
Ea te va părăsì. Şi vrĕnd ca să păstreze
Onoarea *ei* curată, ea are să rĕsbune
Asupra *ta* o crimă de dĕnsa poruncită.

Mortimer

Voi ziceţi, crimă?...

Paulet

Lasă prefacerea aceasta.
Ea crede că juneţa de slavă doritoare
Se va pleca mai lesne decăt nenduplecata-mi,
Vănjoasa-mi bětrăneţă. Dar tu, făgăduit-ai?...

Mortimer

Eu, unchiule...

Paulet

Te blăstem dac-ai făgăduit!

Leicester (intrănd)

Nobile sir, daţi voe, am cu nepotul vostru
O vorbă de vorbit. Regina-i foarte bine
Dispusă pentru dĕnsul. Vrea fără mărginire
Să i se 'ncredinţeze păzirea Ladyi Stuart.
Ea in onoarea lui se'ncrede.

Paulet

Foarte bine!

Leicester

Ce spuneţi, sir?

Paulet

Regina se 'ncrede intr'insul. Eu
Milord, mĕ 'ncred in mine ş' in işti doi ochi deschişi.
[ese]

SCENA VIII.

Leicester, Mortimer.

Leicester

Ce are cavalerul?

Mortimer

Nu ştiu; increderea
Cu care mě onoră Regina......

Leicester (privind cu ochi scănteetori)

Meritaţi
Să aibă cineva incredere in voi?

Mortimer (asemenea)

Aceeaşi intrebare milord, eu vě fac vouě.

Leicester

Aţi vrut ceva in taină cu mine să vorbiţi...

Mortimer

Asiguraţi-mě că pot să indrăsnesc.

Leicester

Dar cine pentru voi imi va'nchezeşluì? —
Nu vě atingă astă nencredere a mea.
Vĕd că vě arătaţi cu douě feţe-aice
La curte; una este de sigur mincinoasă
Dar care e cea dreaptă?

Mortimer

Tot astfel, Conte Lester
Şi eu de voi pot zice.

Leicester

Dar cine din noi doi
Intăi se va increde?

Mortimer

Acel ce mai puţin
Rischează ca să peardă.

Leicester

Acela sunteţi voi
De sigur.

Mortimer

Dimpotrivă, voi sunteţi. Mărturia
Unui atăt puternic şi mare Lord ca voi
Mĕ poate nimicì, cănd eu ce pot să fac
Contra favorii voastre şi rangului inalt ?..

Leicester

Vĕ inşălaţi sir, eu in toate sunt aice
Puternic, insă numai in punctul acest gingaş
Pe care trebui să-l jertfesc credinţei voastre,
Sunt omul cel mai slab din toat' această curte
Şi cel mai de rănd om mĕ poate prăpădì.

Mortimer

Dacă puternicul Lord Lester se 'njoseşte
Atăt de mult nainte-mi, incăt imi face mie
Aşa mărturisire, eu pot să am mai bună
Părere despre mine şi să-i dau un exemplu
De generositate.

Leicester

Păşiţi naintea mea
Pe calea confienţei şi eu vĕ voiu urma.

Mortimer (scoţĕnd răpede scrisoarea)

Aceasta v'o trămite Regina Scoţiei.

Leicester (tresare ş'apucă iute scrisoarea)

Vorbiţi incet, sir... Ce vĕd !... Ah! e portretul ei!...
(Il sărută şi-l priveşte incăntat).

Mortimer (care l'a examinat cu luare aminte in vreme ce cetea).

Milord, acum vĕ cred.

Laicester (după ce a cetit răpede scrisoarea)

Sir Mortimer, cunoaşteţi
Cuprinsul astei cărţi?

Mortimer

Nu ştiu nimic.

Leicester

De sigur
Că ea v'a 'ncredinţat.......

Mortimer

Nu mi-a incredinţat
Nimic. Mi-a zis că voi aveţi a-mi tălmăcì
Enigma, ş'o enigmă imi pare 'ntr'adevĕr
Că Contele de Leicester, el care-i favoritul
Elisabetei, care e cel mai mare duşman
Al ei şi unul dintre judecători, să fie
Bărbatul dela care Regina Scoţiei
Sperează mântuire — şi totuş aşa trebui
Să fie: Ochii voştri prea lămurit exprimă
Simţirea ce in suflet ascundeţi pentru dĕnsa.

Leicester

Intăi mărturisiţi-mi de ce de soarta ei
Vĕ pasionaţi atâta şi cum aţi căştigat
A ei incredere?...

Mortimer

In prea puţine vorbe.
Eu pot să vĕ esplic, milord. A mea credinţă,
Am abjurat la Roma şi sunt in legătură

Cu Guizii; o scrisoare ce Archiepiscopul
De Rheims mi-a dat la mănă m'a presentat Reginei.

Leicester

Eu cunoşteam a voastră schimbare de relege
Aceasta mi-a 'nsuflat increderea in voi.
Daţi măna şi-mi ertaţi a mele indoeli.
Eu nu mĕ pot păzì deajuns, căci Walfington
Şi Burleigh mĕ urĕsc. Eu ştiu că mĕ păndesc
Şi mreje imi intind. Voi puteaţi fi unealta
Şi creatura lor.... in laţ a mĕ atrage....

Mortimer

Cu cătă ingrijire se mişcă-aici la curte
Un aşa mare Lord. Eu, Conte, vĕ deplăng...

Leicester

M'arunc cu bucurie la pieptul blănd al unui
Prieten credincios, la care pot scăpa
De-a mea ipocrisie. Voi sunteţi in mirare
Că eu pentru Maria simţirea mi-am schimbat-o
Aşa de răpede?.. In fapt, eu niciodată
Nu am urit-o, insă a vremilor nevoi
Făcù să-i fiu duşman. Voi ştiţi că mi-a fost mie
De mulţi ani hotărită păn nu se insoţise
Cu Darnley ş'al ei chip era incunjurat
De razele măririi. Atuncea am respins
Această fericire. Acum insă cănd este
In temniţă, la uşa peirii, eu o caut
Cu-a insăşi vieţei mele primejdie...

Mortimer

Aceasta-i
O nobilă purtare.

Leicester

Dar s'a schimbat deatunci
A lucrurilor faţă. Din causa ambiţiunii
Eram nesimţitor atunci pentru juneţa
Şi graţiile ei. Atunce cu Maria
Eu nu mě mulţumeam. Speram să capăt măna
Reginei Ingliterei.

Mortimer

Este ştiut că ea
Vě preferea pe voi naintea tuturora.

Leicester

Părea că e aşa, nobile sir, ş'acuma
După ce zece ani de griji neobosite
Şi silă uricioasă eu am perdut — O! sir
Mi se deschide peptul — trebui să mě discarc
De lunga apăsare... Mě au de fericit...
De-ar şti ce lanţuri sunt acestea pentru care
Ei mě invidiază!... După ce zece ani
Amari eu am jertfit deşertăciunii sale,
Când cu o umilire de sclav eu m'am supus
Oricării fantasii şi oricărei schimbări,
Când am fost jucăria capriciilor sale,
Acuma alintat cu dragoste, acuma
Cu o măndrie rece respins, de o potrivă
Căsnit de-a ei favoare şi de asprimea ei,
Păzit ca şi un rob de ochii cei de Argus
Ai gelosiei sale, supus ca un copil
La interogatoriu, certat ca un lacheu.....
O! Limba n'are vorbe pentru aşa un Iad!...

Mortimer

Conte, eu vě jălesc!

Leicester

Şi când ajung la ţel

Resplata mi se fură! Un altul se presentă
Şi roadele-mi răpeşte a lungei mele munci!
Perd drepturile mele de mult statornicite
Faţă c'un soţ ce este in floarea tinereţei.
Trebui să mě cobor de pe-acea scenă unde
Am strălucit odată ca cel intăiu. Eu sunt
Ameninţat să perd nu numai măna ei,
Dar şi a sa favoare pentru-acest nou venit!
Femee este děnsa şi el este plăcut!

Mortimer

E fiul Catarinei, el a putut să'nveţe
La minunată şcoală a linguşirii artă.

Leicester

A şa se prăbuşesc a mele năzuinţe
Şi in acest naufragiu al fericirii mele,
Cătănd o scăndură s'apuc de măntuire,
Se'ntoarce ochiul meu la cea intăi şi dulce
Speranţă ce-am avut......
Imaginea Mariei cu toată strălucirea
Şi farmecele sale mi s'arătâ din nou.
Junie, frumuseţă, au reintrat deplin
In toate-ale lor drepturi, acuma numai este
O rece ambiţiune, ci numai inima
Le comparâ 'mpreună şi am văzut comoara
Pe care o perdusem. Cu groază-o věd căzută
In cel mai mare chin, prin chiar greşala mea.
Atunci mi se deşteaptă speranţa, astăzi ăncă
S'o scap şi s'o posed. Prin mijlocirea unui
Prieten credincios ajung ca să-i descoper
Schimbarea 'n al meu suflet ş'acest răvaş pe care
Mi l'aţi adus, imi spune c'am dobăndit ertare
Şi că, dacă o măntuiu, ea mie mi se dă.

Mortimer

Dar n'aţi făcut nimica pentru scăparea ei!

Voi aţi lăsat ca dênsa să fie osindită
Şi pentru moartea ei aţi dat chiar votul vostru.
Prin o minune numai a trebuit pe mine,
Al păzitorului nepot, să mê atingă
La Roma 'n Vatican a adevěrului
Lumină, — a trebuit să mě menească cerul
Să fiu neaşteptatul al ei mântuitor,
Altfel nici nu găsea o cale păn la voi.

Leicester

Ah, sir! am suferit destule schinjuiri!
Peatunci au strămutat-o dela castelul lui
Talbot, la Fotheringay ş'au dat-o 'n paza aspră
A lui Paulet. Tăiată mi-a fost oricare cale
Spre ea, ş'in ochii lumii trebuia ca să urmez
A o persecuta. Dar nu vě 'nchipuiţi
C'aş fi lăsat s'o ducă la moarte. Nu, speram
Şi sper şi astăzi încă că voiu impiedeca
Această catastrofă păn se va 'nfăţişa
Un mijloc de scăpare.

Mortimer

Mijlocul e găsit.
Lester, nobila voastră incredere mě face
Ca să vě dau pe-a mea. Eu voiu a ei scăpare,
Deaceea am venit. Mĕsurile's luate
Şi ajutorul vostru mi-asigură isbânda.

Leicester

Ce spuneţi? Mě 'ngroziţi! Cum, aţi voi...

Mortimer

Cu sila
Noi inchisoarea ei voim a o deschide!
Eu am tovarăşi, totul e gata.

Leicester

Voi aveţi
Tovarăşi şi complici? Vai mie! in ce faptă
Semeaţă mĕ atrageţi! Ş'aceşti complici cunosc
Şi ei secretul meu?

Mortimer

Fiţi nengrijat, milord.
Proectul fără voi noi l'am făcut şi fără
De voi l'am implinì, de n'ar stăruì ea
Ca să vĕ datorească vouĕ scăparea ei.

Leicester

Puteţi cu siguranţă să mĕ incredinţaţi
Că printre voi nu s'a rostit numele meu?

Mortimer

Fiţi sigur, conte. Cum? Atăta ingrijire
In faţa unei ştiri ce ajutor v'aduce?
Voiţi s'o măntuiţi şi să o posedaţi.....
Deodată, fără veste, amici neaşteptaţi
Vĕ cad ca o minune din ceruri, şi simţiţi
Mai multă turburare, in loc de bucurie?

Leicester

Cu sila nu se poate; asemenea 'ncercare
E prea primejdioasă.

Mortimer

Aşa e şi zăbava.

Leicester

Aceasta cavalere, vĕ spun, nu-i de cercat.

Mortimer (cu amărăciune)

Nu este pentru voi ce vreţi s'o posedaţi.
Dar noi cari nu vrem decăt s'o măntuim,
Nu ne 'ngrijim atăta...

Leicester

Sunteţi din cale-afară pripit cănd este vorba
De-o intreprindere aşa de primejdioasă.

Mortimer

Şi voi prea mult prudent in cause de onoare.

Leicester

Věd mrejele de cari suntem incunjuraţi.

Mortimer

Simţesc destul curaj ca să le rup pe toate.

Leicester

Delir, turbare este acest curaj al vostru !

Mortimer

Milord, prudenţa voastră nu este vitejie !

Leicester

Voiţi ca Babington să vě sfirşiţi şi voi ?

Mortimer

Nu vreţi să imitaţi mărirea lui Norfolk ?

Leicester

Norfolk nu şi-a condus mireasa la altar.

Mortimer

Dar el a dovedit că este demn de děnsa.

Leicester

De cădem, noi atragem peirea ei cu noi.

Mortimer

De ne cruţăm, nu poate să fie măntuită.

Leicester

Voi nu mai ascultaţi, nu vĕ găndiţi... Pornirea
Impetuoasă-a voastră, are să strice totul,
Pe cănd eram acum pe-o cale aşa de bună.

Mortimer

Ce fel de cale bună e astă cale-a voastră
Şi ce-aţi incercat voi ca s'o scăpaţi? Ce fel,
Dac'aş fi fost atăt de rĕu ca s'o ucid
Precum mi-a poruncit Regina şi precum
Aşteaptă in curĕnd s'o fac, — imi tălmăciţi,
Ce mijloc aţi găsì spre a-i scăpa viaţa?

Leicester (cu mirare)

Regina v'a dat astă poruncă săngeroasă?

Mortimer

Ea s'a 'nşălat in mine ca şi Maria 'n voi!

Leicester

Şi voi v'aţi dat cuvĕntul?

Mortimer

Eu braţul mi-am propus
Ca să n'aleagă altul.

Leicester

Prea bine aţi făcut.
Noi dobăndim astfel un timp mai indelung.

In săngeroasa slujbă a voastă ea se'ncrede,
Sentinţa cea de moarte stă neexecutată
Şi noi căştigăm timp.

Mortimer (nerăbdător)

Ba perdem timp, milord.

Leicester

Intemeiată pe făgăduinţa voastră
Ea nu va renunţa să pară 'n ochii lumii
De-a fi indurătoare. Poate cu dibăcie
O voiu putea convinge protivnica să-şi vază,
Şi daca face pasul, ea mănile işi leagă.
Burleigh are dreptate. Sentenţa nu mai poate
Să fie-executată după ce-o fi vězut-o.
Dar, am să mě incerc prin ori şi care mijloc.

Mortimer

Şi ce-o să isbuteşti? Vězěnd a ei speranţă
De mine inşălată şi dacă tot urmează
Maria să trăească, nu-s toate ca 'nainte?
Ea libertatea 'n veci n'o mai redobăndeşte.
Favoarea cea mai mare ce poate ca să-i facă
E temniţa eternă şi tot trebui sfirşit
C'un act de sumeţie. De ce să nu incepem
Indată cu-aşa faptă? Aveţi puterea 'n mănă.
Aţi aduna o oaste, numai de-aţi inarma
Nobleţa de prin toate castelurile voastre.
Maria are ăncă in taină mulţi prieteni.
Inaltele familii Howard şi Percy sunt —
Deşi le-au căzut şefii — bogate in eroi
Şi ele-aşteaptă numai ca un puternic lord
Exemplu să le dea! Lăsaţi făţărnicia,
Descoperiţi-vě, intraţi făţiş in luptă
Şi ca un cavaler vě apăraţi iubita.
Indată ce-ţi voì, puteţi să fiţi stăpănul

Reginei Ingliterei. Cu-ademeniri chemaţi-o
In vreun castel al vostru, precum adeseori
Ea va urmat, acolo vorbiţi-i ca bărbat
Şi ca stăpăn, ţineţi-o inchisă pănă ce
Mariei va da drumul.

Leicester

Eu vĕ ascult uimit,
Inspăimăntat! Păn unde delirul vĕ impinge?
Cunoaşteţi voi acest pămĕnt, această curte?
Stiţi cu ce lanţuri strimte această femeească
Domnie a legat oricare caractere?...
S'ar mai căta zadarnic acuma eroismul
Ce se mişca odată pe-acest pămĕnt... Puterea
Curajului slăbì sub atĕrnarea unei
Femei şi inimile sunt toate moleşite.
Urmaţi-mi direcţiunea, nu incercaţi nimic
Fără de cumpănire... aud venind... plecaţi!

Mortimer

Maria nădăjdueşte!.. Să mĕ intorc la dĕnsa
Cu măngăeri deşarte?

Leicester

Duceţi-i jurămĕntul
Amorului meu vecĭnic.

Mortimer

Duceţi-il voi insuţi.
Eu voi să fiu unealta eliberării sale
Dar nu un mesager al dragostelor voastre. (ese)

SCENA IX.

Elisabeta, Leicester.

Elisabeta

Cine a eşit deaicea? Am auzit vorbind.

Leicester (auzind glasul reginei se intoarce răpede şi pare turburat)

Era sir Mortimer.

Elisabeta

Ce-aveţi, milord de sunteţi aşa de turburat?

Leicester (reluănd stăpănirea pe sine)

Privirea ta... In veci eu nu te-am mai vězut
Atăta de frumoasă, sunt fărmecat... orbit... (oftează)
Ah!

Elisabeta

De ce suspinaţi?

Leicester

Şi oare n'am cuvěnt
Ca să suspin? Vězěnd incăntătoru-ţi chip,
Eu simt că se 'noeşte in inima-mi nespusa
Durere de-a te perde.

Elisabeta

Ce perzi?...

Leicester

Inima ta,
Persoana-ţi adorată. Curěnd la peptul unui
Soţ těněr, infocat găsì-vei fericirea
Şi inima-ţi cu nimeni el n'o va impărţì.
Intr'insul curge sănge regal, in mine nu.

Dar eu, intreaga lume desfid dacă trăeşte
Un om pe acest glob ce simte pentru tine
O adoraţiune mai mare ca a mea.
Păn astăzi ducele d'Anjou nu te-a vězut.
El numai gloria, splendoarea ta iubeşte
Pe cănd eu te iubesc pe tine. Dac'ai fi
O biată păstoriţă şi eu cel mai puternic
Al lumii domnitor, m'aş coborì spre tine
Şi la piciorul těu coroana mi-aş depune.

Elisabeta

Jăleşte-mě, Dudley, nu mě mustra; eu nu pot
Să 'ntreb inima mea. Ea ar alege altfel.
Oh! căt invidiez alte femei ce sunt
In stare să inalţe pe-aceia ce iubesc.
Eu nu am fericirea să pot pune coroana
Bărbatului pe frunte pe care il iubesc
Naintea tuturora. Maria Stuart numai
Putea să-şi dee măna după simţirea sa.
Ea totul şi-a permis şi a běut din cupa
Plăcerii păn la fund.

Leicester

Acuma bea paharul
Amar al suferinţei.

Elisabeta

Ea n'a băgat in seamă
Părerile mulţimii. Uşoară i-a fost viaţa.
Ea nu şi-a impus jugul sub care eu mě plec.
Şi eu puteam pretinde la dreptul să mě bucur
De-a vieţei dulci plăceri, insă am preferit
Ale regalităţii prea aspre datorii.
Şi totuş ea atras'a simţirea tuturor
Bărbaţilor, fiindcă a vrut să fie numai
Femee; şi bětrănii alături cu cei tineri

Aspiră deopotrivă la ale ei favori.
Chiar Talbot, nu părea că a intinerit,
Vorbind adineoarea de farmecele ei?

Leicester

Iartă-l, el a avut-o sub paza lui odată.
Vicleana-l rătăcise cu-a sale măguliri.

Elisabeta

Să fie 'n adevĕr atâta de frumoasă?
Aşa des chipul ei mi s'a descris cu laude,
Incât aş vrea să ştiu ce trebue să cred.
Portrete măgulesc, descrierile mint.
Nu m'aş putea increde decât in ochii mei...
De ce te uiţi la mine atâta de ciudat?

Leicester

Te pun in gândul meu alături cu Maria.
Eu nu tăgăduesc c'aş vrea să am plăcerea
Ca să te vĕd odată in faţa ei, de-ar fi
In taină cu putinţa. Atunci intâia oară
Te-ai bucura deplin de 'ntreaga ta isbândă.
Aş vrea ca să simţească această umilire,
Să se incredinţeze cu proprii sei ochi
Cât o intreci, nu numai in ori şi ce virtute,
Dar încă şi mai mult cu a chipului nobleţă.

Elisabeta

Mai tĕnĕră-i de ani...

Leicester

Mai tĕnĕră? Vĕzĕnd-o
N'ai crede. Negreşit, poate-au imbĕtrânit-o
Nenorocirile inainte de-a fi vremea.
Aceeace i-ar face durerea mai amară
Ar fi de te-ar vedè acuma ca mireasă.

Frumoasele speranţe ale vieţii sale
In urmă sunt remase; pe tine te-ar vedè
Păşind ca să intimpini in faţa ta norocul
Şi logodită ăncă c'un fiu Regal al Franţei!
Ea care totdeauna a fost aşa de măndră
De insoţirea ei c'un prinţ Franţez şi azi chiar
Se laudă cu-al Franţei puternic ajutor.

Elisabeta (cu ton negligent)

Mě torturează toţi s'o věd.

Leicester

Ca o favoare
Ea cere să te vadă: tu vezi-o ca pedeapsă.
Chiar dacă ai trimete-o la moarte, n'ar simţì
Atăta schinjire, decăt de-a se vedè
De farmecele tale sdrobită. Prin aceasta
Tu o ucizi tot astfel cum ea vrù să te-omoare;
De-ţi vede frumuseţa, păzită de pudoare,
Cu blănd incunjurată de razele virtuţii, —
Pe-a sale le-a perdut cu dragostile ei
Uşoare, — inălţată prin razele coroanei
Ş'acum impodobită cu farmec de mireasă,
Atunci ii va suna a nimicirii oară.
O! cànd mi-arunc acuma asupră-ţi ochii mei,
Eu věd că niciodată n'ai fost mai pregătită
Pentru o biruinţă. Adineoarea cănd
Tu ai intrat aice, am fost ca fărmecat
De-a tale frumuseţe. Ce ar fi, dacă acuma,
Acuma chiar, aşa precum te věd, te-ai duce
Naintea ei... nu poţi ca să găseşti vreodată
Un cias mai potrivit...

Elisabeta

Acuma nu, nu Lester,
Nu intr'acest moment. Trebui să mě consult
Cu Burleigh, să...

Leicester

Cu Burleigh? El se găndeşte numai
L'al statului folos. Dar tu şi ca femee
Ai drepturile tale şi acest punt prea gingaş
Tu ai să-l hotăreşti, ear nu omul de stat.
Ba chiar politica te 'ndeamnă să o vezi
Şi să căştigi a lumii opinie c'un act
De generositate. Tu poţi să te desbari
Pe urmă de-o vrăjmaşă atăt de uricioasă
Cum vei găsi cu cale.

Elisabeta

N'ar fi cuviincios
Să věd o rudă a mea in umiliri şi lipsă.
Se zice că nu este de nicio strălucire
Regală 'nconjurată; vederea astei lipse
Mi-ar fi ca o mustrare.

Leicester

Tu n'ai să te apropii
De pragul casei sale. Ascultă sfatul meu
Căci dela sine lucrul prea bine a venit.
Azi este vănătoare şi drumul nostru trece
Pe lăngă Fotheringhay. Maria va fi 'n parc,
Tu ca din intimplare intr'insul ai să intri.
Nu trebue să pară nimica pregătit
De mai nainte; şi de nu-ţi va conveni
Nici nu-i vorbì cu děnsa.

Elisabeta

De fac o nebunie
A voastră va fi Lester, greşala, nu a mea.
Nu voiu să vě refuz nicio dorinţă astăzi,
Fiindcă azi din toţi supuşii mei, pe voi

V'am intristat mai mult. (il privește cu dragoste)
Chiar fie un capriciu
Al vostru: prin aceea s'arată dragostea
Că dă de bună voe chiar ceeace nu-i place.

Leicester (cade ingenunchi la picioarele ei).

Cortina cade.

LASCAR VIORESCU

O ICOANĂ A MOLDOVEI DIN 1851

DE

WILHELM DE KOTZEBUE

(trad. din limba germană de *A.*)

CAPITOLUL II

In ce stare găseşte Lascar moşia părintească şi cum incercă să se aşeze.

Lascar părăsise ţara la virsta de treisprezece ani — era bărbat in toată firea când se intoarse inapoi peste unsprezece ani. Il cuprinse o fericire nespusă când se ridică răpede inaintea lui bariera moldovenească — el se aruncă nebuneşte la pămênt şi sărută ţărina patriei, fără a se ingrijì de mirarea cazacilor dela graniţă la vederea acestei evlavii. Nu sunt multe asemenea momente in viaţă.

Formalităţile trecerii sale precum şi a bagajului destul de mare ce-l avea cu el, furĕ indeplinite uşor prin ajutorul câtor-va sfanţi, şi cu acest prilej Lascar se incredinţă cu bucurie că tot o mai scotea la cale cu limba moldovenească; peste câteva zile de deprindere va infrânge şi puţinele greutăţi ce mai intimpina. Şi apoi avea şi noroc. Dela Nimerceni spre Moldova nu e nici un mijloc de a merge mai departe, nici poştă nici nimic, astfel incât străinul care şi-a tocmit trăsura numai până la graniţă, işi

poate foarte uşor da sama de soarta unui marinar care a fost aruncat de furtună intr'o insulă singuratică. Lascar insă găsì un chip de a-şi urma calea, pe care nu l'ar fi dat in minutul de faţă pe o droşcă din Berlin; dinaintea vămei sta, gata de plecare, o căruţă ovreiască cu patru cai, naltă, ăngustă şi acoperită cu un coviltir de pănză murdară; el se inţelese despre preţ pănă la Fălticeni fără multă vorbă, calabalicul fu aruncat inăuntru, el insuş se suì cu greutate, şi maşina se puse in mişcare hodorogind, trosnind, şi pocnind. Se vede că fuseserĕ cojoace in căruţă şi lăsaserĕ sub coviltir un miros de tăbăcărie; şi apoi ovreiul ce măna caii şezĕnd dinaintea lui, se folosise peste mĕsură de libertatea de a mănca usturoiu—dar intra in ţară, era pămĕntul strămoşesc acela pe care hodorogea trăsura, şi nimica alta nu putea ajunge pănă la sufletul fericit al lui Lascar.

Din Fălticeni trebuia să ia poştă dacă vroia să mai ajungă in aceeaşi zi la Valea Verde, şi starea lucrurilor din patria lui era pe aci pe aci să arunce o duşă rece peste entusiasmul călĕtorului. Caii de poştă se mulţumesc vara şi toamna cu iarba şi verdeaţa care le-o dă Dumnezeu şi deaceea trebuiau aduşi dintr'o livadă indepărtată şi astfel trecù mai bine de un cias pănă ii inhămâ la căruţă. Şi apoi ce căruţă! Inchipuiţi-vĕ o trăsurică nu cu mult mai mare ca aceea trasă de căini a lăptăreselor din Germania; roatele nu au cercuri de fer şi cu vremea nici nu mai sunt rotunde; patru cai slabi sunt legaţi de căruţă cu nişte ştreanguri destrămate; surugiul incalecă pe şea, şi astfel aleargă strigănd şi pocnind din biciu de la o poştă la alta. Adesea se intimplă să cadă călĕtorul din cărucioară şi surugiul să gonească mereu fără să aibă habar măcar că a perdut scumpa povară ce i se incredinţase; cine poate răbda multă vreme felul acesta de călătorit trebue să fie de o constituţie foarte tare.

Lascar aruncâ paltoanele sale in căruţă şi se aşăzâ peste dĕnsele, picioarele răzemate in dreapta şi in stinga de muchea trăsurei. Toate lucrurile de sub dĕnsul şi de

lăngă el erau asvirlite in dreapta şi in stinga; diligenţele austriace cu care trecuse prin Galiţia şi Bucovina, ii părurĕ deodată o instituţie blagoslovită. Dar precum se intimplă spiritului omenesc, aşa se intimplă şi trupului, el se obicĭnueşte răpede cu ori-ce. Lascar se simţì in curĕnd foarte solid aşezat pe locul sĕu cel nalt, şi cănd ajunse peste o jumĕtate de cias pe culmea dealului din dosul oraşului şi putù privì peste cămpiile indepărtate, i se umplù earăş inima cu aceaşi plăcere, ca in minutul in care se ridicase bariera dinaintea lui. Ce privelişte de pe acea inălţime! Nu trebue cineva să fie Moldovean şi să-şi revadă patria după o vreme indelungată, spre a se oprì incăntat pe loc. Apa Moldovei şerpueşte intr'o vale mănoasă; sate şi curţi boereşti se arată pintre verdeaţa deja cam gălbie a grădinelor lor; grăul strins in şire nalte stă la aer slobod, şi mulţime de cai treeră grănele in arii; mai la vale se intinde o ţelină şi pe pămĕntul cel gras au crescut nişte scaeţi uriaşi pe cari se leagănă firele cele argintii numite fire de toamnă; şi lăna stă agăţată pe ghimpi, căci mii de oi sub paza cănilor flocoşi, işi caută hrana pe acea livadă la care nu ajung decăt cu greu; fundul tabloului e alcătuit din Carpaţii cu minunatele tonuri de lumină. Şi apoi icoana şoselei, fiecare toamnă aceeaşi. Culesul viilor pune totul in mişcare in Moldova de jos; un indoit şir de care ce nu mai au sfirşit opresc mereu pe călĕtor in loc; butoae goale merg intr'o parte, altele pline se intorc indărăt. Daca nu-şi perde cineva răbdarea, vĕzĕndu-se oprit mereu pe loc, petrece privind lungul şir al carelor ce se intorc. Cărăuşul nu prea are grijă de boii sei cei albicioşi cari urmează cu pas liniştit carele dinaintea lor; numai ici şi colo şade unul lăngă butoiu dacă nu-l mai duc picioarele. Ceilalţi joacă cu grămada in capul carelor, o minune de musicant din mijlocul lor scoate din fluer sunete ce-ţi merg la inimă. Ulcica cu mustul spumegos trece zile intregi dela o gură la alta. De vine vreo trăsură in treapătul cailor, ei nu o vĕd; surugiul strigă pănă răguşeşte, ei se uită la dĕnsul, ochii le sticlesc prietenos, dar nu-l inţeleg. Dacă se opreşte cineva şi cere o in-

ghiţitură de vin sau struguri de poamă pentru gătlejul seu uscat, atunci ei il pricep minunat, şi il mai şi ia in braţe cu dragoste şi il mai şi sărută de căteva ori.

Lascar işi petrecù ziua cu ochii ţintiţi inaintea lui ca intr'un vis. Spre seară insă ii merse rĕu, cerul se acoperì cu nori şi când inoptâ incepù ploaia. Hainele sale dela Berlin nu erau pregătite pentru asemenea expediţie şi nerăbdarea incepù să-l muncească. Incurĕnd se făcù aşa de intuneric, incăt se mai putea merge numai in treapăt mărunt. In sfirşit căruţa părăsì şoseaoa şi apucâ in dreapta, prin urmare Valea Verde se afla la vre-o douĕ sute de paşi. Lascar se silì căt putù să vadă ceva, dar inzadar, nici o forma statornică nu se deosebea in noaptea intunecată, nicăeri nu licărea o lumină, singur un lătrat răguşit trăda o locuinţă omenească; afară din căine numai vĕntul de toamnă mai era deştept şi primì pe călĕtor cu mugetul sĕu fioros prin pomii aproape desfrunziţi. In locul pornirii celei vesele de peste zi, tristeţa singurătăţii se strecurâ ca un sloiu de ghiaţă prin inima lui Lascar.

Poarta era proptită numai; surugiul se dete jos de pe cal şi o deschise fără a lua sama la lătratul furios al cănelui, se urcâ iarăş pe cal şi trase la scară. Multă vreme bătù in uşă, pocnì din biciu şi strigâ fără să fie auzit de cineva, insfirşit se apropiè o lumină roşatică ce intoarse colţul casei, ceaţa era aşa de groasă, incăt nu se putea deosebì decăt doue măini cari cătau să ferească flacăra de vĕnt spre a nu se stinge.

„Cine-i acolo?“ zise un glas.

„Eu sunt, deschideţi!“ strigâ Lascar cu nerăbdare.

„Cine eu?“

„Stăpănul vostru, proprietarul Valei-Verde“. Omul cu lumina tăcù puţină vreme şi Lascar era pe aci pe aci să-şi verse necazul in vorbe, când se auzì din nou glasul: Ia-te după mine, cucoane. Prin faţă nu poţi intra căci e orz in tindă, trebue să treci pe uşa din dos.

Lascar se luâ după călăuz. In uşă vĕntul stinse luminarea. El trebuì să intre in casa strămoşească prin in-

tuneric, icoana viitorului seu trebuia să i se infăţişeze deplină! El intrâ cu băgare de seamă pipăind primprejur in odaia intunecată, căci trecù cătăva vreme pănă se aprinse earăş luminarea care fu inţepenită intr'o butelcă goală. Il dusese in odaia de culcare a rĕposatului tată-seu. „Asta e singura odae in care se poate locuì“, zise sluga, „fiindcă aici găzdueşte cuconu Costache Vrenceanu cănd vine la Valea-Verde, toate celelalte au fost date arendaşului, şi sunt tot felul de lucruri intr'insele“.

Osteneala şi feluritele impresii de peste zi il timpiserĕ pe Lascar intr'atăt, incăt amintirile copilăriei sale abia licăreau in sufletul lui la vederea lucrurilor ce-l inconjurau; avea o piatră pe inimă, dar felul durerii ce-l cuprinsese nu-l putea pricepe. Se aruncâ pe un divan lat; omul care-l adusese in odae sta respectuos cu braţele incrucişate, la o oarecare depărtare şi se uita la dĕnsul cu un amestec de curiositate şi de nedomirire.

„Cum te chiamă?“ il intrebâ Lascar după o mică tăcere.

„Gavril“.

„Gavrile, adu-mi calabalicul din căruţă, dă surugiului acest bacşiş, fă foc in sobă, şi vezi de-mi poţi da ceva de măncare.

Gavril respunse printr'un „bine“ trăgănat, dar nu se mişca din loc. Insfirşit işi luâ inima 'n dinţi şi par'că se hotărise să vorbească călătorului.

„De ce nu te duci?“ il intrebâ Lascar.

„Cucoane“, respunse omul, „ziceaţi că sunteţi proprietarul Valei-Verde, nu e decăt un singur stăpăn al Valeiverde, sunteţi Cuconul Lascarache?

„Da, eu sunt.

Obrazul atăt de indiferent pănă aci al omului se inveselì deodată. Işi aşezâ pĕrul cel lung şi cărunt după urechi, făcù trei paşi mari spre a se apropia de Lascar, ii sărutâ măna şi poalele hainei şi strigâ cu un glas ce părea să easă din fundul inimei.

„Slavă ţie Doamne că v'aţi intors insfirşit! Dumne-

nezeu să binecuvênteze ciasul in care aţi sosit in casa părintească!“

Tot auzì insfirşit o vorbă bună de primire, tot era un glas care chema binecuvêntarea lui Dumnezeu pentru sosirea lui. Fericit omul care nu cunoaşte măngăerea ce se află in asemenea ciasuri la rostirea unui cuvênt prietenesc. Lascar se simţì mişcat de această urare atăt de simplă, ea il intărì şi alinâ amărăciunea simţirilor ce-l stăpănise, cu toate că lacrimile erau mai aproape de ochii lui decăt in momentul sosirii.

Gavril se făcuse acum sprinten de tot. Lascar il auzì indată suflând greu ca să-i aducă giamantanul şi-i eşì cu luminarea in uşă; apoi bêtrânul cărâ lemne spre a face foc, şi de căte ori se aflau earăş faţă in faţă el da semne de bucurie, şi-şi descărca inima spuind că acum de sigur vor merge toate altfel şi fără indoială mai bine. Din frasele sale trunchiate se putea inţelege că trebue să fi mers rêu dela moartea bătrănului Viorescu, şi fiul va avea multe greutăţi neaşteptate şi neplăcute de intimpinat. Mai trecù o jumêtate de cias şi se arătâ şi cina sub forma unei mămăligi, şi a unei fripturi de pui rece pe care le luase Gavril din provisiile arendaşului ce dormea. Fiind lipsă de tacămuri, bêtrănul scoase un cuţit din chimir, apucâ puiul cu măna şi-l făcù bucăţi prin căteva lovituri stingace dar puternice. Mămăliga fu tăiată felii cu ajutorul unui fir de aţă; aburii eşeau dintr'ênsa par'că te pofteau să o mănănci. Lui Lascar ii era dor de odihnă; putea să fie doue după miezul nopţii. Cu ajutorul lui Gavril se aşternù un pat ca de nevoie; după ce fusese bucătar şi sofragiu acum se mai făcù şi fată din casă şi apoi urâ stăpănului sêu o noapte bună.

In seara sosirii lui Lascar la Valea-Verde era aşa de intuneric incăt n'am putut vedea alta decăt pe Gavril cu luminarea sa; acum că a eşit soarele cel plăcut de toamnă putem privì cu luare aminte acest loc. Eu am fost pentru intăia dată la Valea-Verde in 1842 cănd am fost poftit ca la nişte prieteni şi astfel o cunosc cu deamênuntul.

Casa proprietarului e răzemată de un mic deal, incăt partea din dos unde se află grădina e deopotrivă cu pămĕntul, pe cănd partea despre curte e aşăzată pe o temelie naltă de piatră, in care se află o pivniţă mare. Un cerdac se intinde dealungul faţadei, acoperişul cerdacului e purtat de stilpi, in dreapta şi'n stinga e o scară de stejar văpsită in alb. De pe acest cerdac poţi privì curtea; tocmai in faţă se află poartă de zid cu acoperiş de şindrilă; pe ambele părţi dealungul porţii se intinde o zidire lungă cu tavanul jos unde sunt bucătăria, cămara, odăile de slugi, locuinţa arendaşului şi cancelaria, o prispă purtată de stilpi se afla şi dealungul acestei zidiri. In dreapta se 'nalţă un şopron foarte mare lăngă grajdul unde pot intra cel puţin şaizeci de cai; cu obiceiul moldovenesc de a inhăma, mai ales toamna şi primăvara din pricina stării celei proaste a drumurilor, şase sau opt, ba chiar mai mulţi cai la o trăsură ceva mai grea, un asemenea grajd este deci foarte trebuincios la o casă unde vin mulţi mosafiri. Partea cealaltă a curţii e inchisă prin gardul cenuşiu al grădinei, care formează astfel un pătrat deplin In mijloc e un rond plin cu flori şi cu salcămi, plopi inalţi italieneşti incunjură tot pătratul şi impreună cu frumoasa verdeaţă a grădinei dincolo de gard, dau curţii singure un aspect plăcut. Dar şi casa este o locuinţă căt se poate de bună. Una din greşalele arhitecturei moldovene sunt tindele cele mari greu de incălzit şi prin care intră gerul de căte ori se deschid uşile odăilor in lunile friguroase ale anului; de o asemenea tindă nu a fost ferită nici casa aceasta, dar odată intrat in odăi o uiţi uşor, aşa de multă incredere iţi dau sobele cele mari de cărămidă.

Trei uşi cu giamuri duc din tindă in grădina pentru care avusese bĕtrănul Viorescu o deosebită dragoste chiar pe vremea vieţei celei obositoare de la oraş, şi cănd se scoteau din florării in luna lui Maiu toate bogăţiile pentru impodobirea grădinei, şi se aşezau portocalii in grupe sau dealungul drumurilor, şi se grămădeau in cerdac şi in casă tot felul de plante din ţări calde, atunci ţi se umplea inima de

bucurie la această privelişte, şi străinul care-şi părăsise trăsura de drum cu gândul că se află intr'o ţară uitată de Dumnezeu şi de oameni, era silit să se pocăiască la pragul Valei-Verde şi să mărturisească, că tot se pricep oamenii din Moldova a trăì.

Astfel era Valea-Verde la 1852. Dar mare schimbare de atunci! Lascar, care după cum ştim se culcase după miezul nopţii, se sculâ tărziu adoazi şi se uitâ in jurul lui ca in vis, şi abia incetul cu incetul dobăndì incredinţarea că se află in adevĕr in Moldova şi in casa părintească. Apoi sărì in sus şi alergâ desbrăcat la fereastră.

Ce privelişte? Asta să fie curtea in care se jucase copil? Acesta rondul cu flori in jurul căruia calul purtase pentru intăiaşi dată pe spinarea sa pe micul călăreţ? Iarbă era destulă, totul era verde, buruenele se inălţau de un stat de om. Din salcămi numai trăia decăt unul şi chiar pe acesta se clătina o ramură uscată; abia mai remăseserĕ căteva flori strivite ce se legănau de vĕntul de toamnă. O grămadă de băligar pe care ar fi platit un agricultor german sume insemnate se inălţa pănă sub acoperişul grajdului; intr'un colţ zăceau aruncate roate rupte, grape şi alte bucăţi de instrumente pentru câmp; pretutindeni geamuri sfărămate; o droae de porci se imbrănceau grohăind, prin găurile gardului stricat din grădină, spre curte.

Lui Lascar ii ferbea săngele in vine. I se părea că batjocoriserĕ cu tot dinadinsul locul plin de amintirile sale din copilărie. Icoana inaintea ochilor sĕi il făcea să priceapă cum stau lucrurile mai departe. Sigur că in aceiaşi stare tristă se afla tot ce remăsese de la tatăl sĕu, şi era hotărit să ceară socoteală epitropilor. El deschise uşa cu furie şi strigâ pe bĕtrănul care-l primise in seara din ajun. Aşteptâ insă multă vreme pe Gavril, multă vreme nu respunse decăt ecoul casei ce semăna pustie la sgomotul făcut de Lascar. Insfirşit se ivì bĕtrănul, de astădată nu mai era cu picioarele goale; se incălţase cu cisme văcsuite proaspăt şi purta pe spate un cojoc nou alb ca zăpada. Cisme şi cojoc işi aveau mirosul lor caracterlstic.

„Pentru Dumnezeu, unde eşti Gevril? Vrei să mě părăseşti şi tu? Nu ştii că sunt singur de tot?“

„Nu vě supăraţi cucoane“, respunse bětrănul, „n'am putut scăpa aşa de grabă. Vedeţi că eu slujesc la arendaş şi am in grija mea casă, curte şi tot ce se află intr'insele. Şi multe se mai află intr'insele şi vreme multă de stat de geaba n'am“.

„Daca eşti vătaf la arendaş“, zise Lascar necăjit, „apoi n'ai să te aştepţi la resplată pentru felul cum aţi gospodărit in casa mea. Dumnezeu ştie căte am să mai věd, dar numai privind la curte mi se intoarce inima“.

„Asta nu e vina mea; i-am spus-o destul de des arendaşului la inceput, până ce mi-a tras o palmă. Pe urmă n'am mai zis nimic. Contractul l'a făcut cuconul Costache Vrenceanu, ştiu eu ce condiţii vor fi acolo? Mie mi-a părut totdeauna rěu când inchidea aci in curte vitele pe cari le prindeau oamenii lui pe câmp, şi nu le da drumul până ce nu le rescumpărau ţăranii cu bani. O dată au fost cincizeci şi una de capete aici, au remas două zile, şi au făcut o mulţime de stricăciuni prin copaci şi prin flori; fiindcă era după sf. Dumitru, numai creştea iarbă şi nu le dădea nimic de măncare. Şi giamurile le-au spart pe unde au putut ajuuge ca să le lingă de sete!“

„Am să-i arăt eu ticălosului de arendaş fiindcă s'a purtat aşa“, zise Lascar după ce se plimbase catăva vreme necăjit prin odae. „Cum il chiamă, şi de ce neam este?“

„E armean, noi ii zicem Cuconu Manolache. Dar a făcut părăluţe bune in Valea-Verde. Când a venit aici, — are să fie cinci ani la sf. Gheorghe, — avea o haină ruptă in spinare şi nu mănca decăt mămăligă cu ceapă. Şi acum tot haina ruptă o poartă dar are parale multe cu dobăndă la ovrei şi la creştini. — Mai aveţi trebuinţă de ceva?“

Lascar se imbărbătâ; tot nu căştiga nimica daca işi vărsă focul pe Gavril. Se intoarse dară spre dênsul, după ce işi venì in fire, şi se sfătuì cu el pentru regularea lucrurilor in gospodăria sa de becher, şi pentru găsirea slu-

gilor trebuincioase. Bĕtrânul se pricepea la toate; el făgăduì să aducă ceea ce era de neapărată trebuinţă, adică un fecior şi un bucătar. Mulţi din ţiganii cari slujiserĕ la bĕtranul Viorescu, cu toate că fusese desrobiţi prin testament remăseserĕ in Valea-Verde, unde işi avea fiecare coliba lui cu o bucată de pămĕnt şi căţiva pomi roditori. Cu dĕnşii era lesne de alcătuit gospodăria curţii boereşti.

In Germania işi face cineva o idee foarte nepotrivită despre ţiganii din Moldova. Ei se impart in trei clase, lesne de deosebit. Cei dintăi, cunoscuţi sau mai bine zis defăimaţi sub numele de lăeşi, ne arată neamul in toată necioplirea sa primitivă şi este o adevĕrată calamitate pentru ţară şi ocărmuire. Indivizii din clasa aceasta erau ăncă până acum patru cinci ani robi, in inţelesul cel mai strins al cuvĕntului, dar de cănd s'au desrobit sunt mai rĕi decăt totdeauna, de vreme ce au eşit de sub ochii stăpănului lor. Nu cred să găsesc pe cineva care să nu susţie ca mine, că toţi lăeşii sunt hoţi. Părinţii cresc pe copii lor cu mare ingrijire pentru spănzurătoare, şi din virsta cea mai fragedă aceşti urmaşi ai lor işi arată talentul deosebit pentru hoţie. Cu greu se poate crede că asemenea lucruri se petrec intr'un stat mai mult sau mai puţin organizat, dar in deosebi ţiganii formează in Moldova o bandă de hoţi nesupărată care face neapărat de mai multe ori pe an, chiar şi omoruri.

La lucru nu-i poate aduce nici cu binele, nici cu rĕul, nici chiar cu bătaia; unii trec de căldărari sau de potcovari numai spre a tălmăcì cu ce mod se pot hrănì, daca din intimplare ii ia cineva la ochiu. Acoperiţi cu sdrenţe, adesea goale de tot, şed aceste fiinţe negre, vara sub corturi şi iarna in bordee, şi de-i intreabă cineva de ce nu pot locuì in case cum se cade, ei respund cu mare seriositate: „ne temem de purici“, La aşăzarea lor de iarnă sau de vară care nu se face mai niciodată in acelaş loc, se adună de obiceiu o salaşă de zece, douezeci sau mai multe familii, sub conducerea patriarcală a unui bĕtrăn; şi glasul răguşit al femeilor, sbieretele copiilor, lătratul cănilor vestesc pe că-

lĕtor de departe de locul unde şi-au intins corturile. O asemenea salaşă de ţigani care pleacă dintr'un loc int'altul, este lucru de infiorat. De obiceiu au cu dĕnşii un car nalt de o formă deosebită tras de o mărţoagă de cal şi de mai mulţi bărbaţi pe jumĕtate goi. Coşul carului e plin de calabalic murdar şi de corturi vărgate cu negru, pe deasupra sunt aşezate femei bĕtrăne groaznice şi tinere foarte frumuşele; de pe sub pănză se vĕd obraji de copii care, deşi negri şi murdari, sunt totuş minunaţi. Bărbaţii urmează carul in neregulă, dobitoace casnice şi de obiceiu şi căte un urs se ţin după dĕnşii. Nici o culoare vie nu-ţi atrage ochiul afară de căte un fes turcesc roşu cu ciucure de mătasă albastru, şi cu toate astea nu-ţi poţi lua ochii dela această adunătură ciudată, cănd o intilneşti pentru intăia dată pe drumul mare. Salaşa este de o selbătăcime surprinzĕtoare şi contribue mult la fisionomia deosebită a ţării.

Clasa a doua o alcătuesc aşa numiţii lingurari. Cei mai mulţi dintr'inşii sunt negri ca fraţii lor de sub corturi, dar sunt mai primitori de civilisaţie şi nu impărtăşesc iubirea lor pentru proprietatea altuia. Ei locuesc in sate şi se hrănesc cinstit cu secera şi cu toporul. Iarna lucrează unelte de lemn, mai ales linguri de unde le-a şi venit numele de lingurari.

Clasa a treia, vătraşii, s'a format in decursul timpurilor din indivizii superiori celorlalte douĕ clase. Ei sunt la *haute volée* printre ţigani, trăesc in case şi slujesc in cele mai multe curţi moldoveneşti. Ei sunt foarte inteligenţi, adesea ajunge căte unul bine, pleacă cu stăpănul sĕu ca fecior sau ca bucătar la Paris, şi se intoarce acasă vorbind franţuzeşte. Acesta insuflă mare respect prietenilor sĕi de mai nainte; ei sunt măndri de dĕnsul, şi de-i intreabă cine-va: „Cine este acel tĕnĕr galant, negru la faţă şi cu legătura de găt albă?“ atunci respund: „Acesta e Jean (ori Pierre), care fusese ţigan!“

Civilisarea ţiganilor, adică acea a nomazilor este una din cele mai grele sarcine a ocărmuirii in Moldova, şi nu

cred ca Moldovenii de azi să se poată bucura de aceşti concetăţeni degeneraţi.

Se alese după sfatul lui Gavril printre ţiganii cei mai buni ai bětrânului Viorescu, toate slugile trebuincioase těněrului Lascar. Pe când se imbrăcâ acesta cu ajutorul feciorului seu, să ni se dea voe de a-l privì ceva mai de aproape.

Toată arătarea lui e plăcută, atrăgětoare deşi neinsemnată. Lascar era nalt şi elegant, toate mişcările lui dovedeau că avusese a face cu lumea aleasă, ele erau aristocratice dar nu inţepenite, tot felul lui avea o oarecare negligenţă. Nu făcea parte din Moldovenii cei oacheşi; pěrul seu castaniu inchis era aşezat cu ingrijire dar simplu pe frunte şi la těmple. Ochii cei albastri, in care se vedea, chiar şi azi cu toată supărarea, o expresie de blăndeţe, ii dădea aerul unui septentrional, nici nasul seu, mai mult rotund, nu se apropia de tipul moldovenesc. Barbă nu avea, musteţile cam roşatece-inchise ii umbreau buza de sus; el căuta să-şi ascundă gura cu děnsele, fiindeă i se spusese că era partea cea mai puţin plăcută din figura lui nu tocmai frumoasă. In aděvěr gura cam buzată şi bărbia foarte rotundă făceau să se conchidă din această parte a obrazului la lipsă de caracter şi musteţile singure ii veneau in ajutor pentru a-i da o expresie bărbătească.

Sunt insă silit a mărturisì că dacă in aděvěr musteţile, despre care am vorbit mai sus, dădeau lui Lascar puţină energie, acest semn exterior nu pětrunsese adânc. Caracterului seu ěi lipsea orice tărie. Umbra de creştere primită in casa părintească sub direcţia d-lui Grosbois şi resultatul silinţelor sale personale in Berlin, unde profesorii ii luarě inteligenţa in stăpănire fără a se ocupa de desvoltarea caracterului seu, nu fuseserě deajuns pentru a forma dintr'insul o fiinţă deplină. Toate faptele sale atirnau de impresii din afară. Noroc insă că-şi petrecuse tinereţa in zilnică atingere cu naturi nobile, astfel că şi intr'insul se desvoltaserě simţirile inalte ale inimei lui. Daca-i dădeai pri-

lej să facă bine se folosea de dĕnsul cu bucurie, la căutarea acestor prilejuri insă il impiedica acel fel de egoism care in imprejurări mai insemnate remăne in umbră şi de aceea se crede in stare de a aduce ori-ce jertfă, dar in viaţa zilnică apare cu toată naivitatea sa, fără a-şi da seamă de slăbiciunile ce le scoate la lumină. Şi apoi lenea! D-l Grosbois avusese o grijă sistematică de dinsa, căci putea tălmăcì neregularitatea lecţiilor prin lenea cea neinvinsă a şcolarului. In Berlin Lascar işi urmâ lecţiile cu zel şi invăţase in adevĕr destul de mult; in toate celelalte ocasii insă se arătâ felul seu de a nu fi niciodată gata la vreme, şi aceasta intr'und mod care desnădăjduia adesea pe prietenii sei. Părerea cumcă e deajuns să fie cineva faţă la toaleta unui bărbat spre a-şi forma o judecată despre caracterul seu poate părè neintemeiată, in unele casuri cu toate acestea e foarte dreaptă şi căt pentru prietenul meu Lascar este un adevĕr incontestabil. De-l vedeai stănd in pat adesea pănă la 10 sau 11 ciasuri dimineaţa, apoi turnănd vreme de un cias sau de un cias şi jumĕtate căteva picături aci dintr'o sticlă lungă şi subţire aci dintr'alta scurtă şi groasă pe măni sau in apa de spălat şi apucănd perii cănd rotunde, cănd ovale, cănd in patru colţuri, trebuiai să ajungi la convingerea că omul acesta avea nevoe de un mare indemn din afară spre a se hotărì a face ceva. Dacă da vreun rendez-vous prietenilor sei, de obiceiu nu se afla acolo la vreme şi se mira apoi de mustrările ce i se făceau; nu era vina lui, nu fusese gata. In Moldova i se intimplâ des ca şi celalt să lipsească, şi atunci nici nu mai era altă vorbă despre acest rendez-vous; amĕndoi găseau natural să nu fi fost gata. Cu toate acestea nu puteai cunoaşte pe Lascar fără să-ţi fie dragă fiinţa lui cea atrăgĕtoare şi prietenoasă. Nu puteai dorì o societate mai plăcută; gimnastica şi călăria dederĕ trupului seu mlădios o graţie bărbătească care se arăta mai ales la joc; el trecea fără deosebire pentru bărbaţi şi femei drept un tĕnĕr foarte plăcut.

Toaleta lui Lascar avea să ţie azi mai mult decăt de obiceiu. Erau atătea de hotărit şi de pus la cale pentru gos-

podăria lui viitoare, şi era aşa de puţin obicînuit cu o asemenea grijă la Berlin, unde-ţi cad păserile fripte in gură, nu mai parale să ai să le plăteşti, incăt urma o intrerupere după alta, o audienţă după cealaltă. Din multele vorbe cu slugile cele vechi ale casei, eşì la lumină că din toată gospodăria cea bogată a reposatului nu mai remăsese nimic. Toate trebuiau cumpĕrate din nou şi stomahul cel resfăţat al tĕnĕrului Berlinez trebuia să se mulţumească până atunci pe măncarea cea sărăcăcioasă a arendaşului armean, cu toate că bucătarul făgăduise să pue şi el măna la toate.

„Aşa dar şi la ţară ii trebue cuiva parale", işi zise Lascar scoţĕndu-şi punga din buzunar. Intr'insa nu mai erau decăt căţiva galbeni. Finanţele trebuiau aduse grabnic in stare mai infloritoare, şi-şi puse in gănd să meargă de a doazi de dimineaţa la acel din epitropii lui ce şedea mai in apropiere.

Era insă nerăbdător să vadă grădina. El părăsì odaia cu trista presimţire despre starea in care era să o găsească. Din casă incepù să i se turbure veninul intr'insul. In sală şi in unele odăi zăceau jos porumb şi orz după cum ii spusese Gavril din ajun; căţiva şoareci şi un guzgan mare se puserĕ pe fugă, turburaţi de paşii lui Lascar in viaţa lor imbelşugată. El intrâ in cerdacul cu cele trei uşi de sticlă ce duceau in grădină, scăndurile erau acoperite cu mere şi cu pere; poamele cele putrede stricaserĕ duşumelele şi piciorul se cufunda ici şi colo in scănduri. De păreţi şi de tavan erau atirnate ghirlande de foi de tutun. Lascar eşì pe uşă afară. Asta era grădina de la Valea-Verde, locul unde se jucase ca băiat, locul la care se găndise de atătea ori, de care se bucurase ca un copil? O asemenea pustiire intrecea orice inchipuire, ii venea să plăngă la această priveliştе. De un drum nici urmă nu mai era, afară de căteva poteci făcute de trebuinţă in decursul anilor; in locul florilor se imbuibau bălăriile; mulţi pomi se tăiaserĕ, şi pintre dinşii căţiva brazi de a căror vijiire melancolică se bucura mai laes bĕtrănul sĕu tată; un esemplar minunat de Paulow-

nia imperialis, pe care nu-l vĕzuse niciodată iarna altfel, pe când era copil, decât invelit in paie, işi intindea ramurile uscate in aer—se prăpădise. Din florărie nu se mai vedea de cât o dărămătură, ulucile de scănduri aveau multe găuri, şi chiar pietrele de la temelie se scoseserĕ pentru cine ştie ce alte trebuinţe. Caii arendaşului păşteau in linişte pe locul cel ingrădit de jur imprejur, şi căţiva porci cătau cu grijă daca au mai remas ceva rădăcini din gheorghinele ce umpluse mai nainte grădina. O jale adâncă apucâ pe tĕnĕr. Işi puse in gând să ceară socoteală de toate aceste arendaşului pe care nu-l vĕzuse ăncă in ochi, dar in acelaş timp ii venì in minte că epitropii erau respunzĕtori de toate. El nu-şi putù stăpânì multă vreme mânia, şi se indreptâ earăş spre casă.

La uşa cerdacului il intimpinâ un om ca de vreo patruzeci de ani; pĕrul negru amestecat cu fire albe umbrea trăsăturile cele energice pe care un cunoscĕtor le inţelege numai decât că sunt acele ale unui armean. Un gheroc albastru sdrenţuit, cu chioturile rupte şi la care lipseau căţiva nasturi, un guler de cămaşă murdar şi o păreche de cisme de iuht care-i ajungeau până peste genunchi, nu te lăsau să găceşti cu siguranţă care-i era posiţia socială, dar o oarecare indrăsneală in infăţişare arăta că buzunarul hainei nu era de despreţuit, şi că intr'insul se aflau parale căştigate in sudoarea frunţei.

Omul scoase căciula din cap când se apropiè Lascar de dinsul. „Poftiţi la masă“ zise el; „se recesc bucatele“.

„Cine sunteţi?“ intrebâ Lascar.

„Manolache Christea, arendaşul de la Valea Verde“.

Respunderea epitropilor era uitată. Lascar, vĕzĕnd dinaintea lui pe acel ce era deadreptul vinovat, işi vărsâ focul. „Imi pare bine că vĕ vĕd“, strigâ el. „Uitaţi-vĕ in jurul d-voastră in astfel de stare aţi găsit casa şi curtea când aţi lua moşia in arendă?“

„Cuconu Costache Vrenceanu ştie ce mi-a incredinţat, respunse dinsul liniştit; contractul se află la d-lui“.

„Casele se pot zidì de al doilea, sau drege dacă sunt

stricate, urmâ Lascar; o grădină prăpădită are trebuinţă de doue vieţi de om spre a fi earăş in floarea ei ca mai nainte. Cine e in stare să-mi restitue perderea pricinuită prin gospodăria D-voastră cea grozavă? Cu ce aveţi să-mi plătiţi copacii cei tăiaţi cari fac pentru mine mii de galbeni? Respundeţi, pentru numele lui Dumnezeu!"

„Eu am a face numai cu Cuconu Costache. Poftiţi la masă vĕ rog". Arendaşul intoarse spatele şi plecâ.

Lascar era pe-aci pe-aci să intindă măna şi să apuce de guler pe domnul acela cu respunsurile cele scurte, dar nu trăise ăncă destul in aerul ţării sale spre a-şi face dreptate in felul acesta. Căteva sĕptĕmăni mai tărziu s'ar fi aflat Manolache Christea in mai mare primejdie. Să poftesc la masă? M'aş otrăvì cu bucatele dumitale! strigâ infuriat către cel ce plecase, dar totuş se intoarse in odae la dĕnsul şi inghiţì bucatele cele simple ce i se aduseserĕ; ceva trebue să mănănci chiar când te-ai supărat foarte tare.

Dar tot nu era să treacă cea dintăi zi ce o petrecea in Valea-Verde fără să aibă vreo simţire plăcută. Se sculase de la masă şi sta la fereastră făcĕndu-şi o ţigară, când intrâ in curte un şir lung de oameni in cojoace care inaintau in tăcere şi cu pas liniştit. Erau ţăranii de pe moşie care aflaserĕ de sosirea tĕnĕrului lor stăpăn şi veneau să-i zică buna zioă. Ei se oprirĕ in jurul scării şi aşteptarĕ cu căciula in mănă. In capul lor era vornicul, judecătorul satului cu un curcan resboinic subsuoară, altul purta o păreche de găini, al treilea o strachină cu oue. Darul săracului, darul inimei!

„Bine aţi venit voinici, strigâ Lascar coborind scara şi inaintănd spre ţărani. Toţi se grămădirĕ să-i sărute măinele, feţele cele arse de soare se induioşarĕ, mulţi ochi se umplurĕ cu lacrimi şi Lascar işi simţì sufletul mişcat. Fetele imbrăcate in alb care respăndesc flori pe jos, şi discursurile cele negreşit pline de valoare ale invăţătorilor de sat nu se vĕd ăncă in Moldova, aici sărutatul mănei ţine locul acelui obiceiu civilizat, şi daca stăpănul nu grăeşte cu ţăra-

nii, atunci ei stau şi se uită la dênsul fără a rostì un cuvênt. Ţinù câtăva vreme pănă se isprăvì cu grămădeala, apoi le dete Lascar nădejde liniştitoare pentru viitor şi-i rugâ să amăne pe mai tărziu orice plăngere vor fi pregătit. Le impărţì o sumă bună pentru rachiu şi astfel se puse frunte serbătorii de revedere, şi adunarea se risipì.

Scena aceasta oricăt de neinsemnată ar fi fost, totuş ii făcù bine lui Lascar, ii aduse un interes in viaţă; inţelese că avea ceva de făcut şi aceasta micşorâ simţirea singurătăţii care-l cuprinsese aşa de adănc.

ODĂ

MAIESTĂŢII SALE ELISABETA

REGINA ROMÂNIEI

Cu braţele deschise şi inimă voioasă
Moldova Te aşteaptă la sĕnu-i insetat,
Căci este multă vreme, Regină graţioasă,
In patria lui Stefan de când nu ai intrat.

Venirea Ta deşteaptă intreaga noastră ţară
Cu al iubirii Tale soare fără de nori,
Precum se desmorţeşte in dulcea primăvară
Natura vestejită de vĕnturi şi ninsori.

Tu eşti podoaba ţării, din fire 'mpodobită
Cu daruri strălucite şi suflet îngeresc,
Ce face-a Ta Coroană să fie oţelită
In dragoste adâncă, de neamul Românesc.

Corona pe-a Ta frunte e mai strălucitoare
Decât coroane multe ce 'n timp s'a 'ntunecat,
Căci voacea suferinţei Te află 'n deşteptare
Ca pe o sentinelă la postu-i desemnat.

In inima Română Tu ai făcut să crească
Un arbor de iubire etern neveştejit,
La umbra cărui poate un tron să se umbrească
Şi de-ale soartei vĕnturi să fie ocolit.

Tu eşti intre Regine o falnică Regină
Cu ideal poetic şi nalte cugetări,
A cărei suflet sboară etern cătră lumină
Lăsând in a lui urme poetice căntări.

Cu ce haină frumoasă şi mai strălucitoare
Nu ar dorì Moldova să'mbrace-al ei pămĕnt,
Pentru-a putea mai falnic, Regina 'ncăntătoare,
Ca să serbătorească amorul ei cel sfănt?

Dar eată că natura trimete-o primăvară
Cu raze dulci din soare, dumnezeeşti comori,
Ca să se 'mpodobească l'a Ta aniversara
S'o vezi in strălucire cu mantie de flori.

Astfel impodobită de măna vecĭniciei
Şi'n glas de păserele ce 'n crănguri ciripesc,
Moldova Te salută, Regin'a Romăniei,
Unind sufletul ţării cu Tronul Romănesc.

Acest imn de mărire se'nalţă cătră Tine
Ca o tămăe sfăntă spre a lumii Creator,
Ca vecĭnic s'amintească, că Ţie se cuvine
Iubirea şi respectul intregului popor!

Iaşi 24 Aprilie 1887.

IOAN IANOV.

Lupta cu morile de vĕnt.

DON QUIJOTE DE LA MANCHA

— Urmare —

CAP. VI.

Unde se inşiră versurile desnădejduite ale reposatului păstor, cu alte neaşteptate intimplări.

CĂNTECUL LUI CRISOSTOM [1])

Fiindcă vrei, crudo, să ştie oricine,
Din limbă in limbă şi din neam in neam,
Cătă e asprimea ce tu-mi arăţi mie,
Voi face ca iadul insuş să inspire

---

[1]) Acest căntec se compune din opt strofe intregi şi una nesfirşită. Fie-care strofă are 16 versuri, rimate şi aşăzate intr'un mod particular, nemai obicĭnuit nici pănă la Cervantes, nici mai tărziu. Versul penultim al fiecării strofe, neavĕnd cu ce rima, rimează cu cel intăiu emistih al versului din urmă. Această singură particularitate s'a păstrat in traducere.

Tristului meu suflet un accent duios,
Şi să nu mai fie glasul meu acelaş.
Şi după dorinţa-mi care se sileşte
Să spună durerea-mi, şi tu ce-ai făcut,
Să easă din pieptul meu un glas de groază,
Şi cu el odată, spre mai mare jale,
Inima-mi măhnită să easă 'n bucăţi.
Aşa dar ascultă, şi ia bine-aminte,
Nu la glasul dulce, ci la acel sgomot,
Ce din fund il scoate pieptul meu amar,
Pintr'o fără voe ş'aprigă *pornire*,
Spre-a mea *mulţumire* şi in ciuda ta.

Al leului răcnet, al lupului straşnic
Urlet, şueratul inspăimăntător
Al şarpelui groaznic, infiorosul strigăt
A vre unui monstru, profeticul cioarii
Ţipet, al furtunei văjiit grozav,
Când frămĕntă-a mării spumegoase valuri;
A 'nvinsului taur neimpăcat muget,
Şi al turturelei vĕduve duios
Căntec, cobitorul buhnei uricioase
Gemĕt, ş'a intregii mulţimi infernale
Glas de infiorare şi de plăns cumplit,
Să 'nsoţească jalea ce din pieptu-mi ese,
Jale-amestecată cu-astfel de accente,
Incăt să confunde ori şi ce simţiri,
Căci cruda durere ce sinu-mi *repune*
Nu se poate *spune* decăt cu glas nou.

N'au s'audă-aceste confuze şi triste
Ecouri, nici Taiul cu al lui năsip,
Nici faimosul Betis cu a sale masline.
Aici resuna-vor chinurile-mi grele,
Pe stăncile 'nalte, prin bortele-adănci,

Intr'o limbă moartă, dar cu vii cuvinte;
Sau prin văi obscure, ori pe ţermuri sterpe,
Unde nu se vede o faţă de om,
Sau pe unde soare in veci nu s'arată,
Ori prin veninoasa mulţime de fiare
Ce Nilul hrăneşte in albia lui;
Şi, deşi prin locuri pustii şi deşerte
Al durerii mele răguşite glasuri,
Şi cruda-ţi asprime se va 'mprăştia,
Totuş pentru mila suferinţii *mele*
Duse vor fi *ele* pe 'ntregul pămĕnt.

Despreţul ucide, doboară răbdarea
Prepusul, de este sau nu este drept;
Zulele omoară fără nicio milă;
O lungă absenţă turbură viaţa,
N'ajută speranţa unei fericiri
Nimica in contra fricei de uitare.
O singură moarte in toate s'arată.
Dar eu, neauzită minune! trăesc
In zule, 'n absenţă, in dispreţ, şi sigur
De prepusul care de viu mĕ omoară.
In uitare focu-mi s'aprinde mai mult,
Ş'ochi-mi niciodată, intre-atătea chinuri,
Nu zăresc o umbră măcar de speranţă:
Dar in desnădejdea-mi n'o doresc nicicum,
Ci iubind durerea cu *'ndărătnicie*,
Jur pe *vecînicie* fără ea să fiu!

Este cu putinţă să ai intr'o clipă
Speranţă şi teamă, sau bine-i s'o faci,
Cănd pricina fricei mai sigură este?
Cănd grozava zule imi stă inainte,
Trebui să 'nchid ochii, cănd o pot vedè
Prin multele rane in pieptu-mi deschise?
Cine vrea să lase neincrederii uşa

Deschisă, când vede că-i pe faţă dat
Dispreţul, când vede, o crudă schimbare!
C'a sale prepusuri devin adevĕruri,
Şi hîda minciună sfântul adevĕr?
O zule, stăpână tirană 'n domnia
Iubirii! In mână un lanţ de fier pune-mi;
O funie adă-mi mie, o dispreţ;
Crudă biruinţă! de-a mea *schinjuire*
A voastră-*amintire* se 'năduşă in piept.

Mor dar: şi ca 'n viaţă, şi nici după moarte,
Vre o fericire să nu mai aştept,
Vroesc in ideea-mi să fiu indărătnic.
Voiu zice că omu-i bine să iubească,
Că ori şi ce suflet de amor robit,
E decât oricare mai stăpân pe sine.
Că ea, ce duşmană mi-a fost totdeauna
Frumoasă-i la suflet cum e şi la trup;
Că din a mea vină uitarea-i se naşte;
Că numai prin chinul ce-amorul ne face
Işi păstrează 'n pace stăpânirea lui.
Cu-această idee şi cu un laţ tare,
Făcĕnd să sosească mai iute fatalul
Soroc, ce-mi găteşte ea cu al ei dispreţ,
Fără nume, fără lauri *viitoare*
Voiu trece 'n *uitare* de pe-acest pămĕnt.

Tu ce arăţi cu-a tale cruzimi fără marjini
Ce motiv mĕ face să despreţuesc
Această-obosită viaţă, fără preţ
Dovezi pipăite iţi dă acum ţie
Această adâncă rană-a inimii
Că mĕ supun vesel asprimilor tale.
De crezi tu că merit eu din fericire
Ca cerul albastru al ochilor tĕi

Să fie la moartea-mi turburat, n'o face:
Nu vreau eu din parte-ţi, nu vreau cu nimica
Să plăteşti jertfirea sufletului meu.
Prin ris dimpotrivă arată că tristu-mi
Sfirşit pentru tine e zi de serbare.
Dar sunt foarte simplu de-ţi dau acest sfat:
Ştiu că pentru tine marea fală *este*
Să-mi curmi fără *veste* al vieţii fir.

Vie, căci e vreme, vie din adăncuri
Tantal[1]) cu-a lui sete, să vie Sisif[2])
Cu a stăncii sale grozavă povară:
Pometeu[3]) s'aducă acum al sĕu vultur,
Să nu mai oprească roata-i Ixion[4]),
Surorile[5]) munca lor să nu 'nceteze,
Cu toţi impreună in piept să-mi strămute
Pedeapsa la care sunt supuşi, şi 'ncet
(Dacă sinucisul poate drept să aibă),
La inmormĕntare cu jale să cănte

---

[1]) Tantal, primind pe zei la masa lui, vroì să incerce ştiinţa lor, dăndu-le să mănănce membrele propriului sĕu fiu Pelops. Jupiter il aruncâ in infern, condemnăndu-l la o foame şi o sete nesfirşite.

[2]) Cunoscut prin vicleniile şi crimele sale, Sisif fu ucis de Teseu şi lăsat neinmormĕntat. Pluton ii dădù voe să revină pe pămĕnt numai o zi ca să-şi ingroape corpul, dar pe urmă refuzănd Sisif de-a se intoarce in infern, Mercur il duse cu sila. El fu condemnat să ridice o mare stăncă pănă in virful unui munte, de unde cădea earăş, şi el era silit s'o ridice din nou fără incetare.

[3]) Prometeu răpise din cer focul spre a da viaţă omului pe care el il formase din lut. Jupiter il legâ de muntele Caucas, unde un vultur il mănca, de treizeci de mii de ani. Hercul il deslegâ.

[4]) Ixion, admis in cer de Jupiter, cutezâ să iubească pe Junona. El fu aruncat in infern şi legat pe o roată ce se mişca vecĭnic.

[5]) Cele cincizeci de surori, fiicele lui Danaus, care din causă că uciseserĕ pe bărbaţii lor in noaptea nunţii, furĕ condemnate in infern ca să umple vecĭnic un poloboc fără fund.

Unui trup ce giulgiu[1]) chiar nu poate-avea;
Ş'a iadului căne cu trei guri a sale[2]),
Şi alte himere, alte mii de monstrii,
Toţi să insoţească acest jalnic cănt.
Căci nu e mai dreaptă pompă, mi se *pare*,
Pentru celce *moare* de amor străpuns.

Desnădăjduite versuri, nu vě plăngeţi,
Pe stăpânul vostru cănd veţi părăsì.
Fiindc'a mea soartă jalnică măreşte
Fericirea celei care vě inspirà,
Nici la 'nmormintarea-mi triste să nu fiţi.

Bun părù căntecul lui Crisostom acelor care-l ascultaserě, cu toate că cetitorul zise că nu-l găsea potrivit cu cele ce auzise el despre modestia şi bunătatea Marcelei, căci Crisostom se plăngea de gelosie, prepusuri şi absenţă, toate in paguba bunei credinţi şi a bunei reputaţiuni a Marcelei. La aceasta respunse Ambrosio, ca unul ce cunoştea bine cele mai ascunse gănduri ale prietenului seu: „Pentru a vě satisface, domnule, această indoeală este bine să ştiţi că atunci cănd acest nenorocit scrise căntecul de faţă era departe de Marcela, pe care o părăsise de bunăvoe spre a vedè dacă absenţa nu va esercita asupra ei puterea sa obicĭnuită. Şi fiindcă nu este lucru care să nu obosească pe un amorezat absent, nici frică care să nu-l supere, astfel il turbura pe Crişostom gelosia inchipuită şi bănuelile de care se temea, ca şi cum ar fi fost adevěrate. In acest mod remăne neatins adevěrul ce svonul imprăştie despre bunătatea Marcelei. Afară numai că este crudă, puţin arogantă,

[1]) Crisostom care se sinucisese, trebuea să fie ingropat fără nicio ceremonie religioasă. El nu putea fi acoperit nici de giulgiul religios numit in spanioleşte *mortaja*.

[2]) Cerber, cănele păzitor al infernului.

şi foarte dispreţuitoare, invidia insaşi nu trebue nici nu poate să-i atribue altă meteahnă".

— Aceasta este adevĕrat, respunse Vivaldo. Şi voind să cetească altă hărtie din cele ce le scăpase de foc, il turbură o miraculoasă vedenie (căci astfel se părea ea) care fără veste li se infăţoşâ inaintea ochilor: Pe deasupra stăncii unde se săpa groapa se arătâ păstoriţa Marcela, atăt de frumoasă incăt frumuseţa ii intrecea renumele de care se bucura. Cei ce nu o vĕzuserĕ pănă atunci o priveau cu uimire şi tăcere, şi cei ce erau deprinşi s'o vadă nu remaserĕ mai puţin miraţi decăt acei care nu o vĕzuserĕ niciodată. Dar deabia o zărì Ambrosio, cănd ii zise cu semnele unui suflet indignat: „Vii tu să vezi, din intimplare, sălbatică şopirlă a acestor munţi, dacă presenţa ta va face să curgă sănge din ranele acestui nenorocit, pe care cruzimea ta l'a lipsit de viaţă? Sau vii tu să te făleşti de crudele vitejii ale caracterului tĕu? Sau să vezi de pe acea inălţime, ca un al doilea neindurat Neron, focul Romei sale aprinse? Sau să calci cu aroganţă acest nenorocit cadavru, ca fiica cea ingrată pe acel al tatălui ei [1]) Tarquiniu? Spune-ne degrabă, pentru ce vii, sau ce este ceea ce-ţi place mai mult, căci ştiind eu că găndurile lui Crisostom n'au incetat niciodată de a te asculta, cănd el era in viaţă, voiu face ca, mort chiar fiind, să te asculte găndurile tuturor acelor ce se numirĕ prietenii sĕi.

— Nu vin, o Ambrosio, nici pentru unul din lucrurile de care ai vorbit, respunse Marcela, ci pentru a mĕ apăra pe mine insumi şi a dovedì căt de fără judecată sunt toţi acei care mĕ invinuesc de suferinţile lor şi de moartea lui Crisostom. Astfel vĕ rog pe toţi care staţi aice să fiţi cu luare aminte, căci nu va fi nevoe de mult timp nici de

---

[1]) Memoria a inşălat aice pe Cervantes. Fiica ingrată de care e vorba, este Tullia, fiica lui Serviu Tuliu, al şeselea rege al Romei. Tarquiniu era bărbatul ei. E probabil că Cervantes a scris această parte a operei sale in inchisoare, unde nu avea la indemănă cărţi, spre a putea verifica ceeace scria.

multe vorbe spre a convinge despre un adevĕr pe oamenii deştepţi.

„Cerul m'a făcut, după cum ziceţi voi, frumoasă, şi in acest fel incăt, fără a vĕ putea stăpănì, frumuseţa mea vĕ impinge ca să mĕ iubiţi; şi pentru iubirea ce-mi arătaţi, ziceţi şi chiar vroiţi ca să fiu eu datoare să vĕ iubesc. Eu cunosc, cu judecata firească ce mi-a dat Dumnezeu, că tot ce-i frumos este drăgălaş, dar nu pricep că pentru motivul că este iubit să fie dator cel ce este iubit ca frumos să iubească pe cine-l iubeşte, şi cu atăta mai mult că s'ar putea intimpla că cel ce iubeşte frumosul să fie urit. Deci uritul fiind vrednic de ură, se potriveşte foarte rĕu de a zice: te iubesc ca frumoasă, iubeşte-mĕ, deşi sunt urit. Dar să punem casul că frumuseţele ar fi deopotrivă, nu urmează de aice că şi dorinţele au să fie deopotrivă, căci nu toate frumuseţele insuflă iubire. Unele inveselesc vederea dar nu supun vrointa. Dacă toate frumuseţele ar inamora şi ar supune, voinţele ar umbla necontenit confuze rătăcite, fără a şti unde să se oprească. Căci fiind nesfirşit numĕrul persoanelor frumoase, nesfirşite ar fi şi dorinţile; şi după cum eu am auzit spunĕndu-se, adevĕratul amor nu se imparte; el trebue să fie cu voinţă şi nu silit. Fiind deci lucrul astfel, cum eu cred că este, de ce voiţi să-mi supun voinţa cu sila, indatorită nu pentru altă ceva decăt pentrucă ziceţi că mĕ iubiţi tare? Sau de nu, spuneţi-mi: dacă cerul m'ar fi făcut urită, cum m'a făcut frumoasă, fire-ar drept să mĕ plăng de voi că nu m'aţi iubì? Pe lăngă aceste aveţi să luaţi in băgare de seamă că eu n'am ales frumuseţa ce am; că astfel cum este, cerul mi-a dat-o din mila sa, fără a o cere eu nici a o alege. Astfel precum vipera nu merită să fie invinuită pentru otrava ce are, deşi omoară cu dĕnsa, pentrucă natura i-a dat-o, tot aşa de puţin merit şi eu să fi mustrată pentrucă sunt frumoasă. Frumuseţa la o femee onestă este ca focul depărtat, sau ca sabia ascuţită; nici el nu arde, nici ea nu tae pe cel ce nu se apropie. Onoarea şi virtuţile sunt podoabele sufletului, fără de care corpul nu trebue să pară frumos, chiar de ar fi. Căci dacă onestitatea

este una din virtuţile care impodobesc şi infrumuseţează mai mult corpul şi sufletul, de ce să o peardă aceeace este iubită pentru că-i frumoasă, spre a corespunde cu intenţiunea aceluia ce, pentru singura sa plăcere, se sileşte cu toate puterile şi meşteşugurile sale să i-o răpească? Eu m'am născut liberă, şi pentru a putea trăì liberă am ales singurătatea câmpului: arborii acestor munţi sunt tovarăşii mei, apele limpezi ale acestor riuri, oglinda mea; cu arborii şi apele impărtăşesc găndurile şi nurii mei. Eu sunt foc depărtat, şi sabie pusă departe. Pe acei ce i-am inamorat cu vederea, i-am desamăgit cu vorbele; şi dacă dorinţele se hrănesc cu speranţe, de vreme ce eu n'am dat nici una lui Crisostom nici altuia cuiva, sfirşitul oricărui dintr'inşii nu se poate zice că este opera mea, căci il ucise mai degrabă indărătnicia sa decăt cruzimea mea. Dacă mi se impută că găndurile lui erau oneste, şi că pentru aceasta eram datoare să mĕ supun lor, zic că atunci cănd, chiar in acest loc unde acum se sapă groapa sa, el imi descoperì onestitatea intenţiunii sale, eu ii spusei că a mea era de a trăì intr'o perpetuă singurătate, şi ca pămĕntul singur să se bucure de fructul pustniciei şi de remăşiţele frumuseţei mele. Dacă el, cu toată această desamăgire, vroì să stărue incontra speranţei şi să navigheze incontra vĕntului, ce e de mirare dacă s'a inecat in mijlocul golfului nesocotinţii sale? Dacă eu l'aş fi amăgit, aş fi fost falsă; dacă i-aş fi făcut mulţumirea, aş fi lucrat incontra celei mai bune intenţiuni şi hotăriri a mele. El remase indărătnic, deşi desamăgit; se desnădăjduì, fără a fi despreţuit: vedeţi acum dacă e drept să mi se atribue vina suferinţei sale. Plăngă-se cel inşălat, desnădejduească-se cel ce a vĕzut speranţele sale amăgite; increadă-se cel pe care eu l'aş fi chemat, măndrească-se acel pe care l'aş fi primit; dar să nu mĕ numească crudă nici ucigĕtoare acel căruia nu i-am făgăduit, pe care nu l'am amăgit, nici chemat, nici primit. Cerul ăncă pănă acum n'a vroit ca eu să iubesc in mod fatal, şi găndul că am să iubesc după alegere este neintemeiat. Această desamăgire generală să servească fiecărui

din acei ce mĕ supără, pentru interesul lor particular, şi să se inţeleagă deacum inainte că, dacă vreunul ar murì pentru mine, nu moare nici de gelosie nici de dispreţ, căci cine nu iubeşte pe nimeni, nu trebue să inspire gelosie nimănui. Desamăgirile n'au să se considere ca despreţuri. Cel ce mĕ numeşte fiară şi viperă, lase-mĕ ca pe un lucru vătămător şi rĕu; cel ce mĕ numeşte ingrată, să nu mĕ indatorească; cel ce mĕ numeşte neinţeleasă, să nu mĕ cunoască; cine mĕ numeşte crudă, să nu mĕ urmărească, căci această fiară, această viperă, această ingrată, această crudă şi această neinţeleasă, nici nu-i va căuta, indatorì, cunoaşte, nici nu-i va urmărì nici intr'un chip. Dacă pe Crisostom l'a ucis nerăbdarea şi infocata sa dorinţă, de ce să se invinuească onesta mea purtare şi modestia mea? Dacă eu păstrez puritatea mea in tovărăşia arborilor, de ce să vroească ca să o perd cel ce vrea să o păstrez intre oameni? Eu, după cum ştiţi, am averea mea şi nu răvnesc pe a altora. Am o condiţiune liberă şi nu-mi place să mĕ fac roabă. Nici nu iubesc nici nu uresc pe nimeni. Nu inşăl pe acesta, nu supăr pe celălalt, nu-mi bat joc de unul, nu măgulesc pe altul. Convorbirea onestă cu păstoriţele acestor sate, şi grija caprelor mele mĕ mulţumeşte. Dorinţele mele au drept margine aceşti munţi, şi dacă ele es de aici este pentru a privì frumuseţa cerului, care este calea pe unde sufletul se indrumează spre cel dintăi adăpost al sĕu."

După ce a vorbit aceste, fără a vroì să audă vreun respuns, intoarse spatele şi intrâ in cel mai mare desiş al unui munte ce era aproape deacolo, lăsând uimiţi pe toţi cei de faţă, atăt de spiritul căt şi de frumuseţa ei.

Unii din acei pe care-i rănise puternica săgeată a razelor din frumoşii sĕi ochi, făcurĕ semne că vor s'o urmeze, fără a se folosì de vĕdita desamăgire ce auziserĕ. Don Quijote vĕzĕnd aceasta, şi părĕndu-i-se că era aici bun prilej să eserciteze cavalerismul sĕu, ajutănd pe domnişoarele cuprinse de nevoe, puse măna pe mănunchiul săbiei şi zise cu glas tare şi inţeles: „Nimeni, ori de ce stare şi

condiţiune ar fi, să nu cuteze a urma pe frumoasa Marcela, sub pedeapsă de a cădea sub turbata mea intăritare. Ea a dovedit, cu motive lămurite, că a avut puţină, sau nicio vină la moartea lui Crisostom, şi cât de departe este de a consimţì la dorinţile vreunuia din amanţii sĕi. Pentru aceea este drept ca, in loc să fie urmată şi urmărită, să fie onorată şi stimată de toţi oamenii buni din lume, căci dovedeşte că intr'insa ea singură este care trăeşte cu intenţiune onestă."

Sau din causa ameninţărilor lui Don Quijote, sau pentrucă Ambrosio le zise să sfirşească cu ceeace datoreau bunului sĕu prieten, nici unul dintre păstori nu se mişcă, nici nu se indepărtâ deacolo, până când groapa, fiind isprăvită şi hărtiile lui Crisostom arse, ei puserĕ in lăuntru corpul, nu fără multe lacrimi a celor ce erau de faţă. Mormĕntul fu inchis cu o peatră mare, până ce se va sfirşì o lespede, care, după cum zise Ambrosio, avea de gând să dea s'o facă, cu un epitaf, in următoarea cuprindere:

Aice cu trupul zace
Un amant nenorocit.
El a fost păstor in viaţă,
Şi de dragoste-a murit.

O ingrată frumuseţă
Lui zilele i-a răpit,
De-acele ce fac regatul
Lui Amor nemărginit.

Apoi imprăştiarĕ pe deasupra mormĕntului multe flori şi crengi, şi după ce toţi arătarĕ amicului sĕu Ambrosio durerea lor, işi luarĕ ziua bună dela dĕnsul. Tot astfel făcurĕ Vivaldo şi tovarăşul sĕu, şi Don Quijote zise drum bun celor ce-l ospătaserĕ precum şi călĕtorilor, care-l rugarĕ să vină cu dĕnşii la Sevilia, care este un loc atât de potrivit pentru a găsì aventuri, incât in fiecare uliţă şi la fiecare colţ se infăţoşează mai multe decât ori unde. Don Quijote le mulţumì de poftire şi de zelul ce arătau ca să-l indatorească, dar zise că pentru moment nu vroea nici nu

trebuea să se ducă la Sevilia, pănă nu va fi curăţit toţi acei munţi de hoţii şi pungaşii, de care se spunea că erau plini. Călĕtorii, vĕzĕnd această bună hotărire a lui, nu vroirĕ să-la mai supere, ci luăndu-şi din nou zioa bună, il lăsarĕ şi urmarĕ drumul lor, in care nu le lipsì despre ce

să vorbească, atăt de istoria Marcelei şi a lui Crisostom, căt şi de nebuniile lui Don Quijote. Acesta se hotărì să meargă ca să caute pe păstoriţa Marcela şi să-i ofere spre a o servì, tot ce-i sta in putere. Dar nu se intimplâ aşa cum işi inchipuia el, după cum se povesteşte in cursul aceştii adevĕrate istorii, din care se sfirşeşte aice a doua parte.

(Va urma).

ST. G. VĂRGOLICI.

FILOSOF — FIROSCOS

CUM CONSIDERĂ POPORUL ŞTIINŢA

Principele scriitor Dimitrie Cantemir, vorbind despre «năravurile Moldovenilor», relevează următoarea trăsură caracteristică:

«Moldovenii nu numai că nu sunt iubitori de ştiinţi, ci mai la toţi le sunt şi urite. Şi aşa nici numele ştiinţelor şi ale meşteşugurilor frumoase nu le sunt lor cunoscute; şi zic că *oamenii cei invăţaţi işi perd mintea şi, când voiesc să laude invĕţătura cuiva, zic că este nebun de ştiinţa cea multă*..... (Eruditos non posse non mente privari existimant, adeo ut si cujus laudare voluerint doctrinam, eum prae nimia scientia stultum evasisse dicant.[1])

Intre termenii culturali, introduşi in limbă pe la mijlocul secolului al XVII-lea cu ocasiunea traducerii din elineşte a Pravilelor lui Mateiu Basarab şi Vasilie Lupu, a fost şi vorba *filosof*, sub care insă s'a inţeles de timpuriu mai mult pe «astrolog», bunăoară in pasajul următor dintr'una din cărţile citate:

«De să va prilejì vreunui *filosof* sau vreunui *cetitor de stele*, când va căuta in obrazul cuiva şi de-i va zice fur, atunci nu se va pedepsì ca un suduitor, pentrucă, deşi i-au şi zis fur, nu i-au zis pentru să-l suduiască; ci pentrucă l'au cunoscut cu meşteşugul sĕu cum iaste fur»[2]).

Ştiinţa filosofului se mărgineşte dar in cunoaşterea principiilor fisiognomice, cu ajutorul cărora caută a descoperì «in obrazul cuiva» culpabilitatea sau neculpabilitatea unei persoane.

Această insemnare specială a persistat in limba populară. Şi astăzi poporul inţelege prin «filosof» mai ales pe «căutătorul de zodii» prin cercetarea cărora el poate pĕtrunde taina fiinţei noastre.

---

[1]) Cantemir *Descrierea Moldovei*, ed. Negruzzi, p. 257, 258.

[2]) *Indreptarea Legii*, ed. Bujoreanu, p. 94.

Astfel, in basmul muntean «Fata cu pieze rele», se povestește de un impĕrat cu doisprezece feciori, norocos in toate trebile sale, care insă nu-și credeà fericirea desăvirșită decăt prin nașterea unei fete. Și această dorință a inimei sale se implinì dar odată cu dĕnsa, se duse și tot norocul sĕu. Toate silințele sale de a oprì relele ce-l băntueau, furĕ zadarnice.

«In cele de pe urmă chemâ un *cetitor de stele* să-i spue ce e pricina de-i merg lucrurile anapoda și nu poate să dea inainte. Dacă venì *filosoful*, il puse la stele și a doua zi ii zise să bage de seamă in trei zile dearăndul, cum ii dorm copii. Trecĕnd cele trei zile, filosoful venì din nou. Impĕratul ii spuse că băeții dormeau, care cu măinile deasupra capului, care intr'o parte, care cu măinile pe piept și care pe spate și cu măinile pe lăngă dĕnșii; ear fata doarme pe brănci ori strinsă făcută ghem sau cu măinele intre genunchi. — Aceasta este peaza rea a impĕrăției tale, rĕspunse filosoful; de nu o vei depărta din casă, nu se va alege nici praful de dumneata și de copii dumitale» [1]).

Cu toate acestea vorba *filosof* are, in gura poporului și o insemnare mai largă, care nu se depărtează mult de ințelesul științific al cuvĕntului, adică «ințeleptul care caută noima lucrurilor și a vieții omenești»: Romănul aplică acest epitet tuturor celor ce posed o instrucțiune mai inaltă, oricărui om inzestrat cu o cultură intelectuală mai intinsă și ințelege prin «filosofie» orice știință, orice invățătură ca și in timpurile primitive ale Greciei.

Acest cuvĕnt — *filosof* — de mult incetățenit in graiul popular, a dat naștere unei diferențieri logice foarte interesante, intemeiată pe vechea zicĕtoare romănească «Unde e *minte* multă, e și *nebunie* multă». Acest proverb foarte rĕspăndit este indestul de vechiu, de oarece el figurează și in cartea populară a «Alexandriei», a cărei cea mai veche redactare romănească se urcă pe la inceputul secolului al XVII-lea, va să zică e contemporan cu introducerea vorbei «filosof» in limbă. Proverbul citat nu este altminterea decăt un resumat aforistic al observațiunii lui Cantemir relevată mai sus.

Conform acestei vederi populare, *filosoful* adică omul «cu multă invățătură», omul «procopsit» nu poate remănea cu firea intreagă ca și ceilalți săraci cu duhul, ci trebue să

---

[1]) Ispirescu, *Basme*, p. 394.

sufere o sguduire in aparatul sĕu mental. De aceea vorba *filosof* devine in gura Romănului *firoscos* adică «scos din fire, nebun,» caracterizănd prin această denumire, atăt pe invăţatul in genere, căt mai cu seamă pe omul stătos, bun de gură, născocitor de treburi, cu un cuvĕnt superior celorlalţi.

Avem dar aci o transiţiune logică, care oglindeşte modul special de a vedè al unui popor şi cristalisează in limbă o particularitate a cugetării naţionale.

Diferenţiarea de sens a pornit din tendenţa de a adopta in vederea populară un cuvĕnt cu inţeles cam vag şi, odată cu diferenţiarea vorbei, s'a produs ceeace in linguistică se numeşte etimologie populară.

Eată acum căteva citate din scrieri populare, in cari regăsim nuanţele pomenite ale cuvĕntului *firoscos*.

Anton Pann, in «Povestea vorbei» I, 19:

Căte basme *firoscoşii*
Undeva spunea'n vileag,
Şi eu ca năbădăioşii
Alergam s'ascult cu drag.

In basmul «Ciobănaşul cel isteţ sau ţurloaele blendei» o impĕrătească hotăreşte, că pe acela numai il va lua fata ei de bărbat, care ii va ghicì semnele de pe trup. Dar nici unul din fii de impĕraţi şi de boieri nu isbutì. Vĕzĕnd dĕnşii că venise şi un cioban pentru acelaş scop, incepurĕ al lua peste picior

«Atăţi fii de domni şi de impĕraţi au fost şi nimeni n'a putut ghicì semnele fetei impĕratului şi tocmai dumneata, prietene, o să te găseşti mai *firoscos*?» [1])

In jocul Vicleimului ostaşul se adresează cătră cioban:

Ce tot spui tu, frate păstor?
Nu cumva eşti rĕsvrătitor?
Ori poate eşti *sărit din minte*,
Nu cum erai mai inainte....
Şi cum mi te-ai inştiinţat
Tu deacel nou impĕrat?
Cum te-ai brodit tu mai cu moţ,
Mai *firoscos* decăt noi toţi?.... [2])

---

[1]) Ispirescu *Basme*, p. 247.

[2]) Teodorescu, *Poesii populare* p. 111.

D. Jipescu, in graiul munteanului prahovan:

«Naţia noastră e bubată şi amărită. Rănile ei ne dor şi pe noi dă mult şi dăstul o hi de cănd tot pătimim. Fel dă fel dă doftori i s'arătarĕ iscusiţi şi *hiloscoşi*, da mai nici unu nu puturĕ afla ce rahilă să aibă». [1])

Aiurea: «Cică un rumăn putred dă bogat s'a dus la *invăţat* in străinătăţi şi l'a intrebat: o *hiloscoase*, hiind c'am avere dă la mila Domnului mi să uraşte şezĕnd şi aş vrea să fiu dregător». [2])

O urmă a acestei trăsuri caracteristice a poporului romăn o regăsim intr'una din comediile lui Molière. In piesa «Le Médecin malgré lui» Martine, maltratată de bărbatul ei Sganarelle, caută să-şi resbune şi impräştie svonul, că Sganarelle ar fi un doftor foarte iscusit, dar că nu-şi dă măestria pe faţă decăt « à force de coups », la care Valère, unul din personajele piesei, observă (acte I, sc. V):

«C'est une chose admirable que tous les grands hommes ont toujours du caprice, quelque petit grain de *folie* mêlé à leur *science*.»

Romănul ar fi caracterizat in acest cas pretinsa boală, de care pătimea Sganarelle, prin singurul cuvĕnt *firoscos*.

Această consideraţiune populară a ştiinţei concoardă altminterea cu vederile emise de unii cugetători de frunte, intre alţii şi de Schopenhauer, despre natura particulară a geniului.

După acest filosof esenţa geniului consistă in emanciparea intelectului din serviciul voinţei — de aci excentricităţile, rătăcirile personale şi chiar nebuniile la cari e expus. Eată propriile sale cuvinte după traducerea d-lui Maiorescu:

«Afinitatea des observată a geniului cu nebunia se intemeiază mai ales pe acea separare, firească pentru geniu dar in sine nenaturală, a intelectului de voinţă. Aceasta insă nu este a se atribuì nicidecum unei intensităţi mai mici a voinţei in geniu, care din contra este condiţionat prin un caracter violent şi pasionat, ci trebue să fie explicat din faptul că omul eminent in practică, omul faptelor, are numai mĕsura deplină şi intreagă a intelectului cerut pentru o voinţă energică, ear geniul consistă intr'un adevĕrat prisos cu totul abnorm al intelectului, precum nu se cere pentru serviciul nici unei voinţe.» [3])

LAZĂR ŞAINEANU.

[1]) Jipescu, *Opincaru*, p. 9.

[2]) *Ibidem*, p. 110.

[3]) *Convorbiri literare*, An. XIX, p. 411.

HĂRTII VECHI

TREI CĂRŢI DOMNEŞTI DIN VEACUL AL XVII-LEA

(1636 — 1685 — 1694)

(Din colecţia domnului *George I. Lahovari.*)

In mormanul de «Hărtii vechi» ce posed, am găsit şi aceste trei *cărţi domneşti* din veacul al XVII-lea. Ele presentă oarecare interes atăt prin conţinutul lor căt şi prin vechimea limbei, din care multe cuvinte bune, astăzi sunt perdute.

Intăia *carte domnească* este dela Matei Vodă Basarab din anul 1636 şi cuprinde intărirea domnească pentru vĕnzarea unor Rumăni. Din această carte domnească, se constată, odată mai mult, că pe acele vremuri, exista ăncă o clasă de Rumăni, care se vindeau şi să cumpĕrau ca şi ţiganii; deşi unii scriitori, bunăoară Brezoianu[1]), susţin că ţăranii noştri n'au fost niciodată *robi* ai proprietarilor. In adevĕr cuvĕntul *rob*, nu-l găsim nici pentru Rumăni, dar nici pentru ţigani; căci *rob* in limba veche nu insemna *sclav*, ci *prins in resboi* sau *prins de tălhari.* Eacă ce zice Matei Basarab in «Indreptarea legii» la: *Cartea Robului:* «......*acest* «*sărac cutare robitu-s'au de tălharii mării şi s'au rescumpĕ*«*rat drept a cutare, de cutarele*.....» Că Rumănii aşezaţi pe o moşie erau consideraţi ca nişte «imobile prin destinaţie», cum s'ar zice in limbagiul juridic de astăzi, nu mai face indoială, şi că se vindeau impreună cu moşia, se dovedeşte din toate zapisele de vĕnzĕri de moşii din acele vremuri; dar dacă se vindeau şi isolaţi, fără moşie, ca şi ţiganii, aceasta se vede din cartea lui Matei Vodă Basarab ce publicăm mai la vale. — Asemenea mai găsim intr'un zapis de vĕnzarea moşiei

[1]) V. Vechile Instituţii ale Romăniei de Ioan Brezoianu, Bucureşti, 1882, p. 76—81.